SVEUČILIŠTE U RIJECI
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU

Katarina Breščić

MJERENJE ODRŽIVOSTI PONAŠANJA CIKLOTURISTA U TURISTIČKIM DESTINACIJAMA

DOKTORSKI RAD

Rijeka, 2025.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU

Katarina Breščić

MJERENJE ODRŽIVOSTI PONAŠANJA CIKLOTURISTA U TURISTIČKIM DESTINACIJAMA

DOKTORSKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Nataša Kovačić

Komentorica: dr. sc. Kristina Brščić, znanstvena savjetnica

Rijeka, 2025.

UNIVERSITY OF RIJEKA

FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT

Katarina Breščić

MEASURING THE SUSTAINABILITY OF CYCLING TOURISTS' BEHAVIOUR IN TOURISM DESTINATION

DOCTORAL THESIS

Rijeka, 2025.

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Nataša Kovačić

Komentorica: dr. sc. Kristina Brščić, znanstvena savjetnica

Doktorski rad je obranjen dana ------- godine na Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, pred Povjerenstvom u sastavu:

1.

2.

3.

Lektorica hrvatski jezik: Jasna Krapac, mag. philol. croat.

Lektorica engleski jezik: Aleksandra Godfrey, prof.

ZAHVALA

Prve stranice ovog doktorskog rada želim iskoristiti kako bi se od srca zahvalila svima koji su bili dio ove priče.

Veliku i neizmjernu zahvalu želim uputiti dr. sc. Kristini Brščić na svemu – svakoj sugestiji, komentaru, nesebičnom dijeljenju iskustva i znanja, a posebice na prijateljskom odnosu, razumijevanju i velikoj inspiraciji i podršci tijekom cijelog ovog, često zahtjevnog, putovanja. Također, veliko, od srca, hvala izv. prof. dr. sc. Nataši Kovačić koja je odlična mentorica, a koja me na ovom putu pratila savjetima, razumijevanjem i velikom podrškom. Drage dr. sc. Kristina Brščić i izv. prof. dr. sc. Nataša Kovačić naša suradnja će mi zauvijek ostati u sjećanju, posebice kao inspiracija za buduće aktivnosti. Kao zahvalu vama, pokušat ću i ja, ako bude prilike, biti mentorica kakve ste vi to bile meni.

Zahvaljujem se predsjedniku i članicama povjerenstva na svakoj sugestiji, komentaru i konstruktivnoj kritici koji su konačno doprinijeli kvaliteti doktorskog rada.

Hvala Institutu za poljoprivredu i turizam i ravnatelju dr. sc. Deanu Banu, na povjerenju i pruženoj mogućnosti za upis, a konačno i završetak doktorskog studija.

Hvala mojem malom krugu velikih ljudi!

Dragi Vito, draga mama, dragi tata i Mihael ovo je za vas!

SAŽETAK

Turizam, kao pokretač gospodarskog i društvenog razvoja predmet je brojnih istraživanja. Međutim, izostanak odgovornog upravljanja turizmom koji je u skladu s načelima održivog razvoja može biti razlog nastanka negativnih posljedica u turističkim destinacijama. Prilikom razvoja održivog turizma značaju ulogu imaju alternativni oblici turizma. Kombinacija biciklizma kao sporta i turizma – biciklistički turizam ili cikloturizam[1], sve je češće u ponudi turističkih destinacija koje turizam žele razvijati u skladu s načelima održivog razvoja. Cikloturizam se može razvijati u destinacijama koje mogu imati potpune različite značajke te se često u znanstvenoj i stručnoj literaturi navodi kao način s kojim se teorijska načela održivosti mogu implementirati u praksu. Međutim, kako bi se cikloturizam u destinaciji razvijao u održivom smjeru važno je moći vrednovati održivost ponašanja cikloturista, što je glavni cilj ovog rada. U radu su prezentirani rezultati dvaju empirijskih istraživanja, s cikloturistima i s nositeljima cikloturističke ponude. Naime, radi ocjene održivosti ponašanja cikloturista u destinaciji s više različitih aspekata, osim s cikloturistima, provedeno je i istraživanje s nositeljima cikloturističke ponude u turističkim destinacijama. Cilj istraživanja provedenog s nositeljima cikloturističke ponude bio je utvrditi percepciju i iskustvo nositelja ponude u odnosu na ponašanje cikloturista. Pregledom znanstvene literature koja obrađuje temu cikloturizam pokazalo se da do sada još nisu provedena istraživanja koja se bave mjerenjem održivosti ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji. Općenito, zbog složenosti istraživanja, u literaturi je prisutan nedostatak u mjerenju održivosti ponašanja turista, a koje uključuje sve tri poluge održivosti (ekonomsku, okolišnu i socio-kulturnu). Koristeći razvijenu „Ljestvicu drugog reda“ ili eng. *second order scale* (u nastavku: STB ljestvica – eng. „S*ustainable Tourist Behaviour“*), koju su razvili autori Chandran i suradnici (2021) u ovom doktorskom radu se navode rezultati istraživanja koji se odnose na to kako se i u kojoj mjeri održivo ponašaju cikloturisti za vrijeme boravka u destinaciji. S ciljem utvrđivanja razine održivosti ponašanja turista ključne dimenzije koje su uključene u ljestvicu za mjerenje održivosti su: ekonomski povoljno ponašanje, pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju, društveno odgovorno ponašanje, ponašanje učenja u okruženju te kulturno povoljno ponašanje – sukladno postojećim istraživanjima o održivosti ponašanja turista općenito. Kako bi istraživanje održivosti ponašanja cikloturista bilo što sveobuhvatnije, istraživanjem je

[1] U daljnjem tekstu korist će se pojmovi cikloturizam / cikloturisti (kao sinonim pojavnih oblika biciklistički turizam / biciklistički turisti) budući da se ti pojmovi više koriste u Republici Hrvatskoj.

obuhvaćena i razina percipirane održivosti (eng. *perceived sustainability*) destinacije od strane cikloturista te koliko percipirana održivost utječe na održivost ponašanja cikloturista. Nadalje, mnogi autori smatraju da razina zadovoljstva turista u destinaciji utječe na njihovo ponašanje. U okviru istraživanja utvrđeno je utječe li zadovoljstvo boravka cikloturista na razinu održivosti njihova ponašanja. Istraživanje je provedeno u tri županije koje imaju različite karakteristike i različiti stupanj razvijenosti turizma, odnosno cikloturizma, to su: Istarska, Splitsko-dalmatinska i Krapinsko-zagorska županija.

U odnosu na prethodno rečeno, postavljena je glavna hipoteza i tri pomoćne hipoteze. S krajnjim ciljem testiranja hipoteza provedena je deskriptivna statistika (aritmetička sredina, standardna devijacija i koeficijent varijacije), bivarijatna statistička analiza (analiza varijance – ANOVA, t-test i korelacijska analiza) te multivarijatna statistička analiza (eksploratorna faktorska analiza i regresijska analiza). Ključni dio analize uključuje provođenje konfirmatorne faktorske analize, a potom i modeliranje strukturnih jednadžbi (eng. *Structural Equation Models*, SEM), pomoću kojih se može utvrditi povezanosti između konstrukata. Pouzdanost podataka testirao se *Cronbach Alpha* koeficijentom.

Rezultati ukazuju da se cikloturisti ponašanju održivo za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji, i to s obzirom na sve tri dimenzije održivosti (ekonomsku, okolišnu i socio-kulturnu), međutim prema mišljenjima nositelja cikloturističke ponude, održivost ponašanja cikloturista manja je u odnosu na odgovore samih cikloturista. Također, na održivost ponašanja cikloturista ima utjecaj percipirana održivost, odnosno stanje destinacije kao i zadovoljstvo elementima destinacije i elementima domaćina u destinaciji.

Rezultati provedenog znanstvenog istraživanja doprinose poznavanju ponašanja turista u destinaciji, posebice cikloturista. S aspekta primjene rezultata u praksi prezentirane spoznaje u doktorskom radu korisne su za nositelje cikloturističke ponude prilikom budućeg održivog razvoja cikloturizma, ali i općenito turizma u destinaciji te mogu biti korisne kao alat (okvir) za provođenje kontinuiranog mjerenja održivosti ponašanja ciklo(turista).

Ključne riječi: održivi razvoj turizma, cikloturizam, održivost ponašanja cikloturista, zadovoljstvo, percipirana održivost, nositelji cikloturističke ponude

EXTENDED ABSTRACT

Tourism, as a driver of economic and social development, is the subject of numerous research studies. However, the absence of responsible tourism management that is in accordance with the principles of sustainable development can be the reason for the occurrence of negative consequences in tourist destinations. During the development of sustainable tourism, alternative forms of tourism play an important role. The combination of cycling as a sport and tourism—cycling tourism—is becoming more common in the offer of tourist destinations that want to develop tourism in accordance with the principles of sustainable development. Cycling tourism can be developed in destinations with different characteristics and is often mentioned in scientific and professional literature as a way to implement the theoretical principles of sustainability in practice. However, in order to develop cycling tourism in destination in a sustainable manner, it is important to be able to evaluate the sustainability of cycling tourists' behaviour, which is the main goal of this thesis. The thesis presents the results of two empirical studies, one with cycling tourists and the other one with holders of cycling tourism offers. Namely, in order to assess the sustainability of the cycling tourists' behaviour in the destination from several different aspects, except with cycling tourists, research was also carried out with holders of cycling tourism offer in tourist destinations. The aim of the research conducted with holders of the cycling tourism offer was to determine their perception and experience in relation to the cycling tourist's behaviour. A review of the scientific literature dealing with the topic of cycling tourism showed that so far, no research has been conducted that deals with measuring the sustainability of cycling tourists' behaviour during their stay in a tourist destination. In general, due to the complexity of research, there is a gap in the literature in measuring the sustainable tourist behaviour, that would include all three levers of sustainability (economic, environmental, and socio-cultural). Using the "Second Order Scale" (hereinafter: STB scale "Sustainable Tourist Behaviour"), developed by the authors Chandran et al. (2021) in this doctoral thesis, the results of research related to how and to what extent cycling tourists behave sustainably during their stay in the destination are stated. In order to determine the level of sustainability of tourist behaviour, the key dimensions that are included in the scale for measuring sustainability are: economically favourable behaviour, pro-environmental behaviour specific to the destination, socially responsible behaviour, learning behaviour in the environment, and culturally favourable behaviour, in accordance with the existing research on the sustainability of behaviour among tourists in general. In order to make the research on the

sustainable cycling tourists' behaviour as comprehensive as possible, the research also included the level of perceived sustainability of the destination by cycling tourists and how much the perceived sustainability affects the sustainability of their behaviour. Furthermore, many authors maintain that the level of satisfaction of tourists at the destination affects their behaviour. As part of the research, it was determined whether the satisfaction of cycling tourists with their stays in destination affects the level of sustainability of their behaviour.

With regard to the research questions, the established problem and subject of research, and the goals of the doctoral thesis, the main scientific hypothesis was set:

The cycling tourist's behaviour during their stay in a tourist destination is sustainable.

The main scientific hypothesis indicates the need to establish three auxiliary hypotheses:

H1: *There is a positive and significant relationship between perceived sustainability in the destination and the sustainability of cycling tourists' behaviour during their stay in the destination.*

H2: *There is a positive and significant relationship between the sustainability of cycling tourists' behaviour and satisfaction with a stay in a tourist destination.*

H3: *There is no significant difference in the perception of the sustainability of the behaviour of cycling tourists in the destination on the part of cycling tourists and the offer holder.*

In part of the research done with cycling tourists and for the purpose of testing the set hypotheses, below are the authors of the scientific papers from which the variables were taken and adapted to the needs of this research: The construct "The sustainable behaviour of cycling tourists during their stay in a tourist destination" consists of five dimensions, which are based on 29 variables of the following authors: Chandran et al. (2021), He et al. (2018), Fermani et al. (2020), and López-Sánchez and Pulido-Fernández (2016). The construct "Satisfaction of cycling tourists during their stay in a tourist destination" consists of three dimensions, which are based on 25 variables developed in the papers of the following authors: Andriotis et al. (2008), Faulks and colleagues (2008a), Mrnjavac and colleagues (2014), and Reisinger and Turner (1997). The general satisfaction of cycling tourists with the tourist destination in which they are staying was measured by a variable proposed by ETIS (2016). The construct "Perceived sustainability of a tourist destination" was measured using 15 variables defined in the works of Sánchez-Fernández et al. (2019) and Fermani et al. (2020). A 5-point Likert rating scale was used to examine agreement, with a rating of 1 indicating "strongly disagree" and a

rating of 5 indicating "strongly agree", and to determine the level of satisfaction of the respondents, the Satisfaction Scale was used, with ratings of 5 degrees, with the fact that 1 means "completely dissatisfied", 5 means "completely satisfied" and 0 means "I don't know". Four variables, which refer to additional research into the economically favourable behaviour of cycling tourists, were asked as a closed question, and the possible answers were "I am willing to pay extra money", "I am not willing to spend any extra money," and "I do not have an opinion on this". The questions related to the socio-demographic profile of the respondents were: gender, age, country, level of education, monthly income. Respondents also answered questions related to behaviour during the stay in the tourism destination: daily consumption during the stay in the tourism destination, place of stay in the tourism destination (region), type of stay in the tourism destination, number of nights, and type of accommodation.

After the questionnaire required for carrying out research with cycling tourists was tested and refined according to the received suggestions, it was translated in Croatian, English, Italian, German, and Slovenian languages. The questionnaire was available in printed and online form, that is, it was created in the Microsoft Office 365 program and via a QR code. Research was conducted in Istria County, Split-Dalmatia County, and Krapina-Zagorje County. Research with cycling tourists started in March 2023 and ended in October 2023. A total of 604 valid questionnaires were collected in all three counties.

The second part of the primary research was conducted with a second target group - holders of the cycling tourism offer. The aim of this research was to confirm or deny the sustainable behaviour of cycling tourists by the holder of the tourism offer, i.e., to put the perception of sustainable behaviour of cycling tourists on both sides of the tourist market into a relationship. The variables that were used in this research are the same as the variables that were used in research with cycling tourists to measure the construct "The sustainable behaviour of cycling tourists during their stay in a tourist destination", i.e., the basic scale was the STB scale developed in the work of authors Chandran et al. (2021), which was adapted to the needs of this research. Also, the questionnaire included four additional questions related to the economically favourable behaviour of cycling tourists, and they were asked in the form of closed-ended questions with possible answers "cycling tourists are willing to pay extra money", "cycling tourists are not willing to spend any extra money" and "I don't have an opinion on that". The socio-demographic profile of the respondents included questions about gender, age group, level of education, and one question related to the type of business the respondents are engaged in, which is related to cycling tourism.

For this research, an online questionnaire was created in the Microsoft Office 365 program. Holders of the cycling tourism offer group included renters of accommodation facilities that are adapted to the needs of cycling tourists, employees of tourist boards, and cycling guides who are in direct contact with cycling tourists. The research was conducted in Istria, Split-Dalmatia, and Krapina-Zagorje counties. The research started in April 2023 and ended in October 2023. A total of 102 valid questionnaires were collected.

With the ultimate goal of testing the hypothesis, descriptive statistics (arithmetic mean, standard deviation, and coefficient of variation), bivariate statistical analysis (analysis of variance (ANOVA), t-test, and correlation analysis), multivariate statistical analysis (exploratory factor analysis, regression analysis, confirmatory factor analysis) and Structural Equation Models (SEM) were performed. Data reliability was tested with the Cronbach Alpha coefficient.

The results indicate that cycling tourists behave sustainably during their stay in a tourism destination, with regard to all three dimensions of sustainability (economic, environmental, and socio-cultural). But, according to the opinions of holders of the cycling tourism offer, the sustainability of cycling tourists' behaviour is lower compared to the perception of the cycling tourists. Also, the level of sustainability of cycling tourists' behaviour is influenced by perceived sustainability, that is, conservation of resources, as well as satisfaction with the elements of the destination and the elements of the host in the destination. Finally, cycling tourists support the sustainable development in the destination by their behaviour, and they are especially ready to support the local community. Although it is to be expected that sustainable cycling tourists' behaviour, as well as of the people in general, will be more and more frequent, tourism stakeholders have a significant role in promoting the principles of sustainable tourism at all levels. According to the results of this research, as well as the experience gained during field research, cycling tourists are not sufficiently familiar with the concept of sustainable development. The above can also affect their behaviour and the role they play in implementing sustainability, either as tourists, cycling tourists, or in everyday life. Holders of the cycling tourism offer can undoubtedly contribute to the implementation of sustainable development in the destination by conducting educational activities, active cooperation with the local population, and sensitising cycling tourists on the importance of adhering to the principles of sustainable development. The results of the conducted scientific research contribute to the knowledge of the behaviour of tourists in the destination, especially cycling tourists. From the aspect of applying the results in practice, the knowledge presented in the doctoral thesis is

useful for the holders of the cycling tourism offer in the future sustainable development of cycling tourism, but also of tourism in general in the destination, and can be useful as a tool (framework) for carrying out continuous measurement (cycling) tourists' sustainable behaviour.

Key words: sustainable tourism development, cycling tourism, sustainable cycling tourist behaviour, satisfaction, perceived sustainability, holders of cycling tourism offer

SADRŽAJ

SAŽETAK I

EXTENDED ABSTRACT III

SADRŽAJ VIII

1. UVOD 1

1.1. Problem i predmet istraživanja 2

1.2. Svrha i ciljevi istraživanja 4

1.3. Hipoteze istraživanja 6

1.4. Znanstvene metode istraživanja 7

1.5. Očekivani znanstveni doprinos 10

1.6. Struktura doktorskog rada 11

2. OBILJEŽJA CIKLOTURIZMA 13

2.1. Pregled dosadašnjih istraživanja o cikloturizmu 13

2.2. Pojmovi cikloturizam i cikloturisti 17

2.3. Nositelji cikloturističke ponude 28

2.4. Trendovi u cikloturizmu 32

2.4.1. Cikloturističko tržište/industrija 35

2.4.2. Cikloturizam na razini Europe 38

2.4.3. Cikloturizam u Hrvatskoj – s naglaskom na Istarsku, Splitsko-dalmatinsku i Krapinsko-zagorsku županiju 42

3. ODRŽIVOST PONAŠANJA TURISTA 54

3.1. Održivi razvoj turizma 55

3.2. Definiranje održivosti ponašanja turista 59

3.2.1. Ponašanje turista s aspekta okolišne održivosti 63

3.2.2. Ponašanje turista s aspekta socio-kulturne održivosti 76

3.2.3. Ponašanje turista s aspekta ekonomske održivosti 77

4. PERCIPIRANA ODRŽIVOST TURISTA I ZADOVOLJSTVO BORAVKOM U DESTINACIJI 78
4.1. Percipirana održivosti turista i održivost ponašanja cikloturista 78
4.2. Zadovoljstvo boravkom u destinaciji i održivost ponašanja cikloturista 84
5. METODOLOGIJA PROVOĐENJA ISTRAŽIVANJA 92
5.1. Konceptualni model održivosti ponašanja cikloturista 93
5.2. Razvoj hipoteza 96
5.3. Kreiranje upitnika 99
5.4. Područje provođenja istraživanja 113
5.5. Vrsta i tijek istraživačkog procesa 114
5.5.1. Pilot-istraživanje 114
5.5.2. Provođenje glavnog istraživanja 117
5.6. Metode analize podataka 119
6. REZULTATI PRIMARNOG ISTRAŽIVANJA 127
6.1. Istraživanje provedeno s ciljnom skupinom - cikloturisti 127
6.1.1. Rezultati deskriptivne statističke analize istraživanja provedenog s cikloturistima 136
6.1.2. Testiranje pouzdanosti upitnika 155
6.2. Istraživanje provedeno s ciljnom skupinom − nositelji cikloturističke ponude 156
6.2.1. Rezultati deskriptivne statističke analize istraživanja s nositeljima cikloturističke ponude 160
6.3. Rezultati eksplorativne faktorske analize (EFA) 167
6.3.1. Konstrukt održivost ponašanja cikloturista 167
6.3.2. Konstrukt percipirana održivost cikloturista 173
6.3.3. Konstrukt zadovoljstvo cikloturista 175
6.3.4. Konstrukt održivosti ponašanja cikloturista iz perspektive nositelja cikloturističke ponude i cikloturista 178
6.4. Rezultati konfirmatorne faktorske analize (CFA) 184

6.4.1. Konstrukt održivost ponašanja cikloturista 186
6.4.2. Konstrukt percipirane održivosti cikloturista 190
6.4.3. Konstrukt zadovoljstva cikloturista 193
6.4.4. Cjelokupni CFA model za konstrukt održivost ponašanja cikloturista, percipirana održivost cikloturista i zadovoljstvo cikloturista 195
6.5. Testiranje i provjera postavljenih hipoteza 198
6.6. Pregled najvažnijih rezultata istraživanja 222
6.7. Prijedlozi primjene rezultata istraživanja u praktičnom smislu 231
7. ZAKLJUČAK 239
7.1. Ograničenja primarnog istraživanja 242
7.2. Preporuke za buduća istraživanja 243
7.3. Znanstveni doprinos istraživanja 244
LITERATURA 246
POPIS ILUSTRACIJA 281
Popis tablica 281
Popis grafikona 285
Popis slika 285
PRILOZI 287

1. UVOD

Turizam je za Republiku Hrvatsku važan dio gospodarstva. Udjel turizma u bruto domaćem proizvodu (BDP-u) u 2022. godine bio je 19,5 % (MINT, 2023). No, osim pozitivnog utjecaja na razvoj turističkih destinacija u Republici Hrvatskoj, primjetan je i negativan utjecaj turizma, ako izostane planirano upravljanje turizmom. U okviru Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine identificirane su glavne razvojne potrebe i razvojni potencijali, ali i glavni izazovi za hrvatski turizam. Posebni oblici turizma, poput *outdoor* turizma prepoznati su kao oblici turizma koji pružaju razvojne mogućnosti za destinacije koje do sada nisu turistički razvijene, ali i pozitivan utjecaj na smanjenje sezonalnosti i rasterećenje glavnih turističkih središta razvijenih turističkih destinacija. Na razini Hrvatske, ali i globalno, cikloturizam, kao jedan od oblika *outdoor* turizma postaje sve popularniji među turistima za vrijeme godišnjih odmora, ali i kod nositelja turističke ponude u destinacijama. Naime, cikloturizam je prepoznat kao oblik turizma kojim se načela održivog turizma mogu implementirati u praksi. S druge strane, primjena načela održivog turizma u turističkim destinacijama bit će uspješnija podupire li ga i održivost ponašanja cikloturista. Ovim istraživanjem utvrđena je razina održivosti ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkim destinacijama, a kojima nalazi ovog istraživanja mogu biti temelje za budući razvoja različitih oblika *outdoor* turizma, odnosno cikloturizma, temeljen na načelima održivog razvoja turizma.

S obzirom na navedeno, pregledom znanstvene literature koja se bavi temama povezanim s cikloturizmom s različitih gledišta, utvrđeno je da dosad nije bilo istraživanja koja se bave mjerenjem održivosti ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u destinaciji, što čini ovu temu istraživanja važnom i zanimljivom.

Navedeno je i razlog izrade doktorskog rada, a u nastavku je prikazan problem i predmet ovog istraživanja, kao i svrha i ciljevi istraživanja, hipoteze i metode istraživanja te očekivani znanstveni doprinos i struktura doktorskog rada.

1.1. Problem i predmet istraživanja

Za veliki broj zemalja svijeta turizam ima značajnu ulogu u kontekstu gospodarstva i društvenog života (Bunghez, 2016). Do pojave pandemije COVID-19 2020. godine, gledajući unazad deset godina, zabilježen je stalan rast u međunarodnim dolascima turista (UNWTO, 2020). Međutim, uslijed svih koristi koje razvoj turizma donosi, poput napretka i gospodarskog rasta destinacija u kojima je prisutan turizam, izostanak odgovornog i održivog planiranja i upravljanja turizmom rezultira s negativnim posljedicama po turističku destinaciju (Postma i Schmuecker, 2017; Theng i sur., 2015; Sörensson i Friedrichs, 2013). Održivi razvoj turizma uzima u obzir ekonomske, okolišne i socio-kulturne dimenzije i njihovu međusobnu ravnotežu (Bramwell i sur., 2017), dok masovni i nekontrolirani turizam dovodi do narušavanja i gubitka ravnoteže između ova tri aspekta održivosti u destinaciji (Bakogiannis i sur., 2020a; Budeanu, 2005; Georgakopoulou i Delitheou, 2020; Theng i sur., 2015). Kako navode Clarke (1997) i Saarinen (2006), održivi turizam kao koncept može se primijeniti na bilo koju vrstu turizma i u bilo kojoj destinaciji. Održivi turizam nije vrsta turizma, već način na koji treba voditi razvoj turizma (Zhang i Chang, 2020). Primjerice Lane (1994) prije 30 godina navodi da načela održivog turizma imaju značajnu ulogu za razvoj ruralnog turizma te da se razvoj mora temeljiti na sljedećim ciljevima održivog turizma: upravljanje destinacijom na način koji čuva kulturu i tradiciju lokalnih zajednica, čuvanje krajolika i staništa te održivo upravljanje ruralnim gospodarstvom u dugogodišnjem razdoblju. Općenito, izazovi razvoja održivog turizma leže u implementaciji načela održivog turizma (Hunter, 1995; Liu, 2003; Butler, 1999).

Dajući kritički osvrt na tada postojeće definicije (Ritchie, 1998; Simonsen i sur., 1998), Lamont (2009) definira cikloturizam kao „putovanje izvan matične regije pojedinca pri čemu se aktivno ili pasivno sudjelovanje u biciklizmu smatra glavnom svrhom tog putovanja", a cikloturizam, kao oblik turizma uključuje različite čimbenike. Naime, cikloturisti su zainteresirani za doživljavanje različitih novih iskustava, koja često uključuju istraživanje lokalne kulture i krajolika. Pritom, razvoj cikloturizma uključuje održivi pristup okolišnim i kulturnim resursima (Maggi i sur., 2021). Kao održivi oblik turizma, posljednjih godina, cikloturizam postaje sve popularnija vrsta turizma (Rotar i sur., 2012; Tsitoura i sur., 2021) te se često spominje kao jedan od načina kako teorijski aspekt održivog razvoja turizma pretvoriti u praktični (Lumsdon, 2000; Faulks i sur., 2007; Gazzola i sur., 2018; Pavione i Pezzetti, 2016; Piket i sur., 2013; Ritchie i Hall, 1999; Simeoni i De Crescenzo, 2018; Weston i sur., 2012). Porast popularnosti cikloturizam možemo objasniti i kao porast popularnosti sportskog turizma. Naime, pojedini

autori navode da se rast popularnosti sportskog turizma javlja uslijed rasta potražnje za turističkim proizvodima koji su usmjereni prema specifičnim interesima pojedinaca u slobodno vrijeme (eng. *leisure time*) (Williams i Soutar, 2005). Osim toga, popularnost korištenja bicikla, a vezano uz to i rast popularnosti turističkih aktivnosti koje su povezane s biciklom javlja se s rastom svjesnosti o važnosti zaštite okoliša i održivog razvoja (Chang, H. W., i Chang, H. L, 2003).

Uspješnost održivog turizma podrazumijeva upravljanje kontinuiranim procesom u destinaciji koji je potrebno pratiti i kontinuirano upotpunjavati s pravovremenim i/ili korektivnim mjerama (Cape Town Declaration, 2002). Dodatni je izazov u implementaciji održivog turizma razvoj održivosti na način na koji će turisti primijetiti prisutnost načela održivosti u destinaciji, o čemu nema mnogo istraživanja (Sánchez-Fernández i sur., 2019). Važnost provođenja istraživanja kojim se mjeri održivost ponašanja ogleda se ponajprije u bitnim informacijama koje ono donosi za turistička poduzeća i lokalnu samoupravu, ocjenjujući pritom učinkovitost njihovih aktivnosti i inicijativa u području održivosti (Sánchez-Fernández i sur., 2019). Prema mišljenju pojedinih autora, u istraživanja kojima je cilj utvrditi razinu održivosti ponašanja cikloturista, važno je uključiti i segment percipirane održivosti te detektirati postoji li značajna veza između ponašanja cikloturista i percipirane održivosti destinacije (Sánchez-Fernández i sur., 2019). Provođenje istraživanja o percipiranoj održivosti od koristi je i za dionike turizma u destinaciji kojima će rezultati istraživanja pokazati idu li u dobrom smjeru prilikom razvoja održivih inicijativa, ali i dati smjernice za budući razvoj održivih inicijativa (Sánchez-Fernández i sur., 2019). Osim percipirane održivosti, prilikom pokušaja razumijevanja ponašanja turista potrebno je uključiti i zadovoljstvo turista, koje može biti okosnica njihovog ponašanja (Ross i Iso-Ahola, 1991; Andriotis i sur., 2008).

Koncept istraživanja doktorskog rada polazi od definicije cikloturista, koju postavljaju Simonsen i suradnici (1998), a koji definiraju cikloturiste kao osobe koje e u nekoj fazi svog odmora koriste biciklom kao načinom prijevoza i kojima je vožnja biciklom važan dio odmora, navodeći da je najveći udio cikloturista negdje između dviju krajnosti:

1. zaljubljenici u biciklizam −turisti kojima je bicikl jedini način prijevoza i jedini način provođenja odmora, kojima je svrha odmora vožnja biciklom te
2. povremeni biciklisti −turisti koji tijekom svog odmora povremeno voze bicikl, a bicikl smatraju ugodnim i alternativnim načinom za istraživanje destinacije, ali samo za vrijeme povoljnih vremenskih prilika.

Slijedom prethodno navedenog proizašla su sljedeća **istraživačka pitanja**:

1. Što je održivo ponašanje cikloturista?
2. Što je percipirana održivost u kontekstu cikloturizma (u destinaciji)?
3. Koje varijable uključiti u svaku od pet dimenzija kojima će se mjeriti održivost ponašanja cikloturista?
4. Postoji li razlika u razini održivosti ponašanja cikloturista s obzirom na destinaciju u kojoj se istraživanje provodi?
5. Postoji li razlika u razini održivosti ponašanja cikloturista u percepciji nositelja cikloturističke ponude i percepciji cikloturista?

Potrebno je u skladu s prethodno rečenim istaknuti problem i predmet istraživanja.

Problem istraživanja čini spoznaja da izostanak odgovornog i održivog planiranja i upravljanja turizmom rezultira negativnim posljedicama po turističku destinaciju, pri čemu je cikloturizam prepoznat kao alat kojim se izazovi implementacije teorijskog koncepta održivog razvoja mogu prevladati. Međutim, razvoj održivog turističkog proizvoda – cikloturizma mora biti podržan održivim ponašanjem cikloturista. Pregledom literature utvrđeno je da dosad nije detaljnije istražena tema mjerenja održivosti ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji, a koje pritom uključuje mjerenje sva tri aspekta održivosti.

Na osnovi opisanog problema istraživanja, **predmet istraživanja** je testirati prilagođenu postojeću STB ljestvicu mjerenja održivosti ponašanja cikloturista te utvrditi odnose među dimenzijama održivosti ponašanja ove skupine (ekonomske, okolišne te socio-kulturne) kako bi se sustavno prikazanim rezultatima istraživanja te utvrđenom povezanošću održivosti ponašanja cikloturista, percipirane održivosti i zadovoljstva boravkom u destinaciji predložili konceptualni i empirijski model za mjerenje održivosti ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji.

1.2. Svrha i ciljevi istraživanja

Svrha istraživanja prezentiranog u doktorskom radu je ukazati na važnost mjerenja i praćenja održivosti ponašanja cikloturista u kontekstu budućeg održivog razvoja cikloturizma u turističkim destinacijama, prilagoditi i primijeniti STB ljestvicu za mjerenje održivosti

ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u destinaciji, kao i utvrditi utjecaj percipirane održivosti i zadovoljstva boravkom na održivost ponašanja cikloturista.

Glavni cilj istraživanja je utvrditi u kojoj mjeri je ponašanje cikloturista održivo, odnosno da li i u kojoj mjeri cikloturisti svojim ponašanjem pridonose održivom razvoju turizma (cikloturizma) u destinaciji.

Ciljevi doktorskog rada s **teorijskog gledišta**:

1. Utvrditi teorijske spoznaje o održivosti ponašanja cikloturista, odnosno potvrditi determinante održivosti ponašanja turista općenito u kontekstu cikloturizma;
2. Definirati ulogu i značaj percipirane održivosti za održivost cikloturističke destinacije;
3. Definirati značaj zadovoljstva boravkom u turističkoj destinaciji za održivost cikloturističke destinacije;
4. Opisati konceptualni model mjerenja održivosti ponašanja cikloturista u destinaciji;
5. Inovirati postojeće općenite modele i metode mjerenja (održivosti) ponašanja turista za primjenu na užoj skupini turista − cikloturista;
6. Predložiti mjerne instrumente za buduće praćenje održivosti ponašanja cikloturista koji su u sinergiji između cikloturista i nositelja cikloturističke ponude.

Ciljevi doktorskog rada s **empirijskog gledišta**:

1. Prilagoditi STB ljestvicu mjerenja održivosti ponašanja turista općenito, za mjerenje održivosti ponašanja cikloturista;
2. Prilagoditi STB ljestvicu za mjerenje percepcije nositelja cikloturističke ponude o održivosti ponašanja cikloturista;
3. Utvrditi razlike među različitim destinacijama u kontekstu održivosti ponašanja cikloturista;
4. Utvrditi utjecaj percipirane održivosti na razinu održivosti ponašanja cikloturista u destinaciji;
5. Utvrditi utjecaj zadovoljstva boravkom u turističkoj destinaciji na razinu održivosti ponašanja cikloturista u destinaciji;
6. Predložiti konkretne smjernice koje će poticati održivost ponašanja cikloturista za vrijeme njihovog boravka u destinaciji.

1.3. Hipoteze istraživanja

S obzirom na postavljena istraživačka pitanja, utvrđeni problem i predmet istraživanja te ciljeve doktorskog rada, postavljena je glavna znanstvena hipoteza:

Ponašanje cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji je održivo.

Glavna znanstvena hipoteza ukazuje na potrebu postavljanja tri pomoćne hipoteze:

H1: Postoji pozitivna i značajna veza između percipirane održivosti u destinaciji i održivosti ponašanja cikloturista tijekom boravka u destinaciji.

H2: Postoji pozitivna i značajna veza između održivosti ponašanja cikloturista i zadovoljstva boravkom u turističkoj destinaciji.

H3: Ne postoji značajna razlika percepcije održivosti ponašanja cikloturista u destinaciji sa strane cikloturista i nositelja ponude.

Kako bi se teorijski utemeljila glavna hipoteza, obradit će se pojmovi održivosti ponašanja cikloturista prema STB ljestvici, odnosno aspekti ekonomski povoljnog ponašanja, pro-okolišnog ponašanja specifičnog za destinaciju, društveno odgovornog ponašanja cikloturista, ponašanja učenja u okolišu i kulturološki povoljnog ponašanje. Nakon analize rezultata utvrdit će se u kojoj mjeri svaka od navedenih dimenzija utječe na održivost ponašanja cikloturista. Također, prva pomoćna hipoteza uključuje teorijsko objašnjenje pojma percipirane održivosti u destinaciji, a rezultati istraživanja utvrdit će u kojoj mjeri percipirana održivost destinacije utječe na održivost ponašanja cikloturista. Druga pomoćna hipoteza testirat će utječe li razina zadovoljstva boravkom u turističkoj destinaciji na održivost ponašanja cikloturista. Treća pomoćna hipoteza predviđa provođenje istraživanja s nositeljima cikloturističke ponude u destinacijama. Kako bi se hipoteza potvrdila ili opovrgnula u okviru istraživanja nositelji cikloturističke ponude, ocijenit će ponašanje cikloturista prema iskustvu ispitanika. Dakle, i u ovom istraživanju koristit će se STB ljestvica, odnosno dimenzije koje su uključene u ljestvicu (ekonomski povoljno ponašanje, pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju, društveno odgovorno ponašanje, ponašanje učenja u okruženju te kulturno povoljno ponašanje), samo će varijable unutar dimenzija kojima se mjeri održivost ponašanja cikloturista biti prilagođene specifičnostima ispitanika.

1.4. Znanstvene metode istraživanja

Izrada ovoga doktorskog rada započela je provođenjem sekundarnog istraživanja, odnosno pregledom postojeće literature u području održivog turizma, cikloturizma, ponašanja turista odnosno cikloturista te znanstvene literature o percipiranoj održivosti i zadovoljstvu turista boravkom u turističkoj destinaciji. Također, pregledana je postojeća literatura koja se bavi nositeljima cikloturističke ponude u destinaciji. Koristili su se dostupni nacionalni i međunarodni statistički podaci potrebni za temeljitu razradu ove teme. Na temelju sekundarnog istraživanja razrađeni su upitnici koji su potrebni za provođenje primarnog istraživanja. Primarno istraživanje provedeno je s cikloturistima i s nositeljima cikloturističke ponude, za koje su kreirane posebne ankete.

U istraživanju s cikloturistima te za potrebe dokazivanja postavljenih hipoteza kao osnovni mjerni instrument korištena je STB ljestvica koja je razvijena u radu autora Chandran i suradnici (2021), a koja je prilagođena specifičnostima ovoga istraživanja. U nastavku su navedeni autori znanstvenih radova iz kojih su varijable preuzete i prilagođene potrebama ovoga istraživanja: konstrukt „Održivost ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji“, sastoji se od pet dimenzija, koje se temelje na 29 varijabla sljedećih autora: Chandran i suradnici (2021); He i suradnici (2018); Fermani i suradnici (2020); López-Sánchez i Pulido-Fernández (2016), konstrukt „Zadovoljstvo cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji“ sastoji se od tri dimenzije, koje se temelje na 25 varijabla koje su razvijene u radovima sljedećih autora: Andriotis i suradnici (2008), Faulks i suradnici (2008a), Mrnjavac i suradnici (2014) i Reisinger i Turner (1997). Općenito zadovoljstvo cikloturista s turističkom destinacijom u kojoj borave mjereno je varijablom koju je predložio ETIS (2016). Konstrukt „Percipirana održivost turističke destinacije“ mjerena je s pomoću 15 varijabla koje su definirane u okviru radova autora Sánchez-Fernández i suradnici (2019) te Fermani i suradnici (2020). Za ispitivanje slaganja koristila se Likertova ljestvica procjene od 5 stupnjeva, s time da ocjena 1 označava „uopće se ne slažem“, a ocjena 5 označava „u potpunosti se slažem“, a za utvrđivanje razine zadovoljstva ispitanika koristila se Ljestvica zadovoljstva, procjene od 5 stupnjeva, s time da „ocjena 1 označava „potpuno nezadovoljan“, a ocjena 5 označava „potpuno zadovoljan“ te 0 označava „ne znam“. Četiri varijable, koje se odnose na dodatno istraživanje ekonomski povoljnog ponašanja cikloturista postavljene su kao zatvoreno pitanje, a mogući odgovori su bili „spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca“, „nisam spreman izdvojiti dodatni iznos novca“ te „nemam stav o tome“. Pitanja koja se odnose na sociodemografski profil ispitanika

bili su: spol, dob, država, razina obrazovanja, mjesečna primanja. Ispitanici su također odgovorili na pitanja koja se odnose na ponašanje za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji: dnevna potrošnja za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji, mjesto boravka u turističkoj destinaciji (regija), vrsta boravka u turističkoj destinaciji, broj noćenja i vrsta smještaja.

Nakon što je upitnk potreban za provođenje istraživanja s cikloturistima testiran te dorađen prema dobivenim sugestijama, upitnik je preveden te je uz hrvatski jezik bio dostupan i na engleskom, talijanskom, njemačkom i slovenskom jeziku. Upitnik je bio dostupan u tiskanom i online obliku, odnosno kreiran je u *Microsoft Office 365* programu i putem QR koda. Istraživanje s cikloturistima provodilo se na području Istarske županije, Splitsko-dalmatinske županije i na području Krapinsko-zagorske županije. Istraživanje se provodilo i u suradnji s turističkim zajednicama, biciklističkim vodičima te drugim zainteresiranim subjektima koji su u izravnom kontaktu s cikloturistima. Konačno, istraživanje s cikloturistima započelo je u Istarskoj županiji, 27. ožujka 2023. godine, a završilo 7. listopada 2023. te je ukupno prikupljeno 297 valjanih upitnika. U Splitsko-dalmatinskoj županiji istraživanje je započelo 20. travnja 2023. godine, a završilo 20. rujna 2023. godine, a ukupno je prikupljeno 189 valjanih upitnika. U trećoj županiji, u Krapinsko-zagorskoj županiji istraživanje je započelo 10. travnja 2023. godine, a završilo je 10. rujna 2023. godine, a ukupno je prikupljeno 118 valjanih upitnika. Ukupno u sve tri županije prikupljeno je 604 valjanih upitnika.

Drugi dio primarnog istraživanja doktorskog rada odnosio se na ciljnu skupinu *nositelji cikloturističke ponude*. Varijable koje su korištene u ovom istraživanju jednake su varijablama koje su kreirane za istraživanje s cikloturistima, a s ciljem da se održivost ponašanja cikloturista potvrdi ili opovrgne od strane nositelja turističke ponude, odnosno da se percepcija održivosti ponašanja s obje strane turističkog tržišta stavi u odnos. U ovom istraživanju korištene su varijable kojima se mjerio konstrukt „Održivost ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji“, odnosno osnovna ljestvica bila je STB ljestvica koja je razvijena u radu autora Chandran i suradnici (2021), a koja je prilagođena potrebama ovoga istraživanja. Autori koji su se koristili za kreiranje ovoga upitnika su: Chandran i suradnici (2021); He i suradnici (2018); Fermani i suradnici. (2020); López-Sánchez i Pulido-Fernández (2016). Također, upitnik je uključivao četiri dodatna pitanja koja se odnose na ekonomski povoljno ponašanje cikloturista, a postavljena su u obliku zatvorenog s pitanja, s mogućim odgovorima „cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca“, „cikloturisti nisu spremni izdvojiti dodatni iznos novca“ i „nemam stav o tome“. Sociodemografski profil ispitanika uključivao je pitanja o spolu, dobnoj skupini, razini obrazovanja te jedno pitanje koje se odnosi na vrstu poslovanja kojom

se ispitanici bave, a povezana je s cikloturizmom. Za to istraživanje kreiran je online upitnik u *Microsoft Office 365* programu. U nositelje cikloturističke ponude ulaze iznajmljivači smještajnih objekata koji su prilagođeni potrebama cikloturista, djelatnici turističkih zajednica te biciklistički vodiči koji su u direktnom kontaktu s cikloturistima. Lista kontakata napravljena je pomoću destinacijskih mrežnih stranica odabranih županija koje objedinjuju informacije vezane uz cikloturizam u destinaciji. Nakon kreirane mail-liste istraživanje s nositeljima cikloturističke ponude na području Istarske županije započelo je 26. travnja 2023. godine, a završilo 20. listopada 2023. Ukupno je prikupljen 61 valjan upitnik. U Splitsko-dalmatinskoj županiji istraživanje je započelo 26. travnja 2023., a završilo 20. listopada 2023. godine te je ukupno prikupljeno 30 *online* ispravnih upitnika. U Krapinsko-zagorskoj županiji istraživanje je započelo 26. travnja 2023. godine, a završilo je 20. listopada 2023., a ukupno je prikupljeno 11 valjanih upitnika.

S ciljem postizanja kvalitetne i sveobuhvatne obrade ove teme, korišten je veći broj znanstvenih metoda i njihove kombinacije kao što su: induktivna i deduktivna metoda, metoda analize prilikom analiziranja kvantitativne i kvalitativne ponude i potražnje te metoda sinteze. Za potrebe odabira glavnih elemenata cikloturizma u destinaciji korištena je metoda apstrakcije. Nadalje, korištena je metoda analize sadržaja s ciljem utvrđivanja stanja cikloturizma i ostale turističke ponude. Deskriptivna statistička analiza koristila se za potrebe utvrđivanja sociodemografskog profila ispitanika (aritmetička sredina, standardna devijacija i koeficijent varijacije). Kako bi se utvrdila razlika u podacima između ispitanika, odnosno između aritmetičkih sredina primijenjena je bivarijatna statistička analiza uz pomoć analize varijance (ANOVA). Multivarijatna statistička analiza koristila se za analizu povezanosti više od dvije varijable primjenom metode eksploratorne faktorske analize s ciljem sažimanja većeg broja elemenata održivosti ponašanja cikloturista, zadovoljstva cikloturista i elemenata percipirane održivosti cikloturista. Pouzdanost podataka testiran je *Cronbach Alpha* koeficijentom. Nakon provedbe faktorske analize provedena je analiza podataka uz pomoć t-testa, korelacijske i regresijske analize. Glavni dio analize odnosi se na provođenje konfirmatorne faktorske analize, a potom i modeliranje strukturnih jednadžbi (eng. *Structural Equation Models* (SEM)), s pomoću kojih se može utvrditi povezanosti između konstrukata. Za potrebe obrade prikupljenih podataka koristili su se računalni program MS Excel 2010, statistički program SPSS i R programski jezik za statističko računanje i grafičke prikaze. Rezultati istraživanja prikazani su tabelarno i grafički.

1.5. Očekivani znanstveni doprinos

Provedeno istraživanje i prikazani rezultati ovog doktorskog rada doprinose stvaranju novih spoznaja u području društvenih znanosti, polje ekonomije, u grani ekonomika poduzetništva. Doprinos rada očituje se utvrđivanjem razine održivosti ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u destinaciji pri čemu je mjerenjem održivosti ponašanja cikloturista dodatno istaknuto ekonomski povoljno ponašanje u promatranom vremenu istraživanja. Također, dio rezultata doprinosi i unapređenju znanstvene spoznaje u području marketinga, odnosno u području ponašanja i percepcije uže skupine turista – cikloturista. Očekivani doprinos je kreiranje novih spoznaja s teorijskog, metodološkog i praktičnog aspekta, mjerenjem održivosti cikloturizma i ponašanja turista – cikloturista, a sve u kontekstu održivog razvoja turizma. Na temelju dobivenih rezultata, nositelji cikloturističke ponude te donositelji odluka u turizmu mogu razvijati strategije i temeljiti budući razvoj cikloturizma. Također, dobiveni rezultati mogu biti smjernica na koji način treba u buduće poticati održivost ponašanja cikloturista u destinaciji.

Očekivani znanstveni doprinos doktorskog rada:

1. Sustavni pregled postojeće znanstvene literature iz područja održivog turizma te posebice cikloturizma.
2. Primjena instrumentarija za mjerenje održivosti ponašanja turista općenito na odabranoj užoj specifičnoj skupini turista – cikloturista u destinaciji.
3. Razvoj modela za praćenje održivosti ponašanja cikloturista u turističkoj destinaciji na temelju dobivenih rezultata.
4. Razvoj novih aplikativnih shvaćanja o ulozi održivosti ponašanja cikloturista u kontekstu razvoja održivog turističkog proizvoda − cikloturizma.
5. Stvaranje alata za praćenje održivosti ponašanja turista, a time i za upravljanje turističkim proizvodom u destinaciji.
6. Stvaranje alata za praćenje stavova nositelja cikloturističke ponude o održivosti ponašanja cikloturista.
7. Prijedlog budućih specifičnih znanstvenih istraživanja u području cikloturizma.

1.6. Struktura doktorskog rada

Doktorski rad podijeljen je u ukupno osam cjelina.

U prvom, uvodnom dijelu rada navedena su ideje koje su inicirale istraživačka pitanja te su opisani predmet i problem istraživanja, na temelju kojih je utvrđena svrha i ciljevi istraživanja. U Uvodu se također kratko navode razlozi i metode istraživanja, postavljene hipoteze te očekivani znanstveni doprinos doktorskog rada.

U drugom djelu rada prezentirane su teorijske spoznaje i definirani temeljni pojmovi koji se odnose na cikloturizam i cikloturiste, nositelje turističke, posebice cikloturističke ponude te osvrt na trendove u cikloturizmu na razini svijeta, Europe, kao i pregled analize stanja cikloturizma u tri turističke destinacije: Istarske županije, Splitsko-dalmatinske županije i Krapinsko-zagorske županije u kojima je provedeno primarno istraživanje.

Treći dio rada obuhvaća pregled znanstvenih radova na temu održivosti ponašanja turista, a poglavlje započinje opisom održivog razvoja turizma i prikaza postojećih ključnih spoznaja u tom području. Također, kreiran je sustavni pregled znanstvene literature u području održivosti ponašanja cikloturista, uvažavajući sva tri aspekta održivosti – ekonomska, okolišna i socio-kulturna.

U četvrtom poglavlju opisane su teorijske spoznaje u području percipirane održivosti turista i implikacije percipirane održivosti u destinaciji na održivost ponašanja cikloturista. Također, opisano je zadovoljstvo ispitanika boravkom u destinaciji i implikacije zadovoljstva boravkom u destinaciji na održivost ponašanja cikloturista.

Peto poglavlje započinje prikazom kreiranog konceptualnog modela održivosti ponašanja cikloturista te definiranim hipotezama ovog doktorskog rada. Opisana je metodologija izrade doktorskog rada i alati koji su korišteni za provođenje empirijskog istraživanja, kao i korištene metode prilikom testiranja hipoteza.

Šesto poglavlje rada sastoji se od prikaza rezultata istraživanja, odnosno provedene analize podataka. Prikazan je sociodemografski profil ispitanika te rezultati istraživanja dobiveni primjenom metoda univarijatne, bivarijatne i multivarijatne statističke analize. Rezultati su uspoređeni s prethodno provedenim i poznatim znanstvenim spoznajama o istraživačkoj temi. Šesto poglavlje završava s pregledom najvažnijih rezultata istraživanja te prijedlozima za primjenu rezultata istraživanja u praksi.

Sedmo, ujedno i posljednje poglavlje ovoga rada odnosi se na zaključna razmatranjima te identificiranim ograničenjima u istraživanju kao i preporukama za buduća istraživanja u ovom području. Na kraju prikazan je znanstveni doprinos doktorskog rada.

Posljednju cjelinu čine popis literature, popis slika, tablica i grafikona i prilozi koji su korišteni u izradi doktorskog rada.

2. OBILJEŽJA CIKLOTURIZMA

U okviru ovog poglavlja navode se teorijski koncepti ključnih pojmova vezanih uz istraživanje prezentirano u doktorskom radu. S ciljem prikaza poveznice između dva područja koja se spajaju u ovom radu – cikloturizam i održivi razvoj turizma, a na temelju postojećih spoznaja proizašlih iz dosadašnjih istraživanja u nastavku se navode obilježja cikloturizma u kontekstu održivog turizma. Dakle, kao glavne prednosti cikloturizma pojedini autori navode kako cikloturizam pruža mogućnost turistima da upoznaju manje poznata turistička središta (Gazzola i sur., 2018), pridonosi cilju smanjenja proizvodnje štetnih emisija CO_2 (Meschik, 2012), kao i ostvarenju cilja Europske unije za smanjenje stakleničkih plinova (EEA, 2020), pritom izgradnja biciklističke infrastrukture nema negativnih posljedica ili su one minimalne po okoliš (Neun i sur., 2016) te dovodi do ekonomskih koristi za lokalnu zajednicu (Cope i sur., 2003; ECF, 2013; Weston i sur., 2012; Weed i sur., 2014; Neun i sur., 2016). Također, razvoj održivih turističkih atrakcija ili primjerice *greenwaya* potencijalno može dovoditi do smanjenja problema sezonalnosti u turističkim destinacijama (Palau i sur., 2012). Međutim, uspješnost održivih turističkih projekata ovisi između ostalog i o ponašanju turista u destinaciji, ali i njihovoj namjeri da imaju pozitivan utjecaj na lokalno stanovništvo i okoliš (Landon i sur., 2018). S obzirom na tematiku rada neophodno je napraviti pregled dosadašnje literature u području cikloturizma, teorijski definirati značenje cikloturizma i korisnike tog proizvoda te nositelje cikloturističke ponude u destinaciji. Nakon toga opisani su trendovi u cikloturizmu općenito, ali i na razini Europe.

Poslije teorijskog dijela, napravljena je analiza stanja cikloturizma u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji.

2.1. Pregled dosadašnjih istraživanja o cikloturizmu

Posljednjih godina raste broj turista koji traže kvalitetno i jedinstveno iskustvo za vrijeme trajanja odmora, ali i turista koji razvijaju sve veću svijest i podršku održivom razvoju turizma (Pavione i Pezzetti, 2016). Važnost upravljanja turizmom na održiv način sve je veća, a karakteristike koje ima cikloturizam pokazuju da može biti dobar alat za implementaciju teorijskih načela održivog razvoja u praksu (Gazzola et al., 2018; Pavione i Pezzetti, 2016). U literaturi se pronalazi značajan broj radova koji potvrđuju pozitivan utjecaj vožnje bicikla na

ekonomska, okolišna i sociokulturna pitanja (Ciascai i sur., 2022). Mnogi autori, s obzirom na sve veću popularnost cikloturizma, kao i zbog rastuće svijesti o važnosti upravljanja turističkim destinacijama na održiv način, prepoznali su potrebu provođenja istraživanja u tom području. U nastavku je napravljen pregled dosadašnjih najznačajnijih istraživanja domaćih i stranih autora o cikloturizmu, odnosno o održivosti ponašanja turista – cikloturista.

Na početku su navedeni autori koji su napravili pregled literature u području biciklizma s različitih aspekata. Heinen i suradnici (2010) napravili su pregled literature na temu „Commuting by Bicycle: An Overview of the Literature“. Weed i suradnici (2014) autori su rada „A Systematic review and meta-analyses of the potential local economic impact of tourism and leisure cycling and the development of an evidence - based market segmentation“ u kojemu su napravili pregled literature za razdoblje od siječnja 1990. do prosinca 2010. Cilj je bio razvoj empirijski utemeljene segmentacije tržišta turizma i rekreativnog biciklizma s osvrtom na ekonomski učinak (Weed i sur., 2014). Ekblad i suradnici (2016) napravili su pregled literature od 2010. do 2016. "Bicycle planning – A literature review“. Liu i suradnici (2018), objavili su sustavni pregled literature „Conceptualizing the Cycling Experience in Urban Design Research“. Najnoviji pregled literature u području cikloturizma je autora Ciascai i suradnici (2022), kojemu je glavni cilj utvrditi kojih su se istraživačkih pitanja dotakli dosadašnji autori radova u smjeru pozitivnih i negativnih učinaka cikloturizma na gospodarsko i društveno okruženje te u kojoj mjeri cikloturizam pogode ekonomske krize koje su rezultat ograničenja putovanja, poput ekonomske krize izazvane pandemijom COVID-19.

Pregled literature ukazuje da nedostaje teorijsko i empirijsko provedeno istraživanje i model koji mjeri ponašanje cikloturista za vrijeme boravka u destinaciji s aspekta održivosti ponašanja cikloturista (ekonomski, okolišno, socio-kulturno). Postojeća istraživanja o održivosti ponašanja turista uglavnom su usmjerena na okolišnu održivost ponašanja turista. Primjerice, autori Chiu i suradnici (2014), He i suradnici (2018), Su i suradnici (2020) i Su i Swanson (2017) istražuju okolišno odgovorno ponašanje turista. Ponašanje turista ili posjetitelja u skladu s okolišem bila je ključna tema u radovima autora Budovska i suradnici (2020), Esfandiar i suradnici (2020), Kim i Koo (2020), Mair i Laing (2013), Ramkissoon i suradnici (2013) i Sharma i Gupta (2020). Autori koji su istraživali okolišno održivo ponašanje turista su Juvan i Dolnicar (2016) i Strugar i suradnici (2017). Međutim, održivost ponašanja turista važno je sagledati u kontekstu sva tri stupa održivosti, što je ostalo uglavnom nedovoljno istraženo i nepoznato (Chadran i sur., 2021; Mihalic, 2016).

Chandran i suradnici (2021) kreirali su model za mjerenje održivosti turističkog ponašanja koji se temelji na sva tri stupa održivosti i u okviru svog rada ponudili definiciju održivog ponašanja turista kako slijedi: „aktivnosti turista koje potiču kulturnu razmjenu i promiču društveni integritet, pomažu u gospodarskom razvoju regije i minimalno štete okolišu jer pojedinac sudjeluje u okolišnoj rekreaciji i učenju“. Za buduća istraživanja predlažu da se ovaj model održivosti ponašanja turista primjeni na jedinstvenu skupinu turista.

Istraživanja cikloturista često mogu biti neusporediva zbog različitih pristupa/različitog definiranja biciklističkih turista te odvajanja ili spajanja različitih podskupina. Dickinson i Robbins (2009) u svom radu utvrđuju da se biciklizam u kontekstu turističkog proizvoda ne treba smatrati isključivo vrstom putovanja koja uključuje vožnju od jedne do druge destinacije zbog prevelike udaljenosti, što je ograničavajuća činjenica za neke cikloturiste, već kao turistički proizvod koji postoji unutar jedne destinacije. Također, postoji više razloga zašto se netko može smatrati cikloturistom − zbog odmora, rekreacije, razonode ili natjecanja (Simeoni i De Crescenzo, 2018). Literatura koja uključuje cikloturizam kao vrstu turizma i provođenja slobodnog vremena usredotočuje se na nekoliko međusobno povezanih područja, poput profila biciklista, definiranja njihovih potreba i podizanja svijesti o marketingu, biciklističkoj infrastrukturi, odnosno o potrebi planiranja i upravljanja infrastrukturom, gospodarske korisnosti od ulaganja u biciklističku infrastrukturu te analiza stavova i percepcije biciklista (Dickinson i Robbins, 2009). Richie je 1998. godine zaključio da nedostaje literature koja se bavi istraživanjem cikloturizma te je ponudio definiciju cikloturista i cikloturizma iz perspektive potražnje i istražio sljedeće elemente: ponašanje na putu, korištenje infrastrukture, očekivanja i motivacija te stečeno iskustvo.

Odbor Europskog parlamenta za promet i turizam (TRAN) inicirao je ispitivanje stanja cikloturizma u Europi, potencijal mreže EuroVelo i tematskih biciklističkih ruta (Weston i sur., 2012). Naime, prilikom razvoja cikloturizma kao nepovoljna okolnost često se navodi nedostatak podataka o cikloturizmu na stranicama Eurostata, kao i nedostatak sveobuhvatnih domaćih ili međunarodnih istraživanja, što dovodi do teškog praćenja trendova u cikloturizmu (Weston i sur., 2012). Razvoj biciklizma u destinaciji ima brojne prednosti, međutim razvoj biciklističke infrastrukture može imati određene prepreke koje je Wang (2018) identificirao i kategorizirao kao: fizičke, političke i institucionalne, socijalne i kulturne te resursne i pravne prepreke. Cilj istraživanjs koje se provodilo u Hrvatskoj bio je utvrditi koji su elementi drugih biciklističkih destinacija u Europi, u kontekstu potražnje za cikloturizmom, kako bi se utvrdilo u kojoj se mjeri ponuda i potražnja podudaraju u cikloturističkoj destinaciji (Mrnjavac i sur.,

2014). Da bi se cikloturizam uspješno razvijao, potrebno je imati informacije od strane ponude i potražnje. Tako je Lamont (2007) istražio kakva ponuda privlači cikloturiste u destinaciju, odnosno koje su njihove potrebe glede infrastrukture, informacija i potrebe servisnih usluga. Na primjeru St. Louisa u SAD, 2015. istražen je utjecaj stanja biciklističke infrastrukture i okoliša na ponašanje korisnika određene rute (Boettge i sur., 2017). U literaturi postoje i radovi koji se bave motivacijom za sudjelovanje u nekoj vrsti biciklističke aktivnosti u kontekstu turizma. Schlemmer i suradnici (2020) utvrđuju motive turista koji sudjeluju u aktivnostima vezanim uz brdski biciklizam ili e-brdski biciklizam. Primijenjena je ljestvica sportske motivacije, a utvrđeno je da ne postoji razlika u motivima između turista koji koriste električne brdske bicikle i turista koji koriste „obične" brdske bicikle. Na temelju teorije samoodređenja (SDT), Aicher i Brenner (2015) razvili su konceptualni model s ciljem boljeg razumijevanja zašto pojedinci sudjeluju u sportskom turizmu i sportskim događanjima, a Seo i suradnici (2019) razvili su skalu motivacije za sudjelovanje turista u sportskom turizmu (eng. *The Motivation Scale for Participation Sport Tourism* - MSPST) te ukazali na način upotrebe skale. Ritchie i suradnici (2010) uvidjeli su da usred rasta cikloturističkog tržišta nedostaju informacije o različitostima ovog tržišta, motivaciji i ponašanju turista, stoga su proveli istraživanje o karakteristikama ponašanja koje je uključivalo koncept trajnog uključenja i teoriju motivacije. Također, Faulks i suradnici (2008) istražili su motivaciju cikloturista koji su sudionici događaja, kao i Bakogiannis i suradnici (2020b) koji su istraživali koji su okolišni motivi cikloturista i njihov značaj za destinaciju, dok su Brown i suradnici (2009) kreirali novi instrument za mjerenje motivacije biciklista ili eng. *Cyclists Motivation Instrument* (CMI). U kontekstu motivacije cikloturista provedeno je i istraživanje koje se temeljilo na *push and pull* teoriji (Sheng, 2015), kao i istraživanje kojoj je bio cilj utvrditi razinu važnosti i interesa koju cikloturisti pridaju biciklističkim turama (Duran i sur., 2018).

Kao što je navedeno, cikloturističke destinacije se razlikuju ovisno o stupnju razvoja. Bakogiannis i suradnici (2020a) proveli su istraživanje s cikloturistima kako bi utvrdili koji su kriteriji važni za cikloturiste prilikom odabira trgovina i smještajnih objekata. U tom je istraživanju potvrđena zainteresiranost cikloturista za lokacije koje se doživljaju kao mjesto susreta s lokalnim stanovništvom i njihovom kulturom. Kako bi ponuda bila prilagođena prema potrebama cikloturista, važno je napraviti njihov cjeloviti profil (Slavić, 2015). U području ponašanja turista Kaplanidou i Vogt (2007), s pomoću postavljenog teorijskog okvira pokušali su pronaći postoji li međusobna povezanost između sportskog događaja, imidža destinacije i ponašanja sportskih turista.

U okviru Studije upravljanja kvalitetom razvoja cikloturizma u Istarskoj županiji, definirani su parametri kojima će se moći integrirano upravljati kvalitetom cikloturističkog proizvoda u destinaciji (Brščić i sur., 2021). Prema navedenom, utvrđeno je da postoji veliki broj istraživanja koja se bave motivacijom cikloturista. Provedena su i druga istraživanja u kontekstu biciklističke infrastrukture, utvrđivanje kriterija koji su važni za cikloturiste, profil cikloturista i sl., međutim nije utvrđeno da postoji istraživanje koje izričito povezuje cikloturiste i održivost njihova ponašanja u destinaciji te utjecaj percipirane održivosti na njihovo ponašanje za vrijeme boravka u destinaciji. Također, u literaturi nije pronađeno istraživanje koje će potvrditi razinu održivosti ponašanja cikloturista od strane nositelja cikloturističke ponude. Stoga se provođenje ovog istraživanja može smatrati opravdanim i znanstveno interesantnim.

2.2. Pojmovi cikloturizam i cikloturisti

U Republici Hrvatskoj, iako se za sada ne nalazi u jezičnim bazama hrvatskog jezika, pojam „cikloturizam“ ili „cikloturisti“ najrašireniji je sinonim pojavnih oblika biciklistički turizam / biciklistički turisti te se najviše upotrebljava u govoru i u pisanju. Da je pojam „cikloturizam“ prihvaćen u hrvatskom jeziku ukazuje i činjenica da ga u svom nazivu upotrebljava nacionalni portal „Koordinacijsko tijelo za razvoj cikloturizma Hrvatske – Cikloturizam.hr“, kojemu je osnivač Ministarstvo turizma i sporta. U najnovijoj Strategiji razvoja održivog turizma do 2030. godine koristi se pojam cikloturizam, kao i u raznim županijskim operativnim i akcijskim planovima razvoja cikloturizma. Pretražujući bazu *Google znalac* pronađen je veći broj radova raznih kategorija koji su pisani na hrvatskom jeziku (znanstveni, pregledni, stručni, diplomski, završni i slični radovi), a koji u svom nazivu koriste pojam cikloturizam ili njegove izvedenice. Naslov, godina i vrsta tih radova prikazani su u Tablici 1.

Tablica 1. Radovi u bazi Google znalac koji u nazivu imaju pojam cikloturizam ili njegovu izvedenicu u razdoblju od 2014. do 2024. godine

Autor(i)	Naslov rada	Vrsta rada
Slugečić, 2024.	Uloga turističke politike u razvoju **cikloturizma** - kritička analiza Španjolske	Diplomski rad
Buković, 2023.	**Cikloturizam** poluotoka Pelješca u funkciji održivog razvoja	Diplomski rad
Blauhorn, 2023.	Mogućnosti razvoja **cikloturizma** u Karlovačkoj županiji	Završni rad
Jurišić Mustapić i Radonić, 2023.	Važnost **cikloturizma** u razvoju destinacije s gledišta pravne regulative	Stručni rad
Pacak, 2022.	**Cikloturizam** Dalmacije	Završni rad
Tihi, 2022.	**Cikloturizam** - održivi i odgovorni razvoj turizma kontinentalne Hrvatske	Završni rad
Kovačić i Ivek, 2022.	Razvoj destinacije **cikloturizma** iz perspektive lokalnih dionika	Izvorni znanstveni rad
Šore, 2022.	Utjecaj **cikloturizma** na turistički razvoj grada Splita i okolice	Diplomski rad
Legović, 2022.	Značaj **cikloturizma** za turizam Grada Poreča	Diplomski rad
Marinković, 2022.	Razvoj **cikloturizma** na otoku Braču	Završni rad
Rossi, 2022.	Utjecaj **cikloturizma** na razvoj turizma i ugostiteljstva Istočne Hrvatske	Završni rad
Zulijani, 2022.	Brendiranje istočne Istre kao **cikloturističke** destinacije	Diplomski rad
Mađarac, 2022.	**Cikloturizam** u funkciji razvoja Osječko-baranjske županije	Stručni rad
Zagorec Ivanović, 2022.	Strategija razvoja **cikloturizma** destinacije Južna Istra	Diplomski rad
Matotek, 2021.	**Cikloturizam** u Međimurskoj županiji	Završni rad
Kos i suradnici, 2021.	Metodologija trasiranja **cikloturističke** rute u koridoru napuštene željezničke pruge	Pregledni rad
Knapić, 2021.	Analiza biciklizma i **cikloturizma** u Međimurskoj županiji	Završni rad
Ćurčić i Bjeljac, 2021.	Razvojni potencijal **cikloturizma** u Vojvodini	Zbornik sažetaka
Prižmić Stanić, 2021.	Doprinos **cikloturizma** održivosti destinacije – primjer Općine Blato na Korčuli	Diplomski rad
Alebić, 2021.	Stanje i mogućnosti **cikloturizma** Istarske županije	Završni rad
Gegić, 2021.	Razvoj **cikloturizma** u Republici Hrvatskoj	Završni rad

Nastavak na sljedećoj stranici.

Autor(i)	Naslov rada	Vrsta rada
Dumenčić, 2020.	**Cikloturizam** na otoku Rabu	Završni rad
Karas, 2020.	**Cikloturizam** na području Koprivničko-križevačke županije	Završni rad
Periša, 2020.	**Cikloturizam**	Završni rad
Benčić, 2020.	Analiza stanja i potencijali razvoja **cikloturizma** u Karlovačkoj županiji	Završni rad
Dragojević, 2020.	**Cikloturizam** na području grada Virovitice i Slatine	Diplomski rad
Israeli i Gasul, 2019.	Od ozbiljnog slobodnog vremena do **cikloturizma** – slučaj brdskog biciklizma	Izvorni znanstveni članak
Krušec, 2019.	**Cikloturizam** sjeverozapadne Hrvatske i Istarske županije	Završni rad
Matošević Radić i Radić, 2018.	Organiziranje vođene **cikloturističke** ture	Stručni rad
Rako, 2018.	Razvoj novih proizvoda u turističkoj agenciji specijaliziranoj za **cikloturizam** na području Dalmacije	Završni rad
Babočajić, 2018.	Mogućnost razvoja **cikloturizma** u Hrvatskoj	Završni rad
Gotovac, 2018.	Utjecaj **cikloturizma** na razvoj hotela u Republici Hrvatskoj specijaliziranih za bicikliste	Diplomski rad
Dragojević, 2018.	**Cikloturizam** grada Virovitice	Završni rad
Kuran, 2018.	**Cikloturizam** kao selektivni oblik turizma	Diplomski rad
Vuradin i suradnici, 2018.	**Cikloturizam** na području grada Novoga Marofa	Stručni rad
Munitić, 2017.	Razvojne mogućnosti **cikloturizma** kao posebnog oblika turističke ponude Splitsko-dalmatinske županije	Diplomski rad
Petrić, 2017.	**Cikloturizam** u turističkoj ponudi Istarske županije	Diplomski rad
Brezović, 2016.	Izazovi razvoju **cikloturizma** u Karlovačkoj županiji	Završni rad
Makarić, 2015.	Razvoj **cikloturizma** u Republici Hrvatskoj	Završni rad
Kos i suradnici, 2014.	Model vođenja **cikloturističkih** ruta na primjeru Bjelovarsko-bilogorske županije	Izvorni znanstveni članak
Bosnić i suradnici, 2014.	**Cikloturizam** u internet okruženju	Stručni rad

Izvor: obrada autorice

Kako je vidljivo u Tablici 1, postoji veći broj radova različitih kategorija koji sadrže u sebi pojam cikloturizam. Najviše radova koji se tiču pojma cikloturizam napisani su tijekom 2022. godine.

U znanstvenim radovima i stručnim studijama na engleskom jeziku koriste se pojmovi *cycle tourism, cycling tourism, bike tourism* i *bicycle tourism.* No, kako bi pojam cikloturizam bio

što jasniji potrebno je krenuti od definiranja biciklizma i sportskog turizma. Najšira definicija navodi da biciklizam kao pojam „označava korištenje bicikla, ali i bilo kojeg prijevoznog sredstva pokretanog isključivo ljudskom snagom“ (Kresonja, 2011). Nadalje, biciklizam je: „športska grana koja obuhvaća različita natjecanja u vožnji biciklom za pojedince i ekipe, na cesti i trkalištu (velodrom)“ (Hrvatska enciklopedija, 2021).

Povezivanjem biciklizma i turizma izgrađen je novi fenomen – cikloturizam (Lin i sur., 2020), a taj odnos se započeo razvijati tijekom 1980-ih (Lamont, 2009). Rast popularnosti sporta na globalnoj razini posljednjih desetljeća osnažio je vezu između sporta i turizma (González-García i sur., 2018). Veća potreba turista za doživljajem snažnijih emocija i dojmova, rast prihoda te sve veća pažnja koja se pridaje načinu provođenja slobodnog vremena neki su od razloga zašto dolazi do porasta popularnosti sportskog turizma. Kombinacija navedenoga dovodi do razvoja novih oblika aktivnog turizma i disciplina te njihove sustavne prilagodbe novim potrebama i trendovima (Mokras-Grabowska, 2016).

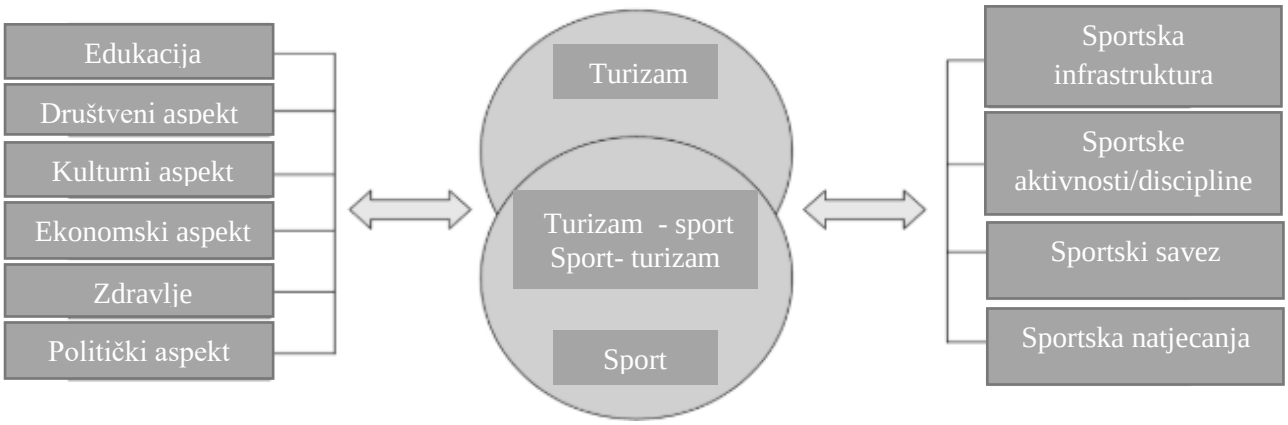

Slika 1. Model međufunkcionalnih odnosa sporta i turizma u Republici Hrvatskoj

Izvor: Kranjčević, J. (2017). The relation between sport and tourism at the beginning of tourism development–the case of Croatia. *European Journal of tourism research, 16*(1), 19-31.

Kako je prikazano na Slici 1 spoj sporta i turizma značajan je od samih početaka sadašnjeg turizma u formi kakvoj ga poznajemo danas. Aktivnosti koji su važne za razvoj sportskih aktivnosti pokrivaju i veliki dio razvojnih planova turizma i obratno (Kranjčević, 2017).

Biciklizam se svrstava u tri skupine (REDAH, 2017):

- ciklomobilnost - svakodnevno korištenje bicikla kao transportnog sredstva
- biciklistički sport - sportsko bavljenje biciklizmom u više kategorija
- cikloturizam - korištenje bicikla kao transportnog sredstva u turizmu.

S obzirom na to da je cikloturizam dio sportskog turizma, prije definiranja cikloturizma, potrebno je navesti definiciju sportskog turizma. Gibson (1998) navodi da se sportski turizam može definirati kao: „putovanje zasnovano na slobodnom vremenu u okviru kojega pojedinci privremeno odlaze izvan njihovih matičnih zajednica kako bi sudjelovali u fizičkim aktivnostima, gledali fizičke aktivnosti ili obilazili atrakcije povezane s fizičkim aktivnostima". Sažeto, postoje tri različite vrste ponašanja u kontekstu sportskog turizma: aktivno sudjelovanje (eng. *Active Sport Tourism*), gledanje (eng. *Event Sport Tourism*) i posjećivanje i eventualno odavanje počasti sportskim atrakcijama (eng. *Nostalgia Sport Tourism*) (Gibson, 1998a). Prva kategorija, aktivno sudjelovanje, može se podijeliti na aktivni sudionici (eng. *Activity Participants*) i hobiste (eng. *Players*) (Hall, 1992). Godinu kasnije, autori Standeven & DeKnop (1999) sportski turizam su definirali kao: „svi oblici aktivnog i pasivnog uključivanja u sportske aktivnosti, u kojima se sudjeluje povremeno ili organizirano iz nekomercijalnih ili poslovnih/komercijalnih razloga, koji zahtijevaju putovanje daleko od mjesta stanovanja i posla". Novija definicija sportskog turizma glasi da je to: „oblik turizma u kojem se iskustvo posjetitelja odnosi na sudjelovanje ili promatranje sportskog događaja koji općenito uključuje komercijalne i nekomercijalne aktivnosti natjecateljske prirode" (Belošević i sur., 2018).

Pregledom literature utvrđen je značajan broj definicija cikloturizma raznih autora ili organizacija kojima je cikloturizam glavni motiv provođenja istraživanja. S obzirom na to da je cikloturizam u fokusu ovog rada, u nastavku se navode autori odnosno neke od najvažnijih definicija cikloturizma koji su pronađeni u dosadašnjoj literaturi. No, kako su Weed i Bull (2012) u svojoj knjizi naveli, vrlo je izazovno postaviti definiciju cikloturizma jer se cikloturizam može javljati u različitim oblicima. U Tablici 2 navedene su neke od najznačajnijih definicija cikloturizma.

Tablica 2. Definicije cikloturizma

Autor/i	Izvorno korišteni pojam	Definicija[2]
Weiler i Hall, 1992.	*Bicycle touring or tourism*	„Biciklistički obilazak ili biciklistički turizam je novonastali aktivni oblik putovanja i turizma koji se uglavnom odvija u ruralnim područjima.“
Lumsdon, 1996.	*Cycle tourism*	„Rekreativne cikloturističke aktivnosti koje mogu trajati cijeli dan ili dio dana, a mogu biti u obliku ležernog izleta ili kao odmor na velikim udaljenostima. Osnovno je da posjetitelj biciklizam doživljava kao dio izleta ili odmora, odnosno kao pozitivan način uljepšavanja slobodnog vremena.“
Ritchie, 1998.	*Bicycle tourism*	„Sve aktivnosti, biciklističke ili ne biciklističke, kojima se bave osobe koje su na odmoru duljem od 24 sata ili jedne noći, a kojima je bicikl dio tog putovanja.”
ECF prema Sustrans, 1999.	*Cycle tourism*	"Rekreacijski jednodnevni ili višednevni posjet dalje od kuće, koji uključuje rekreativno bicikliranje kao temeljni i značajan dio posjeta."
Lamont, 2009.	*Bicycle tourism in Australia*	„Putovanja koja uključuju minimalnu udaljenost od 40 kilometara od nečijeg doma i noćenje (za putovanja s noćenjem) ili putovanja koja uključuju minimalnu komponentu kružnog putovanja bez vožnje biciklom od 50 kilometara i minimalno četiri sata udaljena od kuće (za jednodnevna putovanja) od kojih je biciklizam, koji uključuje aktivno sudjelovanje ili pasivno promatranje, za odmor, rekreaciju, slobodno vrijeme i/ili natjecanje, glavna svrha tog putovanja. Sudjelovanje u biciklizmu može uključivati prisustvovanje događajima organiziranim za komercijalnu dobit i/ili dobrotvorne svrhe (natjecateljski i ne natjecateljski), kao i samostalno organiziranu vožnju biciklom.“
Lamont, 2009.	*Bicycle tourism*	„Putovanje izvan matične regije pojedinca, pri čemu se aktivno ili pasivno sudjelovanje u vožnji biciklom smatra glavnom svrhom tog putovanja”
Ritchie i suradnici, 2010.	*Bicycle tourism*	„Biciklistički turizam odnosi se na turizam koji uključuje promatranje ili sudjelovanje u biciklističkom događaju ili sudjelovanje u samostalnom ili organiziranom biciklističkom obilasku.“

[2] U prijevodu definicija korišteni su pojmovi koji su što sličniji originalnim pojmovima u definiciji (primjerice eng. *cycle tourism* – hrv. cikloturizam, eng. *bicycle tourism*, hrv. biciklistički turizam). Nastavak na sljedećoj stranici.

Autor/i	Izvorno korišteni pojam	Definicija[3]
Weston i suradnici, 2012.	*Cycle tourism*	„Cikloturizam se odnosi na vožnju biciklom između odredišta u svrhu provođenja slobodnog vremena. Vožnja biciklom dio je turističkog doživljaja.“
Herceg, 2013.	Cikloturizam	„Aktivnost putovanja koje uključuje bicikl, a kojoj je svrha uživanje.“
Path Less Pedaled, 2013.	*Bicycle tourism*	„Svaka aktivnost povezana s putovanjem u svrhu užitka koja uključuje bicikl.”
Akcijski plan za razvoj cikloturizma, 2015.	Cikloturizam (širi smisao cikloturizma)	„Turističko putovanje biciklom, biciklistički izlet, dodatnu sportsko rekreativnu ponudu vožnje biciklom uređenim ili neuređenim stazama, sportsku manifestaciju, sportski trening te povremenu vožnju.“
Akcijski plan za razvoj cikloturizma, 2015.	Cikloturizam (uži smisao cikloturizma)	„Oblik turističkih putovanja tijekom kojih je vožnja bicikla glavna aktivnost ili je bicikl glavno prijevozno sredstvo obuhvaća razmjerno uzak segment turističke potražnje, dok znatno širu skupinu čine turisti kojima je vožnja biciklom dodatna aktivnost.“
Duran i suradnici, 2018.	*Cycle tourism*	„U širem smislu, cikloturizam uključuje putovanja određenom rutom radi istraživanja destinacije biciklom u svrhu bavljenja sportom, traženja avanture, izazova, tjelesnog, mentalnog i duhovnog opuštanja, zabave, približavanja prirodi itd.“
Sabri i suradnici, 2019.	*Bicycle tourism*	„Iskustvo putovanja koje se fokusira na bicikl kao primarni način prijevoza u turističke svrhe. Cikloturizam kombinira posebno sugestivne lokalitete (bilo da se radi o planinskom lancu, selu ili urbanoj sceni).“
Poljičak i suradnici, 2021.	*Cycling tourism*	„Putovanje biciklom duž neke rute iz različitih razloga, kao što su istraživanje turističke destinacije, sportska aktivnost, tjelesno i psihičko zdravlje, zabava te boravak u prirodi.“
CBI, 2022.	*Cycling tourism*	„Rekreativni posjeti izvan doma koji uključuju vožnju biciklom u slobodno vrijeme kao temeljni i značajan dio putovanja.“

Izvor: obrada autorice

[3] U prijevodu definicija korišteni su pojmovi koji su što sličniji originalnim pojmovima u definiciji (primjerice eng. *cycle tourism* – hrv. cikloturizam, eng. *bicycle tourism*, hrv. biciklistički turizam).

U Tablici 2 navedene su neke od najkorištenijih definicija cikloturizma od 1992. godine do 2022. Jedna od novijih definicija cikloturizma u Republici Hrvatskoj definira ga kao: „Putovanje biciklom duž neke rute iz različitih razloga, kao što su istraživanje turističke destinacije, sportska aktivnost, tjelesno i psihičko zdravlje, zabava te boravak u prirodi“ (Poljičak i sur., 2021). Lamont (2009) navodi da se definicija cikloturizma može razlikovati od zemlje do zemlje, ovisno o individualnim karakteristikama svake zemlje. Stoga u svom radu, na temelju kritičkog pregleda dosadašnjih definicija cikloturizma postavlja općenitu definiciju, a zatim i jedinstvenu definiciju cikloturizma u Australiji. Iz tog razloga, u Tablici 1 nisu navedene definicije cikloturizma koja se nalaze u (stručnim) planskim dokumentima raznih zemalja diljem svijeta, osim definicije iz Akcijskog plana za razvoj cikloturizma u Hrvatskoj.

Nadalje, sportski turizam se može dijeliti na tvrdu definiciju (eng. *hard definition)* ili meku definiciju (eng. s*oft definition).* Razlika je što se tvrda definicija (natjecateljski) (Ciascai i sur., 2022) donosi na velika natjecateljska sportska događanja koja privuku veliki broj sudionika, kao što je FIFA, Olimpijske igre i slična događanja (Weed, 2009; Lin i sur., 2020). Meka definicija (razonoda) sportskog turizma (Ciascai i sur., 2022) označava posjetitelje koji putuju s ciljem rekreativnog bavljenja sportom ili bavljenje sportom u svrhu provođenja slobodnog vremena za vrijeme odmora. Osim cikloturizma, u meki sportski turizam ulaze i planinarenje, trčanje, skijanje i slično (Weed, 2009; Lin i sur., 2020).

Cikloturisti se mogu smatrati jednom vrstom turista kojima je vožnja biciklom zajednička aktivnost, međutim razlozi i motivacija korištenja bicikla mogu biti različiti (Kurtzman i Zauhar, 1997). Osim toga, cikloturisti se mogu još razlikovati po tipu ili obliku vožnje biciklom. Naime, postoje dvije krajnosti, cikloturisti koji vožnju biciklom smatraju glavnim razlogom i svrhom odlaska na odmor, a s druge strane su cikloturisti koji ne dolaze na odmor da bi se bavili biciklizmom, već bicikl koriste kao alternativnu vrstu prijevoza nekoliko puta tijekom odmora, uzimajući pritom u obzir pogodne vremenske uvjete. Najveći broj cikloturista prema intenzitetu korištenja bicikla nalazi se između ove dvije granice (Slika 2) (Simonsen i sur., 1998.).

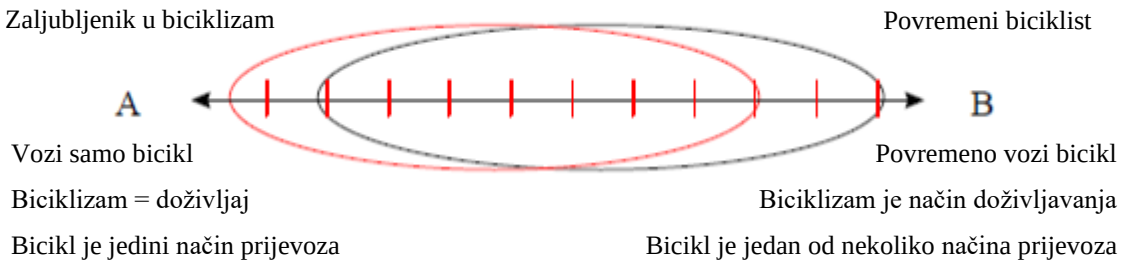

Slika 2. Vrste cikloturista

Izvor: Prevela/prilagodila autorica prema Simonsen, P. S., Jørgensen, B., & Robbins, D. (1998). Cycling tourism (Vol. 13). Bornholm: Unit of Tourism Research at Research Centre of Bornholm.

No, kako zaključuje Lamont (2009), u sportske turiste, odnosno u cikloturiste, potrebno je uključiti osobe koje putuju zbog sudjelovanja u biciklističkoj utrci kao i osobe koje se za vrijeme odmora rekreativno bave biciklizmom.

Zaključno, a na temelju prethodnih definicija, odnosno najkorištenijih pojmova unutar prethodno navedenih definicija, može se zaključiti da je cikloturizam: „boravak turista ili jednodnevnih posjetitelja (izletnika) u drugoj destinaciji, a pritom je dio vremena proveden vozeći bicikl u rekreativne ili profesionalne svrhe“.

U Tablici 3 navedene su najznačajnije definicije cikloturista, od 1995. godine do 2013. godine.

Tablica 3. Definicije cikloturista

Autor/i	Izvorno korišteni pojam	Definicija[4]
Hall, 1991.	*Bicycle tourists*	„Biciklistički turisti mogu se smatrati turistima posebnog interesa koji imaju mali obujam, ali visoku vrijednost, te stoga mogu predstavljati idealno turističko tržište za ruralna i periferna područja kojima često nedostaje velika ponuda turističke infrastrukture.“
Simonsen i suradnici, 1998.	*Cycling tourist*	„Osoba bilo koje nacionalnosti, koja u jednom trenutku svog odmora koristi bicikl kao način prijevoza i kojoj je vožnja biciklom važan dio odmora. Kratki odlasci u trgovinu na uglu itd. nisu uključeni.“
Ritchie, 1998.	*Cycle tourist*	„Osoba koja je udaljena iz svog rodnog grada ili zemlje najmanje 24 sata ili jednu noć, radi odmora ili za vrijeme praznika, a za koju je korištenje bicikla kao prijevoznog sredstva za to vrijeme dio provođenja odmora. Ovaj odmor može biti samostalno organiziran ili dio komercijalnog putovanja i može uključivati korištenje pratećih usluga prijevoza i bilo koju vrstu formalnog i/ili neformalnog smještaja.“
Ritchie, 1998.	*Recreational cyclist*	„Osoba koja se bavi bilo kojom rekreativnom biciklističkom aktivnošću ili izletom koji ne uključuje izbivanje duže od 24 sata ili jedne noći od matične destinacije, a koja biciklizam smatra pozitivnim načinom korištenja slobodnog vremena.“
Herceg, 2013.	Cikloturist	„Cikloturist je osoba kojoj je motiv relaksacija i opuštanje, zdrav život i boravak u prirodi.“

Izvor: obrada autorice

[4] U prijevodu definicija korišteni su pojmovi koji su što sličniji originalnim pojmovima u definiciji.

S obzirom na to da se posljednjih godina cikloturizam sve više razvija, odnosno postaje sve popularniji diljem svijeta, mnogi su autori provodeći istraživanja pokušali utvrditi tko su cikloturisti te koje su njihove razlike s obzirom na socio-demografska obilježja i slično. Tablica 4 prikazuje utvrđene razlike s obzirom na to radi li se o mlađim ili starijima osobama.

Tablica 4. Karakteristike cikloturista prema dobi

Elementi utvrđivanja razlika	**Mlađi**	**Stariji**
Način putovanja	Minimalistički	Luksuzni
Vrsta prometnice	Izvan trasiranih staza	Asfaltirane staze
Usluge	Osnovno	Predana prtljaga
Smještaj	Kampiranje i smještaj u obitelji	Hoteli
Destinacije	Regionalne (bliže destinacije)	Udaljene destinacije
Hrana	Zdravo, ali jeftino	Otmjeno

Izvor: CBI, Centre for the Promotion of Imports, (2022), The European market potential for cycling tourism, https://www.cbi.eu/market-information/tourism/cycling-tourism/market-potential, pregledno: 27. 9. 2023.

U Tablici 4 vidljivo je da se uz mlađe cikloturiste povezuju skromniji način putovanja i manji izdaci, dok su kod starijih cikloturista zastupljenija putovanja koja uključuju luksuz i veći komfor prilikom putovanja (CBI, 2022). Nadalje, cikloturisti mogu odabrati različite vrste aktivnosti, kao što je to cestovni biciklizam, brdski biciklizam, obiteljski biciklizam i *touring*/ekspedicija, a u Tablici 5 prikazano je što svaka vrsta podrazumijeva (CBI, 2022). Slično, autori Nicholls i Serino (2015) u svom radu utvrđuju razlike između tri vrste cikloturista: 1. biciklisti s ograničenim budžetom (eng. *the shoestring cyclist*) – mlađi biciklisti, voze 75-100 milja dnevno (cca. 120-160 kilometara), potrošnja do 30 $ dnevno, jeftiniji smještaj, većina budžeta otpada na hranu; 2. biciklisti s djelomično određenim budžetom (eng. *the economy cyclist*) – bilo koje dobi, voze od 50 do 90 milja dnevno (cca. 80-145 kilometara), potrošnja oko 50 $ dnevno, razne opcije smještaja ovisno o vremenu i lokaciji; 3. biciklisti bez određenog budžeta (eng. *the comfort cyclist*) – uglavnom između 50 i 64 godine, visoko obrazovani, visoka zarada, voze manje od 50 milja dnevno (cca. 80 kilometara), troše 100 $ ili više dnevno, smještaj u motelu ili hotelu, prioritet na očuvanju povijesti, želja za povezivanjem s destinacijom, očekuju odličnu uslugu za kupce te mogućnost produženja putovanja zbog posjeta lokalnim atrakcijama i kupovini.

Tablica 5. Vrste cikloturizma

Vrsta	Objašnjenje
Cestovni biciklizam	„Cestovni biciklizam je sport u kojem biciklisti brzo voze po asfaltiranim ili popločenim cestama.“
Brdski biciklizam	„Brdski biciklizam je sport na neravnim terenima. Brdski biciklisti žele izazovne staze u šumama ili planinama.“
Obiteljski biciklizam	„Obiteljski biciklisti idu na obiteljske biciklističke izlete. Ova putovanja su često jednodnevna ili višednevna. Važno je da udaljenost i aktivnosti na putu budu primjerene djeci.“
***Touring*/ekspedicija**	„Biciklisti uživaju u vožnji bicikla kao opuštajućem hobiju. Odlaze na jednodnevne, višednevne ili višetjedne ture. Ovi turisti uživaju u tjelesnoj aktivnosti, ali obično nisu zainteresirani za bavljenje biciklizmom kao sportom.“

Izvor: CBI, Centre for the Promotion of Imports, (2022), The European market potential for cycling tourism, https://www.cbi.eu/market-information/tourism/cycling-tourism/market-potential, pregledano: 27. 9. 2023.

Kako je prethodno spomenuto, cikloturisti mogu imati različitu motivaciju za vožnju biciklom. Uz pomoć *pull-push* analize utvrđeno je da su najvažniji *push* faktori „avantura i sport“, „osobne potrebe“ i „bijeg za opuštanje“, a najvažniji *pull* faktori su „karakteristike staze“ i „atrakcije u destinaciji“ (Sheng, 2015). Prema instrumentu *Cycle-turist Motivation Instrument (CtMI)* sedam faktora motivacije cikloturista su: zdravlje, socijalni aspekt, domena kompetencija, istraživanje, traženje poticaja, samopredstavljanje i bijeg (Aragón Mladosich i sur., 2022). No, općenito gledajući, cikloturisti uglavnom traže destinacije koje imaju bogatu prirodnu baštinu te destinacije u kojima mogu doživjeti iskustvo življenja u lokalnoj zajednici (CBI, 2022). Zapravo, cikloturisti često radije biraju udaljenije destinacije koje im pružaju doživljaj lokalne zajednice, nego popularna turistička središta (CBI, 2022).

2.3. Nositelji cikloturističke ponude

Održivi razvoj turističkih destinacija ključno je pitanje političkih programa i cilj kojemu Europska unija sve više teži (Vellecco i Mancino, 2010). Europska komisija zahtijeva da turističke destinacije ozbiljno shvate rješavanje društvenih, kulturnih, gospodarskih i okolišnih izazova (Europska komisija, 2016). Halme (2001) u svom radu utvrđuje važnost povezivanja dionika prilikom primjene načela održivog razvoja. Općenito, upravljanje turizmom često je

složen proces zbog različitih zadaća koje imaju različiti nositelji turističke politike na raznim razinama i područjima (Magaš i sur., 2018). No, potpora lokalnih dionika turizma ključna je za uspješnu provedu održivog razvoja u destinaciji (Byrd, 2007), a ona ovisi o načinu upravljanja poslovnim okruženjem, odnosima i promicanju zajedničkih interesa (Freeman, 1984).

O važnosti uključivanja dionika turizma u proces upravljanja i razvoja turizma govori i činjenica da odluke koje se donose odozgo prema dolje često nisu prihvaćene od strane lokalne zajednice (Byrd, 2007).

Prema UNWTO (2005) dionici turizma mogu biti:

- nacionalne vlade
- lokalne vlasti s posebnim nadležnostima u pitanjima turizma
- turistički objekti i turistička poduzeća, uključujući njihove udruge
- institucije koje se bave financiranjem turističkih projekata
- turistički djelatnici, turistički djelatnici i turistički savjetnici
- sindikati djelatnika u turizmu
- centri za turističko obrazovanje i obuku
- putnici, uključujući poslovne putnike i posjetitelje turističkih destinacija, mjesta i atrakcija
- lokalno stanovništvo i zajednice domaćini u turističkim destinacijama preko svojih predstavnika
- druge pravne i fizičke osobe koje imaju udjela u razvoju turizma uključujući nevladine organizacije specijalizirane za turizam koje su izravno uključene u turističke projekte i pružanje turističkih usluga.

Prema Magašu i suradnicima (2018) najkorištenija podjela nositelja turističke politike je od autora Kaspar (1995), a koja se navodi u nastavku. Prema kategorijama koje su pokazane na Slici 3 nositelji turističke ponude mogu biti subjekti društvene razine u koje ulaze članovi internacionalnih, nacionalnih, regionalnih i lokalnih organizacija. Sljedeće kategorije su pravne organizacije, dionici prema strukovnoj podjeli, prema organizacijskim oblicima i prema političkim razinama.

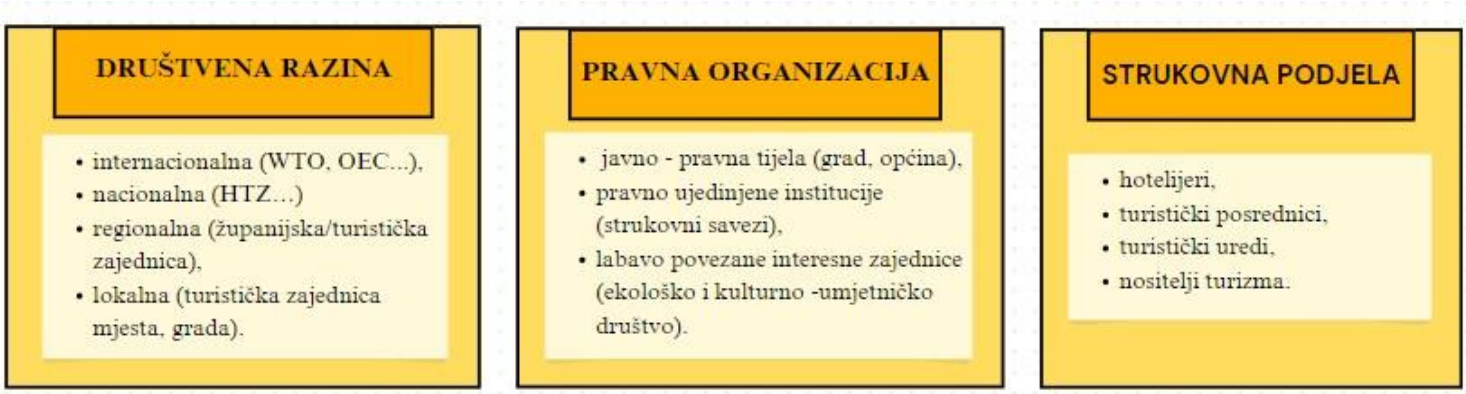

Slika 3. Kategorije nositelja turističke politike

Izvor: obrada autorice prema Magaš i suradnici, 2018. prema Kaspar, 1995.

No, osim po podjeli na Slici 3 nositelji turističke politike se mogu selektirati i prema organizacijskim oblicima, odnosno državni, privatni i mješoviti oblici nositelja turističke politike te prema razinama, misleći pritom na centralnu razinu, decentraliziranu razinu i na međurazinu (Magaš i sur., 2018).

Nadalje, dionici u procesu razvoja turizma mogu biti prisutni formalno i neformalno. Prilikom izbora dionika potrebno je uzeti u obzir karakteristike destinacije (Byrd, 2007), a dionici mogu biti kategorizirani i kao unutarnji ili vanjski (Vrontis i sur., 2022). Postoje četiri glavne grupe dionika: turisti, stanovnici, poduzetnici i dužnosnici lokalnih vlasti (Goeldner i Ritchie, 2007).

Kako bi se primjerice okolišna održivost u destinaciji povećala, nositelji turističke ponude moraju promovirati neekonomske prednosti održivog turizma poslovnim subjektima te tako privlačiti pažnju potrošača i poticati okolišno ponašanje (Vellecco i Mancino, 2010). Nadalje, prema Ačimović (1999) nositelji turističke ponude moraju dobro poznavati tržište i pratiti aktualnosti s obzirom na to da je turistička potražnja vrlo raznovrsna i elastična. Konačno, uspješnost razvoja turizma u destinaciji ovisi o stupnju uključenosti i ulozi koju imaju lokalni dionici (Amerta i Made, 2017). „Ne postoji utvrđeni način odabira dionika turizma, ali važnu ulogu ima razina uključenosti i snage dionika prema određenim karakteristikama, rezultatima, usvojenim znanjima i iskustvima dionika, uključenosti u turističku ponudu i percepciji održivog razvoja u turizmu. Postoje različite kategorije dionika koji različito utječu na turističku ponudu i potražnju, ali djeluju zajedničko na regulatornoj, gospodarskoj i društvenoj razini“ (Krce Miočić i sur., 2016).

Suradnja dionika ključna je za razvoj cikloturizma, odnosno za uspješnu provedbu planskih dokumenata (Neun i sur., 2016). Da bi se politike važne za razvoj biciklizma uspješno provodile, od najranije faze, potrebno je uspostaviti harmoničan odnos u suradnji između javnih dionika, privatnih dionika i institucija kojima je neki element biciklizma u fokusu djelovanja (Neun i sur., 2016).

Primjerice autor Rocharungsat (2004) je u okviru svog istraživanja predložio tri prioriteta prilikom razvoja eng. *community-based tourism* (CBT), a koji su razvijeni na temelju perspektiva triju različitih vrsta dionika turizma u destinaciji, a koji se mogu primijeniti i prilikom razvoja cikloturizma. Prijedlozi su sljedeći:

- sagledati koje resurse zajednica nudi
- procijeniti uključenost lokalne zajednice u turističku ponudu destinacije
- postaviti očekivanja vezana uz potrebna ulaganja u turizam i očekivan povratak ulaganja
- postaviti ciljeve vezane uz razvoj turizma
- formirati organizacijsku strukturu koja će imati jasna očekivanja i planove vezane uz razvoj turizma
- procijeniti očekivani doprinos i podršku lokalne zajednice
- identificirati ključne dionike s jasnom vizijom razvoja održivosti u destinaciji
- procijeniti potrebne edukativne programe i obuku za cijelu zajednicu
- detektirati institucije koje je potrebno uključiti u proces
- pružiti stručnu pomoć lokalnom stanovništvu u kontekstu razvoja turizma u destinaciji.

Prema Akcijskom planu razvoja cikloturizma (2014) u Republici Hrvatskoj glavni nositelji ponude cikloturizma su: ministarstva (Ministarstvo turizma i sporta, Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture, Ministarstvo unutarnjih poslova i Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU), javna poduzeća i agencije (Hrvatske ceste, Hrvatske željeznice, Agencija za obalni promet, Hrvatske vode, Hrvatske šume, Regionalne razvojne agencije), biciklističke udruge (nacionalne, regionalne i lokalne udruge), turističke zajednice (nacionalne, regionalne i lokalne zajednice) i ostali dionici.

Na temelju pregleda dosadašnje literature vidljiv je nedostatak definiranog okvira tko su nositelji cikloturističke ponude. Kako navodi Kovačić i Ivek (2022) razvoj biciklizma ima brojne benefite za lokalnu i regionalnu zajednicu u kontekstu održivog razvoja turizma. No, da bi se iskoristio potpuni potencijal cikloturizma za korist turista i i lokalne zajednice važno je u njegov razvoj uključiti sve kategorije dionika u destinaciji (Kovačić i Ivek, 2022; Brščić i sur.,

2021). Autori Byrd i Gustke (2011) proveli su istraživanje i definirali četiri skupine dionika u turizmu koje se temelje na razini sudjelovanja u turističkim i političkim aktivnostima u lokalnoj zajednici: visoko uključeni sudionici, visoko do umjereno uključeni sudionici, nisko do umjereno uključeni sudionici i nisko uključeni sudionici. S obzirom na prethodno poglavlje gdje je iskazana kompleksnost cikloturizma, kao oblika turizma, navedena podjela dionika može se primijeniti na dionike cikloturizma, a predložena podjela dionika nalazi se u nastavku:

- turisti (cikloturisti)
- lokalno stanovništvo
- turoperatori i turističke agencije
- turističke tvrtke i iznajmljivači privatnog sektora
- jedinice lokalne i regionalne samouprave
- poduzetnici i trgovci
- udruge, biciklistički klubovi i organizacije za promicanje cikloturizma
- mediji i influenceri.

Svi navedeni dionici međusobno moraju surađivati kako bi osigurali rast i razvoj cikloturizma, pružajući usluge i infrastrukturu koje su dio turističkog iskustva, ali koriste i lokalnoj zajednici, te ne utječu nepovoljno na priprdnu resursnu osnovu.

2.4. Trendovi u cikloturizmu

Bicikl je bio važno prijevozno sredstvo za većinu društvenih slojeva tijekom 1890-ih, a u Europi se biciklizam smatrao važnim do 1950-ih, no s vremenom korištenje bicikla smanjila se uslijed sve većih promjena u životu ljudi i sve ubrzanijeg tempa života. U razdoblju od 1890-ih do 1920-ih bicikl je bio vrlo popularno prijevozno sredstvo, međutim pojavom motoriziranih vozila korištenje bicikla opada, posebice od kada je motorizirani promet postao dostupan svim klasama (Lamont, 2009). Bicikli su se u Hrvatskoj počeli javljati tijekom 1860-ih (Hrvatska enciklopedija, 2021). Biciklizam se danas smatra načinom na koji se provodi slobodno vrijeme, načinom rekreacije i vrstom turističkog proizvoda (CBI, 2022).

Praćenje trendova cikloturizma, posebice kvantitativnih trendova, kao izdvojenog oblika turizma, ograničeno je zbog nedostatka praćenja broja dolazaka i noćenja cikloturista, njihove potrošnje i drugih mjerljivih pokazatelja. Taj nedostatak uočen je i od strane Europske

biciklističke federacije – ECF (eng. *European Cyclists' Federation*) (ECF, 2013) te postoji inicijativa da se to promijeni. Također, prema inicijativama ECF-a, a s ciljem trenda rasta cikloturizma potrebno je u narednom periodu težiti razvoju onakvog oblika biciklizma koji je prepoznat kao doprinos klimatskim mjerama u turizmu – aktivan, orijentiran na prirodnu baštinu, zdrav i zabavan. Pritom, kako navodi ECF, cikloturisti imaju značajan ekonomski utjecaj u turističkoj destinaciji te razvoj cikloturizma doprinosi novim koristima i većoj kvaliteti života lokalnog stanovništva i raznovrsnosti destinacije.

Rastući trend cikloturizma vezuju se i uz multimodalnost, odnosno povezivanje biciklizma s drugim održivim načinima prijevoza. Tim pristupom, uz razvoj pripadajućih elemenata učinit će cikloturizam dostupnijim većoj skupini ljudi. Trenutačno su identificirana tri argumenta koji su prepoznati kao najveća prepreka uživanja bicikliranja, a to su fizički napor, nedostatak opreme i suputnika (Daudibon, 2025). Razvoj cikloturizma morao bi se temeljiti na dostupnosti za ljude svih dobnih skupina, spola, društvene pozadine, podrijetla i sposobnosti uzimajući u obzir uzajaman razvoj biciklističke infrastrukture, turističkih usluga, marketinga i biciklističke kulture. Istovremeno je potrebno dostizati višu kvalitetu infrastrukture, usluga i svih ostalih elemenata. Razvijenije i uspješnije cikloturističke destinacije razlikuju se od drugih po kvalitetnim biciklističkim stazama, odnosno kvalitetnoj biciklističkoj infrastrukturi koja povezuje prirodnu i kulturnu baštinu destinacije i po razvijenim uslugama usklađenima s potrebama cikloturista. Umrežavanjem cikloturističke zajednice postiže se osjećaj pripadnosti, a cikloturisti nerijetko žele uspostaviti kontakt s drugim ljudima, primjerice, drugim cikloturistima i lokalnim stanovništvom, stvarajući osebujno iskustvo kojemu često teže.

Prethodno navedeno predstavlja ključ za potpuni razvoj cikloturizma, uzimajući u obzir želju cikloturista za razmjenom iskustava i stvaranjem novih poznanstava putem različitih inicijativa predstavlja uvjerljivi trend u narednim godinama (Daudibon, 2025).

No, prilikom analiziranja trendova u turizmu, odnosno cikloturizmu, i uspješnog upravljanja ključno je da su dionici turizma upoznati s trendovima ponašanja turista (Mahika, 2011). Praćenje trendova u cikloturizmu, odnosno u ponašanju cikloturista, prilično je izazovno jer se ne provodi zasebno praćenje cikloturista, odnosno cikloturizma, no na temelju praćenja trendova u ponašanju turista mogu se donijeti zaključci i u kontekstu trendova u ponašanju cikloturista. Ponašanje turista vrlo je elastično te ovisi o velikom broju čimbenika (Mahika, 2011). Posljednjih godina primjetan je napor turističkih poduzeća da potaknu što veću održivost ponašanja turista (Dolnicar, 2023).

U nastavku su navedeni neki od posljednjih trendova koji su identificirani u turizmu, a koji su, s obzirom na sve prethodno rečeno, usko povezani s cikloturizmom (CBI, 2025):

- transformacija i održivost turističkog sektora – 83 % putnika smatra da je održivo putovanje važno, a implementacija održivosti u turističkom sektoru je hitna i neophodna
- transformacijsko i iskustveno putovanje – fokus na osobnom rastu, samootkrivanju i transformaciji što podrazumijeva smislena i regenerativna putovanja, volontiranje, kulturne razmjene kao i učenje novih vještina i stvaranje novih radnih navika. Također, naglasak je često na stvaranju veza s lokalnim ljudima i mjestima, s ciljem da se izbjegne sudjelovanje u masovnom turizmu, sudjelovanje u iskorištavanju lokalnih resursa i nedostatak personalizacije iskustva
- digitalizacija i umjetna inteligencija – turistima pruža mogućnost planiranja putovanja od početka do kraja uz razumijevanje njihovih potreba i želja te s druge strane upoznajući turiste s dostupnim opcijama u turističkoj destinaciji za koje možda ne bi znali bez potpore digitalizacije, odnosno umjetne inteligencije
- individualna putovanja – sve manje ljudi želi čekati druge za odlazak na putovanje, a žele upoznati svijet. Popularnost solo putovanja posebice raste jer se putovanje može planirati isključivo prema vlastitim željama i potrebama, osjećajući pritom slobodu i neovisnost, osobni rast i razvoj i mogućnost upoznavanja novih ljudi. Trend su i digitalni nomadi, koji su u uzlaznoj putanji, a digitalna nomadska obitelj (cijela obitelj putuje s jednim zaposlenim članom obitelji) je također rastući trend koji se veže uz digitalne nomade
- generacija Y i generacija Z oblikuju budućnost putovanja – trend su autentična, impresivna i avanturistička iskustva stečena prvenstveno posjetom novih mjesta. Imaju puno znanja o održivom razvoju, a istovremeno su zabrinuti za očuvanje zdravlja planeta. Žele smanjiti svoj utjecaj na okoliš i ostaviti pozitivan utjecaj u turističkoj destinaciji i na lokalnu zajednicu
- pristupačni turizam i turizam za starije osobe – u ovu skupinu osim osoba s invaliditetom, pripadaju i osobe u dobi +65 godina. Osobe u dobi +65 godina vole putovati, pripadaju u najbogatije skupne putnika na globalnoj razini i spremni su platiti više za nova i izvanredna iskustva, zapravo traže aktivna, autentična i luksuzna iskustva na putovanju. S obzirom na to da im vrijeme i novac ne predstavlja problem, često se odlučuju za duža putovanja i to izvan glavne turističke sezone, što predstavlja potencijal

za produženje turističke sezone u turističkim destinacijama koje imaju problem sa sezonalnosti

- snažne mjere zaštite i sigurnosti - posebice zbog pandemije COVID-19, rata u Ukrajini, sukoba na Bliskom istoku i drugih političkih sukoba diljem svijeta, trend je pojačana potreba za osobnom sigurnost turista, percepcija sigurnosti destinacije te pojačana briga o zdravlju i higijeni. Turisti biraju one destinacije koje ocijene kao pouzdane prema navedenim kriterijima.

Navedeni trendovi i karakteristike turizma i cikloturizma imaju puno dodirnih točaka te se svakako može očekivati rast popularnosti korištenja bicikla za vrijeme godišnjih odmora, zbog različitih razloga, bilo želje za stjecanjem novog odnosno autohtonog iskustva, zbog osjetljivosti na okolišna pitanja, zbog putovanja u pred ili post sezoni i slično. Također, očita je sve veća svijest turista o važnosti održivosti ponašanja, a posljednji čimbenik koji je značajno utjecao na promjenu ponašanja turista je COVID-19, u smislu da je vrijeme pandemije ukazalo na potrebu turista za pronalaženjem mira i opuštanja tijekom godišnjeg odmora (Aldao i sur., 2022). Upravo rekreacija na otvorenom, odnosno općenito turizam koji se bazira na prirodnim resursima pruža turistima potreban mir i opuštanje, u međuodnosu s društvenim, ekonomskim, tehnološkom i okolišnim uvjetima (Winter i sur., 2019). Kako navode Streimikiene i suradnici (2021) „upravljanje razvojem održivog turizma mora biti orijentirano na dosizanje visokog stupanja zadovoljenja potreba turista, osigurati značajan doživljaj za potrošače, povećati njihovu svijest o pitanjima održivosti i propagirati prakse održivog turizma među njima“. Upravo u tom kontekstu, a na temelju empirijskog istraživanja koje je usmjereno na utvrđivanje stupnja zadovoljstva cikloturista, percepciju održivih praksi u turističkoj destinaciji te konačno i razine održivosti njihovog ponašanja u okviru ovog doktorskog rada utvrdit će se sugestije na koji način upravljati održivim razvojem turizma s ciljem što efikasnije provedbe održivih praksi.

2.4.1. Cikloturističko tržište/industrija

Tijekom 2022. godine, ukupna vrijednost cikloturizma, kao turističkog proizvoda koji se nalazi na tržištu procijenjena je na 116,73 milijarde USD (105,64 milijarde €) s procijenjenom godišnjom stopom rasta u visini od 9,1 % u periodu od 2023. do 2030. godine (Grand View Research, 2023).

Biciklistička industrija može se segmentirati i analizirati prema sljedećim kategorijama (Fortune Business Insights, 2024):

- tehnološka podjela – konvencionalne i električne bicikle. Do 2023. godine je konvencionalni segment imao značajno veći tržišni udio u odnosnu na električni, no očekuje se u sljedećem periodu da će biti zabilježen primjetan rast električnog segmenta u tržišnom udjelu
- podjela na temelju vrste vožnje bicikla - cestovna, brdska, hibridna, teretna i druge. Hibridna vožnja bicikla imala je najveći udio tijekom 2023. godine, a očekuje se dominantan rast i u sljedećim godinama. Nakon hibridnog oblika vožnje bicikle, slijedi brdska vožnja bicikla
- podjela s obzirom na krajnjeg korisnika – muškarci, žene i djeca. Tijekom 2023. godine muškarci su imali najveći tržišni udio. Između ostalog, prevladavajući udio muškarca u tržišnom udjelu može se prepisati preferencijama muškaraca prema tehnološkim napredcima i inovacijama. No, zbog sve veće svjesnosti žena o prednostima vožnje bicikle za zdravlje očekuje se značajan porast udjela žena u ukupnom tržišnom udjelu
- dizajn bicikla – obični i sklopivi bicikli. Za sada, značajni tržišni udio imaju obični bicikli, no zbog očekivanog rasta sve većeg korištenja bicikla u svim segmentima života, očekuje se porast korištenja sklopivih bicikli
- kanal prodaje – *online* i uživo. Trenutno je oblik prodaje uživo imao veći tržišni udio u 2023. od *online* prodaje. Uglavnom je razlog tome dodatna usluga trgovca, poput sastavljanja bicikala, održavanje i popravci.

Gledajući s ekonomske strane, vezano uz biciklizam, radna mjesta mogu biti grupirana u pet podsektora (Blondiau i sur., 2016):

- prodaja bicikala
- proizvodnja bicikala
- infrastruktura za bicikliste
- cikloturizam
- usluge za bicikliste.

No, osim od strane korisnika, biciklizam u kontekstu turističkog proizvoda posljednje vrijeme sve veću pažnju dobiva od strane nositelja turističke ponude. Razlog tome je sve veća svijest ljudi i kreatora politika o važnosti očuvanja okoliša i zdravlja ljudi. Također, s obzirom na to da se održivi razvoj turizma sve intenzivnije spominje, cikloturizam je prepoznat kao alat kojim

se teorijska načela održivosti mogu primijeniti u praksu. Osim toga, kao jedan od razloga zašto dolazi do rasta popularnosti biciklizma u svakodnevnom životu, ali i tijekom godišnjeg odmora je sve veći broj sjedilačkih poslova i s time povezane fizičke neaktivnosti, pretežnog boravka ljudi u zatvorenim prostorima te porast svijesti o važnosti očuvanja i odgovornog ponašanja pojedinaca prema okolišu u svakodnevnom kretanju (Karanikola et al., 2018; E-BikeKit, 2023).

Još jedan trend, a koji se veže uz nastanak pandemije COVID-19 jest porast korištenja bicikla u svakodnevnom životu, međutim takva aktivnost koja se dešava u slobodno vrijeme prenosi se i u turistički sektor. Uslijed pandemije, bicikl su otkrile različite kategorije ljudi, odnosno mlađi i stariji naraštaji te iskusni i neiskusni korisnici bicikala. Očekuje se da će ekspanzija korištenja bicikla nastala za vrijeme *lockdowna* nastaviti zbog osjećaja slobode i usvajanja održivih navika koje vožnja biciklom omogućava ljudima (Tourwriter, 2021). U tom smislu, na globalnoj razini, tržište cikloturizma raste kao posljedica sve većeg broja pojedinaca koji se odlučuju za putovanja većih udaljenosti s biciklom (Grand View Research, 2023).

Primjetno je da biciklizam postaje sve ravnopravniji u miksu mobilnosti, a ostvarenje glavnih planova koji se odnose na razvoj biciklizma očekuje se do 2030. godine. Neke od promjena koje se očekuju u narednim periodima su razvoj unutar logistike biciklizma, ali i u unutar obiteljske mobilnosti u smislu da će bicikl postati vrlo popularno prijevozno sredstvo jer promiče zdrav način života. Također, razvoj e-bicikala čini biciklizam dostupnijim široj skupini ljudi, jer omogućuje veće udaljenosti i brže gradsko prijevozno sredstvo bez obzira na fizičke mogućnosti čovjeka. Rast popularnosti korištenja e-bicikala potiču i sve veći troškovi održavanja automobila, u kontekstu korištenja e-bicikla za putovanje na posao, posebice u urbanim gradovima, gdje su osim visokih troškova održavanja motornih vozila česti problemi prometne gužve i pronalazak slobodnih parkirnih mjesta. Svjesni toga, očekuje se da će vlade diljem svijeta nuditi porezne olakšice i subvencije za kupnju e-bicikala, čime bi se problemi u prometu u urbanim gradskim središtima mogli smanjiti (Fortune Business Insights, 2024).

Kako bi se mogli pratiti trendovi u biciklizmu, odnosno u cikloturizmu, Odbor za promet i turizam Europskog parlamenta potaknuo je provođenje istraživanje kako bi se ispitalo trenutno stanje cikloturizma u Europi, potencijal mreže *EuroVelo* i potencijal tematskih biciklističkih ruta. Podaci o cikloturizmu ne postoje na mrežnim stranicama *Eurostata* i nisu često tema domaćih ili međunarodnih istraživanja. Stoga je teško pratiti trendove u cikloturizmu, a s obzirom na njegovu sve značajniju ulogu, važno je da se takvo stanje promjeni. Zaključuje se da je u većini zemalja cikloturizam statičan i da je razvoj cikloturizma u Europi neravnomjeran, iako je teško pratiti trendove, odnosno jesu li trendovi rastući ili padajući, bez provedenih

istraživanja (Weston i sur., 2012). Međutim, iako cikloturizam može biti razvijen u gotovo svim destinacijama, njegova atraktivnost ovisi o stanju određenih prirodnih, geografskih, prometnih, infrastrukturnih, demografskih i intelektualnih obilježja u destinaciji.

Neki od trenutnih trendova razvoja cikloturizma u Europi su (CBI, 2018):

- električni bicikli
- veća prilagodba individualnim potrebama i željama cikloturista
- obiteljska ili više generacijska putovanja
- kombinacija bicikliranja s drugim aktivnostima i doživljajima (avanturističke aktivnosti, wellness i sl.)
- planiranje i istraživanje putovanja putem interneta.

Važno za budući razvoj biciklizma, a time i cikloturizma na europskoj razini je donošenje Europske biciklističke deklaracije 2023. godine. Deklaracija uključuje osam glavnih područja: razvijanje i jačanje biciklističkih politika; poticanje uključive, pristupačne i zdrave mobilnosti; stvaranje više i bolje biciklističke infrastrukture; jačanje ulaganja i stvaranje povoljnih uvjeta za razvoj biciklizma; poboljšanje sigurnosti i zaštite na cestama; podržavanje kvalitetnih zelenih politika i razvoj europske biciklističke industrije svjetske klase; podrška multimodalnosti i cikloturizmu te napredak u prikupljanju podataka o biciklizmu (Europska komisija, 2023).

2.4.2. Cikloturizam na razini Europe

Europa je najveće svjetsko tržište cikloturizma, a razlog tome je što mnogi Europljani u svakodnevnom životu voze bicikle te žele i za vrijeme odmora upoznati druge destinacije u kojima se mogu baviti tom aktivnošću (CBI, 2022). Prema izvješću *Eurostata* (2022) tijekom 2021. godine na području Europske unije proizvedeno je 13,5 milijuna bicikala te je ostvaren rast u proizvodnji za 11 % u odnosu na godinu prije. Pritom, zemlja u kojoj je najviše proizvedeno bicikala je Portugal, zatim slijede Rumunjska, Italija, Njemačka i Poljska (Eurostat, 2022). Sa strane potražnje, u Njemačkoj (4,6 milijuna), u Francuskoj (2,5 milijuna) te u Velikoj Britaniji (2 milijuna) najviše se prodalo bicikala u 2022. godini. Uspoređujući prodaju bicikala u navedene tri zemlje zabilježen je pad prodaje u 2022. godini u odnosu na 2021. godinu, primjerice, u Velikoj Britaniji zabilježen je značajan pad prodaje u iznosu od 37

% (Statista, 2024). Također, na području Europe ulažu se značajna financijska sredstava i razvijaju se razne inicijative koje potiču razvoj biciklističke infrastrukture pa je izgledno da će se potražnja za bicikliranjem dodatno povećati u narednim godinama (CBI, 2022). S druge strane, neka poduzeća i vlade već su prepoznale strategije cikloturizma kao način za privlačenje sredstava kojima će se razvijati održivi gospodarski razvoj, ali i stjecanje dodatne ekonomske koristi za destinaciju. U budućnosti se očekuje se da će sve veći broj poduzeća i vlada sve većeg broja zemalja prepoznati razvoj cikloturizma kao višedimenzionalnu prednost (Grand View Research, 2023).

Uzimajući pritom u obzir da infrastruktura namijenjena cikloturizmu i drugim sportovima, poput planinarenja ili trčanja, ne zahtijeva visoke troškove održavanja, smatra se prednošću u odnosu na ostale sportove (Palau i sur., 2013). Cikloturizam kao dio održivog turizma (Simeoni & De Crescenzo, 2018) važan je proizvod europskog turizma (Wang, 2018). Osim toga, u odnosu na druge (turističke) proizvode razvoj biciklizma u turističkoj destinaciji pridonosi povećanju broja lokalnih radnih mjesta, više mogućnosti za zaposlenje osobama s nižim kvalifikacijama te više radnih mjesta po potrošenom euru (Blondiau i sur., 2016).

Lumsdon i suradnici (2009) utvrdili su da je najatraktivnija zemlja cikloturizma Francuska, a druga Austrija. Tijekom 2009. godine domaći i međunarodni cikloturisti ostvarili su ukupno 2,795 milijardi cikloturističkih putovanja u Europi (Lumsdon i sur., 2009). No prema novijim podacima zemlje koje predvode po broju cikloturista su Njemačka, Velika Britanija, Nizozemska, Danska, Belgija i Francuska (CBI, 2022). Posebice se rast popularnosti cikloturizma u tim zemljama osjetio za vrijeme trajanja pandemije COVID-19 (CBI, 2022). Autori Piket i suradnici (2012) ispitali su je li cikloturizam na razini Europe dobar alat za održivi ruralni razvoj te ažurirali podatke iz studije autora Lumsdon i suradnika (2009). Kako je zaključeno provođenjem ova dva istraživanja, cikloturizam ima potencijal za razvoj u ruralnim područjima gdje se drugi oblici turizma ne razvijaju. Razvoj cikloturizma dovodi do koristi autohtonom stanovništvu u ruralnim područjima, a da pritom ne šteti okolišu. Piket i suradnici (2018) navode da infrastruktura potrebna za razvoj cikloturizma u ruralnim područjima može biti alat za obnovu napuštenih dijelova, poput željeznice, kanala i slično, čime utječe na estetsku i sadržajnu sliku prostora. Drugim riječima, željeznice svojim fizičkim karakteristikama ispunjavaju zahtjeve sportova na otvorenom kao što je cikloturizam, pruge su dugačke i sadrže baštinu, okolišno su prihvatljive, imaju prolaz i dobro ističu krajolik. Ove karakteristike mogu biti temelj za stvaranje održivog turističkog proizvoda, kao što je cikloturizam (Reis & Jellum, 2012; Ritchie, 1998).

O značajnosti biciklizma na razini Europe govori i činjenica da je 1983. osnovana ECF - Europska biciklistička federacija (*European Cyclists' Federation*) kao neovisna i neprofitna udruga sa sjedištem u Bruxellesu, s potporom Europske komisije. Vizija ECF-a zajedno sa 65 organizacija članica u 40 zemalja jest poboljšati i povećati biciklizam u cijeloj Europi. U okviru ECF 2030 Strategije definirana su četiri glavna cilja: 1) više vožnje biciklom, 2) sigurnija vožnja biciklom, 3) snažnija politička potpora i 4) veća ulaganja (ECF, 2021). Također, ECF je razvio projekt Europskog koridora biciklističkih ruta – *EuroVelo,* koja se sastoji od 17 dugih ruta diljem Europe (ECF, 2024).

EuroVelo ili europski koridor biciklističkih ruta, projekt je ECF-a te nacionalnih i regionalnih partnera, a glavni mu je cilj povezati postojeće i planirane nacionalne i regionalne biciklističke rute u jedinstvenu europsku mrežu. Kroz cijelu Republiku Hrvatsku prolaze ukupno četiri *EuroVelo* rute (Cikloturizam.hr). Ruta EV 8 - *EuroVelo* 8, *Mediteranska ruta (Jadranska ruta)* (Slika 4), prolazi kroz 11 mediteranskih zemalja, odnosno započinje u Andaluziji, a završava u Cipru. Ukupne je duljine 7.500 km. Kroz Hrvatsku prolazi 1.116 km *EuroVelo* 8 rute, a postoji još 357 km alternativnih pravca. Početak rute u Hrvatskoj je na slovenskoj granici, Sečovlje/Plovanija, gdje nastavlja uz obalu Istre i Kvarnera, prema Lici i Dalmaciji - Zadar, Šibenik, Split, Dubrovnik i kroz Konavle izlazi iz Hrvatske na granici s Crnom Gorom.

Slika 4. Ukupna dužina europskog koridora EuroVelo 8

Izvor: Cikloturizam.hr, Rute, https://cikloturizam.hr/rute/, pristupljeno: 23. prosinca 2022.

Osim *EuroVelo* 8 kroz Republiku Hrvatsku, točnije, kroz Istarsku županiju prolazi ruta EV9 - *EuroVelo* 9, *Baltik - Adriatik ili Jantarna*. *EuroVelo* 9 ukupne je duljine oko 2.050 km i prolazi kroz šest europskih zemalja (Slika 5). Početak rute je na obali Baltičkog mora, a zatim ide

prema Poljskoj, Češkoj, Austriji, Sloveniji i Italiji. Kraj rute *EuroVelo* 9 je u Hrvatskoj, u Puli. Ukupna duljina rute u Hrvatskoj je 132 km. Planira se da će *EuroVelo* 9 prolaziti kroz sredinu Istre, odnosno, kroz unutrašnji dio Istre do Pule.

Slika 5. Ukupna dužina europskog koridora EuroVelo 9

Izvor: Cikloturizam.hr, Rute, https://cikloturizam.hr/rute/, pristupljeno: 23. prosinca 2022.

Osim navedenih, kroz Republiku Hrvatsku prolaze još dvije *EuroVelo* rute, međutim nemaju doticaj s Istarskom, Splitsko-dalmatinskom i Krapinsko-zagorskom županijom koje se u ovom doktorskom radu analiziraju, pa su u nastavku samo spomenute. Jedna od njih je EV6 − *EuroVelo* 6 −*Dunavska biciklistička ruta* koja je ukupno duga 4.450 km i prolazi kroz deset europskih zemalja. U Republici Hrvatskoj prolazi kroz Osječko-baranjsku i Vukovarsko-srijemsku županiju, ukupno 150 km u smjeru toka rijeka Drave i Dunava. Druga ruta je EV13 −*EuroVelo* 13 − *Željezna zavjesa*, koja je ujedno i najduža *EuroVelo* ruta, ukupne dužine 9.950 km. Prolazi kroz 20 europskih zemalja, a u Republici Hrvatskoj prolazi područjem Međimurja,

Podravine i mjestima uz rijeku Dravu, zatim od Donjeg Miholjca prema sjevernom djelu Baranje. Ukupna duljina *EuroVelo* 13 kroz Hrvatsku je 288 km.

2.4.3. Cikloturizam u Hrvatskoj – s naglaskom na Istarsku, Splitsko-dalmatinsku i Krapinsko-zagorsku županiju

Cikloturizam u Republici Hrvatskoj vrsta je turizma koja se razvija gotovo u svakoj regiji: u Istri i na Kvarneru, u Dalmaciji, u Lici i Gorskom kotaru te u središnjoj i istočnoj Hrvatskoj. Podatke koji su važni za cikloturizam, odnosno cikloturiste, poput informacija o biciklističkim stazama, organiziranim manifestacijama i ostalim uslugama koje su usko vezane uz cikloturizam objedinjuju službene destinacijske mrežne stranice. Na nacionalnoj razini djeluje Koordinacijsko tijelo za razvoj cikloturizma Hrvatske, kojemu je cilj provođenje zadataka i drugih aktivnosti za razvoj cikloturizma u Republici Hrvatskoj u kategoriji infrastruktura, zakonska regulativa, edukacija, cikloturistička ponuda te informiranje i marketing. Osnivanje Koordinacijskog tijela za razvoj cikloturizma Hrvatske omogućilo je Republici Hrvatskoj članstvo u Europskoj biciklističkoj federaciji – ECF, a koja je nositelj projekta EuroVelo mreže.

No, česti problem kod istraživanja u području cikloturizma je nedostatak statističkih podataka u nekoj zemlji (Simonsen i sur., 1998). U Republici Hrvatskoj nema dostupnih statističkih podataka koji se odnose na cikloturiste kao jedinstvenu skupinu. No, prema podacima istraživanja „Tomas Hrvatska (2019) – stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj“ kao motiv dolaska turista navedena je i kategorija „sport i rekreacija“ (Institut za turizam, 2020). U Jadranskoj Hrvatskoj 14,9 % ispitanika navodi sport i rekreaciju kao jedan od motiva dolaska, a u Kontinentalnoj Hrvatskoj sport i rekreacija motiv je dolaska za 24,1 % turista. U istom istraživanju aktivnost „vožnja biciklom označenim biciklističkim stazama na 21. je mjestu, odnosno 5,1 % turista bira tu aktivnost za vrijeme boravka u destinaciji, a na području Kontinentalne Hrvatske 2,4 % turista se bavi tom aktivnošću, dok je brdski biciklizam na 30. mjestu kao aktivnost kojom se gosti bave za vrijeme boravka u Republici Hrvatskoj. Nadalje, 0,1 % ispitanika navodi bicikl kao glavno prijevozno sredstvo s kojim su doputovali u Republiku Hrvatsku. Po pitanju korištenja prometnih sredstava za kretanje po destinaciji u Jadranskoj Hrvatskoj 9,5 % ispitanika koristi vlastiti bicikl, odnosno 10 % gostiju iznajmi bicikl. U Kontinentalnoj Hrvatskoj vlastiti bicikl koristi 2,6 % gostiju, a unajmljeni bicikl 4 % gostiju za kretanje po destinaciji (Institut za turizam, 2020). Za vrijeme boravka u Republici

Hrvatskoj vožnju biciklom po označenim biciklističkim stazama prema zemlji porijekla u najvećem postotku biraju Slovenci, njih 8,8 %. Nakon njih slijede Poljaci (6,4 %) te Nijemci (5,9 %). U prosjeku 4,8 % inozemnih turista bira vožnju biciklom po označenim biciklističkim stazama kao aktivnost za vrijeme boravka na području Republike Hrvatske.

U nastavku se nalazi analiza stanja ponude i potražnje turizma, odnosno cikloturizma u Istarskoj, Splitsko–dalmatinskoj i Krapinsko–zagorskoj županiji. Pregled započinje kvantitativnom analizom ponude u okviru koje će se analizirati smještajni kapaciteti svake županije, stanje postojeće biciklističke infrastrukture, biciklističke manifestacije te analiza smještajnih objekata koji su prilagođeni potrebama cikloturista. Također, u nastavku je prikazana analiza stanja cikloturizma za svaku županiju.

U okviru analize ponude (Tablica 6) prikazan je ukupni smještajni kapacitet (broj kreveta) svake od navedene tri županije za razdoblje od 2012. do 2022. godine. Prema podacima, Istarska županija ima najveći broj kreveta u promatranom razdoblju u odnosu na druge dvije županije, ali i u odnosu na sve druge županije u Republici Hrvatskoj (HTZ, 2023). U Istarskoj županiji najveći broj kreveta bio je u 2018. godini, njih 312.578, nakon čega se broj kreveta smanjuje te u 2022. godini broj kreveta iznosi 297.747, a u 2023. godini broj raspoloživih kreveta raste i iznosi 303.963.

Tablica 6. Raspoloživ broj kreveta u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji za razdoblje od 2012. do 2023. godine

Godina/Županija	Istarska županija	Splitsko-dalmatinska županija	Krapinsko-zagorska županija
2012.	244.728	164.420	2.014
2013.	249.861	179.650	2.405
2014.	255.843	195.588	2.157
2015.	266.491	213.803	2.396
2016.	294.339	239.329	2.633
2017.	306.040	263.597	2.735
2018.	312.578	275.946	3.052
2019.	290.879	230.816	2.991
2020.	281.799	211.660	3.316
2021.	291.130	219.447	3.259
2022.	297.747	230.095	3.282
2023.	303.963	236.630	3.395

Izvor: obrada autorice prema MINT, Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske, Turizam u brojkama (2012. - 2023.), pristupljeno: 20. ožujka 2025.

Slična situacija je i u Splitsko-dalmatinskoj županiji, odnosno smještajni kapacitet bio je najveći u 2018. godini, odnosno 275.946 kreveta, a nakon te godine broj kreveta se smanjuje. U 2022. godini na području Splitsko-dalmatinske županije bilo je 230.095 raspoloživa kreveta, a u 2023. 236.630 kreveta. U Krapinsko-zagorskoj županiji smještajni kapacitet najveći je bio 2020. godine kada je bilo 3.316 kreveta. Tijekom 2022. godine bilo je 3.282 raspoloživih kreveta na području te županije, a 2023. godine broj raspoloživih kreveta bio je 3.395.

Nakon pregleda raspoloživog broja kreveta u proteklih deset godina, u nastavku je napravljena analiza stanja cikloturizma na području tri županije. Analiza stanja uključuje 2022. i 2023. godinu, a kao referentni izvor podataka koristit će se službene mrežne stranice svake županije koje objedinjuju informacije o cikloturizmu, odnosno za Istarsku županiju − *Istra Bike*, za Splitsko-dalmatinsku županiju – *Dalmatia Bike* i za Krapinsko-zagorsku županiju − *Zagorje Bike*. Tablica 7 prikazuje ukupnu duljinu, ukupni broj i prosječnu duljinu biciklističkih staza za svaku od tri županije.

Tablica 7. Ukupna duljina, ukupni broj i prosječna duljina biciklističkih staza (u km) u 2022. i 2023. godini u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji

Županija	Ukupna duljina staza (u km)		Ukupan broj staza		Prosječna duljina staze	
	2022.	2023.	2022.	2023.	2022.	2023.
Istarska županija	5.825,42	5.781,26	165	162	35,31	35,69
Splitsko-dalmatinska županija	2.195,00	2.195,00	60	60	36,58	36,58
Krapinsko-zagorska županija	1.890,00	1.890,00	59	59	32,03	32,03

Izvor: obrada autorice prema Istra Bike; Dalmatia Bike, Zagorje Bike, pristupljeno: 21. prosinca 2023.

Najviše biciklističkih staza tijekom 2022. godine bilo je u Istarskoj županiji, ukupno 165, odnosno duljina biciklističkih staza u Istarskoj županiji u 2022. godini bila je 5.825,42 km. Tijekom 2023. godine broj staza se smanjio za tri, odnosno bilo je ukupno 162 staze ili 5.781,26 km biciklističkih staza. Zatim je Splitsko-dalmatinska županija, s ukupno 60 biciklističkih staza ili 2.195,00 km i Krapinsko-zagorska županija s 59 staza ukupne duljine 1.890,00 km tijekom 2022. godine (Tablica 7). U obje županije tijekom 2023. godine stanje je ostalo nepromijenjeno

po pitanju broja odnosno dužini biciklističkih staza. Prema vrijednostima navedenim u Tablici 7 vidljivo je da je prosječna dužina staza u sve tri županije između 32 i 36 kilometara, u obje godine. No, najveću prosječnu dužinu biciklističkih staza ima Splitsko-dalmatinska županija, 36,58 km, zatim Istarska županija, 35,31 km i Krapinsko-zagorska 32,03 km, gledajući tijekom 2023. godine.

Tablica 8 objedinjuje podatke o broju biciklističkih staza prema vrsti podloge u svakoj od tri županije. Međutim, analizirane županije koriste različite nazive za vrstu podloge, stoga se broj biciklističkih staza analizira odvojeno za sve tri županije.

Tablica 8. Broj biciklističkih staza prema vrsti podloge u 2022. i 2023. godini u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji

Županija/vrsta podloge	2022. godine	2023. godine
Istarska županija		
Asfalt	48	42
MTB	72	71
Trekking	57	55
Splitsko-dalmatinska županija		
Asfalt	17	17
Asfalt i makadam	42	42
Makadam	1	1
Krapinsko-zagorska županija		
100 % asfalt	34	34
Pretežno asfalt	13	13
Asfalt/makadam/zemlja	12	12

Izvor: obrada autorice prema Istra Bike; Dalmatia Bike, Zagorje Bike, pristupljeno: 21. prosinca 2023.

U Istarskoj županiji najveći je broj MTB biciklističkih staza, ukupno 72 staze, zatim *trekking*, ukupno 57, te 48 asfaltiranih biciklističkih staza. Pritom, važno je napomenuti da su neke staze po vrsti podloge u više kategorija, zato je zbroj veći od stvarnog broja staza u 2022. godini. Tijekom 2023. godine situacija se malo promijenila pa je bilo ukupno 42 asfaltirane staze, 71 MTB staza i 55 *trekking* staza. U Splitsko-dalmatinskoj županiji tijekom 2022. i 2023. godine najviše staza imalo je kombinaciju asfalta i makadama, njih 42, zatim biciklističke staze s podlogom asfalt, 17 staza te jedna staza koja prolazi isključivo makadamom. U Krapinsko-zagorskoj županiji tijekom 2022. i 2023. godine najviše je biciklističkih staza koje ima podlogu

asfalt, ukupno 34, zatim pretežno asfalt, 13 staza te 12 staza koje su kombinacija asfalta, makadama i zemlje. Nakon analize stanja biciklističkih staza prema vrsti podloge slijedi analiza stanja prema težini u 2022. i 2023. godini. Zbog različitih naziva i kategorija težine staze, kao što je to bio slučaj i u prethodnoj tablici.

Tablica 9 prikazuje informacije o broju biciklističkih staza razvrstanih prema težini za sve tri županije odvojeno.

Tablica 9. Broj staza prema težini staze u 2022. i 2023. godini u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji

Županija/težina	2022. godine	2023. godine
Istarska županija		
Lagana	75	77
Srednja	55	55
Zahtjevna	31	30
Family & Recreation	33	33
Splitsko-dalmatinska županija		
Brežuljkasta	35	35
Planinska	10	10
Ravna	15	15
Krapinsko-zagorska županija		
1/5	8	8
2/5	18	18
3/5	17	17
4/5	11	11
5/5	6	6

Izvor: obrada autorice prema Istra Bike; Dalmatia Bike, Zagorje Bike, pristupljeno: 21. prosinca 2023.

U Istarskoj županiji tijekom 2022. godine najveći broj biciklističkih staza je u kategoriji lagane težine, ukupno 75, zatim srednje težine, ukupno 55 te 33 biciklističke staze u *Family & Recreation* kategoriji. Zahtjevnih staza je najmanje, ukupno 31. Tijekom 2023. godine ukupno 77 biciklističkih staza je u kategoriji lagana, u kategoriji srednja težina i težina *Family & Recreation* nije došlo do promjene u odnosu na godinu ranije, a u kategoriji zahtjevna težina bilo je 30 staza. U Splitsko-dalmatinskoj županiji tijekom 2022. i 2023. godine bilo je ukupno 35 brežuljkastih staza, 10 planinskih i 15 ravnih biciklističkih staza. Krapinsko-zagorska županija koristi brojčane opise za težinu staza. Najveći broj biciklističkih staza po težini u 2022.

i u 2023. godini bio je u težini 2/5, ukupno 18 staza, zatim 3/5 ukupno 17 staza te 4/5 ukupno 11 staza. Manje ih je bilo u rubnim kategorijama, odnosno u najlakšoj, 1/5, bilo je ukupno 8 staza, a u najtežoj, 5/5, ukupno 6 staza.

Nakon provedene analize stanja biciklističke infrastrukture prema različitim kategorijama u nastavku slijedi analiza smještajnih objekata koji su prilagođeni potrebama cikloturista i koji su prošli sustav certificiranja u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji. Analizom su obuhvaćene 2022. i 2023. godina.

Na području Istarske županije djeluje projekt *Istra Bike&Bed* koji je namijenjen iznajmljivačima smještajnih objekata, a koji u okviru svoje ponude zadovoljavaju potrebe koje su važne za bicikliste. Dakle, *Istra Bike&Bed* je certifikat koji dobivaju oni smještajni objekti koji nakon prijave zadovolje deset kriterija. U sustav *Istra Bike&Bed* mogu ući smještajni objekti bez obzira na svoj kapacitet i kategoriju. Smještaji su raspoređeni prema sljedećim kategorijama:

- *Istra Bike&Bed* - kuće za odmor, vile i apartmani
- *Istra Boutique Bike hotel* - obiteljski hoteli
- *Bike hotels* - hoteli s velikim smještajnim kapacitetom
- Restorani.

Kategorija restorani uvedena je naknadno, a neki restorani dio su smještajnog objekta koji su već uključeni u projekt, a neki su samostalni, odnosno pružaju isključivo ugostiteljsku djelatnost, ne i uslugu smještaja.

Na području Splitsko-dalmatinske županije također postoji oznaka kvalitete *Central Dalmatia Bike Quality,* koja je rezultat istoimenog projekta. Smještaji koji dobiju oznaku raspoređeni su u neku od sljedećih kategorija:

- *Dalmatia Bike & Bed* – vile, apartmani, pansioni i B&B
- *Dalmatia Bike Agency* – individualan i putnički transferi
- *Dalmatia Bike Camp* – kampovi
- *Dalmatia Bike Friendly*
- *Dalmatia Bike Hotels* – hoteli s većim ili smanjim smještajnim objektima.

Na području Krapinsko-zagorske županije u okviru projekta RIDE&BIKE II definirani su bike standardi za različite skupine turističkih i ugostiteljskih objekata, ali i druge nositelje turističke ponude.

Objekti mogu biti razvrstani u jednu od tri moguće kategorije, ovisno o stupnju opremljenosti objekta za potrebe cikloturista:

- *friendly*
- *professional*
- *specialist.*

Smještajni objekti koji se uključuju u projekt mogu biti u sljedećim kategorijama:

- hoteli, kampovi te ostali ugostiteljski objekti i objekti u domaćinstvu: soba, apartman, studio apartman, (ruralna) kuća za odmor, prenoćište, odmaralište za djecu, hostel, planinarski dom, lovački dom, učenički dom ili studentski dom ili akademis te objekt za robinzonski smještaj - *bike friendly, bike professional*
- ugostiteljski objekti prehrane i točenja pića: restorani, barovi, objekti jednostavnih usluga - *bike friendly.*

Dakle, svaka od analiziranih županija ima razvijeni sustav certificiranja smještajnih ili ugostiteljskih objekata u nekoliko kategorija, od kojih su neke kategorije zajedničke za sve tri županije, dok se neke razlikuju. Primjerice, zajednička stavka Istarskoj županiji i Krapinsko-zagorskoj županiji je kategorija ugostiteljski objekti, odnosno restorani ili barovi koji imaju svoju ponudu prilagođenu cikloturistima. U Krapinsko-zagorskoj županiji, ističe se dodatna kategorija koja označava stupanj opremljenosti objekata za potrebe cikloturista, što druge dvije županije nemaju.

U nastavku se nalazi Tablica 10 unutar koje je prikazan broj dostupnih turističkih objekata u sve tri županije, raspoređeni prema navedenim kategorijama.

Kako je prikazano u Tablici 10 najviše smještajnih i ugostiteljskih objekata bilo je na području Istarske županije u 2022. i 2023. godini, odnosno ukupno 143 smještajna objekta koja su prilagođena potrebama biciklista i 60 restorana. Zatim slijedi Splitsko-dalmatinska županija, gdje ima ukupno 81 smještajnih objekata različitih kategorija tijekom 2022. i 2023. godine. Na području Krapinsko-zagorske županije je u 2022. i 2023. godini bilo ukupno uključeno šest smještajnih objekata.

Tablica 10. Broj turističkih i ugostiteljskih objekata prilagođenih potrebama cikloturista u 2022. i 2023. godini u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji

Županija/smještajni objekt	2022. godine	2023. godine
Istarska županija		
Istra *Bike&Bed*	117	117
Istra *Boutique Bike hotel*	10	10
Bike *hotels*	16	16
Restorani	60	60
Splitsko-dalmatinska županija		
Dalmatia Bike & Bed	65	65
Dalmatia Bike Camp	2	2
Dalmatia Bike Friendly	2	2
Dalmatia Bike Hotels	12	12
Krapinsko-zagorska županija		
Hoteli	3	3
Ugostiteljski objekti	1	1
Ostali smještaj	1	1
Agroturizmi	1	1

Izvor: obrada autorice prema Istra Bike; Dalmatia Bike, Zagorje Bike, pristupljeno: 21. prosinca 2023.

Osim analize stanja cikloturizma prema različitim kategorijama, u nastavku se nalazi i popis ostalih usluga koje postoje u cikloturističkim destinacijama i čije postojanje je važan preduvjet razvoja cikloturizma u destinaciji. Ovisno o županiji, u Tablici 11 prikazan je broj dostupnih usluga najma bicikla, servisa bicikla, prijevoz i slično.

U Istarskoj županiji je u 2022. godine bilo ukupno 68 mjesta gdje se mogao iznajmiti bicikl, dok je u Splitsko-dalmatinskoj županiji to moguće na četiri mjesta, isto kao i u Krapinsko-zagorskoj županiji. Uslugu prijevoza bicikla/biciklista u Istarskoj županiji nudi 15 subjekata, u Splitsko-dalmatinskoj jedan subjekt, a za Krapinsko-zagorsku županiju nije dostupan taj podatak. U Istarskoj županiji na 24 mjesta je bilo moguće napraviti servis, u Splitsko-dalmatinskoj županiji na dva mjesta, a u Krapinsko-zagorskoj na pet mjesta. Trgovina biciklističkom opremom bilo je ukupno 25 u Istarskoj županiji, u Splitsko-dalmatinskoj dvije, a u Krapinsko-zagorskoj ukupno pet. U Istarskoj županiji tijekom 2022. godine bilo je dostupno šest *Bike Friendly pointova*, a u Splitsko-dalmatinskoj županiji djeluje jedna *Dalmatia Bike Agency*. U Krapinsko-zagorskoj županiji u 2022. godini još nije bilo dostupnih muzeja i atrakcija i agencija koji su prilagođeni potrebama cikloturista, odnosni onih koji se nalaze na službenoj stranici Zagorje Bike, a tijekom 2022. godine na deset *bike* odmorišta je bilo moguće

napraviti servis. Tijekom 2023. godine ponuda usluga vezanih uz cikloturizam malo se promijenila na području Istarske županije, odnosno smanjio se broj mjesta za najam bicikla i trgovina biciklističkom opremom, a povećao se broj tvrtka koje pružaju uslugu servisa bicikla. U ostale dvije županije nije došlo do promjena u uslugama vezanim uz cikloturizam. Osim navedene ponude, u Istarskoj županiji nalaze se i dva tzv. *bike* parka. Prvi otvoren je na području Labin/Rabac - *Bike Park* Rabac s *pump track* poligonom, a drugi otvoren 2022. godine nalazi se na području Poreča − adrenalinski *bike* park, *Pump track* Poreč. Također, dostupne su i *e-Bike* punionice na svim područjima u Istarskoj županiji, odnosno trenutno je postavljeno 27 punionica diljem Istarske županije.

Tablica 11. Broj ostalih usluga koje su usko povezane s cikloturizmom u 2022. i 2023. godini u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji

Županija/ostale usluge	**2022. godine**	**2023. godine**
Istarska županija		
Najam bicikala	68	65
Prijevoz bicikla/biciklista	15	15
Servis bicikla	24	25
Trgovine biciklističkom opremom	25	24
Bike Friendly point	6	6
Splitsko-dalmatinska županija		
Najam bicikala	4	4
Prijevoz bicikla/biciklista	1	1
Servis bicikla	2	2
Trgovine biciklističkom opremom	2	2
Agencija	1	1
Krapinsko-zagorska županija		
Najam bicikala	4	4
Servisi	5	5
Servisi na *bike* odmorištima	10	10
Trgovine biciklističkom opremom	5	5
Muzeji i atrakcije	0	0
Agencije	0	0

Izvor: obrada autorice prema Istra Bike; Dalmatia Bike, Zagorje Bike, pristupljeno: 21. prosinca 2023.

Prilikom analize potražnje za cikloturizmom, važno je naglasiti da se cikloturisti ne prate kao odvojena skupina turista ni na globalnoj razini ni na razini Republike Hrvatske, odnosno nema dostupnih podataka o broju ostvarenih dolazaka i noćenja cikloturista. Međutim, s ciljem

stvaranja što konkretnije analize stanja u svakoj od navedenih županija u nastavku se prikazuje broj dolazaka i noćenja turista u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji za razbolje od 2012. do 2023. godine (Tablica 12). U Istarskoj županiji u analiziranom periodu ostvareno je najviše dolazaka i noćenja turista u odnosu na Splitsko-dalmatinsku i Krapinsko-zagorsku županiju, ali i sve ostale županije u Republici Hrvatskoj. Općenito, za sve tri županije u posljednjih deset godina prisutan je rastući trend dolazaka i noćenja turista, sve do 2020. kada je uslijed pandemije COVID-19 broj ostvarenih noćenja i dolazaka bio puno manji nego prethodnih godina. Najveći broj noćenja i dolazaka u Istarskoj županiji ostvaren je 2023. godine. Ostvareno je 4.833 milijuna dolazaka i 28.121 noćenja. U analiziranom periodu u Splitsko-dalmatinskoj županiji najveći broj dolazak i noćenja ostvaren je 2019. godine kada je ostvareno je 3.657 milijuna dolazaka i 17.966 noćenja. U Krapinsko-zagorskoj najveći broj noćenja ostvaren je 2023. godine, odnosno te je godine bilo 191 tisuća dolazaka i 414 tisuća noćenja.

Tablica 12. Broj dolazaka i noćenja u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji za razdoblje od 2012. do 2023. godine (u 000)

Godina	Istarska županija		Splitsko-dalmatinska županija		Krapinsko-zagorska županija	
	Dolasci	Noćenja	Dolasci	Noćenja	Dolasci	Noćenja
2012.	2.985	19.877	1.835	10.518	63	162
2013.	2.981	19.445	2.038	11.468	75	178
2014.	3.059	19.545	2.213	12.135	85	210
2015.	3.369,9	20.966,6	2.473,5	13.288,8	95,8	215,8
2016.	3.763,2	23.128,2	2.737,3	14.880,9	124,6	283,4
2017.	4.104	25.426	3.160	16.596	142	330
2018.	4.333	26.179	3.474	17.562	161	362
2019.	4.482	26.389	3.657	17.966	178	387
2020.	1.736	11.453	1.223	7.879	89	201
2021.	3.372	21.734	2.309	13.479	151	315
2022.	4.583	27.690	3.202	17.085	177	383
2023.	4.833	28.121	3.581	17.775	191	414

Izvor: obrada autorice prema MINT, Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske, Turizam u brojkama (2012.-2023.), pregledano: 12. ožujka 2025.

Prema istraživanju: „Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj - Tomas 2019.“, kao aktivnost za vrijeme boravka u Istarskoj županiji 3,2 % turista bira vožnju biciklom označenim

biciklističkim stazama, u Splitsko-dalmatinskoj županiji 5 % turista bira tu aktivnost, a za Krapinsko-zagorsku županiju nema izdvojenih podataka (Institut za turizam, 2020). Prema rezultatima „Istraživanje stavova i potrošnje turista u Hrvatskoj u 2022. godini – TOMAS Hrvatska 2022.“ značajan je porast turista koji biraju vožnju biciklom označenim biciklističkim stazama kao aktivnost. Odnosno, u Istarskoj županiji 14,4 % turista, a u Splitsko-dalmatinskoj županiji 14,6 % turista. U istom istraživanju, 2019. godine utvrđeno je da u Istarskoj županiji 10,9 % turista kao prijevozno sredstvo za vrijeme boravka u destinaciji bira vlastitu biciklu, odnosno 12,7 % turista iznajmi bicikl. U Splitsko-dalmatinskoj 5,3 % turista koristi se svojim biciklom, a 10,2 % unajmi bicikl za vrijeme boravka u destinaciji. Za Krapinsko-zagorsku županiju nisu dostupni podaci, no na razini Republike Hrvatske, vlastiti biciklom koristi se 9,1 % turista, odnosno 9,7 % turista iznajmi bicikl kao prijevozno sredstvo za vrijeme boravka u destinaciji (Institut za turizam, 2020). U novijem istraživanju u Istarskoj županiji vlastiti bicikl koristi 25,7 % turista tijekom boravka u destinaciji, odnosno 14,1 % turista u Splitsko-dalmatinskoj županiji (Institut za turizam, 2023). Stupanj zadovoljstva je vrlo visok s biciklističkim rutama i stazama u Istarskoj županiji (aritmetička sredina = 6,3), dok je niski stupanj zadovoljstva ispitanika tim elementom ponude na području Splitsko-dalmatinske županije (aritmetička sredina = 5,5). Za Krapinsko-zagorsku županiju nema dostupnih podataka, a prosjek zadovoljstva tim elementom ponude na razini Hrvatske je srednji (aritmetička sredina = 5,8) (Institut za turizam, 2020). U novijem istraživanu, vrlo visoko zadovoljstvo turista s biciklističkim rutama i stazama u Istarskoj županiji je potvrđeno (aritmetička sredina = 6,3) te vrlo visok stupanj zadovoljstva u Splitsko-dalmatinskoj županiji (aritmetička sredina = 6,1) (Institut za turizam, 2023). Prema vrsti smještajnog objekta, na razini cijele Hrvatske, 8,5 % gostiju koji odsjedaju u kampu biraju vožnju biciklom označenim biciklističkim stazama za aktivnost, što je najveći postotak u odnosu na goste smještene u ostalim smještajnim objektima, a zatim slijede gosti koji odsjedaju u obiteljskom smještaju (4,5 %). Odnosno, 25,8 % gostiju u kampu ima svoj bicikl kojim se koristi kao prometnim sredstvom za vrijeme boravka u destinaciji, a unajmljenim biciklom koristi se 13,2 % gostiju. Aritmetička sredina zadovoljstva elementom turističke ponude - biciklističke rute i staze u destinaciji, na razini Republike Hrvatske, prema vrsti smještaja kreće se od 5,7 do 6,1 u svim kategorijama smještaja. Točnije, najzadovoljniji su turisti smješteni u kampovima (aritmetička sredina = 6,1) i u hotelima (osim hotela s 4* i 5* te hoteli s 3*) (aritmetička sredina = 6,1), a najmanje su zadovoljni oni turisti koji su smješteni u obiteljskom smještaju (aritmetička sredina = 5,7) te u hotelima s 3* (aritmetička sredina = 5,7) (Institut za turizam, 2020). Gledajući prema glavnom motivu, ispitanici najčešće biraju vožnju biciklom označenim biciklističkim stazama zbog

sporta i rekreacije (14,4 %), zatim zbog wellnessa, toplica (11,2 %) te gastronomije (uživanje u jelu i piću) (10,4 %) (Institut za turizam, 2020).

3. ODRŽIVOST PONAŠANJA TURISTA

Posljednjih godina, turistički sektor kontinuirano raste po broju dolazaka, odnosno noćenja. No, nekoliko znakovitih događaja, poput terorističkog napada 11. rujna u SAD-u, ratova u nekim dijelovima svijeta ili pojava pandemije COVID-19, imali su utjecaj na turističkih sektor. Upravo u kriznim trenucima za turistički sektor, turističke destinacije imaju priliku vidjeti u kojoj mjeri ovise o turizmu te koji su nedostaci trenutnog načina upravljanja turizmom. No, općenito, turizam je trenutno u razdoblju ubrzanog rasta što nesumnjivo utječe na ekonomske, okolišne i socio-kulturne elemente u turističkim destinacijama. S obzirom na to da više nije sporno da turistički sektor može imati pozitivan ili negativan utjecaj na ova tri elementa, ovisno o načinu na koji je vođen, sve više dionika turizma počinje shvaćati da je jedini ispravni način razvoj turizma u skladu s načelima održivog razvoja (Weaver, 2005a).

Turizam je široko područje i kao takav može biti predmet različitih i brojnih istraživanja. Tematika doktorskog rada usmjerena je na istraživanje specifične kombinacije – sporta i turizma, koja posljednjih godina dobiva sve više značaja u kontekstu održivog razvoja turizma. Kombinacija sporta i turizma uglavnom se sastoji od ekonomskih, okolišnih i socio-kulturnih elementa održivosti, ali pretežno s fokusom na okolišne (Fyall & Jago, 2009) i ekonomske utjecaje (Kulczycki i Halpenny, 2014). Međutim, kako bi se u potpunosti razumjela održivost potrebno je sagledati sva tri čimbenika održivog razvoja istovremeno (Fyall & Jago, 2009). Da bi se održivi turizam mogao razvijati sukladno načelima održivog razvoja, kreatori turističke ponude moraju poticati turiste da usvoje i primjenjuju održivo ponašanje (Budeanu, 2007) te inzistirati na porastu takvog ponašanja (Budeanu i sur., 2016). Nedovoljno poznavanje i razumijevanje održivosti ponašanja turista negativno utječe na razvoj održivosti u destinaciji (Budeanu, 2007), stoga je važnost mjerenja održivosti ponašanja turista neupitna (Juvan i Dolnicar, 2017). Odnosno, razvoj održivog turizma u destinaciji ima smisla ako ga stavovi i ponašanje turista podupiru (Choi i Sirakaya, 2005; Lee i Jan, 2019).

Koncept ovog doktorskog rada usmjeren je na područje mjerenja održivosti ponašanja cikloturista paralelno uvažavajući sve stupove održivosti, budući da je utvrđeno da dosad nisu postojala ovakva istraživanja na navedenoj ciljnoj skupini ispitanika, odnosno, u području cikloturizma. Pritom, važno je uzeti u obzir da je cikloturizam sve popularniji i da se mnoge destinacije odlučuju razvijati upravo taj oblik turizma te je u tom smislu važno je istraživanje ove ciljne skupine. Naime, rezultati istraživanja mogu ukazati na ključne odrednice koje će poticati održivost ponašanja cikloturista, pa je takvo istraživanje važno provesti u što ranijoj

fazi razvoja cikloturizma u turističkoj destinaciji. U nastavku je pregledom literature napravljena teorijska analiza dosadašnjih istraživanja, a koja su se bavila nekim od tri aspekta održivosti ponašanja turista, ekonomskim, okolišnim ili socio-kulturnim aspektom.

3.1. Održivi razvoj turizma

Prema UNWTO-u „turizam je društveni, kulturni i ekonomski fenomen koji uključuje kretanje ljudi u druge zemlje ili mjesta izvan njihovog uobičajenog okruženja u osobne ili poslovne/profesionalne svrhe. Takvi se ljudi nazivaju posjetiteljima (koji mogu biti turisti ili izletnici; rezidenti ili nerezidenti), a turizam ima veze s njihovim aktivnostima, od kojih neke uključuju troškove turizma“ (UNWTO, 2008a). Putovanja u svrhe rekreacije postoje godinama, točnije, dokazi o takvim putovanjima datiraju najmanje pet stoljeća unazad (Adler, 1989). Međutim, od druge polovice 20. stoljeća turizam postaje prepoznat kao sektor koji značajno pridonosi globalnom gospodarstvu (Orams, 2002). Miller (1993) i Jenner i Smith (1992) 90-ih su naveli da snažan rast turističkog sektora čini turizam jednim od najsnažnijih sektora na svijetu. Gledajući posljednjih godina, turizam je česta tema istraživanja u znanstvenom smislu, kao važni gospodarski sektor i društvena pojava koja ima značajan ekonomski i socio-kulturni utjecaj u turistički orijentiranim destinacijama (Hall i sur., 2014). Primjerice, tijekom 2019. godine sektor putovanja i turizma ostvario je udio od 10,4 % od ukupnog svjetskog BDP-a. Tijekom 2020. godine, zbog pojave pandemije COVID-19 taj se postotak gotovo prepolovio, odnosno iznosio je 5,3 % svjetskog BDP-a, a tijekom 2021. godine ponovno raste te iznosi 6,1 % od ukupno ostvarenog BDP-a na svijetu (WTTC, 2022). Tijekom 2022. godine, BDP od sektora putovanja i turizma raste 22 % u odnosu na 2021. godinu, te ima udio od 7,6 % u ukupnom svjetskom BDP-u (WTTC, 2023). Važno je uzeti u obzir da gospodarski sektor putovanja i turizma obuhvaća i brojne druge industrije koje su izravno ili neizravno povezane s njime. Obalni i morski turizam najstariji su oblici turizma i najvažniji dio turističke privrede. U prošlosti su ljudi birali život uz more ili vodu kako bi imali koristi od ovog prirodnog elementa, a s vremenom je obala postajala sve privlačnija kao turistička destinacija (Papageorgiou, 2016). Najprije je ovaj oblik turizma koristilo bogato stanovništvo, ali je s vremenom postao dostupan široj populaciji (Honey & Krantz, 2007). Prema Papageorgiou (2016) obalni pojas privlači sve veći broj uslužnih aktivnosti i sadržaja koji su uglavnom vezani uz turistički sektor. S obzirom na očekivani rast turističkog sektora u budućnosti, u sljedećih deset godina očekuje se da će sektor putovanja i turizma stvoriti 126 milijuna dodatnih radnih

mjesta (WTTC, 2022). Općenito, činjenica je da turizam doprinosi stvaranju prihoda, odnosno jačanju BDP-a zemlje u kojoj se odvija (Dritsakis, 2012; Sinclair, 1998) te se razvoj turizma u destinaciji ocjenjuje kao poticaj gospodarskom rastu (Dritsakis, 2012). Uz odgovarajuće upravljanje i planiranje unutar turističke destinacije, turizam može imati pozitivan utjecaj u razvijenim i manje razvijenim zemljama. Pritom, UNWTO navodi tri osnovne vrste turizma, odnosno domaći turizam, dolazni i odlazni turizam, a razne kombinacije navedenih osnovnih vrsta turizma dovode do unutarnjeg turizma, nacionalnog turizma i međunarodnog turizma (UNWTO, 2023).

Prema Hrvatskoj enciklopediji (2023) postoji više vrsta turizma, a podjela na vrste turizma uvažava sljedeće kriterije:

- trajanje boravka turista (izletnički, vikend, boravišni)
- stupnju mobilnosti turista (stacionarni, mobilni, tranzitni)
- dob turista koji dolaze u destinaciju (dječji, omladinski, obiteljski, „treće dobi“)
- nacionalnu pripadnosti turista, odnosno domaći ili inozemni
- način organizacije putovanja (individualni, organizirani, mješoviti)
- tržište na kojemu se odvija organizacija putovanja (emitivni ili receptivni)
- broj sudionika (individualni ili grupni)
- godišnje doba (ljetni, zimski)
- prostorni obuhvat, odnosno je li to lokalni, regionalni, nacionalni, međunarodni, interregionalni ili intraregionalni turizam
- vrijeme kada je određeni resurs najatraktivniji (predsezonski, sezonski, posezonski, izvansezonski)
- prostor na kojemu se odvija turizam, odnosno primorski, planinski, termalno-kupališni, jezerski, seoski i gradski turiza
- utjecaj na platnu bilancu (aktivni ili pasivni)
- ostale vrste turizma u koji spadaju elitni, poticajni ili incentive, radnički, socijalni i sindikalni.

Iznesena podjela odnosi se općenito na turizam, no i cikloturizam kao poseban oblik turizma također se može kategorizirati prema navedenim kriterijima.

Osim toga, turizam se razlikuje prema svrsi putovanja, odnosno prema intenciji koja je ključna prilikom donošenja odluke o putovanju. Klasifikacija turizma prema svrsi dijeli se u dvije glavne kategorije: osobna i poslovna/profesionalna svrha putovanja. Prva kategorija −osobna

ima sljedeće potkategorije: odmor, slobodno vrijeme i rekreacija, posjet prijateljima i rodbini, obrazovanje i osposobljavanje, zdravstvena i medicinska njega, vjera/hodočašće, kupovina, tranzit i ostalo. Svaka od navedenih svrha putovanja sastoji se od grupe aktivnosti tijekom putovanja (osim putovanje u svrhu tranzita) (UNWTO, 2008).

Međutim, s obzirom na rastući trend u dolascima i noćenjima turista, a time i pojavu masovnog turizma u turističkim destinacijama, sektor turizma se suočava s izazovima koji mogu prouzročiti negativne posljedice za turističku destinaciju. Stoga se, posebice posljednjih godina, sve češće naglašava važnost razvoja i planiranja turizma u skladu s načelima održivog razvoja. Uslijed rasta dolaska i noćenja turista na globalnoj razini, dolazi i do sve značajnijeg utjecaja turizma na klimatske promjene (WTTC, 2023). Kako navode Blancas i suradnici (2015) s ciljem održivog razvoja turističkih destinacija, potrebno je kompletnije znanje o socio-ekonomskim predispozicijama turističkog sektora, znanje o utjecaju turizma na okoliš uz istovremeni doprinos kvaliteti turističkih destinacija. No gledajući od početka, koncept održivosti, odnosno pojam „održivost“ stekao je brzu popularnost u gospodarskim aktivnostima. Zbog svog opsežnog značenja i adaptivnih osobina, koncept održivog razvoja pokriva puno tema (Spindler, 2013). Prvu primjenu imao je u šumarskoj industriji u Njemačkoj, a direktor rudarstva Hans Carl von Carlowitz (1713) iz Freiberga (Saska) prvi spominje ideju o održivosti u svojoj knjizi. Naime, nekontrolirana sječa drveća dovela je do nestašice pa je u svojoj knjizi konstatirao da je potrebno posjeći samo onoliko drva koliko može ponovno izrasti kroz planirane projekte pošumljavanja. No, pojava okolišnih problema diljem svijeta dodatno je naglasila važnost održivosti (Chasek et al., 2006; Spindler, 2013). Dakle, razvoj turizma u destinaciji dovodi do pozitivnih efekata, poput ekonomske koristi za lokalno stanovništvo, jačanje kvalitete života te očuvanje okoliša. S druge strane, javljaju se negativni učinci poput sezonalnosti, inflacije, gubitka tradicije, zagađenja okoliša i slično (Bac, 2013). Kako Bac (2014) zaključuje, veća ekonomska korist od turizma dovodi posljedično do negativnih utjecaja na okoliš i socijalnu okolinu.

Začetak održivog turizma povezuje se s Jostom Krippendorfom, koji je 1975. godine objavio knjigu „*Die Landschaftsfresser*“ (eng. *The Landscape Eaters*), u kojoj se osvrće na utjecaj turizma na alpski krajolik, a nekoliko godina poslije, 1984. godine objavljuje drugu knjigu „*Die Ferienmenschen*“ (eng. *The Holiday Makers: Understanding the Impact of Leisure and Travel)*. U toj knjizi Krippendorf primjećuje da tadašnji način upravljanja turizmom nije dugoročno dobar, pa predlaže „humaniji“ oblik turizma koji će se usredotočiti na promjenu života i ponašanja svih sudionika u turizmu −lokalnog stanovništva, djelatnika u turizmu i samih turista,

što je na tragu održivog turizma (Lane, 2009). Butler (1991) navodi da „koordinacija politika, proaktivno planiranje, prihvaćanje ograničenja rasta, edukacija svih uključenih strana i opredjeljenje za dugoročnu perspektivu, preduvjeti su uspješnog povezivanja turizma i održivog razvoja“. No, kako primjećuju autori Hardy i suradnici (2002) prije objavljivanja *Our Common Future* Svjetske komisije za okoliš i razvoj (WCED) 1987. godine u literaturi nije bilo čestih objava o održivom razvoju. Postepeno, održivi turizam postajao je sve zastupljenija i važnija tema međunarodnih skupova i konferencija. Jedna od važnijih aktivnosti u području održivog turizma je svakako donošenje Agende 21 (UN, 1992). Na konferenciji „*United Nations Conference on Environment and Development* (UNCED)“ 1992. godine organiziranoj od strane Ujedinjenih naroda u Brazilu više od 178 vlada usvojilo je Agendu 21 te *Rio Declaration on Environment and Development* i *Statement of principles for the Sustainable Management of Forests* (UN, 1992).

Iako je koncept održivog razvoja sve popularniji, Butler je još 1991. identificirao problem u primjeni načela održivog razvoja u praksu (Butler, 1991). No, s druge strane, izostanak održivog planiranja turizma vodi turističke destinacije prema gubitku sadašnjih prirodnih, kulturnih i ostalih turističkih resursa (Angelevska-Najdeska i Rakicevik, 2012). Na tragu toga UNEP i UNWTO (2005) definiraju održivi turizam: „Turizam koji u potpunosti uzima u obzir svoje sadašnje i buduće gospodarske, društvene i okolišne učinke, uzimajući u obzir potrebe posjetitelja, industrije, okoliša i zajednica domaćina“. Deset godina nakon postavljanja definicije održivog turizma, u New Yorku na samitu UN-a oformljena je Agenda za održivi razvoj do 2030. godine, prvenstveno s ciljem utjecaja na siromaštvo u bilo kojem obliku (COE, 2023). Glavna područja djelovanja Agende 30 su: ljudi, planet, blagostanje, mir i partnerstvo. S ciljem efektivnog djelovanja u okviru Agende 30 doneseno je 17 ciljeva održivog razvoja (SDGs) koji se odnose na navedena područja (UN, 2015). Odnos turizma i Agende 30 očita je u tri cilja, 8 – „Promicati kontinuiran, uključiv i održiv gospodarski rast, punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve“, 12 – „Osigurati održive oblike potrošnje i proizvodnje“ i 14 – „Očuvati i održivo koristiti oceane, mora i morske resurse za održiv razvoj“, no turizam može imati direktan ili indirektan utjecaj i na sve ostale ciljeve (UNWTO). Važnost turizma iz više perspektiva dodatno je naglasila pandemija COVID-19, koja je imala značajan utjecaj na turizam tijekom 2020 i 2021. godine. Upravo je u tom periodu dodatno naglašena važnost upravljanja turizmom u skladu s načelima održivog razvoja (WTTC, 2023).

Kako bi se održivim turizmom upravljalo na pravilan i jedinstven način, osnovano je nekoliko međunarodnih organizacija koje su odgovorne za promicanje održivog razvoja turizma, što

dodatno naglašava njegovu važnost. To uključuje, na primjer, Svjetsku turističku organizaciju UN-a (UNWTO), UNESCO-ov centar za svjetsku baštinu, Svjetsku banku, Svjetsko vijeće za putovanja i turizam (WTTC), Pacific Asia Travel Association (PATA) i Europsku mrežu za održivi razvoj (ECOTIP). Uz organizacije za održivi razvoj, mnoge su zemlje razvile politike koje su usredotočene na upravljanje održivim turizmom (Stoddard i sur., 2012).

3.2. Definiranje održivosti ponašanja turista

Održivost turizma, posebice okolišna održivost privlači značajnu pozornost u znanstvenoj i stručnoj literaturi. No, problem kod provođenja okolišne održivosti u praksu u turističkoj destinaciji jest nedostatak razvijene teorije koja može predvidjeti ponašanje turista (MacInnes i sur., 2021). Upravo nedostatak znanja o ponašanju turista onemogućuje razvijanje inicijativa koje će poticati turiste na okolišno održivo ponašanje (MacInnes i sur., 2022), odnosno općenito na održivo ponašanje (Budeanu, 2007). Ako dionici turizma poznaju ponašanje turista, moći će prilagoditi svoju ponudu te zadovoljiti potrebe i očekivanja turista (Caldito i sur., 2015; Loureiro i sur., 2022). Poznavanje ponašanja posjetitelja posebno je važno zbog tri razloga (Caldito i sur., 2015):

- pomaže u donošenju odluka prilikom planiranja i razvoja u destinaciji i na organizacijskoj razini
- pomaže svim pružateljima usluga da povećaju zadovoljstvo posjetitelja i stvore nezaboravna iskustva
- ima pozitivan učinak na ekonomiju destinacije, kao i na financijski uspjeh poduzeća.

Nadalje, održivost turizma u destinaciji prema dosadašnjim studijama nema značajniji utjecaj prilikom donošenja odluke o putovanju u neku destinaciju, no posljednjih godina primijećen je rast potražnje za takvim oblicima ponude te se očekuje da će potražnja postati sve veća (Weber, 2019). Između ostalih dionika turizma, turistički sektor ima značajnu i dvojaku ulogu prilikom kreiranja održivog turističkog proizvoda, a s druge strane mora razvijati atmosferu koja će poticati turiste na održivo ponašanje (Badeanu, 2007). Zapravo, gledajući stranu ponude, svako tržište ima svoj jedinstveni stav i primjenu načela održivosti (Weber, 2019). No s druge strane, otprilike jedna trećina turista zainteresirana je za prisustvo načela održivog turizma ili samo nekih elemenata u destinaciji (Weber, 2019). Rezultati nekih studija pokazuju da turisti za sada

nisu spremni platiti značajno višu cijenu za turistički proizvod s održivim svojstvima, no s obzirom na rastuću svijest o važnosti razvoja održivih načela i promjena u životom stilu realno je očekivati da će se to u budućnosti promijeniti (Weber, 2019). Rast potražnje za održivošću od strane turista značajno ovisi o promotivnim aktivnostima na društvenim mrežama destinacija (Gulati, 2022), i to posebice objave koje stvaraju korisnici. Naime, utvrđeno je da postoji više povjerenja u objave korisnika nego u službena priopćenja (Han i sur., 2017). U studiji Wehrli i suradnika (2011) ispitanici su rangirali osam elemenata u destinaciji prema važnosti prilikom rezervacije smještaja. Održivost je na pretposljednjem mjestu, odnosno redoslijed je sljedeći: vrijeme/klima, cijena, dostupnost destinacije, lokalna kultura, okolni krajolik, hrana, održivost i lokalne aktivnosti. Dakle, iako prema postojećim istraživanjima postoji pozitivan stav prema održivom turizmu, samo manji broj turista se zaista i ponaša prema načelima održivog razvoja (Budeanu, 2007). No, rast broja dolazaka i noćenja turista općenito dovodi do negativnih utjecaja turizma na destinaciju, poput rastućih emisija i utjecaja na okoliš (Hall, 2016). S obzirom na to, sve češće se u znanstvenoj literaturi ukazuje na nužnost promjene ponašanja turista, znanstvenika, vlada i industrije u načinu ponašanja u kontekstu održivosti (Hall, 2016), odnosno nedostatak inicijativa koje će poticati kupce ili turiste na održivo ponašanje može pokolebati donositelje odluka i turističku industriju u procesu održivog razvoja turizma (Budeanu, 2007).

Svjetske organizacije naglašavaju važnost održivog ponašanja posjetitelja i turiste te se takvo ponašanje iz godine u godinu sve više očekuje od svakog pojedinca, no taj pristup često kod osoba izaziva dileme u pogledu „kratkoročnih osobnih dobitaka“ i „dugoročnih društvenih potreba“ (Budeanu, 2007). Upravo se između ove dvije krajnosti nalazi jasna potreba za mijenjanjem mišljenja ljudi u smislu dugoročne održive dobrobiti društva u svim područjima (Glasser, 2019). Kako bi se ponašanje pojedinaca u društvu ipak usmjerilo prema okolišno odgovornom ponašanju navode se neki od alata koji mogu ubrzati taj proces: uvođenje kazni i naknada za ponašanje koje nije prihvatljivo za okoliš, smanjenje troškova za bavljenje aktivnostima koje su okolišno prihvatljive, provođenje edukacije s ciljem osvještavanja ljudi o važnosti očuvanja okoliša i pokazujući načine na koje mogu doprinijeti očuvanju okoliša, ukazivanje može uspjeti samo uz potporu lokalnog stanovništva (Nunkoo i sur., 2010), i to u smislu promjene ponašanja prema okolišu, kao i uz potporu donositelja odluka prilikom donošenja novih politika unutar turističkog konteksta (Rutty i sur., 2014) u suradnji s ostalim gospodarskim sektorom i akademskom zajednicom (Hall, 2016). U novijim radovima, ističe se da su se ponašanje i preferencije turista promijenile (Butnaru i sur., 2022) te je ponašanje turista

postala sve zastupljenija tema u znanstvenim istraživanjima (López-Bonilla i sur., 2019). Qian i suradnici (2018) u radu pod nazivom *Research in Sustainable Tourism: A Longitudinal Study of Articles between 2008 and 2017* ističu da je ponašanje turista u destinaciji vrlo važna tema u analiziranom desetogodišnjem razdoblju. Također, ističe da su trenutno zanimljive teme istraživanja znanstvenika u području održivog turizma klimatske promjene, smanjenje siromaštva, volonterski turizam, politički instrument i autohtoni turizam (Qian i sur., 2018). Hall (2016) u svom radu s aspekta društvenog marketinga istražuje na koji način mogu drugi istraživači aktivno sudjelovati u poticanju turista prema održivom ponašanju. Identificirano je nekoliko pitanja koja mogu biti pomoć za ostvarenje tog cilja. Dakle, uz poticaj turista na održivost ponašanja vežu se neka pitanja koja se odnose na „prirodu socio-tehničkih sustava i režima“, kako izgleda „uspješna intervencija u ponašanju“, koja je „uloga teorije i sustava vjerovanja u intervencijama“ te koji potencijal ima „društveni marketing uzvodno u učenju politike i promjeni sustava“ (Hall, 2016).

Više autora ističe da se turisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji ponašaju drukčije u odnosu na ponašanje kod kuće (López-Bonilla i sur., 2019). Osim toga, stanje u destinaciji u kojoj se turist zatekne može imati ključnu ulogu u definiranju ponašanja turista za vrijeme boravka u toj destinaciji (Carrus i sur., 2005; Vorkinn i Riese, 2001). No, da bi se krenulo u daljnju razradu teme, potrebno je definirati tko je zapravo „održivi turist“. Prema Dinan i Sargeant (2000) održivi turist je osoba koja „cijeni ideju da je posjetitelj u kulturi, društvu, okolišu i gospodarstvu druge osobe i poštuje ovu jedinstvenu značajku putovanja“. A prema Dolnicar (2004) održivi turist je netko tko „brine o održavanju i zaštiti prirodnog okoliša na odredištu putovanja“. Novija definicija navodi da je turist koji brine o održivosti „turist koji pridonosi očuvanju kvalitete okoliša smanjenjem uplitanja u lokalni okoliš“ (Butnaru i sur., 2022). Nadalje, autori Butnaru i suradnici (2022) povezujući tvrdnje autora Juvan i Dolnicar (2016) i Europske komisije za putovanja – ETC (2022) održivo ponašanje turista definiraju kao: „turističko ponašanje koje nema negativan utjecaj na prirodni okoliš, kako globalno, tako i na razini destinacije, i na dobrobit je zajednice“.

Europska komisija za putovanja u svom izvještaju iz 2022. godine, zaključuje da su putnici nakon pandemije COVID-19 počeli birati destinacije koje su bliže njihovom domu, nastoje izbjegavati turistička središta koja su prenapučena te traže autentično i cjelovitije iskustvo. Ipak, promjene u kontekstu održivijeg ponašanja turista treba uzeti s rezervom te je prioritet istražiti povezanost stavova ljudi u kontekstu održivosti i njihovih radnji te utvrditi na koji način se te razlike mogu smanjiti (ETC, 2022). Na tragu tih zaključaka, Europska komisija za putovanja

(2022) definira četiri različita klastera (segmenata) putnika u odnosu prema održivom ponašanju na putovanju:

- **Predvodnici (eng. *Frontrunners*):** putnici s malim okolišnim otiskom s najvećom vjerojatnošću da će usvojiti održivo ponašanje prilikom budućih putovanja. Klaster s najjačom biosfernom i altruističkom vrijednosnom orijentacijom
- **Ugodna gomila (eng. *Comfortable Crowd*):** uobičajeni putnici s malim okolišnim otiskom koji se zanimaju za alternativne destinacije u svojoj blizini i za putovanja izvan sezone. Članovi klastera imaju slabiju biosfernu vrijednosnu orijentaciju od predvodnika
- **Ovlašteni upravitelji (eng. *Entitled Stewards*):** putnici srednjeg okolišnog otiska za koje je manje vjerojatno da će pristati na kompromis oko lokacije i vremena putovanja, ali su voljni prilagoditi se u suprotnom. Članovi klastera imaju slabiju biosfersku i altruističku vrijednosnu orijentaciju od Predvodnika i Ugodne gomile
- **Pasivni (eng. *Laggards*):** uobičajeni putnici koji često putuju, s najnižom razinom vjerojatnosti za razmatranje održivih alternativa u budućnosti. Klaster najslabije biosferne i altruističke vrijednosne orijentacije.

Ključ dugoročnog održivog razvoja turizma je u održivom ponašanju turista (Panda i sur., 2020; Butnaru i sur., 2022), koje prema UNWTO podrazumijeva postizanje balansa između sve tri dimenzije održivosti: okolišne, ekonomske i socio-kulturne.

Na tragu toga, definicija održivog ponašanja turista navodi da su to: „one aktivnosti turista koje pospješuju kulturnu razmjenu i promiču društveni integritet, pomažu u gospodarskom razvoju regije i minimalno štete okolišu jer se pojedinac bavi okolišnom rekreacijom i učenjem“ (Chandran i sur., 2021). No, važna je činjenica da odluke o svemu na kraju donosi svaka osoba za sebe (Seidel i sur., 2021).

Turizam ima pozitivne, ali i negativne posljedice na turističku destinaciju. Posljednjih godina, uslijed rasta turističkog prometa, sve vidljivije su negativne posljedice, koje su često predmet rasprava na svim razinama, od globalne do lokalne. Posebice je istaknut negativan utjecaj turizma na okoliš, gubljenje lokalne kulture i prenapučenost tijekom glavne turističke sezone, a prazninu destinacije izvan turističke sezone što negativno utječe na zadovoljstvo lokalnog stanovništva. S obzirom na identificirane trendove u turizmu koji se mogu poistovjetiti s trendovima u cikloturizmu (poglavlje 2.4.), vidljivo je da su turisti sve više svjesni glavnih negativnih posljedica turizma u turističkim destinacijama te se javlja trend promjene stavova i

očekivanja turista, koji je u suprotnosti s prijašnjim. Naime, turisti sve više razvijaju svijest o važnosti okolišne održivosti te žele doživjeti drukčija iskustva za vrijeme godišnjeg odmora, koja često uključuju posjet manje popularnim turističkim središtima, putovanje izvan turističke sezone i slično. U dosadašnjoj literaturi najveći broj studija, odnosno autora bavi se ponašanjem turista s aspekta okolišne održivosti, stoga se daljnjoj teorijskoj obradi pristupa tim redoslijedom, odnosno počevši od okolišne održivosti.

3.2.1. Ponašanje turista s aspekta okolišne održivosti

U radu autora Juvan i Dolnicar (2016) navedeno je da su vrijednosti i uvjerenja pojedinaca preduvjeti načina ponašanja te da je namjera ključna u definiranju različitih vrsta okolišno prihvatljivog ponašanja turista. Također, okolišno ponašanje turista prema Poudel i Nyaupane (2017) može se objasniti s pomoću tri psihološke varijable: stavom okoline, subjektivnom normom i percipiranom kontrolom ponašanja, uz pomoć socio-demografske karakteristike – dobi, te dva atributa putovanja - trajanje putovanja i veličina grupe (Poudel i Nyaupane, 2017). Postoji veći broj definicija održivog ponašanja turista u kojima se okolišno prihvatljivo ponašanje turista gleda iz različitih aspekata pa je tako ponašanje „zelenog turista“, definirano kao: „ponašanje na okolišno prihvatljiv način za vrijeme trajanja odmora u širokom rasponu turističkih konteksta” (Dolnicar i Matus, 2008). Gledajući 30 godina unatrag, turisti koji su imali razvijenu svijest o okolišu tada su nazivani kao „novi turisti“ koji su osjetljivi na okoliš i imaju moto „vidi i uživaj, ali ne uništavaj'“ (Poon, 1993). Definicija ponašanja turista koja uključuje namjeru kao preduvjet okolišno održivom ponašanju navodi da je „namjera okolišno održivog turističkog ponašanja kada osoba donese odluku vezanu uz odmor ili pokaže ponašanje u destinaciji koje se razlikuje od onoga kako inače odluči, ili se ponaša drukčije zbog razloga okolišne održivosti“ (Juvan i Dolnicar, 2016). No, okolišno odgovorno ponašanje turista može ukazivati na aktivnost jedne osobe ili grupe koja ima pozitivan učinak na ublažavanje okolišnih problema ili pitanja (Sivek i Hungerford, 1990), a takvo ponašanje ima ključnu ulogu za razvoj održivosti u ruralnoj ili urbanoj turističkoj destinaciji (Lou i sur., 2020); u obalnim destinacijama (Liu i sur., 2022), nacionalnim parkovima (Chiu i sur., 2014), na planinama (Su i Swanson, 2017) i slično. Sve istaknutiji okolišni problemi dovode do povećanja pažnje usmjerne prema održivosti okoliša pa tako i u području turizma i ugostiteljstva. U skladu s navedenim, sve veću pažnju privlači okolišno održivo ponašanje turista, odnosno potrošača (Han, 2021).

Okolišno održivo ponašanje turista je „turističko ponašanje koje ne utječe negativno na prirodni okoliš (ili čak može biti od koristi okolišu), kako globalno tako i u destinaciji“ (Juvan i Dolnicar, 2016). Važno je da posjetitelji/turisti usvoje okolišne održive prakse dugoročno, odnosno da ih primjenjuju i po povratku kući, a ne samo za vrijeme trajanja godišnjeg odmora (Ballantyne i Packer, 2011), imajući pritom na umu da je navika ključni pokretač okolišno održivog ponašanja među turistima (MacInnes i sur., 2022). Identificirano je deset glavnih činjenica koje pokreću okolišno održivo ponašanje potrošača: „zelena slika“ (eng. g*reen image*), „pro-okolišno ponašanje u svakodnevnom životu“ (eng. *pro-environmental behavior in everyday life*), „znanje o okolišu“ (eng. *environmental knowledge*), „privrženost okolišnom proizvodu“ (eng. *green product attachment*), „deskriptivna društvena norma“ (eng. *Descriptive social norm*), „očekivani ponos i krivnja“ (eng. a*nticipated pride and guilt*), „okolišna korporativna društvena odgovornost“ (eng. e*nvironmental corporate social responsibility*), „percipirana učinkovitost“ (eng. *perceived effectiveness*), „povezanost s prirodom“ (eng. c*onnectedness to nature*) i „zelena vrijednost“ (eng. *green value*) (Han, 2021).

Ponašanje turista istraživano je s aspekta okolišne održivosti od strane većeg broja autora. S ciljem jasnijeg i jednostavnijeg prikaza dosadašnjih radova, korištene su tablice koje analiziraju radove svrstane prema tri područja: **„**Okolišno odgovorno ponašanje turista“ (eng. *environmentally responsible (tourists) behavior – ERB*) (Tablica 13), „Pro-okolišno ponašanje turista“ (eng. *pro-environmental (tourists) behaviour*) (Tablica 14) i „Ponašanje učenja u okruženju“ *(*eng. *environmental learning behaviour*) (Tablica 15). Podjela radova prema navedenoj podjeli napravljena je zbog učestalosti korištenja tri naziva unutar okolišne održivosti od strane raznih autora. Pritom, važno je napomenuti da se analizi pristupalo analizirajući radove na engleskom jeziku i radove koji su objavljeni u periodu od 2013. do 2023. godine.

3.2.1.1. Okolišno odgovorno ponašanje turista

U nastavku je napravljen pregled radova koji se bave temom okolišno odgovorno ponašanje turista (eng. *environmentally responsible (tourists) behavior* – ERB) (Tablica 13). Pregled obuhvaća dostupne radove od 2013. do 2023. godine, na način da je prikazan autor/autori, ciljna skupina istraživanja te predmet istraživanja.

Tablica 13. Pregled istraživanja u području „Okolišno odgovorno ponašanje turista“ (eng. *environmentally responsible tourists behaviour*)

Autor(i) i godina	Ciljna skupina istraživanja	Predmet i glavni rezultati istraživanja vezano uz temu okolišno odgovornog ponašanja turista
Lee i suradnici, 2013.	Turisti koji su boravili u destinaciji Taomi, Tajvan	Razvijena ljestvica za mjerenje okolišno odgovornog ponašanja turista.
Chiu i suradnici, 2014.	Ekoturisti u *Sicao Ecological Area* u nacionalnom parku Taijiang, Tajvan	Razvijen model kako promicati okolišno odgovorno ponašanje putnika. Turistička percepcija vrijednosti izravna je odrednica okolišno odgovornog ponašanja. Na uključenost i zadovoljstvo djelomično utječe percepcija vrijednosti na okolišno odgovorno ponašanje. Sveukupno iskustvo putovanja može utjecati na okolišno odgovorno ponašanje turista.
Cheng i Wu, 2015.	Turisti koji su posjetili otočje Penghu, Tajvan	Kreiranje modela za održivo ponašanje turista koji se temelji na integraciji četiri konstrukta (okolišno odgovorno ponašanje turista, znanje o okolišu, osjetljivost okoliša i vezanost za mjesto) u otočnim turističkim destinacijama.
Han i suradnici, 2016.	Korejski i kineski turisti	Utjecaj percepcija klimatskih promjena i turistička iskustva na okolišno odgovorno ponašanje. Autori navode da percepcija klimatskih promjena i turistička iskustva utječu na namjere okolišno odgovornog ponašanja korejskih turista, dok turistička iskustva značajno utječu samo na namjere ponašanja kineskih turista.
Handriana i Ambara, 2016.	Turisti koji su posjetili turistička mjesta u Indoneziji	Istražena je namjera okolišno odgovornog ponašanja putnika koja se formira nakon posjeta ekoturističkim mjestima u Indoneziji na temelju četiri varijable: imidž destinacije, kvaliteta putovanja, percipirana vrijednost i zadovoljstvo.
Su i Swanson, 2017.	Posjetitelji planine Yuelu, Changsha, provincija Hunan, Kina	Autori navode kako pozitivne i negativne emocije koje se javljaju prilikom potrošnje i percepcija turističke destinacije imaju značajnu ulogu u percipiranju društvene odgovornosti destinacije i okolišno odgovornog ponašanja.

Nastavak na sljedećoj stranici.

Autor(i) i godina	Ciljna skupina istraživanja	Predmet i glavni rezultati istraživanja vezano uz temu okolišno odgovornog ponašanja turista
Poudel i Nyaupane, 2017.	Turisti koji su posjetili Annapurna Conservation Area u Nepalu	Rezultati su pokazali da se varijacije u okolišnom ponašanju turista (eng. *tourist environmental behaviour*) - TEB-u mogu objasniti trima psihološkim varijablama (stavom okoline, subjektivnom normom i percipiranom kontrolom ponašanja), kao i jednom socio-demografskom karakteristikom (dobi) te dva atributa putovanja (trajanjem putovanja i veličinom grupe).
He i suradnici, 2018.	Posjetitelji planine Yuelu, Changsha, Kina	Potvrđena je pozitivna veza između percipirane kvalitete usluge koju pružaju zaposlenici u destinaciji na percepciju vrijednosti, predanost okolišu i okolišno odgovornog ponašanja turista.
Wang i suradnici, 2018.	Turisti na planini Huangshan, Kina	U turističkim aktivnostima odgovorno okolišno ponašanje turista rezultat je interakcije čovjeka s okolišem.
Zhao i suradnici, 2018.	Urbani park Yuyuantan, Peking	Individualne osobine najvažniji su čimbenici koji utječu na okolišno odgovorno ponašanje.
Wang i suradnici,2019.	Turisti u Nacionalnom parku Huangshan, Kina	Uređenost okoliša turističkog mjesta važan je čimbenik okolišno odgovornog ponašanja turista. Kreirani su prijedlozi za upravljanje okolišem turističkih mjesta.
Liu i suradnici, 2019.	Ekološki park Huan Xisha i Baiyun Mountain, Kina	Rezultati analize višestrukog posredovanja pokazali su da varijable Teorije planiranog ponašanja i moralna obveza djeluju kao posrednici na percipiranu kvalitetu okoliša kao i na namjere okolišno odgovornog ponašanja svakog pojedinog turista.
Lou i suradnici, 2020.	Posjetitelji planine Mount Yuela u Kini	Održivo upravljanje destinacijom ovisi o razini okolišno odgovornog ponašanja turista, u ruralnim i urbanim turističkim destinacijama.
Su i suradnici, 2020.	Posjetitelji planine Mount Yuelu u Kini	Okolišno odgovorno ponašanje od velike je važnosti za dugoročni uspjeh turističkih destinacija. U radu se predlaže proširenje metodološkog okvira podražaj-organizam-odgovor (eng. *Stimulus-Organism-Response*) (S-O-R).

Nastavak je na sljedećoj stranici.

Autor(i) i godina	Ciljna skupina istraživanja	Predmet i glavni rezultati istraživanja vezano uz temu okolišno odgovornog ponašanja turista
Panwanitdumrong i Chen, 2021.	Turisti na otoku Libong, Tajland	Autori smatraju da se uz pomoć proširene Teorije planiranog ponašanja s elementima okolišne svijest (eng. *environmental awareness*) i okolišna pozadina (eng. *environmental background*) može objasniti okolišno odgovorno ponašanje turista.
Saleem i suradnici, 2021.	Posjetitelji dvije destinacije u Maleziji i Pakistanu	Autori predlažu proširenje modela Teorije planiranog ponašanja s konstruktom eng. *Destination brand engagement*.
Cheng i suradnici, 2021.	Šest poznatih turističkih atrakcija u Shaanxiju u Kini	U radu je kreiran teorijski model odnosa između kvalitete usluge, vezanosti za mjesto i okolišno odgovornog ponašanja. Potvrđene su veze između navedenih dimenzija.
Kement i suradnici, 2021.	Turisti koji su posjetili Uzungöl u Trabzonu, Turska	Ispituje se proces „spoznaja-naklonost-stav-ponašanje“. Znanje o održivom razvoju nema utjecaja na osjetljivost okoliša, ali znanje o zaštiti okoliša pozitivno utječe na osjetljivost okoliša.
Liu i suradnici, 2022.	Obalna turistička destinacija Qingdao, Kina	Utvrđen je odnos između imidža destinacije i okolišno odgovornog ponašanja turista te je utvrđena posrednička uloga percipirane vrijednosti i društvene odgovornosti u destinaciji.
Sthapit i suradnici, 2023.	Posjetitelji nacionalnog parka	Autori navode da postoji značajna veza između privrženosti mjestu i okolišno odgovornog ponašanja.
Chen i Peng, 2023.	Turisti u prirodnom rezervatu Dinghushan u Kini	Kreiran je model koji predstavlja odnos potpore destinaciji, norme, javnu samosvijest turista i okolišno održivo ponašanje.
Patwary, 2023.	Turisti u Maleziji	Autori navode da na okolišno odgovorno ponašanje turista snažno ovisi o njihovom uvjerenju o okolišu i predanosti očuvanju okoliša.

Izvor: obrada autorice

U Tablici 13 prikazani su znanstveni radovi koji se odnose na okolišno odgovorno ponašanje turista. Značajan broj autora istražuje okolišno odgovorno ponašanje, međutim pregledom literature nisu pronađena istraživanja koja su provedena na području Europe. Naime, najveći broj istraživanja proveden je na području Kine (Han i sur., 2016; Su i Swanson, 2017; He i sur., 2018; Wang i sur., 2018; Zhao i sur., 2018; Wang i sur., 2019; Liu i sur., 2019; Lou i sur., 2020; Su i sur., 2020; Cheng i sur., 2021; Liu i sur., 2022; Chen i Peng, 2023). Istraživanja su se uglavnom provodila s turistima ili posjetiteljima raznih nacionalnih ili prirodnih parkova, planina, otočja i slično. U navedenom razdoblju autori su koristili razne dimenzije s ciljem utvrđivanja što i u kojoj mjeri kod turista ili posjetitelja izaziva okolišno odgovorno ponašanje, poput imidža destinacije, kvalitete putovanja, percipirane vrijednosti i zadovoljstva (Handriana i Ambara, 2016), pozitivne i negativne emocije (Su i Swanson, 2017), percepcije klimatskih promjena i turistička iskustva (Han i sur., 2016), percipirane kvalitete usluge koju pružaju zaposlenici u destinaciji na percepciju vrijednosti i predanost okolišu (He i sur., 2018), okolišna pozadina turističkog mjesta (eng. *environmental background (EB) of a tourist site*) (Wang i sur., 2019) te imidž destinacije (Liu i sur., 2022).

Također, Lee i sur. (2013) predlažu ljestvicu za mjerenje okolišno odgovornog ponašanja turista (Lee i sur., 2013) dok Chiu i sur. (2014) predlažu model kako promicati okolišno odgovorno ponašanje putnika (Chiu i sur., 2014). Nekoliko je autora u svom istraživanju predložilo proširenje Teorije planiranog ponašanja (eng. *Theory of planned behavior*) s raznim konstruktima kako bi istražili utjecaj na okolišno odgovorno ponašanje (Liu i sur., 2019; Saleem i sur., 2021.; Panwanitdumrong i Chen, 2021.)

3.2.1.2. Pro-okolišno ponašanje turista

Pro-okolišno ponašanje turista dosad je bila tema kojom se bavilo više autora. U Tablici 14 navode se autori radova koji koriste pojam „pro-okolišno ponašanje turista“ (eng. *pro-environmental (tourists) behaviour*). Pro-okolišno ponašanje definira se kao ponašanje koje ne šteti okolišu, odnosno što je manje moguće šteti okolišu ili čak koristi okolišu (Steg i Vlek, 2008) odnosno „kao aktivnost koju provode pojedinci ili skupine, a koje mogu promicati održivost prirodnih resursa i zaštitu okoliša“ (Ramkissoon i sur., 2013). Stanje s okolišem u pojedinim destinacijama zahtjeva brže i efektivnije načine kojima će se utjecati na promjene ponašanja turista (poput poreza, naknada i slično) (Budeanu, 2007). Aktivnosti i događanja koji

su prisutni unutar turističkog područja mogu predstavljati razvojno okruženje u kojemu će se poticati održivo ponašanje. Primjerice, organizacija manifestacija različite vrste može biti dobar način za promociju i poticanje održivog ponašanja među posjetiteljima (Mair i Laing, 2013). Informativni alati, poput ekooznaka važni su za poticanje održivog ponašanja turista, međutim prema Budeanu (2007) oni više utječu na jačanje stavova o okolišu, a nemaju značajan utjecaj na ponašanje, a nedovoljna podrška turista prema inicijativama održivog turizma predstavlja jednu od glavnih barijera za održivi razvoja turizma (Budeanu, 2007).

Pro-okolišno ponašanje turista (potrošača) može biti rezultat znanja, bihevioralnih ograničenja ili mogućnosti, osobnih vrijednosti i motiva (Bamberg i Moser, 2007), emocija, društvenih i moralnih normi (Loureiro i sur., 2022) kao i altruizma i kolektivnog djelovanja ispitanika (Li i Wu, 2020). Također, Scott i Willits (1994) ističu da postoji pozitivna veza između pro-okolišnog ponašanja turista i razine formalnog obrazovanja te visine prihoda ispitanika. Pojam pro-okolišnog ponašanja turista ima jednako značenje kao i pojmovi: okolišno odgovorno ponašanje, okolišno prihvatljivo ponašanje, ponašanje s malim utjecajem i ponašanje usmjereno na očuvanje okoliša (Mobley i sur., 2010). Također, važno je naglasiti da je istraživanje pro-okolišnog ponašanja turista vrlo složeni proces zbog izuzetno velikog broja čimbenika koji mogu imati utjecaj na ponašanje turista (ili potrošača ili ispitanika) (Miller i sur., 2015). Loureiro i suradnici (2022) navode da se teme u znanstvenim radovima uglavnom odnose na definiranje elementa koji pokreću pro-okolišno ponašanje turista, a mali broj radova bavi se temom analize i razumijevanja pro-okolišnog ponašanja turista.

Analiza znanstvenih radova u kojima se navode teme pro-okolišnog ponašanja turista nalazi se u Tablici 14 u periodu od 2013. do 2023. godine.

Tablica 14. Istraživanja u području „Pro-okolišno ponašanje turista“ (eng. *pro-environmental (tourists) behaviour*)

Autor(i) i godina	Ciljna skupina u istraživanju	Predmet i glavni rezultati istraživanja vezano uz temu pro-okolišnog ponašanja turista
Ramkissoon i suradnici, 2013.	Posjetitelji Nacionalnog parka Dandenong Ranges, Australija	Utvrđivanje povezanosti konstrukta privrženost mjestu (koji uključuje dimenzije: ovisnost o mjestu, utjecaj na mjesto, identitet mjesta i društvenu povezanost mjesta) sa zadovoljstvom mjestom i pro-okolišnim namjerama ponašanja posjetitelja.
Mair i Laing, 2013.	Događanje održano na Federation Squareu u Melbourneu, Australija	Primjena Transteoretskog modela (TTM) u studiji slučaja s ciljem utvrđivanja pridonosi li događaj i u kojoj mjeri, promociji pro-okolišne promjene ponašanja među sudionicima događanja. Autori su definirali odrednice TTM-a koje mogu biti korisne za organizatore raznih sajmova, izložba i događanja u kojima žele promovirati razne aspekte pro-okolišnog ponašanja sudionika događanja.
Miller i suradnici, 2015.	Posjetitelji Melbournea, Australija	Razvijen novi koncept, „turistička društvena odgovornost“ (eng. *tourist social responsibility*) u svrhu promocije održivosti turizma na temelju istraživanja pro-okolišnog ponašanja turista uz pomoć dimenzija: korištenje zelenog prijevoza, održiva upotreba energije/materijala (rasvjeta/voda) i korištenje *green fooda*.
Han i suradnici, 2015.	Sudionici sportskih događaja, SAD	Utvrđivanje hoće li sportska događanja potaknuti pro-okolišno ponašanje sudionika u destinaciji te utvrditi postoji li razlika između pro-okolišnog ponašanja posjetitelja kod kuće i ponašanja u turističkoj destinaciji gdje se održava sportski događaj.

Nastavak na sljedećoj stranici.

Autor(i) i godina	Ciljna skupina u istraživanju	Predmet i glavni rezultati istraživanja vezano uz temu pro-okolišnog ponašanja turista
Han i suradnici, 2017.	Kineski turisti	U radu je predložen hipotetski model kojim su utvrđeni izravni i neizravni učinci pro-okolišnih sadržaja koji stvaraju korisnici (eng. *user-generated content* - UGC) putem društvenih medija, a koji izazivaju pro-okolišne namjere ponašanja turista. Više povjerenja postoji u objave UGC-a, nego u službena priopćenja.
Dolnicar i suradnici, 2017.	Gosti Bohinj Eco Hotela, Slovenija	Utvrđivanje povezanosti između pro-okolišnih vrijednosti koje pokreću pro-okolišno ponašanje turista u raznim situacijama. Testiranje pro-okolišnih mjera koje se provode u hotelu u pogledu smanjenja potrošnje električne energije i povećanja ponovne upotrebe ručnika.
Kim i suradnici, 2018.	Domaći posjetitelji otoka Jeju, Južna Koreja	Istraživanje se temelji na modelu spoznaja-djelovanje-stav-ponašanje (eng. *cognition-affection-attitude-behavior model*) s ciljem utvrđivanja postoji li veza između znanja turista o okolišu, utjecaju na okoliš i pripadnost prirodi na pro-okolišno ponašanje posjetitelja.
Li i Wu, 2020.	Domaći turisti u kultnom močvarnom parku, Xixi National Wetland Park, Kina	Na pro-okolišno ponašanje turista imaju utjecaj osobni stavovi, ali i altruizam i kolektivno djelovanje. S ciljem utvrđivanja očekivanog pro-okolišnog ponašanja turista ovaj rad stavlja fokus na ulogu društvene interakcije (emocionalnu povezanost, norme unutar grupe i povjerenje u suradnju) te uspoređivanje utjecaja društvene interakcije i individualnog stava.
Xu i suradnici, 2020.	Turisti koji su posjetili jedno od pet turističkih atrakcija, u Nanjingu, Kina	Autori su istražili postoji li poveznica između pro-okolišnog ponašanja turista i lokalnog stanovništva.

Nastavak na sljedećoj stranici.

Autor(i) i godina	Ciljna skupina u istraživanju	Predmet i glavni rezultati istraživanja vezano uz temu pro-okolišnog ponašanja turista
Kim i Stepchenkova, 2020.	Domaći turisti koji posjećuju otok Jeju, Južna Koreja	Autori koriste model vrijednost-stav-ponašanje na primjeru turizma koji se temelji na prirodi. Autori navede kako je utvrđena važna uloga altruističkih vrijednosti, stavova i znanja o okolišu u pro-okolišnom ponašanju turista.
Budovska i suradnici, 2020.	Gosti lokalnih hotela, Norveška	U radu je korišten prilagođeni model Teorije planiranog ponašanja (TPB) koji uključuje konstrukt ponašanje u prošlosti. Provedenim istraživanjem utvrđeno je da postoje izravni i neizravni učinci prošlog ponašanja turista na temeljne varijable TPB-a.
Kim i Koo, 2020.	Domaći turisti na otoku Jeju, Južna Koreja	Autori su utvrdili povezanost između osobnih vrijednosti, motivacije i očekivanog pozitivnog utjecaja na pro-okolišno ponašanje turista koji borave u prirodi. Pro-okolišno ponašanje turista ovisi i o stupnju privrženosti turista destinaciji.
Esfandiar i suradnici, 2020.	Posjetitelji nacionalnog parka Sorkheh Hesar, Iranu	U radu je predstavljen *Integrated Model of Binning behaviour* (IMB) koji uključuje promatranje ponašanja turista usmjerenog na okoliš. Model je razvijen na temelju teorije planiranog ponašanja i na *norm-activation model.*
Sharma i Gupta, 2020.	Turisti u nacionalnom parku u Indiji	Autori u radu prezentiraju istraživanja kreirana u skladu teorije vrijednosti-vjerovanja-norme (eng. *value-belief-norm theory* - VBN).
Tkaczynski i suradnici, 2020.	Prva faza - turisti koji su se nalazili u lokaciji za promatranje kitova Hervey Bay i Fremantle, Australija. Druga faza – telefonski intervju	U radu je prezentirana uloga društvenog marketinga u promociji pro-okolišnog ponašanja turista u turističkom sektoru. Korištenje teorije planiranog ponašanja koja je proširena varijablom interesi.

Nastavak na sljedećoj stranici.

Autor(i) i godina	Ciljna skupina u istraživanju	Predmet i glavni rezultati istraživanja vezano uz temu pro-okolišnog ponašanja turista
Wu i suradnici, 2021.	Turisti u nacionalnom rezervatu prirode u Kini	Autori u radu analiziraju način na koji se formira pro-okolišno ponašanje turista integracijom promicanja (moralne obveze) i inhibicije (moralno odvajanje).
Kim i suradnici, 2021.	Posjetitelji koji su boravili u *green accommodation* na otoku Kangaroo, Južna Australija	Istraživanjem prezentiranom u radu potvrđena je značajna uloga okolišno odgovornog iskustva putovanja kod turista kao snažnog preduvjeta okolišnog ponašanja turista i učinak okolišno odgovornog iskustva putovanja na odnos između karakteristika posjetitelja i pro-okolišna ponašanja.
Lee i suradnici, 2021.	Turisti koji su posjetili Upo Wetland, prirodna močvara, Južna Koreja	U radu je predstavljeno istraživanje provedeno s pomoću integriranog konceptualnog okvira koji se odnosni na utvrđivanje pro-okolišnog ponašanja turista za vrijeme boravka u okolišno očuvanoj destinaciji kroz model vrijednost–identitet–osobne norme (VIP) i koncepta društvene odgovornosti destinacije (DSR) iz ekonomskog, okolišnog i socio-kulturnog aspekta. Naglašena je značajna uloga okolišne odgovornosti u pro-okolišnom ponašanju turista.
Bilynets i Cvelbar, 2022.	Strani turisti za vrijeme čekanja prijevoza za zračnu luku, Ljubljana	Provedeno istraživanje pokazalo je da imidž destinacije koja ima očuvani i lijep okoliš ima utjecaj na pro-okolišno ponašanje turista. Također, turisti više brinu o okolišu za vrijeme boravka u „zelenim“ destinacijama.
Li i suradnici, 2023.	Posjetitelji budističkih turističkih atrakcija, Kina	Ovim istraživanjem utvrđeno je postojanje poveznice između poniznog ponašanja turista u turističkim destinacijama i njihovih pro-okolišnih namjera ponašanja. Također, utvrđeno je stvarno pro-okolišno ponašanje turista mjerenjem donacija u dobrotvorne svrhe te postoji li poveznica s prirodom u turističkoj destinaciji.

Izvor: obrada autorice

Općenito, Loureiro i suradnici (2022) u svom radu navode da su pri istraživanju teme pro-okolišnog ponašanja više zastupljene kvantitativne analize, nego kvalitativne te je potvrđena sklonost korištenju poznatih teorija iz područja psihologije, sociologije i biologije. Navedenu tvrdnju potvrđuje i analiza radova koji se nalaze u Tablici 14. Gledajući geografski, provođenje istraživanja u području pro-okolišnog ponašanja turista najzastupljenije je na području Kine (Han i sur., 2017; Li i Wu, 2020, Xu i sur., 2020, Wu i sur., 2021, Li i sur., 2023), Južne Koreje (Han i sur., 2017; Li i Wu, 2020; Xu i sur., 2020; Wu i sur., 2021; Li i sur., 2023), i Australije (Ramkissoon i sur., 2013; Mair i Laing, 2013; Miller i sur., 2014; Tkaczynski i sur., 2020; Kim i sur., 2021), dok je na području Europe zabilježeno tek nekoliko autora koji se bave tom temom - u Sloveniji (Dolnicar i sur., 2017; Bilynets i Cvelbar, 2022) i u Norveškoj (Budovska i sur., 2020). Osim istraživanja navedenih u Tablici 14 dostupno je još radova koji se bave temom pro-okolišnog ponašanja turista iz različitih aspekata, primjerice: pro-okolišno ponašanje na odmoru i kod kuće (Wu i sur., 2021a), razvoj modela racionalno-afektivno-moralnog faktora za određivanje pro-okolišnog ponašanja (Gao i sur., 2023), utjecaj društvenih normi na pro-okolišna ponašanja turista (Wang i Zhang, 2020), utvrđen je utjecaj poniznog ponašanja prema turističkoj destinaciji na pro-okolišno ponašanje (Yan i Jia, 2021), identificiranje odnosa percepcije ljudi o štetnom utjecaju mikroplastike i pro-okolišnih namjera ponašanja turista, sustavni pregled literature i prijedlog smjerova istraživanja u budućnosti (Esfandiar i sur., 2022).

3.2.1.3. Ponašanje učenja o okolišu

Turisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji uče aktivno ili pasivno putem vrijednosti, normi i običaja u destinaciji (Gössling, 2018). Boravak u prirodi i učenje o okolišu pokretači su okolišno održivog ponašanju turista (Manoj i sur., 2020). Kako ističu autori Kachel i Jennings (2010) važno je provesti cjelovito istraživanje kojim će se istražiti razumijevanje prirode i učenja o okolišu na okolišne vrijednosti turista u kontekstu klimatskih promjena. Da bi se shvatila važnost učenja o okolišu (eng. *environmental learning behaviour*) potrebno je navesti definiciju ekoturizma prema Međunarodnom društvu za ekoturizam (eng. *The International Ecotourism Society*, TIES) koja glasi da je ekoturizam: „odgovorno putovanje u prirodna područja, čuvajući pritom okoliš i doprinositi dobrobiti lokalnog stanovništva, te putovanje koje uključuje razumijevanje i obrazovanje“ (TIES, 2015). Također, TIES (2015) navodi da je obrazovanje važno i za turističke dionike i za goste. Nastavno na ekoturizam i učenje Weaver

(2005) dijeli iskustvo ekoturizma na „minimalističko“ i „sveobuhvatno“. Minimalističko obuhvaća usputno učenje s primarnom težnjom da utjecaj na na okoliš bude neutralan, a sveobuhvatni tip podrazumijeva temeljiti pristup učenju i promjenu ponašanja posjetitelja sa značajnim doprinosom održivom razvoju. Obrazovni proces učenja u okolišu koje će poticati okolišno održivo ponašanje posjetitelja ovisi o sljedećim fazama (Ballantyne i Packer, 2011):

- redispozicije za učenje, vrijednosti, uvjerenja i motivacija koje ljudi imaju u sebi
- emocionalni angažman, društvene interakcije i konstrukcija značenja tijekom posjeta
- kontekst učenja i nastavak učenja nakon posjeta.

Kontekst učenja o okolišu u literaturi se često stavlja u odnos s posjetom turista područjima u kojima obitavaju divlje životinje (Ballantyne i sur., 2011; De Lima i Green, 2017; Ballantyne i sur., 2018), a iskustva koja tada steknu mogu se reflektirati kao usvajanje novih okolišno prihvatljivih praksi ili povećanje postojećih (Ballantyne i sur., 2018). Naime, ako turisti zateknu u destinaciji dobru praksu o zaštiti okoliša, to ih može potaknuti da zanemare dosadašnju lošu praksu, primjerice promjene naviku gospodarenja otpadom koje su do tada primjenjivali, što će uvelike doprinijeti smanjuju onečišćenja okoliša primjerice plastičnim otpadom. Na taj će način direktno sudjelovati u zaštiti trenutnog okoliša i očuvanju okoliša za buduće generacije (Chandran i sur., 2021). Prethodna situacija može biti od značajne koristi s obzirom na to da postoji tvrdnja da učenje o okolišu može često biti stopirano zbog očekivanja djelomičnog odricanja dosadašnjih navika ljudi, primjerice zabave, ili manji profit za dionike turizma (Buckley, 2009).

Motivacija i osobine putovanja mogu utjecati na pro-okolišno ponašanje turista. Na primjeru turista koji su posjetili Antarktiku motivacija se evidentira u četiri tipa: „iskustvo i učenje, avantura, društveno povezivanje i putovanje života“ (Cajiao i sur., 2022) te je potvrđen značajan utjecaj motivacije na percipirano učenje i zadovoljstvo. Također, učenje o okolišu zavisi o obrazovanju, razmišljanju, odnosima, zabavi te osjetilnim i glumačkim iskustvima (Li i sur., 2020). Osoba, odnosno turist, primjenom učenja u okolišu profitira višestruko po pitanju razumijevanja okolišne održivosti te zbog osobnog rasta i razvoja. Neznanje ili loša osviještenost može rezultirati svjesnim ili nesvjesnim negativnim djelovanjem osobe po okoliš (Ballantyne i sur., 2011). U kontekstu turizma, od turističkih dionika se očekuje da kreiraju strategije koje će učenje o okolišu približiti turistima (Li i sur., 2020) te tako osvijestiti turiste o važnosti zaštite okoliša i ukazati na koje načine može svaki pojedinac doprinijeti očuvanju i zaštiti okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji, ali i po povratku kući ili u neku drugu

turističku destinaciju (Ballantyne i Packer, 2011). Pritom, važno je organizirati učenje o održivosti na praktičnoj razini (Halme, 2001). Da bi učenje bilo djelotvornije važno je da su sudionici učenja po mnogočemu slični, posebice po razini razumijevanja koncepta održivog razvoja, a s druge strane, različitost sudionika ukazuje na različita shvaćanja održivog razvoja i potencijalne ideje za nova učenja.

3.2.2. Ponašanje turista s aspekta socio-kulturne održivosti

Održivi razvoj s okolišnog aspekta nedvojbeno je privukao najviše pozornosti vlada i drugih dionika na svjetskoj razni, što stavlja socio-kulturnu održivost na drugo mjesto i premalo se pozornosti daje socio-kulturnoj održivosti u planiranju budućeg turizma (Pearce, 1995). Razlog tome može biti što se socio-kulturna održivost sastoji od elemenata koji se podrazumijevaju, dok je s druge strane to marginalni dio održivosti koji često prođe nezapaženo u terminologiji i u praksi (Pearce, 1995). Zapravo i mjerenje utjecaja socio-kulturne održivosti puno je zahtjevnije u odnosu na preostala dva aspekta (ekonomski i okolišni) zbog pretežno nematerijalnog karaktera (Ferrari i sur., 2022).

No, još 1990-ih godina nekoliko je autora zaključilo da je socio-kulturna održivost važan dio cjelokupne održivosti (Wight, 1995; Catre, 1993). Socio-kulturna održivost odnosi se na pitanja koje se tiču ljudi, u smislu: „ljudskih vrijednosti, njihove povijesti, identiteta i životnog stila, njihova ponašanja, stavova, percepcije; njihove razine prihvaćanja ili odbijanja; i njihove emocije prema turizmu“ (Sonuç, 2020). Dakle, ono što socio-kulturna održivost podrazumijeva je da se turizmom upravlja na način koji najbolje podržava navedena pitanja, osiguravajući pritom kvalitetu života dionika koji su na bilo koji način uključeni u turistički sektor (Sonuç, 2020). Na primjeru manjih, ruralnih zajednica, prednosti razvoja održivog turizma su očite. Naime, zahvaljujući turizmu društvo se razvija u socio-kulturnom, ekonomskom i okolišnom smjeru (Lee i Jan, 2018; Keyim, 2018), no s druge strane, ako upravljanje turizmom u destinaciji podrazumijeva kontinuiranu tendenciju rasta, a koji nije u skladu s ciljevima održivog razvoja, rezultat će imati štetne posljedice za turizam (Higgins-Desbiolles, 2018). Stoga se, održivost ponašanja u kontekstu socio-kulturne održivosti može definirati kao „svijest posjetitelja o povijesnoj i prirodnoj važnosti kulturne baštine te dobrovoljno sudjelovanje u naporima koji su usmjereni prema očuvanju baštine i drugim aktivnostima koje se poduzimaju radi zaštite kulturne baštine za sadašnje i buduće generacije“ (Buonincontri i sur., 2017).

Primjerice, neki od segmenata održivosti ponašanja, a koji uključuju interakciju s lokalnim stanovništvom, mogu biti posjećivanje njihovih domova ili sudjelovanje u sezonskim aktivnostima stanovnika u poljoprivredi (Kastenholz i sur., 2018). U okviru ovoga rada, istražit će se i ovaj segment održivosti ponašanja cikloturista.

3.2.3. Ponašanje turista s aspekta ekonomske održivosti

Primaran cilj ekonomske održivosti je osigurati svim ljudima na svijetu potrebna i održiva sredstva za život, a tijekom 1970-ih je ta je spoznaja dobila na važnosti, odnosno nije se više na „ekonomski razvoj" gledalo odvojeno već kao na dio „ukupnog razvoja" (Barrier, 2017). Naime, društvo se sastoji od „ekonomske, društvene, okolišne i institucionalne dimenzije", što čini vrlo složeni sustav, no samo ujednačeni razvoj svake navedene dimenzije osigurava održivi razvoj (Spangenberg, 2005). Turistički sektor je već duži niz godina jedan od sektora koji bilježi najbrži rast, a s obzirom na svoje osobine, turizam je prepoznat kao sektor koji značajno utječe na dodatni razvoj naprednih zemalja, ali i kao alat koji može tranzicijske zemlje usmjeravati prema gospodarskom razvoju (Manzoor i sur., 2019). U tom smislu, razvoj održivosti u turističkim destinacijama ima smisla ako ga podupire održivo ponašanje turista, no podjednako sa sve tri strane održivosti, ali je primjetan nedostatak literature koja se bavi ekonomskom održivosti u turizmu (Mak i Chan, 2019). Pritom, gledajući s ekonomskog aspekta održivosti važno je da se ekonomska korist ostvari u području gdje su troškovi i nastali, odnosno da se ostvare maksimalni ekonomski povrati na nastale troškove koji su povezani uz turizam (UNEP i UNWTO, 2005), jer općenito, svakoj je turističkoj destinaciji u interesu ekonomska korist od turizma (Chandran i sur., 2021). U tom smislu, glavna uloga turista, iz perspektive potrošača je u odabiru lokalnih poduzeća i kupnji lokalnih proizvoda u destinaciji u kojoj borave (Mak i Chan, 2019). No, održivi turisti se razliku od ostalih posjetitelja po tome što troše više od ostalih, što provode više vremena u jednoj turističkoj destinaciji i što višestruko pridonose prihodima turističkih poduzeća (Nickerson i sur., 2016), a s druge strane, održiva potrošnja podrazumijeva „učinkovitost resursa, smanjenje otpada, razvoj boljih proizvoda i ponovnu upotrebu viškova zbog prekomjerne proizvodnje i potrošnje" (Toni i sur., 2018). U konačnici u okviru ovoga doktorskog rada istražit će se ekonomska održivost kao dio cjelokupne održivosti ponašanja cikloturista te spremnost na izdavanje dodatnog iznosa novca za poticanje održivih inicijativa u turističkim destinacijama.

4. PERCIPIRANA ODRŽIVOST TURISTA I ZADOVOLJSTVO BORAVKOM U DESTINACIJI

Nakon utvrđivanja teorijskih spoznaja o održivosti ponašanja turista, odnosno cikloturista, što je učinjeno u prethodnom poglavlju, četvrto poglavlje ovog doktorskog rada odnosi se na percipiranu održivost turista i zadovoljstvo boravkom u turističkoj destinaciji.

Dakle, kako bi istraživanje održivosti ponašanja turista, odnosno cikloturista, bilo sustavno opisano, u nastavku je dan pregled percipirane održivosti od strane cikloturista i utjecaj percipirane održivosti na razinu njihovog održivog ponašanja. Razina percipirane održivosti od strane turista važna je informacija za nositelje turističke ponude u turističkim destinacijama. Naime, implementacija održivog turizma u destinaciji mora biti realizirana na način koji će turisti prepoznati, odnosno na način koji će ih poticati na održivo ponašanje. S druge strane, poznavanje razine percipirane održivosti turista nositeljima turističke ponude osigurava korisne povratne informacije o stanju održivosti u destinaciji iz perspektive turista.

Nadalje, prema mišljenju mnogih autora, razina zadovoljstva turista u turističkoj destinaciji utječe na njihovo ponašanje, stoga se u nastavku doktorskog rada nastoji utvrditi postoji li međuodnos između razine zadovoljstva turista boravkom u destinaciji i razine održivosti ponašanja cikloturista.

No, prije prikaza rezultata primarnog istraživanja, u nastavku ovog poglavlja nalazi se pregled znanstvene literature koja se bavi navedenom tematikom.

4.1. Percipirana održivosti turista i održivost ponašanja cikloturista

Percipirana održivosti može biti ključna u razvoju konkurentnosti i tržišne pozicije turističke destinacije (Iniesta-Bonillo i sur., 2016). Smatra se da je za planiranje turizma ključno dobro poznavanje tržišta (Penagos-Londoño i sur., 2021), odnosno poznavanje načina na koji turisti žele provesti svoj odmor i što očekuju da će doživjeti u određenoj destinaciji (Tkaczynski i sur., 2018). Posljednjih godina, primjerice, utvrđeno je da sve veći broj kupaca prilikom odabira proizvoda vodi računa o održivosti proizvoda i usluga prilikom kupovine *online*, pa i tvrtke s ciljem uspješnog odgovaranja na nove zahtjeve kupaca moraju svoje poslovanje razvijati u skladu s načelima održivog razvoja (Chen i sur., 2020). Važno je da percepciju turista nositelji

turističke ponude razumiju, jer na temelju percepcije donose zaključke o destinaciji (Lima Santos i sur., 2020).

Percipirana održivost zapravo se temelji na percepciji turista o stanju turizma u destinaciji te pratećim politikama, a mjeri se kao višedimenzionalni konstrukt (Penagos-Londoño i sur., 2021). No, utvrđeno je da su se dosadašnja istraživanja uglavnom usmjerila na provođenje istraživanja u kojima je glavni cilj utvrditi percepciju održivosti od strane lokalnog stanovništva (Bernini i sur., 2015; Aydın i Alvarez, 2020). Tako primjerice, Jeon i suradnici (2016) navode, temeljem istraživanja provedenog u turističkoj destinaciji Salem, Massachusetts da postoji utjecaj sezonalnosti u turizmu na percepciju stanovništva o utjecaju turizma na destinaciju s bogatim kulturnim nasljeđem, odnosno na kvalitetu života lokalnog stanovništva. U istraživanju provedenim s lokalnim stanovništvom u Malezijskoj pokrajini, Valley World Heritage Site (WHS), s pomoću *stakeholder theory,* analiziran je učinak percepcije dionika na razinu podrške i sudjelovanja stanovnika u razvoju turizma u ruralnoj destinaciji (Rasoolimanesh i Jaafar, 2017). U istraživanju autora Mathew i Sreejesh (2017) provedenom u tri turističke destinacije u Indiji istraženo je u kojoj mjeri stanovnici smatraju da postoji utjecaj „percipiranog odgovornog turizma" na „percipiranu kvalitetu života zajednice" te postoji li „posrednička uloga percipirane održivosti destinacije". Rezultati potvrđuju da stanovnici smatraju da „percipirani odgovorni turizam" ima važnu ulogu u formiranju „percipirane održivosti u destinaciji", a što utječe na „percipiranu kvalitetu njihovog života".

Iako su istraživanja koja mjere percepciju lokalnog stanovništva zastupljenija u znanstvenoj literaturi, u posljednje vrijeme sve je više znanstvenih istraživanja koja uključuju percipiranu održivost turista. Međutim, uspoređivanje održivosti u različitim turističkim destinacijama ponekad je zahtjevno zbog multidimenzionalnih karakteristika koncepta održivosti (Fernández i Rivero, 2009). S druge strane, mjerenje percipirane održivosti turističke destinacije od strane turista može dati konkretne i vrijedne smjernice nositeljima turističke ponude (Iniesta-Bonillo i sur., 2016) u destinaciji gdje se percipirana održivost turista istražuje. Iniesta-Bonillo i sur. (2016) proveli su istraživanje u turističkim destinacijama Manuel Antonio/Quepos, Kostarika i Texel te u Nizozemskoj kojemu je cilj bio utvrditi percepciju turista o održivosti destinacije te istražiti razlike u percepciji turista o održivosti destincije, kao i razlike ovisno o ekonomskim i socio-demografskim obilježjima turista (Iniesta-Bonillo i sur., 2016). Istraživanjem je potvrđena važnost mjerenja percipirane održivosti od strane turista s obzirom na sva tri stupa održivosti, ekonomski, okolišni i socio-kulturni (Iniesta-Bonillo i sur., 2016), no samo manji broj studija istražio je percipiranu održivost sa sva tri aspekta održivosti, uglavnom je fokus bio

na okolišnom aspektu (Penagos-Londoño i sur., 2021). Slika 6 vizualno prikazuje navedene spoznaje.

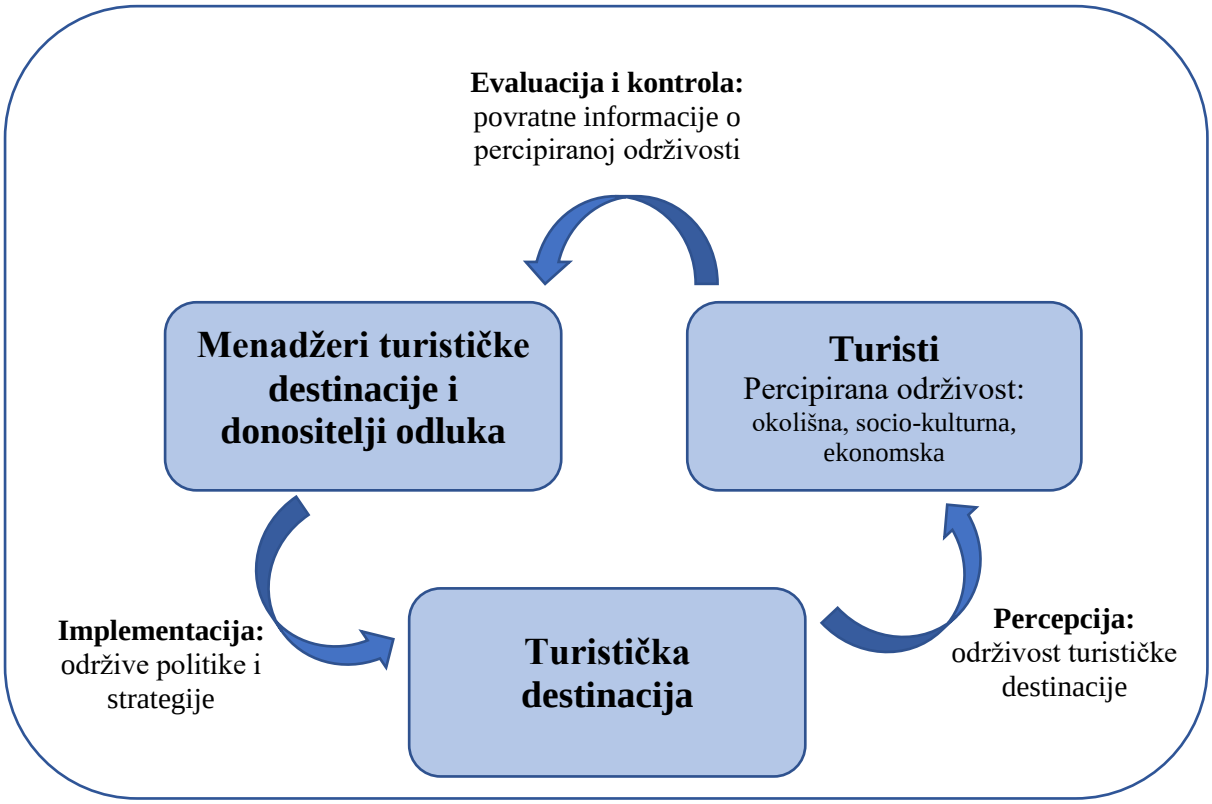

Slika 6. Percipirana održivost turista o turističkoj destinaciji

Izvor: obrada autorice prema Sánchez- Fernández i suradnici, 2019

S obzirom na navedeno i na temelju provedenih istraživanja u pet turističkih destinacija na Mediteranu: Cullera (Španjolska), Latina (Italija), Maamoura (Tunis), Tafilah (Jordan) i Tyre (Libanon) Sánchez-Fernández i suradnici (2019) predložili su konceptualni okvir za istraživanje utjecaja percipirane održivosti turista, koji opisuje odnose percepcije turista i donošenje odluka ili kako bi trebalo biti ovisno o politikama održivosti u odabranim destinacijama. Identificiranje percipirane održivosti turista u ruralnim destinacijama, koje su ujedno i važan instrument za razvoj održivog turizma, zahtjeva posebno prilagođenu ljestvicu percipirane vrijednosti (Peña i sur., 2012), isto kao i u destinacijama koje su u ranoj fazi razvoja turizma (Guizzardi i sur., 2022). Naime, u takvim je destinacijama kako navode Guizzardi i suradnici (2022) visoki stupanj očuvanosti kulturne baštine i dobro zaštićeni prirodni okoliš najvažniji pokazatelj u kontekstu percipirane održivosti turista.

S obzirom na prethodno rečeno definicija percipirane održivosti turista o turističkoj destinaciji glasi: „kognitivno-afektivna procjena politike održivosti turizma koju u određenoj destinaciji provode menadžeri i destinacijske menadžment organizacije“ (Sánchez-Fernández i sur., 2019).

Naime, ako nositelji turističke ponude dobro razumiju percipiranu održivost od strane turista, mogu provoditi konkretne aktivnosti koje će poticati ekonomsku, okolišnu i socio-kulturnu održivost (Kim i sur., 2015) i segmentirati potrošače, odnosno turiste (Sánchez-Fernández i sur., 2019). S druge strane, utvrđeno je da percepcija održivosti turista može utjecati na razinu zadovoljstva turista (Conti i sur., 2023).

Osim toga, još je nekoliko autora posljednjih godina provodilo istraživanja u području percipirane održivosti od strane turista. Primjerice, autori Lima Santos i suradnici (2020) doprinijeli su u području percepcije i održivosti u metodološkom smislu, primjenjujući SciVal analizu na tematiku *Sustainability Perceptions in Tourism and Hospitality* – SPTH, dok su autori Ibnou-Laaroussi i suradnici (2020) proširili teoriju planiranog ponašanja (eng. *Theory of planned behavior* - TPA) u kontekstu ponašanja turista prema održivom turizmu uključujući konstrukte: „briga o okolišu“ (eng. *environmental concern* - EC)“ i „percepcija turista o zelenom turizmu“ (eng. *green tourism perception* - GTP).

Ponašanje turista bila je tema velikom broju znanstvenih istraživanja s različitih aspekata, međutim, pregledom znanstvene literature utvrđeno je da nedostaju istraživanja koja se bave istraživanjem održivosti ponašanja turista, a posebice istraživanja koja su se temeljila na sve tri dimenzije održivosti. Navedeni nedostatak u postojećoj znanstvenoj literaturi analiziran je i obrazložen u okviru 3. poglavlja ovog doktorskog rada. Nadalje, pregledom znanstvene literature u području percipirane održivosti od strane različitih dionika utvrđeno je da nedostaje istraživanja koja su istraživala percipiranu održivost iz perspektive turista. Većina istraživanja bavila se analiziranjem percipirane održivosti od strane lokalnog stanovništva. Posljednjih godina nekoliko je autora ukazalo na taj nedostatak te su u svojim radovima predložili mjerne instrumente u tu svrhu i utvrdili da su se istraživanja pretežno bavila mjerenjem percipirane održivosti turista, no samo iz aspekta okolišne održivosti. Slijedom navedenog, istraživanje u kojem bi se mjerilo sva tri stupa održivosti: ekonomsku, okolišnu i socio-kulturnu održivost u području održivosti ponašanja turista i u području percipirane održivosti turista doprinjelo bi stvaranju novih spoznaja vezano uz ove teme (Slika 7).

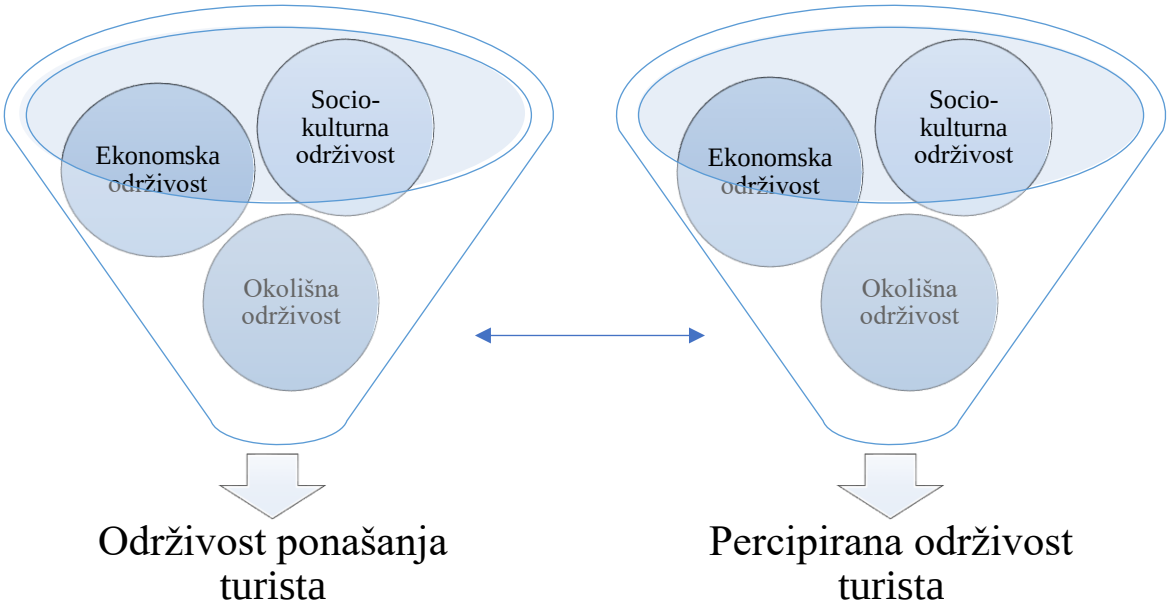

Slika 7. Prikaz dimenzija održivosti ponašanja turista i percipirane održivosti turista

Izvor: obrada autorice

Na ponašanje turista utječu psihološke varijable kao što su „motivacija, stav, percepcija i zadovoljstvo“ (Gnanapala, 2015). Kim i suradnici (2017) su u svom istraživanju analizirali učinak percipirane održivosti (ekonomska, okolišna i socio-kulturna održivost) na okolišno odgovorno ponašanje. No, kako navode Aydın i Alvarez (2020), rast odgovornijeg ponašanja turista može se očekivati ako su poznate percepcije turista o održivosti u turističkim destinacijama (odnosno važno je povećati razumijevanje percepcije turista o okolišu u kontekstu utjecaja na njihovo trenutno i buduće održivo okolišno ponašanje (Ibnou - Laaroussi i sur., 2020). Kako navode autori Penagos - Londoño i suradnici (2021), percipiranu održivost potrebno je povezati s ponašanjem turista. Također, na namjeru okolišno odgovornog ponašanja putnika značajan utjecaj imaju četiri varijable, između ostalih to je i percipirana vrijednost (Handriana i Ambara, 2016).

Sažeto rečeno i u kontekstu postavljenih ciljeva ovog doktorskog rada cikloturizam je, između ostalog, poseban oblik turizma koji uključuje upotrebu bicikla kao oblika prijevoza što ga čini okolišno prihvatljivijim od većine drugih oblika turizma. Cikloturizam se ne ističe samo smanjenim negativnim utjecajem na okoliš, već se ističe svojim potencijalom za promicanje socio-kulturne i ekonomske održivosti u turističkoj destinaciji. S druge strane, percipirana održivost turista odražava se kroz način na koji turisti doživljavaju destinaciju, odnosno prakse

održivosti u destinaciji. Prema istraživanjima, turisti koji percipiraju destinaciju kao održivu skloniji su odabrati okolišno prihvatljive opcije, što uključuje okolišno prihvatljiv prijevoz, smještaj i aktivnosti (Becken i Hay, 2007). U kontekstu cikloturizma, percipirana održivost može biti ključni čimbenik u odlučivanju hoće li turisti posjetiti određenu destinaciju ili ne. Turisti koji su svjesni održivih inicijativa u destinaciji, kao što su biciklističke staze, okolišno prihvatljivi smještaj i održivi restorani, vjerojatnije će odabrati cikloturizam kao opciju, jer su svjesni pozitivnog utjecaja tih aktivnosti na okoliš (Liu, 2003).

Osviještenost turista o održivosti može biti oblikovana kroz različite izvore informacija, uključujući marketinške kampanje, obrazovne inicijative i transparentnost destinacija u pogledu svojih održivih praksi. Prema Pavia i suradnici (2015) turističke destinacije koje jasno komuniciraju svoje okolišne inicijative i strategije održivosti mogu utjecati na percepciju turista, što u konačnici može utjecati na njihove odluke i ponašanje za vrijeme boravka u destinaciji. Prilikom konceptualizacije održivog ponašanja turista važno je razumjeti održivo ponašanja turista kroz segmentaciju tržišta, putem održivih inicijativa u turističkim destinacijama koje su usuglašene sa strategijama te specifičnim potrebama i zahtjevima turista kao poticaj budućem održivom razvoju turizma (Li i sur., 2024).

Zajedno, cikloturizam i percipirana održivost mogu oblikovati ponašanje (ciklo)turista, potičući ih na donošenje okolišno prihvatljivih odluka, a istovremeno omogućuju destinacijama da potiču održivi turizam koji podržava lokalnu ekonomiju i lokalnu zajednicu (Gössling i sur., 2015). Kroz informiranje turista o održivim praksama i stvaranje infrastrukture koja podupire održivost, destinacije mogu uspješno privući cikloturiste i druge turiste koji su zainteresirani za ekonomske, okolišne i društvene aspekte svojih putovanja.

Upravo zato, utjecaj percipirane održivosti sa sva tri aspekta održivosti na održivost ponašanja cikloturista u turističkoj destinaciji ključno je istražiti i razumjeti. Važnost provođenja istraživanja u području percipirane održivosti od strane cikloturista može se sažeti u tri ključna segmenta, prema prijedlogu autora Sánchez-Fernández i suradnika (2019): dobivanje povratnih informacija od strane turista o uspješnosti provođenja strategija održivosti u turističkim destinacijama te utvrđivanje preporuka za buduće upravljanje politikama održivog razvoja u destinacijama; testiranje modela percipirane održivosti koji uključuje sve tri strane održivosti na užoj specifičnoj skupini turista; analiziranje utjecaja percipirane održivosti na održivost ponašanja turista, što je u okviru ovoga doktorskog rada i napravljeno.

4.2. Zadovoljstvo boravkom u destinaciji i održivost ponašanja cikloturista

Zadovoljstvo turista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji vrlo je često tema istraživanja, na znanstvenoj i stručnoj razini. Međutim, Pizman i suradnici su 1978. godine počeli istraživati zadovoljstvo potrošača u turističkom sektoru. Naime, na bazi pojma „zadovoljstvo kupaca" u marketingu, nastao je pojam „zadovoljstvo turista" u turističkom sektoru (Chen i sur., 2013). Međutim, mjerenje zadovoljstva u turističkom sektoru često je vrlo izazovno, posebice u usporedbi s mjerenjem zadovoljstva s drugim proizvodima. Naime, turistički proizvod je: „nematerijalna kombinacija mnogih međusobno povezanih komponenti" (Pizam i sur., 1978). U Tablici 15 navode se autori koji su svojim istraživanjima dosad dali doprinos u području zadovoljstva turista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji, razvijajući primjerice nove modele ili nadograđujući postojeće novim varijablama. Između ostalog, često autori analiziranih radova (Tablica 15) ukazuju na važnost razvijanja svijesti nositelja turističke ponude o značajnosti kontinuiranog praćenja zadovoljstva turista u njihovim destinacijama. Također, nekoliko autora ukazalo je na postojanje ili nepostojanje međuodnosa između zadovoljstva i drugih elemenata, poput: cijene, geografskih obilježja ispitanika, osobne sigurnosti, lojalnost turista i slično, kako je to prikazano u Tablici 15.

Naime, Gidey i Sharma (2017) ističu da visok stupanj zadovoljstva turista u destinaciji pretpostavlja ponovni dolazak gosta uz niže troškove promocije te se može očekivati i veći prihod s obzirom na to da ispunjena očekivanja turista u turističkoj destinaciji uglavnom rezultiraju širenjem preporuka za posjet destinaciji te ponovnim posjetom turista (Gnanapala, 2015). Kako više autora navodi, zadovoljstvo boravkom stvara lojalne potrošače, odnosno, turisti ostaju vjerni turističkoj destinaciji (Dmitrović i sur., 2009; Della Corte i sur., 2015). Zadovoljstvo turista posebno je važno s obzirom na sve veću konkurenciju u turističkom sektoru (Gidey i Sharma, 2017), no s druge strane potrebe i želje turista postaju sve zahtjevnije (Milosevic i sur., 2016). U svrhu stvaranja pozitivne slike o turističkoj destinaciji kreatori turističkih aktivnosti u destinaciji trebali bi raspolagati informacijama o zadovoljstvu turista u njihovoj turističkoj destinaciji kako bi mogli pravilno reagirati (Pavlic i sur., 2011).

Pregledom dosadašnje literature utvrđno je da postoji nekoliko istraživanja vezana uz segment cikloturizam i zadovoljstvo cikloturista, a bila su usmjerena na istraživanje međuodnosa između postojanja *Bike share* sustava u turističkoj destinaciji i mjerenja zadovoljstva korisnika usluga, uključujući i druge dimenzije (Ko i sur., 2018, Chen i Huang, 2021, Zhou i sur., 2020) ili na

lojalnost cikloturista s obzirom na zadovoljstvo (Han i sur., 2017). Pregled istraživanja u području zadovoljstva (ciklo)turista nalazi se u Tablici 15.

Tablica 15. Istraživanja u području „zadovoljstva (ciklo) turista“ za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji (eng. *Tourists Satisfaction*)

Autor(i)/Godina	Koncepti istraživanja	Predmet i glavni rezultati istraživanja vezano uz temu zadovoljstva (ciklo) turista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji
Kozak, 2003.	Atributi destinacije, stupanj zadovoljstva turista i namjere preporuke i ponovnog posjeta	Potvrđen je utjecaj atributa destinacije na ukupno zadovoljstvo turista, namjeru preporuke i ponovni posjet temeljem više atributa destinacije.
Hui i suradnici, 2007.	Geografska obilježja turista, očekivanja turista, percepcija i zadovoljstvo proizvodima i uslugama, sveukupno zadovoljstvo i namjere preporuke i ponovnog posjeta Singapuru	Cijena nema utjecaj na razinu zadovoljstva turista. S obzirom na geografska obilježja turista utvrđene su neke razlike u: smještaj i hrana igraju značajnu ulogu na razinu općeg zadovoljstva kod turista iz Sjeverne Amerike, atrakcije imaju značajnu ulogu u kontekstu razine općeg zadovoljstva turista iz Europe i Azije, a kultura je značajna za razinu općeg zadovoljstva za turiste iz Oceanije.
Campo i Garau, 2008.	Mjerenje zadovoljstva turista u turističkoj destinaciji, Balearski otoci, te utvrđivanje razlika ovisno o geografskom obilježju turista	Potvrđen je međuodnos između zadovoljstva turista i geografskog obilježja turista.
Dmitrović i suradnici, 2009.	Kvaliteta, imidž, vrijednost, troškovi i rizici	Dizajniran holistički model zadovoljstva turista.
Mohamad i suradnici, 2011.	Imidž destinacije, zadovoljstvo turista i vjernost destinaciji	Imidž destinacije utječe na zadovoljstvo turista, a slijedom toga utječe i na vjernost destinaciji.

Nastavak na sljedećoj stranici.

Autor(i)/Godina	Koncepti istraživanja	Predmet i glavni rezultati istraživanja vezano uz temu zadovoljstva (ciklo) turista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji
Lo i suradnici, 2011.	Dimenzije kvalitete usluga (zanimljivost mjesta, pejzaži, aktivnosti na otvorenom, atmosfera i motivi interesa), zadovoljstvo turista	Dimenzije kvalitete usluga zanimljivost mjesta, aktivnosti na otvorenom i atmosfera imaju značajan utjecaj na zadovoljstvo turista u ruralnim destinacijama.
Pavlić i suradnici, 2011.	Odnos između obrazovanja turista, motivacije, vrste smještaja i potrošnje, zadovoljstvo turista (Dubrovačko-neretvanska županija)	Prijedlozi za budući razvoj turizma u turističkim destinacijama, uzimajući pritom u obzir mjerenje zadovoljstva turista.
Correia i suradnici, 2013.	Mjerenje općeg zadovoljstva turista, uzimajući u obzir teoriju ispunjenih očekivanja i želja u destinaciji	Predložena je ljestvica za mjerenje zadovoljstva turista korištenjem teorije motivacije *push and pull*.
Lee, 2014.	Utvrđivanje važnih čimbenika ukupnog zadovoljstva turista s iskustvom vožnje bicikla i ključnim odrednicama učestalosti vožnje bicikla	Čimbenici zadovoljstva turista vezana uz cikloturističku destinaciju su: označavanje, pružanje sigurnosnih i hitnih usluga i kvaliteta biciklističkih ruta.
Gnanapala, 2015.	Odnos između percepcije i zadovoljstva turista	Potvrđen pozitivan odnos između percepcije i zadovoljstva turista te potvrđen je model – percepcija destinacija (eng. *Destination Perception)* – DESPER.

Nastavak na sljedećoj stranici.

Autor(i)/Godina	Koncepti istraživanja	Predmet i glavni rezultati istraživanja vezano uz temu zadovoljstva (ciklo) turista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji
Della Corte i suradnici, 2015.	Utjecaj glavnih elemenata i usluga u turističkoj destinaciji na zadovoljstvo turista	Zadovoljstvo turista kompleksan je proces u kojemu svaki dionik u destinaciji ima značajnu ulogu u kreiranju zadovoljstva turista, pritom, dionici moraju biti međusobno usklađeni.
Aliman i suradnici, 2016.	Očekivanja turista, percipirana kvaliteta, imidž destinacije, troškovi, rizici, percipirana vrijednost i sigurnost u destinaciji	Sigurnost u destinaciji je najvažniji čimbenik zadovoljstva turista, a zatim slijede očekivanja turista, imidž destinacije te troškovi i rizici.
Han i suradnici, 2017.	Cikloturizam, percipirana vrijednost, zadovoljstvo, želje, spol, lojalnost biciklista	Predložen je model lojalnosti turista u kontekstu putovanja biciklom. Elementi koji su uključeni u model, percipirana vrijednost, zadovoljstvo i želja imaju ključnu ulogu u stvaranju lojalnih turista u kontekstu putovanja biciklom.
Vareiro i suradnici, 2017.	Atributi kulturnih destinacija i zadovoljstvo turista	Definirane su preporuke za povećanje zadovoljstva turista u kontekstu zadovoljenja potreba turista, valorizacije atributa destinacije te održivosti kulturnog nasljeđa.
Le i Dong, 2017.	Različiti čimbenici kvalitete u destinaciji u kontekstu objašnjenja zadovoljstva europskih turista u gradu Nha Tran	Ono što najviše utječe na zadovoljstvo turista je „ljubaznost i gostoljubivost domaćina“, no različiti čimbenici također značajno mogu pridonijeti objašnjenu zadovoljstva turista.

Nastavak na sljedećoj stranici.

Autor(i)/Godina	Koncepti istraživanja	Predmet i glavni rezultati istraživanja vezano uz temu zadovoljstva (ciklo) turista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji
Marinao, 2018.	Testiranje modela u kojemu se pretpostavlja da je zadovoljstvo turista posljedica funkcionalnih, hedonističkih i simboličkih koristi	Autori navode da je zadovoljstvo turista posljedica je funkcionalnih i hedonističkih, ali ne i simboličkih koristi.
Zhou i suradnici, 2020.	Zadovoljstvo turista u kontekstu *Bike share* sustava; pristupačnost bicikla, percipirani rizik, svijest o okolišu, psihološka dobrobit, učinkovitost upravljanja i percipirano pridržavanje pravila destinacije	Najveći utjecaj na zadovoljstvo turista imaju sljedeći čimbenici: psihološka dobrobit turista, pristupačnost biciklima, svijest o okolišu i učinkovitost upravljanja.
Vien, 2021.	Percipirana kvaliteta, imidž destinacije i zadovoljstvo turista.	Utvrđena je percepcija kvalitete usluge turističke destinacije od strane turista i kreiran je konceptualni model koji se temelji na percipiranoj kvaliteti, općem imidžu destinacije i na zadovoljstvu turista u turističkoj destinaciji.
Guo i suradnici, 2021.	Motivacija, odmor, zadovoljstvo turizmom i kvalitetom života	Cikloturizam može pozitivno utjecati na poboljšanje provođenja slobodnog vremena, zadovoljstvo turista te općenito na porast zadovoljstva kvalitetom života.
Rejón-Guardia i suradnici, 2023.	Motivacija, zadovoljstvo turista i ponovno sudjelovanje	Zadovoljstvo turista povećava vjerojatnost ponovnog sudjelovanja u biciklističkom događaju.

Izvor: obrada autorice

Nakon analize dostupnih znanstvenih radova, utvrđeno je da nema dovoljno istraživanja koja se bave analizom zadovoljstva cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji, a posebice nedostaje istraživanja koja stavljaju u odnos zadovoljstvo turista i (održivost) ponašanja turista. U nastavku je dan prikaz znanstvenih radova vezno uz ovu temu.

Zadovoljstvo i ponašanje turista istraživano je na različite načine koristeći različite metode istraživanja. Kako navodi Gnanapala (2015) prilikom analiziranja ponašanja turista bilo bi poželjno koristiti psihološke varijable poput motivacije, stavova, percepcije i zadovoljstva. Više autora pokušalo je utvrditi koji *push i pull* faktori imaju utjecaj na namjere ponašanja turista (Baptista i sur., 2020). Žabkar i suradnici (2010) nadvode kako je važno utvrditi percepciju posjetitelja u kontekstu kvalitete turističke destinacije, zadovoljstva posjetitelja s doživljenim iskustvom i koje su posljedice u smislu ponašanja posjetitelja. Navedene implikacije osiguravaju upraviteljima destinacije korisne informacije za buduću organizaciju turizma i marketinga (Žabkar i sur., 2010), kao i kreiranje modela koji utvrđuje povezanost između elemenata destinacije, ukupnog zadovoljstva i namjere ponašanja (Eusébio i Vieira, 2013). Visoka kvaliteta usluge dovodi do zadovoljnog turista, a što posljedično može imati utjecaj na dugoročne namjere ponašanja turista (Chen i sur., 2011), odnosno, ponovnog dolaska. Također, zadovoljstvo turista održivim uslugama podrška je postizanju ciljeva održivog razvoja u turističkoj destinaciji na način da potiče turiste na održivo ponašanje (Di Vaio i sur., 2022). S druge strane, turisti koji su skloni održivom ponašanju i poštivanju kulturne baštine obično su zadovoljniji boravkom u destinaciji (Bašan i sur., 2021). Odgovorno ponašanje poduzeća dovodi do rasta konkurentnosti usluga, što konačno rezultira većim zadovoljstvom kupaca na razini poduzeća, kako navode Park i suradnici (2016) i Alonso-Almeida i suradnici (2018).

Povezanost između zadovoljstva turista i održivosti ponašanja u destinaciji nije uvijek izravna, no postoji značajan broj istraživanja koja navode da su zadovoljstvo turista i održivi razvoj turizma međusobno kompatibilni, odnosno da je jedno bez drugog teško ostvarivo (WTO, 2004; Kozak i Rimmington, 2000; Rajesh, 2013). Turisti koji su zadovoljni iskustvom koje su doživjeli u turističkoj destinaciji u kontekstu održivog turizma vjerojatnije će pokazati odgovornije ponašanje, poput odgovorne potrošnje resursa, poštivanja lokalnih običaja i sudjelovanja u okolišnim inicijativama (Asmelash i Kumar, 2019). S druge strane, što se turisti više ponašanju prema načelima održivosti, može generirati veće zadovoljstvo i pružiti bolje iskustvo stečeno u turističkoj destinaciji (Chandran i sur., 2021). Zadovoljstvo koje proizlazi iz pozitivnog iskustva stečenog u destinaciji koja promovira održivost ima dugoročno pozitivne učinke na održivi razvoj (Gidey i Sharma, 2017; López-Sanz i sur., 2021), te može biti

potencijalni faktor potpore širenja svijesti o važnosti održivog turizma na globalnoj razini (Daud i Rahman, 2011). Posljednje vrijeme, sve je izglednije da promicanje održivog razvoja ovisi o turistima, koji imaju ključnu ulogu u tom procesu (Asmelash i Kumar, 2019), a zadovoljstvo turista vrlo je važno kako bi se osigurala ekonomska, okolišna i socio-kulturna održivost u turističkoj destinaciji (Weaver i Lawton, 2004). Prethodno rečeno naglašava važnost provođenja istraživanja koje će utvrditi zadovoljstvo turista i paralerno utvrditi razinu zadovoljstva turista i održivost njihovog ponašanja s aspekta sva tri stupa održivosti. Autori Di Vaio i suradnici (2022) su donijeli slične zaključke, provodeći istraživanje s turistima na kruzeru. Dodatna važnost provođenja istraživanja s cikloturistima koja istovremeno uključuje održivost ponašanja i zadovoljstva je zbog spoznaje da ruralni turizam (a cikloturizam se često odvija upravo u ruralnom području) značajno doprinosi održivom razvoju destinacije, čija uspješnost uvelike ovisi o ponašanju turista (Kastenholz i sur., 2018). Nadalje, nalazi studije provedene u Portugalu potvrđuju pozitivan odnos više održivog ponašanja i više razine zadovoljstva (Kastenholz i sur., 2018).

Sve navedeno ukazuju na važnost provođenja istraživanja u području održivosti ponašanja i zadovoljstva s ciljnom skupinom cikloturisti, s obzirom na to da biciklističke staze često prolaze ruralnim područjima u turističkim destinacijama, ali i da su cikloturisti često skloni vožnji biciklom upravo u ruralnim područjima. Kako je već ranije navedeno, u postojećoj znanstvenoj literaturi dosad nisu navedena istraživanja koja su se bavila odnosom između ova dva aspekta – održivost ponašanja i zadovoljstvo boravkom u turističkoj destinaciji.

Nakon teorijskog pregleda literature drugi dio rada odnosi se na opis metodologije prilikom provođenja istraživanja te prikaz i razradu glavnih rezultata istraživanja.

5. METODOLOGIJA PROVOĐENJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je proces koji nikad ne završava, a glavni cilj provođenja znanstvenih istraživanja je prikupljanje novih informacija koje će dati odgovore na do sada neistražena pitanja (Goddard i Melville, 2001). U objašnjenju načina istraživanja razlikujemo dva povezana pojma, metodologija i metoda. Metodologija se može definirati kao „sustavna metoda za rješavanje istraživačkog problema prikupljanjem podataka korištenjem različitih tehnika, interpretacijom prikupljenih podataka i izvođenjem zaključaka o podacima istraživanja“ (Bouchrika, 2024), a metoda je „tehnika koja se koristi u prikupljanju dokaza“ (Bouchrika, 2024).

Postoji veliki broj znanstvenih metoda koje je potrebno koristiti ovisno o tipu istraživanja. Najčešće se koristi kombinacija nekoliko znanstvenih metoda kojima se postiže temeljiti pristup definiranom istraživačkom problemu. U ovom doktorskom radu prvo je provedeno sekundarno istraživanjem postojeće znanstvene literature u području održivog turizma, cikloturizma, održivog ponašanja te percipirane održivosti i zadovoljstva turista. Na temelju pregleda znanstvene literature u utvrđen je nedostatak istraživanja koja se odnose na teme cikloturizam, održivost ponašanja (ciklo)turista koji se mjeri sa sve tri strane održivosti, percipirana održivost cikloturista i zadovoljstvo (ciklo)turista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji. Prilikom provođenja sekundarnog istraživanja korištene su sljedeće metode: induktivna metoda, odnosno na temelju analize pojedinačnih činjenica došlo se do općeg zaključka, deduktivna metoda, koja označava donošenje zaključka o pojedinačnim činjenima na temelju općih, nadalje korištena je metoda analize te metoda sinteze, metoda apstrakcije, metoda konkretizacije, generalizacije i specijalizacije. Osim navedenih, korištene su još metoda opovrgavanja i klasifikacije, metoda deskripcije u početnoj fazi istraživanja, metoda kompilacije, statistička metoda i metoda uzorka.

U nastavku ovog poglavlja prikazan je konceptualni model mjerenja održivosti ponašanja cikloturista, percipirane održivosti i zadovoljstva cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji te mjerenje održivosti ponašanja cikloturista sa strane nositelja cikloturističke ponude. Navedene su hipoteze ovog rada, koje su definirane u skladu s konceptualnim modelom i rezultatima prethodnih znanstvenih istraživanja te je objašnjena metodologija provođenja primarnog istraživanja.

5.1. Konceptualni model održivosti ponašanja cikloturista

S ciljem definiranja hipoteza koje će rezultirati novim spoznajama u znanstvenim istraživanjima te koje će doprinijeti praktičnoj primjeni načela održivosti u turističkim destinacijama napravljen je sustavni pregled dostupne literature te je utvrđen nedostatak u dosadašnjim istraživanjima. U nastavku su prikazane ključne spoznaje proizašle iz pregleda znastvene literature u području: održivi razvoj turizma, cikloturizam i cikloturisti, održivo ponašanje (ciklo)turista, zadovoljstvo (ciklo)turista i percipirana održivost u destinaciji od strane (ciklo)turista i nositelji (ciklo)turističke ponude.

Spoznaje koje se navode u nastavku bile su ključne prilikom definiranja glavne hipoteze i tri pomoćne hipoteze u okviru ovoga doktorskog rada:

- održivi razvoj turizma uključuje načela koja se odnose na **okolišnu, ekonomsku i socio-kulturnu održivost** težeći pritom postizanju balansa između ova tri načela (UNWTO)
- izazovi leže u **praktičnoj primjeni** načela održivog turizma (Hunter, 1995; Liu, 2003; Butler, 1999)
- **cikloturizam,** kao **održivi turistički proizvod,** posljednjih godina postaje sve popularnija vrsta turizma (Rotar i sur., 2012; Tsitoura i sur., 2021) te se često spominje kao jedan od načina kako teorijski aspekt održivog razvoja turizma pretvoriti u praktični (Lumsdon, 2000; Faulks i sur., 2007; Gazzola i sur., 2018; Pavione i Pezzetti, 2016; Piket i sur., 2013; Ritchie i Hall, 1999; Simeoni i De Crescenzo, 2018; Weston i sur., 2012)
- održivi razvoj turizma ima efekta ako ga **ponašanje turista kontinuirano i u sve većoj mjeri podržava** (Budeanu, 2007; Budeanu i sur., 2016). Prijetnja održivom razvoju turizma je **nedovoljno poznavanje i razumijevanje održivosti ponašanja turista** u destinaciji (Budeanu, 2007), stoga je važnost mjerenja održivosti ponašanja turista neupitna (Juvan i Dolnicar, 2017). Odnosno, razvoj održivog turizma u destinaciji ima smisla ako ga **stavovi i ponašanje turista podupiru** (Choi i Sirakaya, 2005; Lee i Jan, 2019)
- nedostatak istraživanja u kojima se mjeri održivost ponašanja turista sa sve tri strane održivosti, a posebice na manjoj skupini turista koji prakticiranju održivi turistički proizvod za vrijeme boravka u destinaciji

- percepcija destinacije od strane turista može imati značajan utjecaj na stavove turista koji posljedično utječu na njihovo **ponašanje** (Kim i sur., 2017)
- **percipirana održivost** – vrednovanje destinacije od strane turista, pruža dionicima turizma važne uvide o stanju održivosti u njihovoj destinaciji te ideju na koji način da se turistima približe održive inicijative koje će izazivati **održivost ponašanja** (Sánchez-Fernández i sur., 2019)
- razina zadovoljstva turista važan je indikator upravljanja turizmom u destinaciji (Alazaizeh i sur., 2019)
- **zadovoljstvo** posjetitelja važan je prediktor održivog ponašanja (Davis i sur., 2011), no u kontekstu održivosti ponašanja turista, uglavnom je istraživan međuodnos zadovoljstva i okolišne održivosti ponašanja (Ramkissoon i Mavondo, 2015; Ramkissoon i sur., 2013) te međuodnos zadovoljstva i općenito namjere ponašanja za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji (Palau i sur., 2013). Posebice nedostaju istraživanja koja uzimaju u odnos dva koncepta – održivo ponašanje cikloturista i zadovoljstvo cikloturista boravkom u turističkoj destinaciji
- kako bi se potvrdila razina održivosti ponašanja cikloturista, provedeno je drugo istraživanje, s **nositeljima cikloturističke ponude u destinaciji**, koji ocjenjuju, na temelju svog iskustva stečenog u bliskim susretima s cikloturistima, razinu održivosti ponašanja cikloturista, sa sva tri aspekta održivosti. Navedeno se može smatrati inovativnim pristupom istraživanju, s obzirom na to da u literaturi nije pronađeno istraživanje koje u istraživanju angažira dionike cikloturizma na taj način.

Nadalje, kako Struss (2004) navodi, konceptualni modeli su važni za tranziciju postojećeg znanja prema novim spoznajama. U nastavku je prikazan konceptualni model (Slika 8) koji prikazuje dimenzije kojima će se mjeriti održivost ponašanja cikloturista, a očekuje se da će se uz pomoć statističkih analiza potvrditi održivost ponašanja cikloturista. Nadalje, predviđa se pozitivna i značajna veza između percipirane održivosti u destinaciji i održivosti ponašanja cikloturista, kao i pozitivna i značajna veza između zadovoljstva boravkom u turističkoj destinaciji i održivosti ponašanja cikloturista. Na kraju, kako bi se održivost ponašanja cikloturista dodatno analizirala, odnosno potvrdila, u istraživanje su uključeni i nositelji cikloturističke ponude koji će na temelju svog iskustva i zapažanja potvrditi ili opovrgnuti ponašanje cikloturista u kontekstu održivosti.

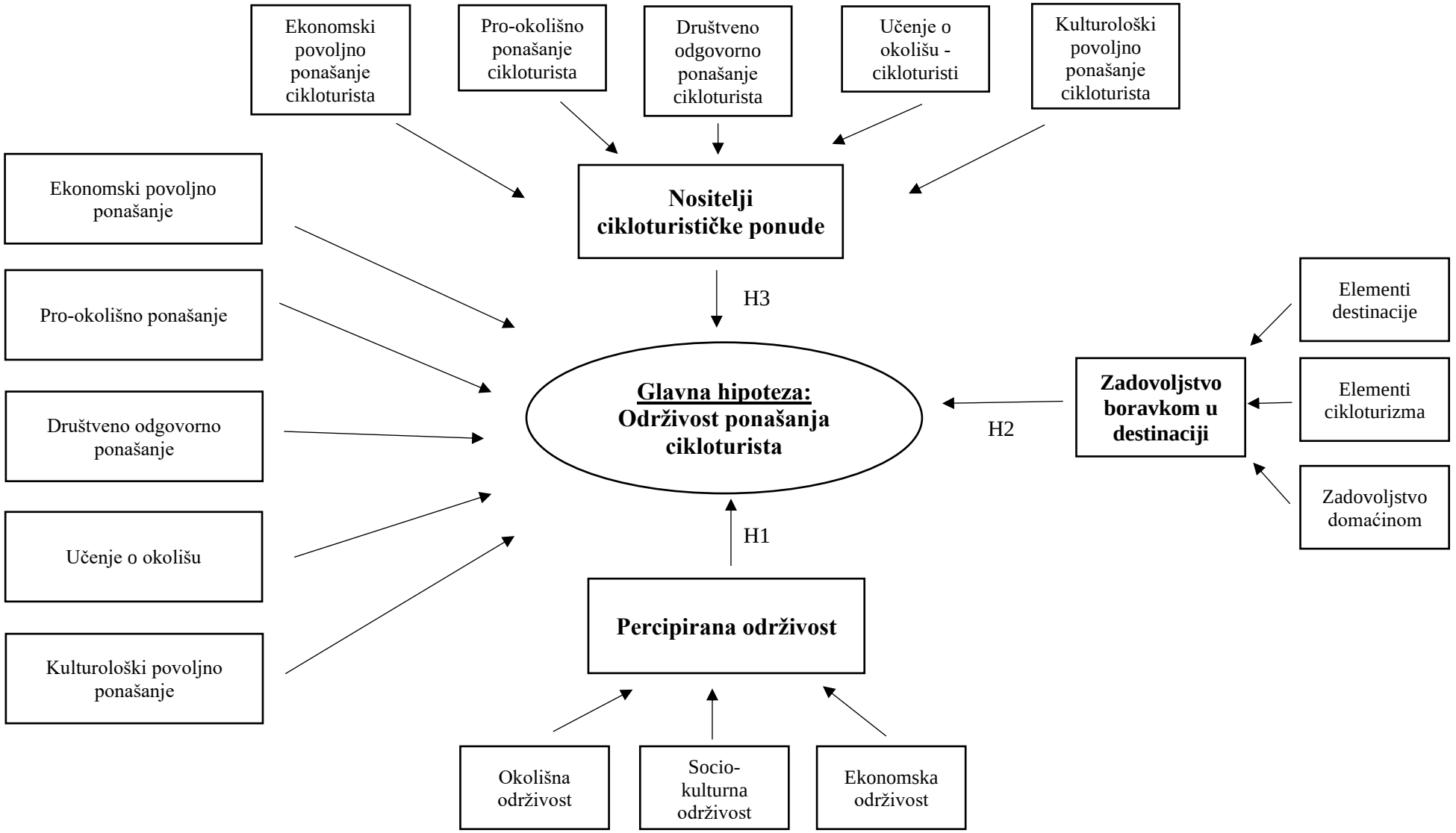

Slika 8. Konceptualni model istraživanja

Izvor: istraživanje autorice

5.2. Razvoj hipoteza

Pregledom znanstvene literature u okviru poglavlja 3 utvrđeno je da nedostaju istraživanja koja se bave mjerenjem održivosti ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji. Bull (2006) zaključuje kako ima malo znanstvenih radova koji su usmjereni na cikloturiste, uglavnom su usmjereni prema ekonomskim učincima cikloturizma. Bull (2006) je u svom radu utvrdio aktivnosti cikloturista, motivaciju, stavove i ponašanje na putu. Nekoliko autora bavilo se istraživanjem motivacije cikloturista (Faulks i sur., 2008; Bakogiannis i sur., 2020b; Brown i sur., 2009 i Sheng, 2015), percepcijom sportskih turista (Kulczycki & Halpenny, 2014), ostvarenog fizičkog i društvenog boljitka bavljenjem cikloturizmom (Xu i sur., 2019), segmentacijom cikloturista (Rejón-Guardia i sur., 2018), istražene su potrebe i preferencije cikloturista vezeno uz mape biciklističkih ruta i oznake (Lamont, 2011), u novijem istraživanju utvrđena je poveznica između cikloturista s vremenom i tempom (Matteucci i Tiller, 2023). Autori Shipway i suradnici (2016) predložili su model za razumijevanje doživljaja sportskog turizma na temelju biciklističkog događaja. Osim toga, u novijim radovima koji su se bavili cikloturizmom teme su razvoj strategije cikloturizma koje se temelji na preferencijama potencijalnih cikloturista u Grčkoj (Bakogiannis i sur., 2020a), urbani cikloturizam u Kopenhagenu (Nilsson, 2019), razvoj cestovnog cikloturizma na primjeru Girone (Mundet i sur., 2022), cikloturizam kao pokretač održivog razvoja na lokalnoj razini, Italija (Maggi i sur., 2021). Autori Sann i suradnici (2023) koriste se proširenom Teorijom planiranoga ponašanja s ciljem utvrđivanja odnosa između dimenzija u modelu i atraktivnosti održivih alternativa i stvarnog ponašanja cikloturista na Tajlandu. Kao i autori Han i suradnici (2016) koji su proširili Teoriju planiranog ponašanja s dimenzijom *osobna norma i prošlo ponašanje i privlačnost neodrživih alternativa*. Teorija planiranog ponašanja primijenjena je i u istraživanju koje se provodilo s cikloturistima srednje i starije živote dobi (Lin i sur., 2020). Nadalje, u studiji autora Meng i Han (2016) primijenjen je prošireni model ciljano usmjerenog ponašanja (eng. *model of goal-directed behavior*, MGB) ubacivanjem konstrukta povezanost s okolišem i ponašanje u okolišu, u istraživanju s cikloturistima.

No, kako kaže Lumsdon (2000), ako se cikloturizam u destinaciji razvija na pravilan način, može karakterizirati model održivog razvoja u destinaciji, odnosno može biti dobar alat za implementaciju teorijskih načela održivog razvoja u praksu (Gazzola et al., 2018; Pavione i Pezzetti, 2016). Održivi razvoj turizma u destinaciji ima smisla ako ga ponašanje turista podupire (Choi i Sirakaya, 2005; Lee i Jan, 2019; Juvan i Dolnicar, 2017). Nadalje, održivi

turizam temelji se na tri stupa održivosti, a kako je to prikazano u teorijskoj obradi u 3. poglavlju, najveći broj radova bavi se temom održivog okolišnog ponašanja turista, dok je ponašanje u kontekstu socio-kulturne i ekonomske održivosti puno manje istraženo. Također, poseban nedostatak utvrđen je u provođenju istraživanja koje će izmjeriti održivost ponašanja (ciklo)turista sa sve tri strane održivosti. Konstrukt održivost ponašanja cikloturista s pripadajućim dimenzijama predstavlja zavisnu varijablu u konceptualnom modelu ovog istraživanja.

Na tragu tih spoznaja postavljena je glavna hipoteza koja glasi: **Ponašanje cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji jest održivo.**

Hipoteza je, kako je vidljivo u konceptualnom modelu održivost ponašanja cikloturista sa sve tri strane održivosti, izmjerena uz pomoć mjernog instrumenta STB ljestvice koju su razvili i testirali autori Chandran i suradnici (2021). Ljestvica se sastoji od pet dimenzija, a varijable unutar svake dimenzije prilagođene su tematici ovog istraživanja: ekonomski povoljno ponašanje, pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju, društveno odgovorno ponašanje, ponašanje učenja u okruženju i kulturološki povoljno ponašanje (Slika 8).

Shodno navedenom, postavljene su tri pomoćne hipoteze.

Prva pomoćna hipoteza (H1) glasi: **Postoji pozitivna i značajna veza između percipirane održivosti u destinaciji i održivosti ponašanja cikloturista tijekom boravka u destinaciji.**

Održivost je kompleksan konstrukt (Kim i sur., 2015), a ako su dionicima turizma dostupne povratne informacije od strane turista o održivosti u destinaciji, lakše mogu razvijati ekonomske, socio-kulturne i okolišne konfiguracije u destinaciji (Kim i sur., 2015). No, to nije često predmet istraživanja u znanstvenim radovima. S druge strane, percepcija turista o destinaciji su ključne u testiranju uspješnosti provedbe određene strategije (Sánchez-Fernández i sur., 2019). Rastuća važnost primjene načela održivosti u turističkom sektoru nije popraćena rastućim analizama procjene poduzetih mjera održivosti, što rezultira različitim shvaćanjem toga pojma, ali i nedostatkom povratnih informacija (Cernat i Gourdon, 2012). Kako navode autori Iniesta-Bonillo i suradnici (2016), percipirana održivost multidimenzionalni je konstrukt koji se sastoji od ekonomske, socio-kulturne i okolišne dimenzije. Provođenje održivosti u destinaciji dinamičan je proces (Lacoste, 2016), kao i proces praćenja percipirane održivosti (Sánchez-Fernández i sur., 2019), a upravo kontinuirana primjena oba procesa osigurava stabilne temelje za budući razvoj turizma i potencijalnu konkurentsku prednost u turističkoj destinaciji (Sánchez-Fernández i sur., 2019). Rezultati istraživanja percipirane održivosti

(ciklo)turista mogu imati značajne koristi za dionike turizma u turističkim destinacijama, posebice kao impuls koji ukazuje je li dosadašnja praksa održivosti turizma u destinaciji prepoznata od strane (ciklo)turista, odnosno jesu li prakse dovoljno uspješne ili su potrebne promjene u implementaciji održivosti. Nadalje, navedeni ključni zaključci i opširniji pregled literature u poglavlju 4.1. jasno upućuju da su mnogi autori prepoznali važnost utvrđivanja među odnosa između održivosti ponašanja cikloturista (zavisna varijabla) i percipirane održivosti u destinaciji (nezavisna varijabla), no taj međuodnos u dosadašnjoj literaturi nije još utvrđen empirijskim istraživanjem, posebice ne u kontekstu cikloturista.

Stoga će se, u okviru ovoga doktorskog rada provođenjem istraživanja utvrditi postoji li veza izmežu razine održivosti ponašanja cikloturista (zavisna varijabla) s obzirom na njihovu percipiranu održivosti u turističkoj destinaciji (nezavisna varijabla), kako to i autori Sánchez-Fernández i suradnici (2019) sugeriraju.

Druga pomoćna hipoteza (H2) glasi: **Postoji pozitivna i značajna veza između održivosti ponašanja cikloturista i zadovoljstva boravkom u turističkoj destinaciji.**

Zadovoljstvo je psihološka varijabla (Gnanapala, 2015) koju je preporučljivo istraživati prilikom istraživanja ponašanja turista. Na temelju pregleda literature neke od istraživanih dimenzija koje su stavljene u odnos sa zadovoljstvom turista su: atributi destinacije, stupanj zadovoljstva turista, namjere preporuke i namjere ponovnog posjeta (Kozak, 2003); mjesto boravka i očekivanja turista, percepcija i zadovoljstvo proizvodima i uslugama i sveukupno zadovoljstvo (Hui i sur., 2007); imidž destinacije, zadovoljstvo turista i vjernost destinaciji (Mohamad i sur., 2011); a neka od novijih istraživanja uključivala su percipiranu kvalitetu, imidž destinacije te zadovoljstvo turista (Vien, 2021). Dosad je kreirano i testirano nekoliko modela koji uključuju zadovoljstvo turista primjerice Dmitrović i sur. (2009) razvili su holistički model zadovoljstva turista. Također, potvrđen je model koji se temelji na percepciji turista i zadovoljstvu turista – nazvan percepcija destinacije (eng. *Destination Perception*) – DESPER (Gnanapala, 2015), dok su Marinao (2018) testirali model u kojemu se pretpostavlja da je zadovoljstvo turista posljedica funkcionalnih, hedonističkih i simboličkih koristi. Pregledom literature koja uključuje konstrukt zadovoljstvo (poglavlje 4.2.) uočeno je da su mnogi autori zadovoljstvo turista (kao zavisnu ili kao nezavisnu varijablu) koristili u različitim istraživanjima. Budući da je cilj turističke aktivnosti kreirati proizvode kojima će turisti biti zadovoljni, kako bi dalje prenosili pozitivna iskustva, imati informaciju o tome jesu li turisti zadovoljni važan je pokazatelj u odlučivanju. Također, veći broj autora navodi da u dosadašnjoj

literaturi nedostaje istraživanja koja mjere odnos između održivosti ponašanja turista (zavisna varijabla) i zadovoljstva turista (nezavisna varijabla).

Dakle, spoznaja da nedostaje istraživanja koje stavlja u odnos održivost ponašanja cikloturista i zadovoljstvo boravkom u turističkoj destinaciji, potaknula je kreiranje navedene hipoteze (H2).

Treća pomoćna hipoteza (H3) glasi: **Ne postoji značajna razlika percepcije održivosti ponašanja cikloturista u destinaciji od strane cikloturista i nositelja ponude.**

Nositelji cikloturističke ponude mogu poticati pozitivno okolišno ponašanje turista (Vellecco i Mancino, 2010). No da bi to mogli, potrebno je dobro poznavanje tržišta i praćenje svih aktualnosti u turističkom sektoru, s obzirom na elastičnost turističke potražnje Ačimović (1999). Nositelji cikloturističke ponude mogu biti različitih kategorija i imati različiti utjecaj (Krce Miočić i sur., 2016).

Nakon sekundarnog istraživanja uslijedilo je provođenje primarnog istraživanja s dvije ciljne skupine koristeći metodu anketiranja, a kao instrument provođenja istraživanja korišten je upitnik.

5.3. Kreiranje upitnika

Nakon definiranja koncepta istraživanja započela je razrada istraživačkog procesa, koji se bazira na postavljenim istraživačkim pitanjima koja su navedena u uvodnom dijelu ovoga rada. U tu svrhu, kreirana su dva različita upitnika, jedan koji se odnosio na ciljnu skupinu cikloturisti, a drugi koji je kreiran radi istraživanja mišljenja nositelja cikloturističke ponude.

Upitnici su kreirani na temelju spoznaja dostupnih u postojećoj znanstvenoj literaturi koja se bavi mjerenjem održivosti ponašanja (ciklo)turista, percipiranom održivosti turističke destinacije i zadovoljstvom turista u destinaciji. Tvrdnje koje se koriste u ovom istraživanju navode u dostupnim znanstvenim radovima od autora koji su se bavili navedenim temama te su prilagođeni potrebama ovog istraživanja. Upitnik koji je kreiran za provođenje istraživanja s ciljnom skupinom cikloturisti sastoji se od četiri dijela, kako je to prikazano u Tablici 16 te od djela upitnika koji se odnosi na socio-demografski profil i općenito ponašanje cikloturista tijekom boravka u turističkoj destinaciji. Za potrebe testiranja postavljenih hipoteza korišteno

je ukupno 70 varijabli koje su podijeljene u tri konstrukta, a u nastavku je opisan svaki konstrukt.

Upitnik započinje kratkim uvodnim dijelom, opisujući glavnu svrhu i cilj provođenja ovog istraživanja te s napomenom da se radi o dobrovoljnom i anonimnom sudjelovanju u istraživanju. Nakon uvodnih napomena cikloturisti su zamoljeni da u slobodnom obliku navedu datum ispunjavanja upitnika, područje provođenja istraživanja (geografski) i državu iz koje dolaze. Dva zatvorena pitanja postavljena su kako bi se utvrdilo bave li se ispitanici biciklizmom profesionalno, rekreativno ili nešto drugo te da ocjene svoju razinu poznavanja koncepta održivi razvoj turizma s ocjenom od 1 = loše do 5 = odlično.

Konstrukt održivost ponašanja cikloturista mjeren je uz pomoć Likertove ljestvice, odnosno od cikloturista se tražilo da za svaku tvrdnju odaberu jednu ocjenu (od 1 = uopće se ne slažem, do 5 = u potpunosti se slažem). Održivost ponašanja cikloturista mjerila se uz pomoć pet dimenzija unutar kojih se nalazi 29 tvrdnja: pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju, društveno odgovorno ponašanje, učenje o okolišu, učenje o kulturi te ekonomski aspekt ponašanja. Svaka od navedenih dimenzija sastojala se od pet tvrdnji, osim dimenzije ekonomski aspekt, koja se sastojala od ukupno devet tvrdnji. Autori čije su se tvrdnje koristile u ovom dijelu su sljedeći: Chandran i suradnici (2021), He i suradnici (2018), Nickerson i suradnici (2016), Fermani i suradnici (2020), López-Sánchez i Pulido-Fernández (2016).

Drugi konstrukt, zadovoljstvo cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji, mjerio se uz pomoć ljestvice zadovoljstva, a od ispitanika se tražilo da svaku tvrdnju ocijene jednom ocjenom od 1 = potpuno nezadovoljan do 5 = potpuno zadovoljan ili ocjenu 0 = ne znam. Zadovoljstvo cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji mjerena je s tri dimenzije unutar kojih se nalazi 26 tvrdnja: elementi destinacije, elementi cikloturizma i zadovoljstvo domaćinima u destinaciji. Na kraju se nalazi tvrdnja kojom ocjenjuju svoje općenito zadovoljstvo destinacijom koja je preuzeta iz ETIS-a. Tvrdnje su preuzete iz sljedećih izvora: ETIS, Andriotis i suradnici (2008), Faulks i suradnici (2008a), Mrnjavac i suradnici (2014) i Reisinger i Turner (1997).

Nadalje, treći konstrukt, percipirana održivost cikloturista, mjeren je primjenom Likertove ljestvice, odnosno ispitanici su navedene tvrdnje ocijenili ocjenama od 1 = uopće se ne slažem, do 5 = u potpunosti se slažem. Percipirana održivost turističke destinacije mjerena je s 15 tvrdnja, koje su preuzete od autora Sánchez-Fernández i suradnici (2019) i Fermani i suradnici (2020).

Zadnji, četvrti dio upitnika odnosi se na socio-demografski profil ispitanika i na ponašanje cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji, a sastoji se od ukupno 13 pitanja.

Tvrdnje koje su sačinjavale dimenzije ovoga istraživanja nalaze su u Tablici 16, uz odgovarajući izvor svake tvrdnje i kod tvrdnje. U Prilozima ovoga rada nalaze se primjerci upitnika (Prilog 1, Prilog 2, Prilog 3, Prilog 4, Prilog 5 i Prilog 6).

Tablica 16. Tvrdnje navedene u upitniku s pripadajućim kodom, korištenom mjernom ljestvicom i izvorom (ciljna skupina: cikloturisti)

Konstrukt	Kod	Tvrdnja	Mjerne ljestvice	Izvor
Održivost ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji				
Pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju	PRO1	Prijavljujem svako onečišćenje okoliša u turističkoj destinaciji u kojoj boravim.	Likertova ljestvica, ocjene od 1 = uopće se ne slažem, do 5 = u potpunosti se slažem.	Chandran i suradnici, 2021.
	PRO2	Poštujem pravila i upute koje su mi upućene dok sudjelujem u kulturnim, rekreacijskim i avanturističkim aktivnostima u turističkoj destinaciji.		
	PRO3	Svoj otpad odlažem na odgovarajući način u destinaciji u kojoj trenutno boravim, ostavljajući je čistom i urednom.		
	PRO4	Ne uništavam biljke i ne ometam životinje (ako su prisutne) u turističkoj destinaciji.		
	PRO5	Pokušavam probuditi svijest kod drugih ljudi o važnosti zaštite i očuvanja prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji.		He i suradnici, 2018.
Društveno odgovorno ponašanje	DOP1	Smatram da za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trebam doprinijeti razvoju lokalne zajednice.	Likertova ljestvica, ocjene od 1 = uopće se ne slažem, do 5 = u potpunosti se slažem.	Chandran i suradnici, 2021.
	DOP2	Želim pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji.		
	DOP3	Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji spreman sam uložiti dio svog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu projekta usmjerenih na održivi razvoj turizma.		

	DOP4	Želim razviti dobre odnose s lokalnim stanovništvom u turističkoj destinaciji.		
	DOP5	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više usvojiti svakodnevne navike ponašanja lokalnog stanovništva.		
Učenje o okolišu	PUO1	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim se što više koristiti okolišno prihvatljivim proizvodima.	Likertova ljestvica, ocjene od 1 = uopće se ne slažem, do 5 = u potpunosti se slažem.	Nickerson i suradnici, 2016.
	PUO2	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više boraviti u prirodnom okruženju.		Chandran i suradnici, 2021.
	PUO3	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji zainteresiran sam za prikupljanje informacija o prirodnom okolišu u destinaciji.		
	PUO4	Želim što više promatrati prirodni okoliš (faunu, floru, divlji svijet) u turističkoj destinaciji.		
	PUO5	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram odlazak na mjesta gdje je priroda netaknuta ili zaštićena.		Fermani i suradnici, 2020.
Učenje o kulturi	UOK1	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji volim istraživati lokalnu povijest.	Likertova ljestvica, ocjene od 1 = uopće se ne slažem, do 5 = u potpunost se slažem.	Chandran i suradnici, 2021.
	UOK2	Poštujem kodeks ponašanja tijekom posjeta određenom mjestu u turističkoj destinaciji, koja to zahtijevaju.		
	UOK3	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji volim istraživati lokalnu tradiciju i događaje.		

	UOK4	Želim što više prilagoditi svoje ponašanje kulturnim vrijednostima lokalnog stanovništva u turističkoj destinaciji.		
	UOK5	Tijekom boravka u turističkoj destinaciji želim posjetiti mjesta koja će mi omogućiti interakciju s lokalnim stanovništvom.		
Ekonomski aspekt ponašanja	EAP1	Boravim u smještajnim objektima u vlasništvu lokalnog stanovništva.	Likertova ljestvica, ocjene od 1 = uopće se ne slažem, do 5 = u potpunosti se slažem.	Chandran i suradnici., 2021.
	EAP2	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram konzumirati autentičnu hranu, neovisno o cijeni.		
	EAP3	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram kupovati lokalne proizvode i suvenire domaćih proizvođača, neovisno o cijeni.		
	EAP4	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trudim se podržati lokalno gospodarstvo.		
	EAP5	Preferiram odlazak na odmor u pred ili post turističkoj sezoni.		Fermani i sur., 2020.
	DIN1	Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca za boravak u turističkoj destinaciji koja podržava inicijative za održivi razvoj turizma.	Zatvoreno pitanje, mogući odgovori: a) spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca,	López-Sánchez i Pulido-Fernández, 2016.
	DIN2	Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca za boravak u smještajnom objektu koji primjenjuje aktivnosti koje podržavaju održivi razvoj turizma.		
	DIN3	Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca prilikom boravka u turističkoj destinaciji ako bi svrha prikupljenih sredstava bila usmjerena prema projektima kojima je cilj poboljšanje održivosti turističke destinacije.		

	DIN4	Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca za sudjelovanje u turističkom proizvodu koji je razvijen u skladu s načelima održivog razvoja turizma (primjerice plaćanje za bicikliranje po uređenoj biciklističkoj stazi).	b) nisam spreman izdvojiti dodatni iznos novca, c) nemam stav o tome.	Dodao autor
Zadovoljstvo cikloturista				
	OZD1	Općenito, zadovoljan sam ovom destinacijom.	Ljestvica zadovoljstva, ocjene od 1 = potpuno nezadovoljan, do 5 = potpuno zadovoljan, 0 = ne znam.	ETIS
Elementi destinacije	ZETD1	Kulturna događanja		Andriotis i suradnici, 2008.
	ZETD2	Vođeni izleti i ture		
	ZETD3	Sportski sadržaji i aktivnosti		
	ZETD4	Sadržaji za djecu		
	ZETD5	Zdravstvene usluge		
	ZETD6	Kvaliteta smještaja		
	ZETD7	Čistoća destinacije		
	ZETD8	Kvaliteta hrane		
	ZETD9	Pristupačnost cijena		
Elementi cikloturizma	ZEC1	Osobna sigurnost	Ljestvica zadovoljstva, ocjene od 1 = potpuno nezadovoljan,	Andriotis i suradnici, 2008.
	ZEC2	Vremenski uvjeti		
	ZEC3	Atraktivnost okoliša duž biciklističke staze		
	ZEC4	Kvaliteta zraka		

	ZEC5	Prilagođenost smještajnog objekta cikloturistima	do 5 = potpuno zadovoljan, 0 = ne znam.	Faulks i suradnici, 2008a.
	ZEC6	Prilagođenost ugostiteljskih objekta cikloturistima		
	ZEC7	Uređenost biciklističkih staza		Mrnjavac i suradnici, 2014.
	ZEC8	Dostupnost informacija		
	ZEC9	Dodatni sadržaji na biciklističkoj stazi		Faulks i suradnici, 2008a.
Zadovoljstvo domaćinom	ZED1	Znanje stranih jezika	Ljestvica zadovoljstva, ocjene od 1 = potpuno nezadovoljan, do 5 = potpuno zadovoljan, 0 = ne znam.	Andriotis i suradnici, 2008.
	ZED2	Znanje o dostupnim biciklističkim stazama		Reisinger i Turner, 1997.
	ZED3	Znanje o ostaloj ponudi važnoj za cikloturiste		
	ZED4	Gostoljubivost domaćina		
	ZED5	Ljubaznost domaćina		
	ZED6	Strpljenje domaćina		
	ZED7	Znanje stranih jezika lokalnog stanovništva i djelatnika u turizmu		Andriotis i suradnici, 2008.
Percipirana održivost turističke destinacije				
Percipirana održivost	POT1	Promocija ove turističke destinacije naglašava načela održivog razvoja turizma.	Likertova ljestvica, ocjene od 1 = uopće se ne slažem, do 5 = u potpunosti se slažem.	Sánchez-Fernández i suradnici, 2019.
	POT2	Postoji dobar odnos kvalitete/cijene turističkih usluga u destinaciji.		
	POT3	Ova destinacija ima veće koristi od turizma od negativnih učinaka turizma na destinaciju.		

	POT4	Resursi povijesne baštine (spomenici i sl.) kvalitetno su valorizirani na području ove destinacije.		
	POT5	Kulturni resursi (festivali, tradicija itd.) kvalitetno su valorizirani na području ove destinacije.		
	POT6	Zahvaljujući turističkoj aktivnosti na području ove destinacije čuvaju se lokalna kultura, kulturna i povijesna baština te izvornost destinacije.		
	POT7	Na području ove destinacije vidljiva je orijentacija na poticanje očuvanja i odgovorne potrošnje vode.		
	POT8	Na području ove destinacije razina zagađenja je prihvatljiva.		
	POT9	Mirisi su prihvatljivi na području ove destinacije.		
	POT10	Čistoća ove destinacije je dobra.		
	POT11	Na području ove destinacije buka je prihvatljiva, čak i prilikom većih turističkih gužva.		
	POT12	Na području ove destinacije gužve nisu pretjerane, čak i prilikom veće navale turista.		
	POT13	Primijetio sam da destinacija promiče uštedu električne energije i učinkovito korištenje energije.		
	POT14	Lokalno stanovništvo se dobro ophodi prema turistima.		
	POT15	U ovoj destinaciji postoji dobra ponuda lokalnih proizvoda.		Fermani i suradnici, 2020.

Izvor: izrada autorice

Drugi upitnik, koji je razvijen za ciljnu skupinu nositelja cikloturističke ponude kreiran je tako da su tvrdnje koje se odnose na mjerenje održivosti ponašanja cikloturista iste kao i u upitniku koji je kreiran za provođenje istraživanja s cikloturistima, samo su prilagođene ovom istraživanju, kojemu je cilj provjeriti ponašanje cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji. Kreiran je online upitnik u programu *Microsoft Office* 365, s opcijom da su sva pitanja bila obvezna za odgovoriti.

Upitnik započinje s uvodnim napomenama da se radi o dobrovoljnom i anonimnom sudjelovanju u istraživanja uz opisanu glavnu svrhu i cilj provođenja ovog istraživanja. Nakon uvodnih napomena, nositelji cikloturističke ponude zamoljeni su da u slobodnom obliku navedu datum ispunjavanja upitnika i područje provođenja istraživanja (geografski). Sljedeća dva pitanja su zatvorenog oblika s ciljem da ispitanici ocjene svoju razinu poznavanja koncepta održivi razvoj turizma s ocjenama od 1 = loše do 5 = odlično. Drugo zatvoreno pitanje odnosilo se na utvrđivanje vrste poslovanja ispitanika, a koja je povezana s cikloturizmom, s mogućnosti odabira više odgovora.

Kao i kod istraživanja s cikloturistima, konstrukt održivost ponašanja cikloturista mjeren je uz pomoć Likertove ljestvice, odnosno od nositelja cikloturističke ponude tražilo se da za svaku tvrdnju odaberu jednu ocjenu (od 1 = uopće se ne slažem, do 5 = u potpunosti se slažem). Održivost ponašanja cikloturista prema mišljenjima nositelja cikloturističke ponude mjerila se uz pomoć istih pet dimenzija kao i u istraživanju s cikloturistima, unutar kojih se nalazi 29 tvrdnja: pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju, društveno odgovorno ponašanje, učenje o okolišu, učenje o kulturi te ekonomski aspekt ponašanja. Svaka od navedenih dimenzija sastojala se od pet tvrdnji, osim dimenzije ekonomski aspekt, koja se sastojala od ukupno devet tvrdnji. Autori čije su se tvrdnje koristile u ovom dijelu su sljedeći: Chandran i suradnici (2021), He i suradnici (2018), Nickerson i suradnici (2016), Fermani i suradnici (2020) i López-Sánchez i Pulido-Fernández (2016).

Na kraju upitnika nalazila su se pitanja vezana uz socio-demografski profil ispitanika.

U nastavku se nalazi Tablica 17 koja prikazuje tvrdnje koje su se koristile u istraživanju s ciljnom skupinom nositelji cikloturističke ponude, a primjer upitnika nalazi se u Prilozima ovoga rada (Prilog 7).

Tablica 17. Tvrdnje iz upitnika s pripadajućim kodom, korištenom mjernom ljestvicom i izvorom (ciljna skupina: nositelji cikloturističke ponude)

Konstrukt	Kod	Tvrdnje	Mjerne ljestvice	Izvor
Održivost ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji				
Pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju	PRO1.1	Cikloturisti primjećuju svako onečišćenje okoliša u turističkoj destinaciji u kojoj borave.	Likertova ljestvica, ocjene od 1 = uopće se ne slažem, do 5 = u potpunosti se slažem.	Chandran i suradnici, 2021.
	PRO2.1	Cikloturisti poštuju pravila i upute koje su im upućene dok sudjeluju u kulturnim, rekreacijskim i avanturističkim aktivnostima u turističkoj destinaciji.		
	PRO3.1	Cikloturisti odlažu svoj otpad na odgovarajući način u destinaciji u kojoj borave, ostavljajući je čistom i urednom.		
	PRO4.1	Cikloturisti ne uništavaju biljke i ne ometaju životinje (ako su prisutne) u turističkoj destinaciji.		
	PRO5.1	Cikloturisti pokušavaju kod drugih ljudi probuditi svijest o važnosti zaštite i očuvanja prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji.		He i suradnici, 2018.
Društveno odgovorno ponašanje	DOP1.1	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti žele doprinijeti razvoju lokalne zajednice.	Likertova ljestvica, ocjene od 1 = uopće se	Chandran i suradnici, 2021.
	DOP2.1	Cikloturisti žele pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji.		

	DOP3.1	Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti su spremni uložiti dio svog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu projekta održivog turizma.	ne slažem, do 5 = u potpunosti se slažem.	
	DOP4.1	Cikloturisti žele razviti dobre odnose s lokalnim stanovništvom u turističkoj destinaciji.		
	DOP5.1	Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti žele usvojiti svakodnevne navike ponašanja lokalnog stanovništva.		Dodao autor
Učenje o okolišu	PUO1.1	Cikloturisti se žele što više koristiti okolišno prihvatljivim proizvodima za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji.	Likertova ljestvica, ocjene od 1 = uopće se ne slažem, do 5 = u potpunosti se slažem.	Nickerson i suradnici, 2016.
	PUO2.1	Cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji žele što više boraviti u prirodnom okruženju.		Chandran i suradnici, 2021.
	PUO3.1	Cikloturisti su za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji zainteresirani za prikupljanje informacija o prirodnom okolišu u destinaciji.		
	PUO4.1	Cikloturisti pažljivo promatraju prirodni okoliš (faunu, floru, divlji svijet) u turističkoj destinaciji.		
	PUO5.1	Cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiraju odlazak na mjesta gdje je priroda netaknuta ili zaštićena.		Fermani i suradnici, 2020.
Učenje o kulturi	UOK1.1	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti vole istraživati lokalnu povijest.	Likertova ljestvica, ocjene od 1 = uopće se	Chandran i suradnici, 2021.

	UOK2.1	Cikloturisti poštuju kodeks ponašanja tijekom posjeta određenim mjestima u turističkoj destinaciji, koja to zahtijevaju.	ne slažem, do 5 = u potpunosti se slažem.	
	UOK3.1	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti vole istraživati lokalnu tradiciju i događaje.		
	UOK4.1	Cikloturisti žele što više prilagoditi svoje ponašanje kulturnim vrijednostima lokalnog stanovništva u turističkoj destinaciji.		
	UOK5.1	Tijekom boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti posjećuju mjesta koja im omogućuju interakciju s lokalnim stanovništvom.		
Ekonomski aspekt ponašanja	EAP1.1	Cikloturisti preferiraju odsjedati u smještajnim objektima u vlasništvu lokalnog stanovništva.	Likertova ljestvica, ocjene od 1 = uopće se ne slažem, do 5 = u potpunosti se slažem.	Chandran i suradnici, 2021.
	EAP2.1	Cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiraju konzumirati autentičnu hranu, neovisno o cijeni.		
	EAP3.1	Cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiraju kupovati lokalne proizvode i suvenire domaćih proizvođača, neovisno o cijeni.		
	EAP4.1	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti se trude podržati lokalno gospodarstvo.		
	EAP5.1	Cikloturisti preferiraju odlazak na odmor u pred ili post turističkoj sezoni.		Fermani i suradnici, 2020.

	DIN1.1	Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca za boravak u turističkoj destinaciji koja podržava inicijative za održivi razvoj turizma.	Zatvoreno pitanje, mogući odgovori: a) Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca; b) Cikloturisti nisu spremni izdvojiti dodatni iznos novca; c) Nemam stav o tome	López-Sánchez i Pulido-Fernández, 2016.
	DIN2.1	Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca ako smještajni objekt u kojem borave primjenjuje aktivnosti koje podržavaju održivi razvoj turizma.		
	DIN3.1	Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca prilikom boravka u turističkoj destinaciji u svrhu prikupljanja sredstava za projekte usmjerene prema poboljšanju održivosti turističke destinacije.		
	DIN4.1	Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca za sudjelovanje u turističkom proizvodu koji je razvijen u skladu s načelima održivog razvoja (primjerice plaćanje rente za bicikliranje po uređenoj biciklističkoj stazi).		Dodao autor

Izvor: izrada autorice

5.4. Područje provođenja istraživanja

U okviru doktorskog rada provedeno je primarno istraživanje, s ciljnom skupinom cikloturisti i nositelji cikloturističke ponude, na području tri županije: Istarske, Splitsko-dalmatinske i Krapinsko-zagorske županije. Navedene županije odabrane su zbog različitog položaja, različite razine razvijenosti turizma i cikloturizma. Analiza stanja turizma, s posebnim osvrtom na cikloturizma u navedenim županijama dostupna je u poglavlju 2.4.3. Cikloturizam u Hrvatskoj - s naglaskom na Istarsku, Splitsko-dalmatinsku i Krapinsko-zagorsku županiju.

Na Slici 9 prikazan je položaj svake od tri županije na području kojih je u okviru ovog rada provedeno istraživanje. Županije na slici su prikazane ovim redoslijedom: Istarska, Splitsko-dalmatinska i Krapinsko-zagorska županija.

Slika 9. Položaj Istarske, Splitsko-dalmatinske i Krapinsko-zagorske županije

Izvor: Wikipedia, Istarska županija, https://bs.wikipedia.org/wiki/Istarska_%C5%BEupanija; Wikipedia, Splitsko-dalmatinska županija, https://hr.wikipedia.org/wiki/Splitsko-dalmatinska_%C5%BEupanija; Wikipedia, Krapinsko-zagorska županija, https://hr.wikipedia.org/wiki/Krapinsko-zagorska_%C5%BEupanija

Istarska županija je poluotok, okružena morem na području sjeveroistočnog Jadranskog mora. U širem smislu, Istarska županija smještena je u sredini Europskog kontinenta, a zbog svog položaja predstavlja poveznicu između europskog kontinentalnog djela i Mediterana. Površina Istarske županije je 2.820 km^2, što čini 4,98 % ukupne površine Republike Hrvatske (Istarska županija), a 2021. godine bilo je ukupno 195.794 stanovnika na području Istarske županije (DZS, 2021).

Splitsko-dalmatinska županija obalna je županija smještena u središnjem dijelu jadranske obale. Ukupna površina Splitsko-dalmatinske županije je 14.106,40 km^2, odnosno kopneni dio s površinom otoka čini 8 % od ukupne površine Republike Hrvatske, a površina morskog djela čini 30,8 % ukupne morske površine u Republici Hrvatskoj (SDŽ). Na području Splitsko-dalmatinske županije u 2021. godini bilo je 423.407 stanovnika (DZS, 2021).

Krapinsko-zagorska županija kontinentalna je županija u središnjem prostoru sjeverozapadnog dijela Republike Hrvatske (KZŽ). Površina Krapinsko-zagorske županije je 1229 km^2 (KZŽ), a prema popisu stanovništva 2021. godine ima ukupno 120.942 stanovnika (DZS, 2021).

U nastavku poglavlja dostupni su podaci o tijeku istraživačkog procesa.

5.5. Vrsta i tijek istraživačkog procesa

Nakon pregleda znanstvene literature i utvrđenog istraživačkog problema, utvrđeni su konstrukti istraživanja na temelju kojih je kreiran je upitnik za istraživanje s cikloturistima te upitnik koji je prilagođen za istraživanje s nositeljima cikloturističke ponude, kako je to u prethodnim poglavljima objašnjeno. U nastavku je najprije opisano pilot istraživanje, a zatim vrsta i tijek istraživanja provedenog s cikloturistima i nakon toga s nositeljima cikloturističke ponude.

5.5.1. Pilot-istraživanje

Istraživanje je provedeno u tri faze. Najprije je testiran upitnik pregledom od strane šest znanstvenika koji su zaposleni u Institutu za poljoprivredu i turizam i Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, a koji se pritom bave temom (ciklo)turizam. Posebna pažnja bila je usmjerena na jasnoću tvrdnja koje su preuzete iz drugih radova, a kojima je izvorni jezik engleski. Pretpregled je uključivao pregled upitnika u tiskanom obliku i pregled upitnika u *online* obliku kreiranog u programu *Microsoft Office* 365.

Stručnjaci u turizmu pregledali su upitnik te su dali svoje sugestije, a koje se odnose na tehničku doradu i sadržajni smisao upitnika. Sugestije su osigurale jednostavnost i jednoznačnost upitnika, odnosno tvrdnja koje su korištene u upitniku. Promjene su navedene u nastavku:

- promjena u uvodnom tekstu: „Poštovani, ovo istraživanje provodi se u okviru pisanja doktorske disertacije i anonimno je. Cilj istraživanja je doprinijeti novim spoznajama u području održivog razvoja turizma. Molimo Vas da odvojite nekoliko minuta i svojim odgovorima doprinesete održivoj budućnosti na zadovoljstvo lokalnog stanovništva i turista u turističkim destinacijama.“ Finalna verzija teksta: „Poštovani, molimo Vas da odvojite 5-10 minuta za sudjelovanje u ovom istraživanju koje se provodi u okviru izrade doktorske disertacije na Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji. Vaši odgovori unaprijedit će dosadašnje spoznaje o održivom turizmu i sve popularnijem turističkom proizvodu – cikloturizmu. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno i anonimno.“
- Promjena iz: „Datum provedbe istraživanja“ u „Datum ispunjavanja upitnika“
- Promjena iz „Regija provođenja istraživanja“ u „Područje provođenja istraživanja (geografski)“
- Promjena iz „Država u kojoj živite“ u „Država iz koje dolazite“
- Dodano je pitanje o razini poznavanja koncepta održivi razvoj turizma (ocjena od 1 = loše do 5 = odlično)
- Dodani su nazivi dimenzija unutar konstrukta „Održivo ponašanje cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji“: „Pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju“, „Društveno odgovorno ponašanje“, „Učenje o okolišu“, „Učenje o kulturi“ i „Ekonomski aspekt ponašanja“
- Promjena tvrdnje „Prijavljujem nadležnima u destinaciji svako onečišćenje okoliša koje primijetim u turističkoj destinaciji“ u „Primjećujem svako onečišćenje okoliša u turističkoj destinaciji u kojoj boravim“
- Promjena tvrdnje „Pokušavam uvjeriti druge o važnosti zaštite prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji“ u „Pokušavam probuditi svijest kod drugih ljudi o važnosti zaštite i očuvanja prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji“
- Promjena tvrdnje „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim pomoći lokalnim zajednicama u njihovom razvoju“ u „Smatram da za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trebam doprinijeti razvoju lokalne zajednice“
- Promjena tvrdnje „Spreman sam uložiti svoje vrijeme i energiju u projekte održivog turizma u turističkoj destinaciji“ u „Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji

spreman sam uložiti dio svog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu projekta usmjerenih na održivi razvoj turizma“

- Promjena tvrdnje „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim se ponašati kao lokalni stanovnik“ u „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više usvojiti svakodnevne navike ponašanja lokalnog stanovništva“
- Promjena tvrdnje „Sveobuhvatno se pripremim prije putovanja kroz prikupljanje informacija“ u „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji zainteresiran sam za prikupljanje informacija o prirodnom okolišu u destinaciji“
- Promjena tvrdnje „Poštujem kulturne vrijednosti članova lokalne zajednice turističke destinacije“ u „Želim što više prilagoditi svoje ponašanje kulturnim vrijednostima lokalnog stanovništva u turističkoj destinaciji“
- Konstrukt „Zadovoljstvo cikloturista“ najprije se sastojao od osam tvrdnja. Nakon sugestija uvedene su sljedeće dimenzije „Zadovoljstvo elementima destinacije“ (devet tvrdnja), „Zadovoljstvo elementima cikloturizma“ (devet tvrdnja), „Zadovoljstvo elementima domaćina“ (sedam tvrdnja) te pitanje o općenitom zadovoljstvu posjetom turističkoj destinaciji
- Dodano pitanje vezano uz broj osoba u kućanstvu.

Nakon prikupljenih sugestija i napravljenih korekcija upitnika, provedena je druga provjera valjanosti upitnika. Druga faza provedena je s ispitanicima koji imaju iskustva u turizmu i/ili cikloturizmu, a koji su sudjelovali na radionici „Kada turizam postane ciklo“ održane u Poreču, 10. ožujka 2023. godine. Sudionici su bili iznajmljivači privatnog smještaja te biciklistički vodiči. Druga skupina koja je sudjelovala u pilot-istraživanju su cikloturisti koji su vozili biciklu duž biciklističke staze *Parenzana*. Pilot-istraživanje trajalo je od 10. ožujka 2023. do 24. ožujka 2023. godine te je ukupno prikupljeno 33 upitnika.

Rezultati ovog istraživanja poslužili su kao temelj za eventualne dodatne promjene u upitniku, posebice s aspekta razumljivosti tvrdnja i pitanja u upitniku. Testirala se i planirana metodologija istraživanja. U nastavku su prikazani sumirani rezultati provedenog pilot-istraživanja.

Većina ispitanika je iz Republike Hrvatske (96,97 %), od toga, 45,45 % je bilo muškaraca, a 54,55 % žena. Najveći broj ispitanika bio je u dobnoj skupini 31-40 (33,33 %) i s mjesečnim primanjima od 2.501 € do 5.000 €. Najveći broj ispitanika ima srednjoškolsko obrazovanje (36,33 %) i završen diplomski studiji (33,33 %). Najveći broj ispitanika koji je sudjelovao u

pilot-istraživanju poznavanje koncepta održivi razvoj turizma ocjenjuje kao vrlo dobro (42,42 %) ili odlično (21,21 %).

Nadalje, s ciljem provjere razumljivosti ljestvice, prosječnih ocjena i slično, ispitanici su ocijenili održivost svog ponašanja za svaku od pet dimenzija. Rezultati ukazuju na prilično visoke prosječne ocjene gledajući ukupno za svaku od pet dimenzija. Ispitanici su svojim odgovorima pokazali da se najmanje slažu s dimenzijom društveno odgovorno ponašanje (AS = 4,18), što bi značilo da je njihova razina održivosti ponašanja najniža u području društveno odgovornog ponašanja. Najviše se slažu s dimenzijom učenje o kulturi (AS = 4,44), drugim riječima, ispitanici su ocijenili svoje ponašanje kao najodrživije u djelu učenja o kulturi. U okviru drugog konstrukta, zadovoljstvo ispitanika, ispitanici su najzadovoljniji s elementima domaćina (AS = 4,19), dok su najmanje zadovoljni elementima cikloturizma (AS = 3,98). Treći konstrukt, percipirana održivost također ima vrlo dobru prosječnu ocjenu (AS = 4,01).

Provodeći pilot-istraživanje utvrdilo se da su tvrdnje koje su korištene u upitniku razumljive svim kategorijama ispitanika te prema dobivenim rezultatima i povratnim informacijama na osnovu direktnog kontakta s ispitanicima može se očekivati ispunjavanje svih postavljenih ciljeva u okviru doktorskog rada, a koji se temelje na empirijskom istraživanju. S obzirom na to da nije bilo značajnih korekcija, nije se provodila druga faza pilot-istraživanja. Navedeno je prethodilo napravljenim korekcijama u upitnicima sukladno dobivenim sugestijama te je kreiran konačan izgled upitnika na hrvatskom jeziku.

5.5.2. Provođenje glavnog istraživanja

Konačan izgled i sadržaj upitnika koji je kreiran na temelju dobivenih sugestija i uvaženih promjena preveden je na engleski, njemački, talijanski i slovenski jezik. Za prijevod upitnika korištena je prevoditeljska tvrtka s iskustvom u prijevodima na navedene jezike. Za istraživanje s cikloturistima korišten je upitnik u tiskanom i u *online* obliku kojemu se moglo pristupiti i putem QR koda.

Istraživanje s cikloturistima provodilo se na različitim biciklističkim manifestacijama koje su bile organizirane u tom periodu, na frekventnim biciklističkim stazama te u dogovoru s biciklističkim vodičima koji su podijelili upitnike sudionicima organizirane biciklističke ture.

Također, kontaktirane su turističke zajednice i zamoljene da prilikom susreta s cikloturistima u njihovim prostorijama podijele upitnike, u tiskanom obliku ili u obliku kartica s QR kodom.

Istraživanje s cikloturistima je započelo najprije u Istarskoj županiji, 27. ožujka 2023. godine, a završilo 7. listopada 2023. godine. Na području Istarske županije s ciljnom skupinom cikloturisti prikupljeno je 297 valjanih upitnika.

U Splitsko-dalmatinskoj županiji istraživanje s cikloturistima je započelo 20. travnja 2023. godine, a završilo 20. rujna 2023. godine. Na području Splitsko-dalmatinske županije u istraživanju s cikloturistima prikupljeno je 189 valjanih upitnika.

Na području Krapinsko-zagorske županije istraživanje s cikloturistima je započelo 10. travnja 2023. godine, a završilo je 10. rujna 2023. godine. U istraživanju na području Krapinsko-zagorske županije prikupljeno 118 valjanih upitnika s cikloturistima.

Ukupno u sve tri županije prikupljeno je 604 upitnika u istraživanju s cikloturistima.

Paralelno s time, započelo je i drugo istraživanje, s ciljnom skupinom nositelji cikloturističke ponude. Kreirana je lista potencijalnih sudionika u istraživanju prema dostupnim informacijama na službenim destinacijskim mrežnim stranicama odabranih županija koje objedinjuju informacije, odnosno dionike cikloturizma u destinaciji – Istra Bike[5], Dalmatia-Bike[6] i Zagorje Bike[7] te adrese e-pošte svih turističkih zajednica u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji. Konkretno, nositelji cikloturističke ponude koji su odabrani kao ciljna skupina istraživanja su: vlasnici smještajnih objekata koji su prilagođeni potrebama cikloturista, vlasnici ugostiteljskih objekata koji su prilagođeni cikloturistima, djelatnici turističkih zajednica i drugih agencija koje usko surađuju s cikloturistima te pružatelji drugih usluga koje su usko povezane s cikloturistima. Razlog odabira navedenih dionika leži u činjenici da oni imaju direktni kontakt s cikloturistima u turističkim destinacijama i mogu najbolje ocijeniti, odnosno procijeniti njihovo ponašanje u kontekstu održivosti te tako potvrditi ili opovrgnuti održivost njihovog ponašanja.

Nositelji cikloturističke ponude kontaktirani su putem e-pošte i zamoljeni su za ispunjavanje *online* upitnika. Istraživanje na području Istarske županije s nositeljima cikloturističke ponude započelo je 26. travnja 2023. godine, podsjetnik je poslan u dva navrata, a istraživanje je završilo 20. listopada 2023. Ukupno je prikupljen 61 *online* upitnik s nositeljima cikloturističke

[5] https://www.istria-bike.com/hr
[6] https://www.dalmatia-bike.com/
[7] https://www.zagorjebike.com.hr/

ponude. U Splitsko-dalmatinskoj županiji istraživanje s nositeljima cikloturističke ponude započelo je 26. travnja 2023., a završilo 20. listopada 2023. godine. U međuvremenu su poslana dva podsjetnika. S nositeljima cikloturističke ponude prikupljeno je 30 *online* upitnika. Na području Krapinsko-zagorske županije istraživanje s nositeljima cikloturističke ponude započelo je 26. travnja 2023. godine, a završilo je 20. listopada 2023. Također su u međuvremenu poslana dva podsjetnika. S nositeljima cikloturističke ponude prikupljeno je ukupno 11 *online* upitnika. S obzirom na to da se radi o malom uzorku potrebno je navesti da su na području Krapinsko-zagorske županije identificirana ukupno 23 nositelja cikloturističke ponude, što čini povrat od 48 % ispravno ispunjenih *online* upitnika.

U provedenom istraživanju s nositeljima cikloturističke ponude ukupno je prikupljeno 102 upitnika.

Odgovori ispitanika koji su prikupljeni u oba istraživanja uneseni u kreiranu tablicu u programu *Microsoft Excel*. Podaci koji su prikupljeni *online* i u tiskanom obliku grupirani su te su pripremljeni za analizu svake županije posebno, ali i kao ukupni prikupljeni uzorak u sve tri županije. Isto je napravljeno i s drugom ciljnom skupinom, nositeljima cikloturističke ponude. Nakon unosa i kodiranja podataka uslijedila je provjera unesenih podataka u programu *Microsoft Excel* i deskriptivna statistika, a u cilju testiranja hipoteza korišten je statistički paket IBM SPSS Statistics 23.0 (engl. *Statistical Package for Social Sciences* – SPSS) i programski jezik "*R: A Language and Environment for Statistical Computing*".

U nastavku su navedene metode analize podataka te kriteriji koji su se primjenjivali prilikom objašnjenja rezultata istraživanja.

5.6. Metode analize podataka

U okviru ovoga istraživanja korišten je računalni program MS Excel 2010 i statistički program za društvene znanosti IBM SPSS *Statistics* 21.0 (engl. *Statistical Package for Social Sciences* – SPSS) i programski jezik "R: A Language and Environment for Statistical Computing", verzija 4.2.2 (R Core Team 2022), uz korištenje open-source R paketa. Pri modeliranju strukturnih jednadžbi korišten je R paket lavaan, verzija 0.6 - 19 (Rosseel, 2012). Za obradu podataka korištene su univarijatne statističke metode (deskriptivna statistika: aritmetička sredina, standardna devijacija i koeficijent varijacije), bivarijatne statističke metode (analiza

varijance – ANOVA, korelacijska analiza i regresijska analiza) i multivarijatne statističke metode (eksploratorna faktorska analiza – EFA i višestruka regresijska analiza). Glavni dio analize odnosi se na modeliranje strukturnih jednadžbi, pomoću kojih se može utvrditi povezanosti između konstrukata. Pouzdanost podataka testiran je uz pomoć *Cronbach's Alpha* koeficijenta. Navedenim se koeficijentom mjeri interna konzistentnost ili pouzdanost skupa, koji se temelji na prosječnoj korelaciji između tvrdnja koje čine upitnik (IBM, 2021; Frost, 2024). Vrijednosti *Cronbach's alpha* koeficijenta kreću se od 0 do 1, a značenje vrijednosti prikazano je u Tablici 18. U skladu s navedenim vrijednostima tumače se vrijednosti *Cronbach's alpha* koeficijenta koji su izračunati u okviru ovoga rada.

Tablica 18. Tumačenje *Cronbach's alpha* koeficijenta

Vrijednost *Cronbach's alpha* koeficijenta	**Značenje *Cronbach's alpha* koeficijenta**
> 0,9	Izvrsno
> 0,8	Vrlo dobro
> 0,7	Prihvatljivo
> 0,6	Upitno
> 0,5	Loše
< 0,5	Neprihvatljivo

Izvor: George i Mallery, 2003.

Nadalje, prilikom analize rezultata deskriptivne statistike u nastavku je navedena ljestvica za tumačenje prosječne ocjene svake tvrdnje koja se nalazi u upitniku.

Ljestvica se odnosi na peterostupanjsku skalu, kakva je i korištena u ovom istraživanju (Pizam i sur., 1978):

- vrlo niska − za srednje vrijednosti koje su od 1,00 do 1,99
- niska − za srednje vrijednosti koje su od 2,00 do 2,99
- visoka − za srednje vrijednosti koje su od 3,00 do 3,99
- vrlo visoka − za srednje vrijednosti koje su 4,00 i veće.

Nakon deskriptivne statistike, a u cilju prikaza rezultata istraživanja i na koncu testiranja postavljenih hipoteza korištene su kvantitativne statističke metode.

Kao metoda provedbe multivarijatne statističke analize odabrana je eksploratorna faktorska analiza koja se koristi između ostalog i za kreiranje reprezentativnog podskupa varijabli, za izravno testiranje međuodnosa konstrukata (Gorsuch, 2014) te s ciljem provjere dimenzionalnosti mjernih ljestvica (Gliem i Gliem, 2003). Dakle, faktorska analiza nije inicijalno razvijena kao metoda za testiranje hipoteza, međutim ako se radi o hipotezama koje se odnose na primjerice dimenzije stava, osobnosti, grupe, društvenog ponašanja i slično, faktorska analiza može se primijeniti (Rummel, 1988).

Faktorska analiza dijeli se na eksploratornu i konfirmatornu faktorsku analizu (Bandalos i sur., 2018). Eksplorativna faktorska analiza (EFA) ukratko se može opisati kao „pojednostavljenje međusobno povezanih mjera“ (Suhr, 2006), a konfirmatorna faktorska analiza (CFA) je „statistička tehnika koja se koristi za provjeru faktorske strukture skupa promatranih varijabli“ (Suhr, 2006).

U nastavku su navedeni kriteriji koji su uzeti u obzir prilikom provođenja eksplorativne faktorske analize (EFA), koristeći metodu analiza glavnih komponenata − PCA (eng. *Principal Component Analysis*), a koji se temelje na postojećoj znanstvenoj literaturi. Dakle, prilikom analiziranja dobivenih podataka za konstrukte: „održivost ponašanja cikloturista“ (poglavlje 6.3.1.), „percipirana održivost cikloturista“ (poglavlje 6.3.2.), „zadovoljstvo cikloturista“ (poglavlje 6.3.3.), i „održivost ponašanja cikloturista“ iz perspektive nositelja cikloturističke ponude (poglavlje 6.3.4.) rezultati su komentirani u skladu sa sljedećim tvrdnjama:

- stavovi stručnjaka razlikuju se po pitanju veličine uzorka koja je potrebna za provođenje faktorske analize. Pa tako primjerice autori Gorsuch (1983), Kline (1979) i Hair i suradnici (2006) preporučuju da uzorak bude najmanje 100. Autor Guilford (1954) smatra da je poželjan uzorak 200, odnosno Cattell (1978) smatra da je minimum 250. Autori Comrey i Lee (1992) kreirali su ljestvicu s ocjenama s obzirom na veličinu uzorka: 100 = loše, 200 = zadovoljavajuće, 300 = dobro, 500 = vrlo dobro, 1000 ili više = izvrsno, s generalnim zaključkom da minimalni uzorak bude 500, kad god je to ostvarivo
- opravdanost provođenja faktorske analize najčešće se testira uz pomoć statističke mjere *Kaiser–Meyer–Olkin* (KMO) test, koji se smatra najkorištenijim testom s kojim se utvrđuje prikladnost podataka za provođenje faktorske analize. Dakle, testom se provjerava je li uzorkovanje primjereno za svaku varijablu u modelu i općenito u cijelom modelu. Što je veći udio varijance između varijabla, to je veća KMO vrijednost,

odnosno opravdanost provođenja faktorske analize je potvrđena. Preporuka je da KMO vrijednost bude veća od 0,7. Varijance se zapravo u faktorskoj analizi koriste za stvaranje iste skupine između danih varijabla (Yong i Pearce, 2013). Pallant (2020) navodi da je određeni skup podataka prikladan za provođenje faktorske analize ako je vrijednost Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) testa jednaka ili veća od 0,6. No, konačno vrijednost KMO veća od 0,50 je prihvatljiva (Williams i sur., 2010)

- jednostavan način mjerenja pouzdanosti upitnika može se utvrditi s pomoću *Cronbach's alpha* koeficijenta, a čije se vrijednosti kreću od 0 do 1. Najrašireniji je stav da se vrijednost *Cronbach's alpha* koeficijenta smatra prihvatljivim ako je veći od 0,7 (Shrestha, 2021), no postoje različita prihvaćena mišljenja. Tumačenje prihvatljivosti *Cronbach's alpha* koeficijenta, na temelju analize autora Taber (2018) pokazuje da može biti vrlo šarolika. Prema analizi autora Taber (2018) navedene vrijednosti mogu se svrstati u sljedeće kategorije: „zadovoljavajuće (vrijednosti od 0,58 do 0,97)", „prihvatljive (vrijednosti od 0,45 do 0,98)" i „dovoljne (vrijednosti od 0,45 do 0,96)"
- s obzirom na to da u literaturi postoje različita objašnjena o granici prihvaćanja faktorskih opterećenja, odlučeno je da će se prihvatiti faktorska opterećenja koja su veća ili jednaka 0,5 (Hair i sur., 2014)
- „Broj latentnih faktora trebao bi se odrediti prvenstveno na temelju teoretskih očekivanja i konceptualizacije ciljanog konstrukta" (Matsunaga, 2010), s time da se svaki faktor sastoji od najmanje dvije varijable.

Nadalje, s ciljem testiranja hipoteza (H1 i H2) korištena je statistička metoda korelacijska analiza. Korelacijska analiza uz pomoć koeficijenta korelacije (r ili R) pokazuje koliko su dvije varijable bliske, što je vrlo bitno za ispitivanje međuodnosa između zavisne i nezavisne varijable, a u društvenim znanostima se najčešće koristi linearna korelacija (Senthilnathan, 2019). Postoji nekoliko metoda izračuna koeficijenta korelacije, a dvije najpoznatije su Karl Pearson's koeficijent korelacije (r) i Spearman's rho (ρ) (Gogtay i Thatte, 2017). S ciljem testiranja hipoteza u ovom istraživanju primijenit će se Pearson's koeficijent korelacije koji može poprimiti vrijednosti između - 1 do 1. S time da predznak (+ ili -) pokazuju je li korelacija pozitivna ili je negativna. Vrijednost bez predznaka pokazuje jačinu veze. U nastavku se nalazi Tablica 19 koja prikazuje granične vrijednosti i nazive skupova, a koji se primjenjuju prilikom interpretacije rezultata koeficijenata korelacije (Pallant, 2020).

Tablica 19. Tumačenje koeficijenta korelacije

Vrijednost koeficijenta korelacije	Značenje koeficijenta korelacije
0,10 – 0,29	Slaba korelacija
0,30 – 0,49	Srednja korelacija
0,50 – 1,0	Jaka korelacija

Izvor: Pallant (2020)

Nadalje, nakon korelacije, osobito ako koeficijenti korelacije pokazuju slabe povezanosti između zavisnih i nezavisnih varijabla preporučuje se provođenje regresijske analize (Mijoč i Horvat, 2021), a posebice sa svrhom predviđanja rezultata te zbog prikazivanja odnosa između varijabla (Mijoč i Horvat, 2021). Regresijska analiza zahtjeva teorijsku podlogu, odnosno detaljno razvijeni model, no s druge strane uz pomoć regresijske analize može se odgovoriti na različita istraživačka pitanja (Pallant, 2020). Postoji nekoliko vrsta regresijske analize: linearna regresija (najjednostavnija vrsta koja uključuje jednu zavisnu i jednu nezavisnu varijablu); multivarijatna regresija (jedna nezavisna varijabla i više zavisnih varijabla); nelinearna regresija (najčešće je cilj stvoriti uvjete za provođenje linearne regresije) (Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu, PMF). Višestruka regresijska analiza može odgovoriti na pitanje odnosa između jedne nezavisne varijable i više zavisnih varijabla (Pallant, 2020) te će se ona primijeniti u okviru ovoga doktorskog rada, pritom r^2 nam govori koji postotak varijabilnosti u zavisnoj varijabli ima nezavisna varijabla, odnosno koji postotak nezavisne varijable utječe na zavisnu varijablu. U svrhu dokazivanja treće pomoćne hipoteze (H3) koristit će se t-test. Naime, želi se utvrditi postoji li značajna razlika između srednjih vrijednosti između odgovora dobivenih od strane dvije ciljne skupine ispitanika u ovom istraživanju. Na temelju Levenovog testa jednakosti ispituje se je li jednaka varijanca rezultata između dvije skupine. Dakle, potrebno je utvrditi razinu signifikantnosti, točnije ako je $p = 0,05$ ili manje varijance dvije promatrane skupine nisu jednake (Pallant, 2020).

Na kraju, provedena je konfirmatorna faktorska analiza te strukturno modeliranje jednadžbi.

Konfirmatorna faktorska analiza korištena je za provjeru faktorske strukture unutar skupa promatranih varijabli te utvrđivanje odnosa između promatranih varijabli i njihovih latentnih konstrukata (Statistics Solutions, 2025). Glavna razlika u odnosu na EFA je u tome što CFA

određuju strukturu podataka, a ne preuzima unaprijed definiranu strukturu kao EFA, drugim riječima CFA se koristi kako bi se potvrdili rezultati EFA. CFA potvrđuje primjerenost podataka modelu mjerenja koja se bazira na dosadašnjoj teoriji ili prethodno provedenom istraživanju, poduzimajući nekoliko koraka (Statistics Solutions, 2025).

Prvi korak koji je napravljen je definiranje teorijskih konstrukata, razvoj modela, koji uglavnom uključuje najmanje tri varijable unutar jednog konstrukta te specificiranje modela. Zadnji korak odnosi se na procjenu prikladnosti mjernog modela ispitivanjem opterećenja faktora i indeks prilagodbe (hi-kvadrat, korijen srednje kvadratne pogreške aproksimacije - RMSEA (eng. *Root Mean Square Error of Approximation*), indeks prilagodbe – GFI (eng. *Goodness of Fit Index*) i usporedni indeks prilagodbe – CFI (eng. *Comparative fit index*)).

CFA je mjerni model, a modeliranje strukturalnih jednadžbi (SEM) ima dva djela, mjerni model i strukturalni model. Statistički pristup SEM posljednjih se godine sve više koristi prilikom analiziranja rezultata istraživanja u području ekonomije, psihologije i sociologije. To je pristup koji testira hipoteze tako da stavlja u odnos promatrane i latentne varijable te kao takav predstavlja metodološki napredak u multivarijatnoj analizi (Teo i sur., 2013). U okviru ovoga rada, specificiranju SEM modela pristupilo se u skladu s dvo-koračnom metodom (Kline, 2011, prema Anderson i Gerbing, 1988). U ovom radu, prvi korak sastojao se od provedbe CFA s prethodno definiranim latentnim varijablama i njihovim indikatorima. Tek nakon što je dobiven valjani mjerni model, pristupilo se izradi cjelokupnog SEM modela.

Posebna podvrsta ovakve metodologije su analize s više grupa. U tom slučaju se svi parametri koji se inače procjenjuju u standardnim CFA i SEM modelima posebno procjenjuju za svaku od promatranih grupa. Svrha analize bila je utvrditi da li iste specifikacije i vrijednosti parametara vrijede za sve grupe te koja je razlika između njih. S tim ciljem definiran je niz specifikacija modela u kojem je svaka sljedeća specifikacija ukazala na određene restrikcije unutar jednakosti parametara između grupa. Kad je model zadovoljio zahtjeve, tada se pristupilo parcijalnoj invarijanci, odnosno testiranju sljedećeg stupnja invarijance, uzimajući u obzir parametre kojima je dopušteno da variraju.

Kod specifikacije modela potrebno je utvrditi da li se svi parametri modela mogu jedinstveno procijeniti. Parametri modela mogu imati više različitih procjena koje zadovoljavaju zadanu specifikaciju, te onda govorimo o neidentificiranom modelu. Nužan uvjet da bi model bio identificiran je da broj stupnjeva slobode (df) ne smije biti manji od nule. Broj stupnjeva slobode jednak je razlici broja jedinstvenih vrijednosti u ulaznoj kovarijacijskoj matrici

opaženih varijabli (q(q+1)/2, za q = broj opaženih varijabli) i broja slobodnih parametara koji se procjenjuju. Također, kako bi se mogli jedinstveno procijeniti svi parametri, faktorsko opterećenje jedne od čestica kod svakog faktora fiksira se na 1, što definira metriku faktora.

Kako bi navedene analitičke metode bile valjane, podaci moraju zadovoljiti određene pretpostavke. U procjeni parametara navedenih modela koriste se različite metode najveće vjerodostojnosti – ML (eng. *maximum likelihood*), kod kojih opažene varijable trebaju imati približno normalnu distribuciju, bez ekstremnih vrijednosti (*outlier*-a) i bez prisutnosti multikolinearnosti. Kako je određeno odstupanje od normalnosti očekivano u stvarnim podacima, razvijene su i robustne metode procjene parametara, kao što je Satorra - Bentler (MLM) procjenitelj s robustnim standardnim greškama i korigiranom testnom statistikom (Satorra i Bentler, 1994), koje dopuštaju odstupanja od normalnosti koja nisu ekstremna.

Normalnost je za sve opažene varijable provjerena preko koeficijenta asimetričnosti (*skewness*) i koeficijenta spljoštenosti (*kurtosis*), gdje su predložene granične vrijednosti 3 za asimetričnost i 10 za spljoštenost (Kline, 2011). Od formalnih testova korišten je Shapiro - Wilks test za univarijatnu i Mardia test za multivarijatnu normalnost, no takvi testovi kod velikih uzoraka imaju tendenciju odbacivanja hipoteze o normalnosti čak i kad podaci vrlo malo odstupaju od iste. Osim provjere opaženih varijabli, utvrđivala se i normalnost reziduala modela i to s pomoću vizualne inspekcije normalnog kvantil - kvantil dijagrama.

Univarijatne ekstremne vrijednosti mogu se definirati preko z – vrijednosti promatranih varijabli, gdje je predložena granična vrijednost 3, odnosno slučajevi kod kojih za pojedinu varijablu vrijedi $|z| > 3$ su definirani kao ekstremni. Multivarijatna analiza ekstremnih vrijednosti uključuje korištenje Mahalanobisove distance *D,* koja mjeri udaljenost u standardnim devijacijama multivarijatnog vektora vrijednosti pojedinog slučaja od uzoračke srednje vrijednosti svih varijabli (*centroid*), korigirano za međukorelacije. Kod velikih uzoraka s približno normalnim distribucijama, D^2je distribuirana kao hi-kvadrat (χ^2) distribucija sa stupnjevima slobode jednakima broju varijabli u uzorku, a za razinu značajnosti uzima se $p < 0.001$ (Kline, 2011).

Multikolinearnost predstavlja problem ekstremno visoke međusobne korelacije varijabli, odnosno dvije ili više varijabli opisuju praktički istu varijaciju. Postojanje multikolinearnosti kao posljedicu ima nepouzdane procjene parametara s velikim varijancama. Provjera multikolinearnosti napravljena je s pomoću VIF vrijednosti (*variance inflation factor*), a kao gornja granična vrijednost navodi se 4 (Garson, 2012).

U evaluaciji specificiranih modela koriste se različiti pokazatelji pristajanja, neki od kojih su: χ^2, χ^2/df, RMSEA (eng. *Root mean square error of approximation*), SRMR (eng. *standardized root mean square residual*), CFI (eng. *comparative fit index*) i TLI (eng. *Tucker - Lewis index*). $\chi 2$ testom se testira hipotezu da je kovarijacijska matrica opaženih varijabli jednaka kovarijacijskoj matrici impliciranoj prilagođenim modelom. Značajan test odbacuje hipotezu o jednakosti kovarijacijskih matrica. Problem s ovakvim formalnim testom je što kod dovoljno velikih uzoraka i najmanje odstupanje matrice modela od opažene matrice može biti statistički značajno. Stoga se hi – kvadrat test koristi u kombinaciji s drugim pokazateljima. Pokazatelj koji se koristi za procjenu pristajanja modela, a temelji se na hi – kvadrat testu, jest omjer $\chi 2$/df, koji nije toliko osjetljiv na veličinu uzorka, a kao gornja granica uzima se 3 (Hu i Bentler, 1999). SRMR je apsolutna mjera pristajanja i bazirana je na rezidualima kovarijanci. Vrijednosti manje od .08 smatraju se dobrim pristajanjem modela (Hu i Bentler, 1999). RMSEA procjenjuje koliko model loše pristaje podacima, a teoretski je baziran na ne-centralnoj χ^2 distribuciji. Vrijednosti ispod .05 impliciraju izvrsno pristajanje, između .05 i .08 dobro pristajanje, između .08 i .10 prihvatljivo pristajanje, a iznad .10 loše pristajanje (Browne i Cudeck, 1992). Također se u obzir uzima i procjena 90 % pouzdanog intervala za RMSEA, te donja granica intervala manja od .05 potvrđuje hipotezu bliskog pristajanja (*close-fit hypothesis*), dok gornja granica intervala koja je manja od .10 opovrgava hipotezu lošeg pristajanja (*poor-fit hypothesis*) (Kline, 2011). Prema Hu i Bentler (1999) vrijednosti manje od .10 su prihvatljive. CFI je inkrementalni indeks pristajanja modela koji mjeri relativno poboljšanje u pristajanju proučavanog modela u odnosu na bazni model, najčešće nezavisni model (Kline, 2011). CFI poprima vrijednosti u rasponu od 0 do 1, a prihvatljiva donja granica je .90 (Wen i sur., 2004) ili .95 (Hu i Bentler, 1999). TFI je također inkrementalni indeks koji poprima vrijednosti između 0 i 1, uz donju granicu .90 (Wen i sur., 2004) ili .95 (Hu i Bentler, 1999).

Kako bi se utvrdilo koliko dobro (ili loše) modeli pristaju podacima, korišteni su modifikacijski indeksi. Oni pokazuju koliko bi se smanjila $\chi 2$ statistika ako bi se u model dodao dotični parametar. Modifikacijski indeksi odnose se, kako na zasićenja faktora, tako i na kovarijance reziduala. Osim toga, u procjeni pristajanja korištena je i matrica razlika između korelacijske matrice opaženih varijabli i matrice modeliranih korelacija tih varijabli, gdje vrijednosti bliske nuli znače dobro pristajanje modela podacima.

6. REZULTATI PRIMARNOG ISTRAŽIVANJA

Rezultati glavnog istraživanja odnose se na istraživanje koje je provedeno s dvije ciljne skupine − s cikloturistima i nositeljima cikloturističke ponude na području Istarske, Splitsko-dalmatinske i Krapinsko-zagorske županije.

U poglavlju 6.1. nalazi se prikaz rezultata istraživanja s cikloturistima, a poglavlje započinje socio-demografskim profilom ispitanika i prikazom glavnih rezultata istraživanja koje je provedeno s cikloturistima, a nakon toga prikaz rezultata istraživanja provedenog s nositeljima cikloturističke ponude, poglavlje 6.2.

6.1. Istraživanje provedeno s ciljnom skupinom - cikloturisti

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 627 ispitanika, od čega je 604 upitnika bilo ispravno ispunjeno te su uzeti u obzir za daljnju analizu podataka, dok su 23 upitnika izuzeta iz daljnje obrade jer su bili netočno ili nepotpuno ispunjeni. Prema autorima Aithal i Aithal (2020) uzorak veći od 500 može se smatrati kao vrlo dobar.

Kako je prikazano na Tablici 20, na području Istarske županije prikupljeno je ukupno 297 upitnika (49,17 % od ukupnog broja upitnika), na području Splitsko-dalmatinske županije prikupljeno je 189 upitnika (31,29 % od ukupnog broja upitnika) te na području Krapinsko-zagorske županije je prikupljeno 118 upitnika (19,53 % od ukupnog broja upitnika).

Prema podacima u Tablici 20, od ukupnog broja ispitanika 60 % ispitanika je muškog spola, a 40 % ispitanika je ženskog spola. Gledajući po županijama, u Istarskoj županiji u istraživanju je sudjelovalo 54,70 % muškaraca i 45,30 % žena, u Splitsko-dalmatinskoj županiji u istraživanju je sudjelovalo 56,45 % muškaraca i 43,55 % žena, dok je u Krapinsko-zagorskoj županiji sudjelovalo 78,63 % muškaraca u istraživanju i 21,37 % žena. S obzirom na dobnu skupinu, najviše ispitanika u sve tri županije bilo je u dobnoj skupini 31-40 (30,29 %) i u dobnoj skupni 41-50 (29,10 %), a najmanje u dobnoj skupini <18 godina (0,51 %). U Istarskoj županiji u istraživanju je sudjelovalo najviše ispitanika koji su u dobnoj skupini 41-50 (25,09 %) i u dobnoj skupni 31-40 (24,04 %), a najmanje je sudionika istraživanja bilo iz dobne skupine <18 godina (0,35 %). U Splitsko-dalmatinskoj županiji najviše sudionika je bilo iz dobne skupine 31-40 (35,48 %) i dobne skupine 41-50 (34,95 %), a najmanje iz dobne skupine <18 (0,54 %).

U Krapinsko-zagorskoj županiji najviše ispitanika također je bilo u dobnoj skupini 31-40 (37,29 %) te u dobnoj skupini 41-50 (29,66 %), a najmanje u dobnoj skupini <18 (0,85 %). Prosječni broj osoba u kućanstvu ispitanika je 3,16. Najveći broj ispitanika prema razini obrazovanja u sve tri županije nalazi se u skupini završeni diplomski studij (41,46 %). U Istarskoj županiji najveći broj ispitanika ima završeni diplomski studij (39,02 %), isto kao i u Splitsko-dalmatinskoj županiji (39,78 %) i u Krapinsko-zagorskoj županiji (50,00 %). Na razini Istarske županije prosječan broj osoba u kućanstvu ispitanika je 2,98, u Splitsko-dalmatinskoj županiji je 3,38, a u Krapinsko-zagorskoj županiji je 3,21.

Tablica 20. Socio-demografski profil ispitanika

Opis	Istarska županija		Splitsko - dalmatinska županija		Krapinsko - zagorska županija		Ukupno	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Ukupno u destinaciji	*297*	*49,17*	*189*	*31,29*	*118*	*19,53*	*604*	*100*
Spol								
Muški	157	54,7	105	56,45	92	78,63	354	60,00
Ženski	130	45,3	81	43,55	25	21,37	236	40,00
Ukupno	*287*		*186*		*117*		*590*	
Bez odgovora	*10*		*3*		*1*		*14*	
Dobna skupina								
< 18	1	0,35	1	0,54	1	0,85	3	0,51
18-30	23	8,01	14	7,53	22	18,64	59	9,98
31-40	69	24,04	66	35,48	44	37,29	179	30,29
41-50	72	25,09	65	34,95	35	29,66	172	29,10
51-60	49	17,07	27	14,52	13	11,02	89	15,06
61-70	43	14,98	10	5,38	3	2,54	56	9,48
> 70	30	10,45	3	1,61	0	0	33	5,58
Ukupno	*287*		*186*		*118*		*591*	
Bez odgovora	*10*		*3*		*0*		*13*	
Razina obrazovanja								
Osnovna škola	13	4,53	1	0,54	1	0,85	15	2,54
Srednja škola	90	31,36	54	29,03	43	36,44	187	31,64
Preddiplomski studij	41	14,29	34	18,28	11	9,32	86	14,55
Diplomski studij	112	39,02	74	39,78	59	50	245	41,46

Specijalistički studij	23	8,01	16	8,6	4	3,39	43	7,28
Doktorski studij	8	2,79	7	3,76	0	0	15	2,54
Ukupno	*287*		*186*		*118*		*591*	
Bez odgovora	*10*		*3*		*0*		*13*	
Obiteljska primanja na mjesečnoj razini								
< 1000 €	11	3,83	4	2,16	13	11,11	28	4,75
1001 € − 2500 €	80	27,87	28	15,05	63	53,85	171	28,98
2501 € − 5000 €	145	50,52	100	53,76	39	33,33	284	48,14
> 5001 €	51	17,77	54	29,03	2	1,71	107	18,14
Ukupno	*287*		*186*		*117*		*590*	
Bez odgovora	*10*		*3*		*1*		*14*	
Država								
Austrija	60	20,2	14	7,41	0	0	74	12,3
Češka	3	1,01	6	3,17	0	0	9	1,5
Danska	14	4,71	11	5,82	0	0	25	4,1
Hrvatska	43	14,48	33	17,46	71	60,17	147	24,3
Italija	24	8,08	35	18,52	12	10,17	71	11,8
Mađarska	2	0,67	2	1,05	0	0	4	0,7
Norveška	11	3,7	4	2,12	0	0	15	2,5
Njemačka	83	27,95	48	25,4	1	0,85	132	21,9
Slovenija	51	17,17	23	12,17	26	22,03	100	16,6
Švedska	5	1,68	1	0,53	0	0	6	1,0
Ostalo	*1*	*0,35*	*12*	*6,35*	*8*	*6,78*	*21*	*3,5*
Ukupno	*297*		*189*		*118*		*604*	

Izvor: rezultati istraživanja

Prema obiteljskim primanjima na mjesečnoj razini najviše ispitanika pripada u skupinu primanja 2.501 €− 5.000 €, njih 48,14 %, zatim u skupinu primanja 1.001 € − 2.500 €, njih 28,98 %. Po županijama, u Istarskoj županiji najveći broj ispitanika je u skupini obiteljskih mjesečnih primanja 2.501 € − 5.000 € (50,52 %), u Splitsko-dalmatinskoj županiji također je najveći broj ispitanika u skupini primanja 2.501 €−5.000 € (53,76 %), a u Krapinsko-zagorskoj županiji najveći broj ispitanika je u skupini primanja 1.001 € − 2.500 € (53,85 %). Prema zemlji podrijetla, najveći broj stranih turista dolazi iz Njemačke (21,9 %), zatim iz Slovenije (16,60 %), Austrije (12,30 %) i iz Italije (11,8 %). Turista iz Hrvatske u istraživanju je sudjelovalo 24,30 %. U Istarskoj županiji najviše ispitanika dolazi iz Njemačke (27,95 %), Austrije (20,20 %), Slovenije (17,17 %) i Italije (8,08 %). Domaćih turista je 14,48 %. Na području Splitsko-dalmatinske županije najveći broj ispitanika dolazi iz Njemačke (25,40 %), Italije (18,52 %), Slovenije (12,17 %), Austrije (7,41 %), a domaćih turista je 17,46 %. U Krapinsko-zagorskoj županiji ispitanici su uglavnom bili iz Slovenije (22,03 %), Italije (10,17 %) i Hrvatske (60,17 %).

U nastavku se nalazi Tablica 21, u kojoj su prikazani rezultati istraživanja koji se odnose na ponašanje cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji. Prema vrsti boravka u destinaciji, 70,51 % ispitanika su turisti, preostali postotak odnosi se na vikend-posjetitelje 11,02 %, na vlasnike kuće/stana za odmor 9,83 % te na izletnike 8,64 %. U Istarskoj županiji također su najveći dio ispitanika turisti 77,97 %, kao i u Splitsko-dalmatinskoj županiji 86,02 %, dok je u Krapinsko-zagorskoj županiji najveći dio ispitanika u kategoriji vikend posjetitelja 44,92 %. Ukupno 86,09 % ispitanika ostvarilo je noćenje u jednoj od tri županije, dok 13,91 % ispitanika nije noćilo na području županija u kojima se provodilo ovo istraživanje. U Istarskoj županiji ukupno je 97,17 % ispitanika ostvarilo noćenje, na području Splitsko-dalmatinske županije noćenje je ostvarilo 95,11 % ispitanika, dok je na području Krapinsko-zagorske županije noćenje ostvarilo 61,39 % ispitanika. Od toga, najviše noćenja ostvareno je u hotelskom smještaju (44,49 %) i u apartmanima (23,43 %). Odnosno, u Istarskoj županiji najviše ispitanika bilo je smješteno u hotelima (60,00 %) i apartmanima (16,98 %), u Splitsko-dalmatinskoj županiji najviše ispitanika bilo je smješteno u apartmanima (36,00 %) i kampovima (28,50 %), dok su ispitanici s područja Krapinsko-zagorske županije najviše bili smješteni u hotelskom smještaju (67,65 %) i u apartmanima (16,18 %). Ispitanici su u prosjeku na području sve tri županije boravili 5,13 noći. U Istarskoj županiji prosječan broj ostvarenih noćenja je 5,17, u Splitsko-dalmatinskoj županiji je 6,53, a u Krapinsko-zagorskoj je 1,4 noći.

Tablica 21. Obilježja ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji

Opis	Istarska županija		Splitsko-dalmatinska županija		Krapinsko-zagorska županija		Ukupno	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Vrsta boravka u destinaciji								
Turist	223	77.97	160	86.02	33	27.97	416	70,51
Izletnik	11	3.85	11	4.3	29	13.56	51	8,64
Vlasnik kuće/stana za odmor	45	15.73	10	5.38	3	2.54	58	9,83
Vikend posjetitelj	7	2.45	5	2.69	53	44.92	65	11,02
Ukupno	*286*	*100*	*186*	*100*	*118*	*100*	*590*	
Bez odgovora	*11*		*3*		*0*		*14*	
Ostvareno noćenje na području županije								
Da	275	97,17	175	95,11	39	61,39	489	86,09
Ne	8	2,83	9	4,89	62	38,61	79	13,91
Ukupno	*283*		*184*		*101*		*568*	
Bez odgovora	*14*		*5*		*17*		*36*	
Smještaj								
Hotel	159	60	21	12	46	67,65	226	44,49
Hostel	1	0,38	2	1,14	4	5,88	7	1,38
Apartman	45	16,98	63	36	11	16,18	119	23,43
Kamp	18	6,79	50	28,57	0	0	68	13,39
Kuća za odmor	15	5,66	17	9,71	3	4,41	35	6,89
Vlastita kuća / stan	25	9,43	8	4,57	4	5,88	37	7,28
Luka nautičkog turizma / marina	1	0,38	8	4,57	0	0	9	1,77
Ostalo	1	0,38	6	3,43	0	0	7	1,38
Ukupno	*265*		*175*		*68*		*508*	

Bez odgovora	*32*		*14*		*50*		*96*	
Dnevna potrošnja u turističkoj destinaciji*								
< 50 €	34	11,97	15	8,06	55	46,61	104	17,69
51 − 100 €	95	33,45	56	30,11	47	39,83	198	33,67
101 − 200 €	93	32,75	83	44,62	11	9,32	187	31,80
201 − 300 €	57	20,07	25	13,44	4	3,39	86	14,63
301 − 400 €	2	0,7	2	1,08	1	0,85	5	0,85
> 401 €	3	1,06	5	2,69	0	0	8	1,36
Ukupno	*284*		*186*		*118*		*588*	
Bez odgovora	*13*		*3*		*0*		*16*	

*po osobi, uključujući troškove smještaja, prijevoza unutar destinacije, hranu i piće, kupovinu i troškove zabave

Izvor: rezultati istraživanja

Prema dnevnoj potrošnji za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji po osobi, uključujući troškove smještaja, prijevoza unutar destinacije, hrane i pića, kupovine i troškova zabave najveći broj ispitanika za sve tri županije je u skupini potrošnje 51 € − 100 € (33,67 %) te u skupini 101 € − 200 € (31,80 %). U Istarskoj županiji najveći broj ispitanika pripada u skupinu potrošnje 51 € − 100 € (33,45 %), dok u Splitsko-dalmatinskoj je najveći broj ispitanika prema potrošnji u skupini 101 € − 200 € (44,62 %), a u Krapinsko-zagorskoj županiji najveći broj ispitanika prema potrošnji je u skupni < 50 € (46,61 %).

Ispitanici su odgovorili na pitanje o načinu sudjelovanja u biciklizmu, u smislu rekreativne i profesionalne vožnje biciklom. Odgovori ispitanika prikazani su na Grafikonu 1.

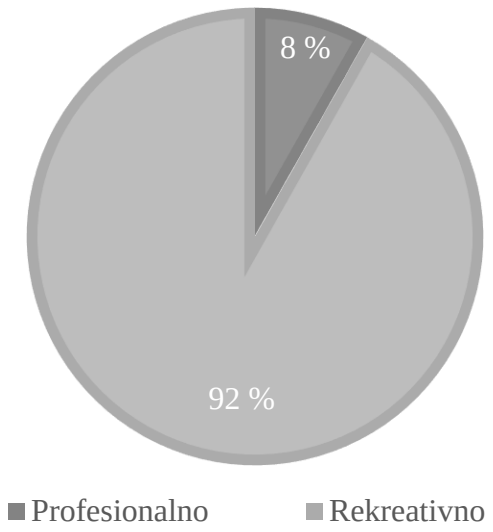

Grafikon 1. Način vožnje bicikla

Izvor: rezultati istraživanja

Od ukupnog broja, 92 % ispitanika rekreativno se bavi biciklizmom, a 8 % ispitanika se biciklizmom bavi profesionalno.

S obzirom na tematiku ovoga rada, analiza podataka prikupljenih upitnikom je započela utvrđivanjem razine poznavanja koncepta održivog razvoja turizma. Ispitanici su uz pomoć Likertove skale (od 1 do 5) označili onu razinu poznavanja spomenutog koncepta koju smatraju najispravnijom (Grafikon 2).

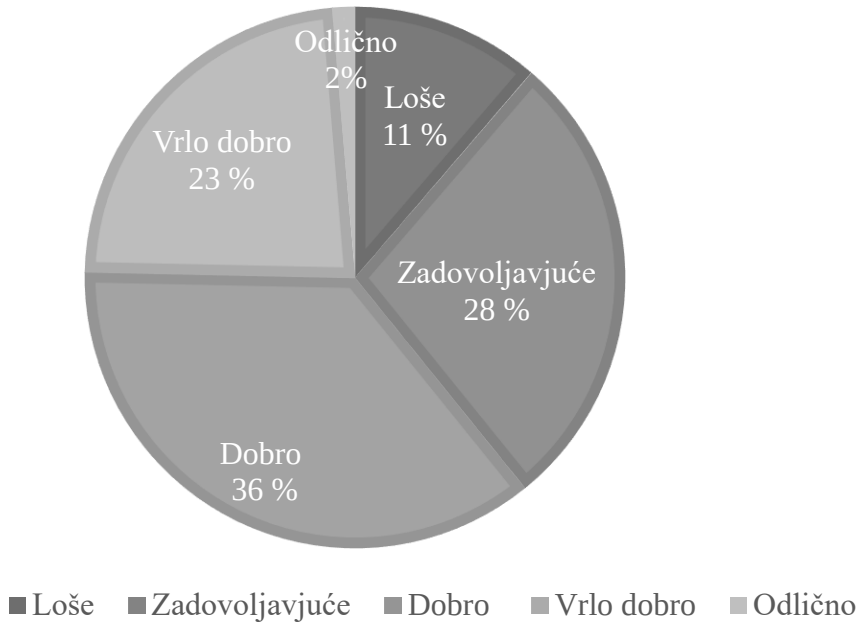

Grafikon 2. Razina poznavanja koncepta održivog razvoja turizma među cikloturistima

Izvor: rezultati istraživanja

Kako je vidljivo iz Grafikona 2 najveći broj ispitanika je svoju razinu poznavanja koncepta održivog razvoja turizma ocijenio kao dobro (36 %) te zadovoljavajuće (28 %). Razinu vrlo dobro poznavanje koncepta održivog razvoja turizma odabralo je 23 % ispitanika, dok je loše poznavanje odabralo 11 % ispitanika. Najmanje ispitanika (2 %) odabralo je razinu odlično poznavanje koncepta održivog razvoja turizma. Na razini Istarske županije, poznavanje koncepta održivog razvoja turizma ima isti redoslijed kao i u ukupnom uzorku na razini sve tri županije, odnosno najveći broj ispitanika su svoju razinu poznavanja koncepta održivi razvoj turizma označili kao dobro poznavanje (34 %), zatim zadovoljavajuća razina poznavanja (29 %), vrlo dobro poznavanje (25 %) te loše (10 %) i odlično (2 %). U Splitsko-dalmatinskoj županiji ponovno je najveći broj ispitanika ocijenio svoje poznavanje koncepta održivim razvojem turizma dobrim (39 %), zatim zadovoljavajućim (28 %), vrlo dobrim (23 %) te lošim (9 %) i odličnim (1 %). Nadalje, kao i u prethodne dvije županije, najveći broj ispitanika u Krapinsko-zagorskoj županiji ocjenjuje svoju razinu poznavanja koncepta održivi razvoj turizma s dobro (37 %), zadovoljavajuće (25 %) te vrlo dobro (19 %). Loše poznavanje koncepta održivi razvoj turizma ocijenilo je 18 % ispitanika, dok samo 1 % ispitanika svoje poznavanje ocjenjuje kao odlično.

6.1.1. Rezultati deskriptivne statističke analize istraživanja provedenog s cikloturistima

Deskriptivna statistika korist će se za potrebe sumarnog prikaza veće količine podataka (Mishra i sur., 2019). U okviru ovoga poglavlja bit će prikazani rezultati deskriptivne statističke analize koji se odnose na:

- održivost ponašanja cikloturista
- zadovoljstvo cikloturista
- percipiranu održivost turističke destinacije.

Za potrebe provođenja deskriptivne statističke analize s ciljem sustavnog tumačenja rezultata istraživanja izračunati su sljedeći parametri: aritmetička sredina – AS, standardna devijacija – SD i koeficijent varijacije − CV.

U Tablici 22 prikazani su rezultati deskriptivne statističke analize za konstrukt „održivost ponašanja cikloturista“ koji se mjeri uz pomoć pet dimenzija: pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju, društveno odgovorno ponašanje, učenje o okolišu, učenje o kulturi i ekonomski aspekt ponašanja. Ispitanici su uz pomoć Likertove skale (ocjene od 1 – uopće se ne slažem, do 5 – u potpunosti se slažem) ocijenili ukupno 25 tvrdnji kojima se mjerilo održivost njihova ponašanja u destinaciji. Također, s ciljem dodatnog utvrđivanja ekonomskog aspekta ponašanja ispitanici su odgovorili na dodatna četiri pitanja, a rezultati su prikazani u Tablici 25. Kako bi se utvrdilo postoji li razlika između odgovora ispitanika s obzirom na županiju u kojoj se provodilo istraživanje, u Tablici 23 prikazane su aritmetičke sredine za svaku dimenziju mjerenja održivosti ponašanja cikloturista prema destinaciji, a u Tablici 24 prikazani su i interpretirani rezultati provedene jednosmjerne ANOVA analize – povezanost varijabli za mjerenje održivosti ponašanja cikloturista i nezavisne varijable destinacije.

Rezultati deskriptivne statistike prikazani su ukupno, za sve tri destinacije zajedno, ali i odvojeno za svaku destinaciju. Cilj pojedinačnog prikaza svake destinacije je zbog donošenja zaključaka specifičnog za određenu destinaciju koji može biti od koristi za dionike cikloturizma, s obzirom na to da se radi o potpuno različitim vrstama destinacija prema mnogim kriterijima. Bivarijatna i multivarijatna statistička analiza te testiranje hipoteza nisu provedene odvojeno na svakoj destinaciji zasebno zbog neujednačenog broja prikupljenih upitnika. Opisana realizacija u skladu je s prihvaćenim nacrtom izrade doktorskog rada. Glavni razlog odabira destinacija koje se razlikuju po pitanju razvijenosti cikloturizma je zbog uvida u postojeću praksu prisutnu u RH, u kojoj regije razvoju cikloturizma pristupaju na različite

načine, nastojeći ostvariti slične ishode – privlačenje cikloturista u destinaciju i zadovoljstvo cikloturista.

Tablica 22. Rezultati deskriptivne statističke analize za konstrukt „održivost ponašanja cikloturista“

Varijabla	Istarska županija N = 297			Splitsko-dalmatinska županija N = 189			Krapinsko-zagorska županija N = 118			Ukupno N = 604		
	AS	SD	CV (%)	AS	SD	CV (%)	AS	SD	CV (%)	AS	SD	CV (%)
Pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju												
PRO1	3,86	0,87	22,45	3,94	0,57	14,50	3,96	0,48	12,09	3,90	0,72	18,41
PRO2	4,06	0,86	21,28	4,15	0,78	18,79	4,04	0,55	13,49	4,09	0,78	19,21
PRO3	4,00	0,98	24,42	3,90	0,84	21,58	4,30	0,63	14,69	4,03	0,89	22,02
PRO4	4,15	0,88	21,15	4,08	0,77	18,90	4,21	0,64	15,16	4,14	0,80	19,40
PRO5	4,10	0,82	19,92	4,12	0,67	16,24	3,89	0,82	21,20	4,07	0,78	19,16
Društveno odgovorno ponašanje												
DOP1	3,90	0,90	23,08	3,95	0,76	19,33	3,93	0,69	17,51	3,92	0,82	20,90
DOP2	3,90	0,89	22,89	3,95	0,80	20,26	3,79	0,71	18,86	3,90	0,83	21,38
DOP3	3,88	0,97	25,06	4,14	0,82	19,69	3,78	0,83	21,91	3,94	0,91	23,03
DOP4	3,99	0,93	23,42	4,20	0,68	16,28	4,06	0,56	13,78	4,07	0,80	19,71
DOP5	3,78	0,93	24,68	4,00	0,76	19,12	3,91	0,72	18,33	3,87	0,85	21,89

Nastavak na sljedećoj strani.

Varijabla	Istarska županija			Splitsko-dalmatinska županija			Krapinsko-zagorska županija			Ukupno		
	AS	**SD**	**CV (%)**	**AS**	**SD**	**CV (%)**	**AS**	**SD**	**CV (%)**	**AS**	**SD**	**CV (%)**
Učenje o okolišu												
PUO1	3,96	0,88	22,24	4,13	0,70	16,85	3,89	0,55	14,17	4,00	0,77	19,35
PUO2	4,22	0,76	18,02	4,15	0,64	15,51	4,14	0,50	12,21	4,18	0,68	16,29
PUO3	4,16	0,76	18,20	4,07	0,73	17,81	3,97	0,74	18,74	4,10	0,75	18,24
PUO4	4,04	0,87	21,41	3,94	0,81	20,63	4,12	0,62	14,95	4,02	0,81	20,05
PUO5	4,15	0,83	20,09	4,16	0,66	15,81	4,14	0,62	14,89	4,15	0,74	17,86
Učenje o kulturi												
UOK1	3,92	0,84	21,43	3,88	0,89	22,96	4,02	0,65	16,27	3,93	0,82	20,99
UOK2	4,23	0,76	17,94	4,17	0,73	17,40	4,24	0,53	12,60	4,21	0,71	16,84
UOK3	4,07	0,82	20,24	4,10	0,78	18,91	4,19	0,71	16,86	4,10	0,79	19,19
UOK4	4,12	0,81	19,60	4,08	0,72	17,68	3,92	0,59	15,15	4,07	0,75	18,34
UOK5	4,07	0,82	20,19	4,04	0,66	16,30	4,06	0,53	13,00	4,06	0,72	17,79
Ekonomski aspekt ponašanja												
EAP1	3,88	0,89	22,85	3,92	0,76	19,31	3,79	0,57	14,99	3,88	0,79	20,47
EAP2	3,98	0,84	21,06	3,88	0,82	21,20	3,92	0,62	15,68	3,94	0,79	20,17
EAP3	4,17	0,81	19,42	4,12	0,74	18,06	3,92	0,73	18,76	4,11	0,78	19,01
EAP4	4,14	0,78	18,83	4,21	0,73	17,25	4,06	0,62	15,21	4,15	0,73	17,71
EAP5	3,96	0,95	24,07	3,70	1,00	27,10	3,84	0,78	20,43	3,85	0,94	24,49

Izvor: rezultati istraživanja

Tablica 22 prikazuje rezultate odvojeno za svaku destinaciju i ukupne rezultate sve tri destinacije. Gledajući ukupno, broj odgovora je 604. Općenito, koeficijent varijacije (CV) kreće se u intervalu do 20 % ili u intervalu od 20 % do 40 %, odnosno u intervalu srednje vrijednosti, što znači da se aritmetička sredina može smatrati pouzdanim pokazateljem.

Varijable unutar dimenzije **pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju** imaju aritmetičke sredine koje se kreću od 3,90 do 4,14, a vrijednosti standardne devijacije manje su od 1 za sve varijable. Varijabla koja je ocijenjena s najnižom ocjenom je PRO1: „Primjećujem svako onečišćenje okoliša u turističkoj destinaciji u kojoj boravim“ (AS = 3,90, SD = 0,72), dok je varijabla s najvećom prosječnom ocjenom PRO4: „Ne uništavam biljke i ne ometam životinje (ako su prisutne) u turističkoj destinaciji“ (AS = 4,14, SD = 0,80).

Varijable unutar dimenzija **društveno odgovorno ponašanje** imaju aritmetičke sredine od 3,87 do 4,07, a standardna devijacija je također ispod 1. Ispitanici se najmanje slažu s varijablom DOP5: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više usvojiti svakodnevne navike ponašanja lokalnog stanovništva“ (AS = 3,87, SD = 0,85), a najviše se slažu s varijablom DOP4: „Želim razviti dobre odnose s lokalnim stanovništvom u turističkoj destinaciji“ (AS = 4,07, SD = 0,80).

Nadalje, treća dimenzija mjerenja održivosti ponašanja je **učenje o okolišu**, s aritmetičkim sredinama od 4,00 do 4,18. Od toga, varijabla POU1: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više koristiti okolišno prihvatljive proizvode“ (AS = 4,00, SD = 0,77) ima najnižu prosječnu ocjenu, a varijabla POU2: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više boraviti u prirodnom okruženju“ (AS = 4,18, SD = 0,68) ima najvišu prosječnu ocjenu, odnosno ispitanici se najviše slažu s tom varijablom.

Četvrta dimenzija, **učenje o kulturi** ima aritmetičke sredine od 3,93 do 4,21. Od toga, ispitanici se najmanje slažu s varijablom UOK1: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji volim istraživati lokalnu povijest“ (AS = 3,93, SD = 0,82), a najviše se slažu s varijablom UOK2: „Poštujem kodeks ponašanja tijekom posjeta određenom mjestu u turističkoj destinaciji, koja to zahtijevaju“ (AS = 4,21, SD = 0,71).

Zadnja dimenzija, **ekonomski aspekt ponašanja** ima aritmetičke sredine od 3,85 do 4,15. U kontekstu ekonomsko održivog ponašanja ispitanici se najmanje slažu s varijablom EAP5: „Preferiram odlazak na odmor u pred ili post turističkoj sezoni“ (AS = 3,85, SD = 0,94), a najviše se slažu s varijablom EAP4: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trudim se podržati lokalno gospodarstvo“ (AS = 4,15, SD = 0,73).

Gledajući ukupno, za svaku od pet dimenzija kojima se mjerila razina održivosti ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji, ispitanici su svojim odgovorima pokazali da se najmanje slažu s dimenzijom društveno odgovorno ponašanje (AS = 3,94), što bi značilo da je njihova razina održivosti ponašanja najniža u području društveno odgovornog ponašanja. Najviše se slažu s dimenzijom učenje o okolišu (AS = 4,09), drugim riječima, cikloturisti su ocijenili svoje ponašanje kao najodrživije u djelu učenja o okolišu (Tablica 23).

Tablica 23. Aritmetičke sredine za svaku dimenziju mjerenja održivosti ponašanja cikloturista prema destinacijama

Destinacija	Pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju	Društveno odgovorno ponašanje	Učenje o okolišu	Učenje o kulturi	Ekonomski aspekt ponašanja
IŽ[8] N = 297	4,04	3,89	4,11	4,08	4,03
SDŽ[9] N = 189	4,04	4,05	4,09	4,06	3,97
KZŽ[10] N = 118	4,08	3,89	4,05	4,08	3,91
Ukupno	4,05	3,94	4,09	4,07	3,98

Izvor: rezultati istraživanja

Ovisno o pro-okolišnom ponašanju turista u destinaciji rezultati istraživanja pokazali su da se turisti ponašaju slično u sve tri destinacije, no prema podacima u Tablici 23 može se vidjeti da su najviši rezultati vezani uz pro-okolišno ponašanje zabilježeni kod ispitanika na području Krapinsko-zagorske županije (AS = 4,08), a s aspekta društveno odgovornog ponašanja najveća vrijednost zabilježena je na području Splitsko-dalmatinske županije (AS = 4,05). Najviše ocijene ispitanika vezane uz ponašanje učenja o okolišu je na području Istarske županije (AS = 4,11), a najvišu ocjenu za dimenziju učenje o kulturi ispitanici su dali na za područje Krapinsko-

[8] Istarska županija

[9] Splitsko-dalmatinska županija

[10] Krapinsko-zagorska županija

zagorske županije (AS = 4,08). Ekonomski aspekt ponašanja cikloturista ima najveću vrijednost za područje Istarske županije (AS = 4,03), odnosno ispitanici s područja Istarske županije najviše se slažu s ekonomskim aspektom ponašanja u odnosu na ostale dvije županije.

Nadalje, s ciljem utvrđivanja različitosti u destinacijama provedena je jednosmjerna analiza varijance (ANOVA), kako bi se utvrdio odnos između zavisnih i nezavisnih varijabli. ANOVA pokazuje učinak nezavisnih varijabli: turistička destinacija (Istarska županija, Splitsko-dalmatinska županija i Krapinsko-zagorska županija) u odnosu na 25 zavisnih varijabli kojima se mjeri održivost ponašanja cikloturista koji su se nalazili na području jedne od navedene tri županije (Tablica 24).

Tablica 24. Jednosmjerna ANOVA – povezanost varijabli za mjerenje održivosti ponašanja cikloturista i nezavisne varijable (Istarska, Splitsko-dalmatinaska i Krapinsko-zagorska županija)

ANOVA						
Nezavisna varijabla – destinacija		**Sum of Squares**	**df**	**Mean Square**	**F**	**Sig.**
PRO1	Between Groups	1,150	2	,575	1,114	,329
	Within Groups	310,087	601	,516		
	Total	311,237	603			
PRO2	Between Groups	1,276	2	,638	1,035	,356
	Within Groups	370,247	601	,616		
	Total	371,523	603			
PRO3	Between Groups	11,816	2	5,908	7,674	**,001**
	Within Groups	462,705	601	,770		
	Total	474,522	603			
PRO4	Between Groups	1,343	2	,672	1,041	,354
	Within Groups	387,695	601	,645		
	Total	389,038	603			
PRO5	Between Groups	4,684	2	2,342	3,893	**,021**
	Within Groups	361,533	601	,602		
	Total	366,217	603			
DOP1	Between Groups	,246	2	,123	,182	,833
	Within Groups	405,097	601	,674		
	Total	405,343	603			
DOP2	Between Groups	1,986	2	,993	1,433	,239

	Within Groups	416,443	601	,693		
	Total	418,429	603			
DOP3	Between Groups	11,921	2	5,961	7,386	**,001**
	Within Groups	485,050	601	,807		
	Total	496,972	603			
DOP4	Between Groups	5,064	2	2,532	3,980	**,019**
	Within Groups	382,287	601	,636		
	Total	387,351	603			
DOP5	Between Groups	5,876	2	2,938	4,132	**,017**
	Within Groups	427,308	601	,711		
	Total	433,184	603			
PUO1	Between Groups	4,963	2	2,482	4,189	**,016**
	Within Groups	356,035	601	,592		
	Total	360,998	603			
PUO2	Between Groups	,951	2	,476	1,024	,360
	Within Groups	279,016	601	,464		
	Total	279,967	603			
PUO3	Between Groups	2,981	2	1,491	2,687	,069
	Within Groups	333,449	601	,555		
	Total	336,430	603			
PUO4	Between Groups	2,414	2	1,207	1,859	,157
	Within Groups	390,214	601	,649		
	Total	392,627	603			
PUO5	Between Groups	,019	2	,010	,018	,983
	Within Groups	331,270	601	,551		
	Total	331,290	603			
UOK1	Between Groups	1,315	2	,657	,967	,381
	Within Groups	408,624	601	,680		
	Total	409,939	603			
UOK2	Between Groups	,424	2	,212	,420	,657
	Within Groups	303,025	601	,504		
	Total	303,449	603			
UOK3	Between Groups	1,376	2	,688	1,110	,330
	Within Groups	372,260	601	,619		
	Total	373,636	603			
UOK4	Between Groups	3,514	2	1,757	3,182	**,042**
	Within Groups	331,837	601	,552		
	Total	335,351	603			
UOK5	Between Groups	,117	2	,058	,112	,894
	Within Groups	314,616	601	,523		
	Total	314,733	603			
EAP1	Between Groups	1,299	2	,649	1,031	,357

	Within Groups	378,388	601	,630		
	Total	379,687	603			
EAP2	Between Groups	1,102	2	,551	,872	,419
	Within Groups	379,632	601	,632		
	Total	380,733	603			
EAP3	Between Groups	5,623	2	2,811	4,673	**,010**
	Within Groups	361,596	601	,602		
	Total	367,219	603			
EAP4	Between Groups	1,581	2	,791	1,468	,231
	Within Groups	323,598	601	,538		
	Total	325,179	603			
EAP5	Between Groups	7,400	2	3,700	4,197	**,015**
	Within Groups	529,779	601	,881		
	Total	537,179	603			

Izvor: rezultati istraživanja

Prema prikazanim rezultatima u Tablici 24 nezavisna varijabla-destinacija (Istarska županija, Splitsko-dalmatinska županija i Krapinsko-zagorska županija) je značajna za devet zavisnih varijabli (na razini značajnosti $\alpha = 0.05$). Prva je varijabla za koju je nezavisna varijabla značajna je PRO3: „Svoj otpad odlažem na odgovarajući način u destinaciji u kojoj trenutno boravim, ostavljajući je čistom i urednom“ $F= (2, 770) = 7,674$, $p = 0,001$. Druga varijabla je PRO5: „Pokušavam probuditi svijest kod drugih ljudi o važnosti zaštite i očuvanja prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji“ $F = (2, 602) = 3,893$, $p = 0,021$. Treća varijabla je DOP3: „Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji spreman sam uložiti dio svog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu projekata usmjerenih na održivi razvoj turizma“ $F = (2, 807) = 7,386$, $p = 0,001$. Četvrta varijabla je DOP4: „Želim razviti dobre odnose s lokalnim stanovništvom u turističkoj destinaciji“ $F = (2, 636) = 3,980$, $p = 0,019$. Peta varijabla je DOP5: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više usvojiti svakodnevne navike ponašanja lokalnog stanovništva“ $F = (2, 711) = 4,132$, $p = 0,017$. Šesta varijabla je PUO1: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više koristi okolišno prihvatljive proizvode“ $F = (2, 592) = 4,189$, $p = 0,016$. Sedma varijabla je UOK4: „Želim što više prilagoditi svoje ponašanje kulturnim vrijednostima lokalnog stanovništva u turističkoj destinaciji“ $F = (2, 552) = 3,182$, $p = 0,042$. Osma varijabla je EAP3: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram kupovati lokalne proizvode i suvenire domaćih proizvođača, neovisno o cijeni“ $F = (2, 602) = 4,673$, $p = 0,010$. Zadnja varijabla je EAP5: „Preferiram odlazak na odmor u pred ili post turističkoj sezoni“ $F = (2, 881) = 4,197$, $p = 0,015$.

Dakle, rezultati ANOVE pokazuju da se ponašanje cikloturista značajno razlikuje s obzirom na to nalaze li se Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj ili Krapinsko-zagorskoj županiji za navedenih devet varijabla. S druge strane, ponašanje cikloturista isto je u sve tri županije za ostale varijable koje se nalaze u Tablici 24, a koje nisu prethodno navedene: PRO1: „Primjećujem svako onečišćenje okoliša u turističkoj destinaciji u kojoj boravim“ F = (2, 516) = 1,114, p = ,329; PRO2: „Poštujem pravila i upute koje su mi upućene dok sudjelujem u kulturnim, rekreacijskim i avanturističkim aktivnostima u turističkoj destinaciji“ F = (2, 616) = 1,035, p = ,356; PRO4: „Ne uništavam biljke i ne ometam životinje (ako su prisutne) u turističkoj destinaciji“ F = (2, 645) = 1,041, p = ,354; DOP1: „Smatram da za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trebam doprinijeti razvoju lokalne zajednice“ F = (2, 674) = ,182, p = ,833; DOP2: „Želim pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji“ F = (2, 693) = 1,433, p = ,239; PUO2: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više boraviti u prirodnom okruženju“ F = (2, ,464) = 1,024, p = ,360; PUO3: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji zainteresiran sam za prikupljanje informacija o prirodnom okolišu u destinaciji“ F = (2, 555) = 2,687, p = ,069; PUO4: „Želim što više promatrati prirodni okoliš (faunu, floru, divlji svijet) u turističkoj destinaciji“ F = (2, 649) = 1,859, p = ,157; PUO5: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram odlazak na mjesta gdje je priroda netaknuta ili zaštićena“ F = (2, 551) = ,018, p = ,983; UOK1: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji volim istraživati lokalnu povijest“ F = (2, 680) = ,967, p = ,381; UOK2: „Poštujem kodeks ponašanja tijekom posjeta određenom mjestu u turističkoj destinaciji, koja to zahtijevaju“ F = (2, 504) = ,420, p = ,657; UOK3; „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji volim istraživati lokalnu tradiciju i događaje“ F = (2, 619) = ,1,110, p = ,330; UOK5: „Tijekom boravka u turističkoj destinaciji želim posjetiti mjesta koja će mi omogućiti interakciju s lokalnim stanovništvom“ F = (2, 523) = ,112, p = ,894; EAP1: „Boravim u smještajnim objektima u vlasništvu lokalnog stanovništva“ F = (2, 630) = 1,031, p = ,357; EAP2: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram konzumirati autentičnu hranu, neovisno o cijeni“ F = (2, 632) = ,872, p = ,419; EAP4: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trudim se podržati lokalno gospodarstvo“ F = (2, 538) = 1,468, p = ,231.

Nadalje, s ciljem značajnijeg doprinosa u području ekonomske održivosti, u anketu su dodana četiri dodatna pitanja u tom području.

U Tablici 23 prikazani su odgovori ispitanika u postocima koji se odnose na spremnost, odnosno nespremnost plaćanja dodatnog iznosa novca za:

- boravak u turističkoj destinaciji koja podržava inicijative za održivi razvoj turizma (DIN1)
- za boravak u smještajnom objektu koji primjenjuje aktivnosti koje podržavaju održivi razvoj turizma (DIN2)
- prikupljanje novčanih sredstava u turističkoj destinaciji ako bi svrha prikupljenih sredstava bila usmjerena prema projektima kojima je cilj poboljšanje održivosti turističke destinacije (DIN3)
- sudjelovanje u turističkom proizvodu koji je razvijen u skladu s načelima održivog razvoja turizma (primjerice plaćanje za vožnju biciklom po uređenoj biciklističkoj stazi) (DIN4).

Prema podacima u Tablici 25, najveći broj ispitanika, njih 61,99 %, spreman je izdvojiti dodatni novčani iznos za „sudjelovanje u turističkom proizvodu koji je razvijen u skladu s načelima održivog razvoja turizma (primjerice plaćanje za vožnju biciklom po uređenoj biciklističkoj stazi)“ (DIN4) u odnosu na ostale tri tvrdnje. Najmanji broj ispitanika spreman je odvojiti dodatni iznos sredstava za „boravak u turističkoj destinaciji koja podržava inicijative za održivi razvoj turizma“ (DIN1) - njih 40,81 % u odnosu na ostale tri tvrdnje.

Tablica 25. Dodatno mjerenje ekonomskog aspekta ponašanja cikloturista

Varijabla/ destinacija	DIN1			DIN2			DIN3			DIN4		
	Spreman sam*	Nisam spreman **	Nemam stav o tome	Spreman sam*	Nisam spreman **	Nemam stav o tome	Spreman sam*	Nisam spreman **	Nemam stav o tome	Spreman sam*	Nisam spreman **	Nemam stav o tome
IŽ	28,23 %	32,99 %	38,78 %	34,35 %	31,97 %	33,67 %	49,66 %	27,89 %	22,45 %	64,16 %	16,04 %	19,8 %
SDŽ	45,6 %	21,98 %	32,42 %	48,35 %	27,47 %	24,18 %	54,4 %	24,73 %	20,88 %	58,24 %	19,23 %	22,53 %
KZŽ	64,96 %	10,26 %	24,79 %	60,68 %	9,4 %	29,91 %	58,12 %	9,4 %	32,48 %	62,39 %	11,97 %	25,64 %
Ukupno	40,81 %	25,13 %	34,06 %	43,84 %	26,14 %	30,02 %	52,78 %	23,27 %	23,95 %	61,99 %	16,22 %	21,79 %

Izvor: rezultati istraživanja

*Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca

**Nisam spreman izdvojiti dodatni iznos novca

Podaci u Tablici 26 prikazuju rezultate deskriptivne statistike za konstrukt „zadovoljstvo cikloturista“ s obzirom na tri dimenzije: zadovoljstvo elementima destinacije, zadovoljstvo elementima cikloturizma i zadovoljstvo domaćinom. Ispitanici su uz pomoć Likertove skale (ocijene od 1 – uopće se ne slažem, do 5 – u potpunosti se slažem) ocijenili ukupno 25 tvrdnji kojima se mjerio stupanj njihova zadovoljstva u destinaciji.

Tablica 26. Zadovoljstvo elementima turističke destinacije, elementima cikloturizma i zadovoljstvo domaćinima

Varijabla	Istarska županija N = 297			Splitsko-dalmatinska županija N = 189			Krapinsko-zagorska županija N = 118			Ukupno N = 604		
	AS	SD	CV %	AS	SD	CV %	AS	SD	CV %	AS	SD	CV %
Zadovoljstvo elementima destinacije												
ZETD1	3,81	1,14	30,02	4,02	0,70	17,39	4,00	1,00	24,89	3,91	1,00	25,52
ZETD2	4,24	0,82	19,38	3,99	0,84	21,00	4,28	0,58	13,62	4,17	0,79	19,05
ZETD3	3,88	0,98	25,27	3,84	0,85	22,17	4,18	0,53	12,76	3,93	0,88	22,34
ZETD4	3,74	1,36	36,36	4,04	1,11	27,58	3,52	1,33	37,86	3,79	1,29	34,14
ZETD5	3,92	1,25	31,88	4,02	0,95	23,61	3,17	1,88	59,39	3,80	1,35	35,60
ZETD6	4,06	0,88	21,63	3,79	1,05	27,66	4,02	0,90	22,31	3,97	0,94	23,80
ZETD7	4,09	0,86	20,98	3,94	0,70	17,78	4,01	0,71	17,71	4,03	0,78	19,50
ZETD8	4,08	0,90	22,05	4,02	0,77	19,13	3,96	0,68	17,29	4,03	0,82	20,34
ZETD9	3,92	0,95	24,31	3,92	0,78	20,02	3,63	0,88	24,13	3,86	0,89	23,16
Zadovoljstvo elementima cikloturizma												
ZEC1	4,00	0,94	23,58	4,04	0,87	21,63	4,27	0,62	14,57	4,06	0,87	21,45
ZEC2	4,13	0,87	20,96	4,16	0,73	17,65	4,07	0,47	11,47	4,13	0,76	18,44
ZEC3	4,11	0,86	20,84	4,11	0,86	20,86	4,24	0,61	14,37	4,13	0,81	19,70
ZEC4	4,15	0,84	20,28	4,15	0,77	18,59	4,10	1,18	28,76	4,14	0,90	21,65
ZEC5	4,05	0,94	23,26	4,22	0,70	16,60	3,86	1,02	26,41	4,07	0,90	22,07
ZEC6	3,79	1,03	27,08	3,85	0,97	25,25	3,80	0,94	24,73	3,81	0,99	26,03
ZEC7	3,87	0,99	25,61	3,92	0,87	22,15	4,01	0,80	19,97	3,91	0,92	23,49
ZEC8	3,91	1,01	25,86	4,07	0,78	19,15	4,00	0,63	15,68	3,98	0,88	22,10
ZEC9	3,77	1,06	28,07	4,06	0,88	21,78	3,64	1,01	27,68	3,84	1,01	26,28

Varijabla	Istarska županija N = 297			Splitsko-dalmatinska županija N = 189			Krapinsko-zagorska županija N = 118			Ukupno N = 604		
	AS	SD	CV %	AS	SD	CV %	AS	SD	CV %	AS	SD	CV %
Zadovoljstvo domaćinima												
ZED1	4,08	0,85	20,94	4,08	0,63	15,43	3,71	1,26	33,99	4,01	0,90	22,48
ZED2	3,84	0,98	25,53	4,03	0,78	19,30	3,99	0,56	14,09	3,93	0,85	21,74
ZED3	3,96	0,90	22,81	4,05	0,73	18,13	4,06	0,78	19,13	4,01	0,83	20,70
ZED4	4,04	0,87	21,44	4,13	0,99	24,03	4,23	0,60	14,31	4,11	0,87	21,11
ZED5	4,13	0,85	20,50	4,10	0,90	21,98	4,25	0,62	14,48	4,15	0,83	19,92
ZED6	4,07	0,92	22,62	4,05	0,79	19,50	4,15	0,82	19,82	4,08	0,86	21,13
ZED7	4,13	0,84	20,40	4,05	0,69	17,15	3,69	1,30	35,30	4,02	0,93	23,02

Izvor: rezultati istraživanja

Tablica 26 prikazuje rezultate odvojeno za svaku destinaciju i ukupne rezultate sve tri destinacije, prema dimenzijama pomoću kojih se je mjerilo zadovoljstvo cikloturista: zadovoljstvo elementima destinacije, zadovoljstvo elementima cikloturizma i zadovoljstvo domaćinima. Gledajući ukupno za sve tri destinacije broj odgovora je 604, odnosno 297 odgovora u Istarskoj županiji, 189 odgovora u Splitsko-dalmatinskoj županiji i 118 odgovora u Krapinsko-zagorskoj županiji. Koeficijent varijacije (CV) kreće se u intervalu do 20 % ili u intervalu od 20 % do 40 %, odnosno u intervalu srednje vrijednosti, što znači da se aritmetička sredina može smatrati pouzdanim pokazateljem.

Aritmetička sredina svih varijabla za prvu dimenziju, **zadovoljstvo elementima destinacije**, u sve tri destinacije, kreće se između 3,79 do 4,17, s time da a najmanju aritmetičku sredinu ima varijabla ZETD4: „Sadržaji za djecu“ (AS = 3,79, SD = 1,29), odnosno ispitanici su najmanje zadovoljni tom varijablom, a najviše su zadovoljni varijablom ZETD2: „Vođeni izleti i ture“ (AS = 4,17, SD = 0,79).

Varijable unutar druge dimenzije, **zadovoljstvo elementima cikloturizma** u destinaciji imaju aritmetičke sredine između 3,81 do 4,14. Najmanja aritmetička sredina, odnosno najmanje zadovoljstvo cikloturista je sa ZEC6: „Prilagođenost ugostiteljskih objekata cikloturistima“ (AS = 3,81, SD = 0,99), a najveće zadovoljstvo cikloturista je s tvrdnjom ZEC4: „Kvaliteta zraka“ (AS = 4,14, SD = 0,90).

Varijable unutar treće dimenzije, **zadovoljstvo domaćinima** imaju aritmetičke sredine od 3,93 do 4,15, a od toga varijabla s najmanjom aritmetičkom sredinom je ZED2: „Znanje o dostupnim biciklističkim stazama“ (AS = 3,93, SD = 0,85), odnosno cikloturisti su najmanje zadovoljni s tom varijablom, a najviše su zadovoljni s varijablom ZED5: „Ljubaznost domaćina“ (AS = 4,15, SD = 0,83).

Na kraju, može se zaključiti da su cikloturisti generalno zadovoljni svojim boravkom u analiziranim destinacijama, no najviše su zadovoljni vođenim izletima i turama, kvalitetom zraka i ljubaznošću domaćina. Kao značajna informacija za dionike turističke ponude u tri destinacije je da bi trebali dodatno unaprijediti sadržaje za djecu, motivirati dodatnu prilagođenost ugostiteljskih objekata prema potrebama cikloturistima te informirati domaćine o dostupnim biciklističkim stazama.

Tablica 27 prikazuje zadovoljstvo elementima turističke destinacije, elementima cikloturizma i zadovoljstvo domaćinima ukupno po županijama i ukupno za sve tri županije.

Tablica 27. Zadovoljstvo elementima turističke destinacije, elementima cikloturizma i zadovoljstvo domaćinima po županijama

	Istarska županija N=297	**Splitsko-dalmatinska županija N=189**	**Krapinsko-zagorska županija N = 118**	**Ukupno N = 604**
Zadovoljstvo elementima destinacije	3,97	3,95	3,86	3,94
Zadovoljstvo elementima cikloturizma	3,98	4,06	4,00	4,01
Zadovoljstvo domaćinima	4,04	4,07	4,01	4,04

Izvor: rezultati istraživanja

Ukupno gledajući, u sve tri županije ispitanici su najzadovoljniji s elementima domaćina (AS = 4,04), no najzadovoljniji domaćinima su cikloturisti u Splitsko-dalmatinskoj županiji (AS = 4,08), zatim u Istarskoj županiji (AS = 4,04) te u Krapinsko-zagorskoj županiji (AS = 4,01). Elementima cikloturizma također su najzadovoljniji u Splitsko-dalmatinskoj županiji (AS = 4,06), dok su najzadovoljniji elementima destinacije u Istarskoj županiji (AS = 3,97) zatim u Splitsko-dalmatinskoj županiji (AS = 3,95). Prema navedenim rezultatima, cikloturisti su uglavnom zadovoljni navedenim dimenzijama u destinaciji, no primjetno je manje zadovoljstvo elementima destinacije koja se odnose na kulturna događanja u destinaciji, na vođene izlete i ture, na dostupan sportski sadržaj i aktivnosti, sadržaji za djecu, zdravstvene usluge, kvalitetu smještaja, čistoća destinacije, kvaliteta hrane te pristupačnost cijena. Rezultati pružaju važne nalaze za nositelji cikloturističke ponude, u kojem smjeru je potrebno dodatno razvijati i unaprijediti ponudu u destinaciji.

U nastavku se nalazi Tablica 28 koja prikazuje opće zadovoljstvo cikloturista posjetom turističkoj destinaciji.

Tablica 28. Opće zadovoljstvo cikloturista posjetom turističkoj destinaciji

Županija	n	AS	SD	CV %
Istarska županija	297	4,31	0,62	14,36
Splitsko-dalmatinska županija	180	4,06	0,63	15,58
Krapinsko-zagorska županija	117	4,19	0,54	12,90
Ukupno	594	4,21	0,62	14,66

Izvor: rezultati istraživanja

Kako je prikazano na Tablici 28, može se zaključiti da postoji visoki stupanj zadovoljstva cikloturista s boravkom u nekoj od turističkih destinacija. Općenito, koeficijent varijacije je ispod 20 %, što znači da aritmetička sredina ima visoku pouzdanost. Najviša razina zadovoljstva cikloturista posjetom turističkoj destinaciji je u Istarskoj županiji (AS = 4,31, SD = 0,62).

U nastavku slijedi prikaz rezultata deskriptivne statistike za treći dio upitnika koji se odnosi na mjerenje stavova cikloturista o percipiranoj održivosti u turističkoj destinaciji u kojoj borave. U ovom djelu upitnika ispitanici su odgovarali na pitanja vezana uz percipiranu održivost u destinaciji s obzirom na sva tri aspekta održivosti. Tvrdnje koje su korištene u ovom djelu su vezane uz promociju turističke destinacije koja pritom naglašava načela održivog razvoja turizma, odnos kvalitete/cijene turističkih usluga u destinaciji, korisnost destinacije od turizma u odnosu na negativne učinke turizma na destinaciju, resurse povijesne baštine (spomenici i sl.) koji su kvalitetno valorizirani na području destinacije, kao i kulturne resurse (festivali, tradicija itd.), koji su također kvalitetno valorizirani na području ove destinacije. Nadalje, ispitanici su izrazili svoju percepciju vezanu uz zaslugu turističke aktivnosti na području ove destinacije za očuvanje lokalne kulture, kulturne i povijesne baštine te izvornosti destinacije, vidljivost orijentacije na poticanje očuvanja i odgovorne potrošnje vode u destinacijama, razinu prihvatljivosti zagađenja na području destinacija te razinu prihvatljivosti mirisa, razinu čistoće, razina prihvatljivosti buke i gužve čak i za vrijeme većih turističkih gužva. Također, istražena je percepcija ispitanika o promicanju uštede električne energije i učinkovitog korištenja energije, percepciju o načinu ophođenja lokalnog stanovništva prema turistima i dostupnost ponude lokalnih proizvoda. U skladu s navedenim, Grafikon 3 prikazuje ukupne aritmetičke sredine percipirane održivosti po županijama.

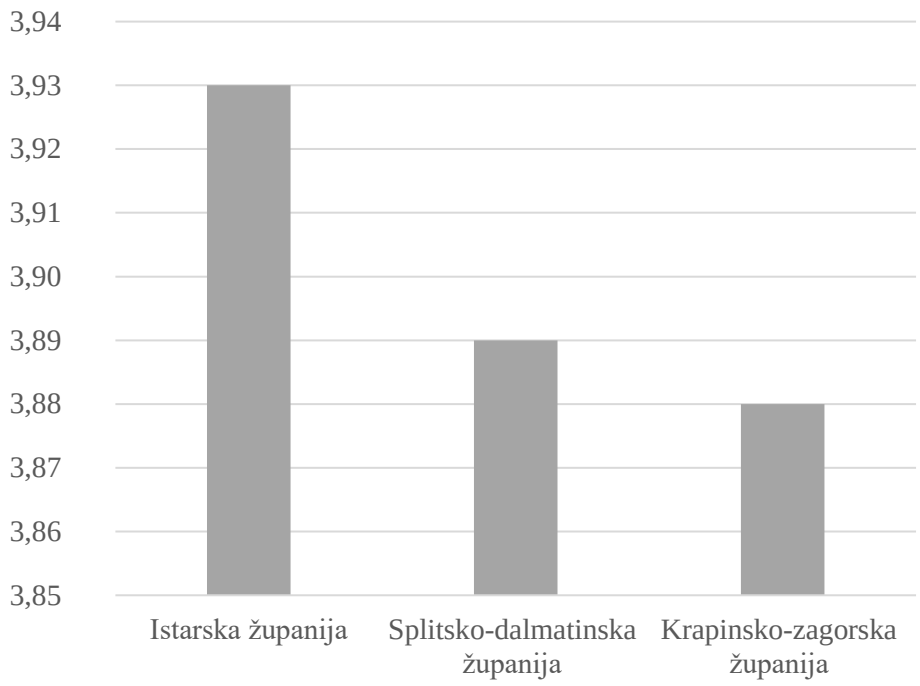

Grafikon 3. Ukupna aritmetička sredina percipirane održivosti po županijama

Izvor: rezultati istraživanja

Prema odgovorima ispitanika i prikazu na Grafikonu 3 vidljivo je da su ispitanici ocijenili Istarsku županiju kao destinaciju u kojoj je održivost na najvišoj razini (AS = 3,93). Nakon toga slijedi Splitsko-dalmatinska županija (AS = 3,89) pa Krapinsko-zagorska županija (AS = 3,88). Ukupna aritmetička sredina za sve tri destinacije je 3,91.

U Tablici 29 prikazani su rezultati deskriptivne statistike za treći dio upitnika koji se odnosi na mjerenje stavova cikloturista o percipiranoj održivosti u turističkoj destinaciji u kojoj borave. Broj ispitanika koji je ocijenio tvrdnje vezane uz percipiranu održivost je 604.

Tablica 29. Percipirana održivost turističke destinacije

Varijabla	Istarska županija N = 297			Splitsko-dalmatinska županija N = 189			Krapinsko-zagorska županija N = 118			Ukupno N = 604		
	AS	SD	CV %	AS	SD	CV %	AS	SD	CV %	AS	SD	CV %
POT1	3,92	0,87	22,20	3,95	0,63	15,93	3,71	0,69	18,67	3,89	0,77	19,86
POT2	3,88	0,85	21,90	4,06	0,65	15,91	3,94	0,40	10,11	3,95	0,72	18,29
POT3	3,96	0,83	21,04	3,88	0,77	19,74	3,94	0,57	14,57	3,93	0,77	19,52
POT4	3,98	0,80	20,12	3,83	0,79	20,73	3,94	0,63	16,01	3,93	0,77	19,62
POT5	3,92	0,89	22,73	3,81	0,73	19,25	3,73	0,68	18,10	3,85	0,81	20,98
POT6	3,90	0,78	20,12	3,82	0,78	20,37	3,91	0,51	12,96	3,87	0,74	18,99
POT7	3,95	0,90	22,84	3,78	0,71	18,90	3,65	0,78	21,29	3,84	0,83	21,64
POT8	3,95	0,84	21,34	3,82	0,68	17,69	4,08	0,54	13,29	3,93	0,75	18,96
POT9	3,89	1,02	26,32	4,06	0,81	19,88	4,05	0,62	15,43	3,98	0,89	22,51
POT10	4,08	0,76	18,65	3,93	0,74	18,75	4,03	0,51	12,52	4,02	0,71	17,70
POT11	4,07	0,81	19,86	3,94	0,78	19,79	4,05	0,50	12,44	4,03	0,75	18,64
POT12	3,84	0,93	24,20	3,83	0,77	20,02	3,86	0,57	14,71	3,84	0,82	21,30
POT13	3,74	0,95	25,44	3,90	0,81	20,82	3,56	0,87	24,52	3,75	0,90	24,00
POT14	4,02	0,79	19,78	3,82	0,75	19,65	3,92	0,47	12,09	3,94	0,73	18,61
POT15	3,88	0,97	25,06	3,88	0,77	19,92	3,84	0,52	13,61	3,87	0,84	21,66

Izvor: rezultati istraživanja

Prema prikazanim rezultatima u Tablici 29 koeficijent varijacije (CV) kreće se u intervalu do 20 % ili u intervalu od 20 % do 40 %, odnosno u intervalu srednje vrijednosti, što znači da se aritmetička sredina može smatrati pouzdanim pokazateljem. Varijable koje čine konstrukt „percipirana održivost cikloturista“ imaju aritmetičke sredine između 3,75 do 4,03. Gledajući ukupno za sve tri županije najmanju aritmetičku sredinu ima varijabla POT13: „Primijetio sam da destinacija promiče uštedu električne energije i učinkovito korištenje energije“ (AS = 3,75, SD = 0,90), a najvišu aritmetičku sredinu ima varijabla POT11: „Na području ove destinacija buka je prihvatljiva čak i prilikom većih turističkih gužvi“ (AS = 4,03, SD = 0,75). Zaključno, deskriptivnom statistikom nisu utvrđene značajne razlike u percepciji ispitanika za varijable

percipirane održivosti. Ipak, od navedenih varijabla, kao najveći nedostatak u provođenju održivih politika u destinacijama, potrebno je još više promicati uštedu električne energije i vode, kao i učinkovito korištenje energije i vode te regulirati pretjerane gužve koje nastaju prilikom veće navale turista.

U nastavku slijedi prikaz socio-demografskog profila ispitanika drugog dijela primarnog istraživanja – nositelja cikloturističke ponude i prikaz rezultata toga istraživanja. Socio-demografski profil ispitanika uključuje pitanje o spolu, dobnoj skupini te razini obrazovanja te dodatno pitanje, koji se odnosi na identifikaciju vrste poslovanja ispitanika, a koja je povezana s cikloturizmom (smještajni objekt/objekti koji iznajmljujem prilagođeni su za cikloturiste, ugostiteljski objekt u kojem sam vlasnik ili zaposlen ima ponudu prilagođenu potrebama cikloturista, pružatelj usluga zabave, pružatelj usluga rekreacije na otvorenom (npr. biciklistički vodič), osobno se bavim biciklizmom (profesionalno ili rekreativno), radim u turističkoj tvrtki koja razvija cikloturizam (ima u ponudi ovaj turistički proizvod), radim u destinacijskoj menadžment organizaciji i ostalo).

6.1.2. Testiranje pouzdanosti upitnika

U nastavku je prikazana Tablica 30 koja pokazuje vrijednosti *Cronbach's alpha* koeficijenta korištenih mjernih ljestvica u ovom istraživanju.

Odabrana mjerna ljestvica za mjerenje održivosti ponašanja cikloturista u destinaciji sastoji se od 25 tvrdnja te se može smatrati pouzdanom i konzistentnom jer je vrijednost *Cronbach's alpha* koeficijenta > 0,8, odnosno iznosi 0,819. Također, mjerna ljestvica koja je bila namijenjena mjerenju zadovoljstva cikloturista može se smatrati pouzdanom jer je vrijednost *Cronbach's alpha* 0,827. Percipirana održivost mjerila se uz pomoć 15 varijabla, a *Cronbach's alpha* koeficijent je manji nego u prethodim mjernim ljestvicama, 0,781, odnosno pripada u kategoriju prihvatljiv. Zadnja mjerna ljestvica, koja se odnosi na mjerenje održivosti ponašanja cikloturista, ali prema mišljenju nositelja cikloturističke ponude ima izvrstan koeficijent vrijednosti *Cronbach's alpha,* 0,933.

Tablica 30. Vrijednosti *Cronbach's alpha* koeficijenta korištenih mjernih ljestvica

Mjerna ljestvica	Broj varijabli	Vrijednost *Cronbach's alpha* koeficijenta	Standardiziran *Cronbach's alpha* koeficijent
Mjerenje održivosti ponašanja	25	> 0,8	0,819
Mjerenje zadovoljstva	25	> 0,8	0,827
Mjerenje percipirane održivosti	15	> 0,7	0,781
Mjerenje održivosti ponašanja (nositelji cikloturističke ponude)	25	> 0,9	0,933

Izvor: rezultati istraživanja

Nakon provedene analize pouzdanosti mjernih ljestvica, nastavlja se s obradom podataka prikupljenih u istraživanju s nositeljima cikloturističke ponude uz pomoć metoda deskriptivne statističke analize.

6.2. Istraživanje provedeno s ciljnom skupinom − nositelji cikloturističke ponude

Kako bi se održivost ponašanja cikloturista dodatno izmjerila, provedeno je drugo istraživanje koje je uključivalo sljedeće kategorije dionika: vlasnici smještajnih objekata koji su prilagođeni za cikloturiste, vlasnici ugostiteljskih objekata koji su prilagođeni potrebama cikloturista, djelatnici turističkih zajednica i drugih agencija koje usko surađuju s cikloturistima te pružatelji drugih usluga koje su usko povezane s cikloturistima. Navedeni dionici odabrani su kao dionici koji imaju direktni kontakt s cikloturistima u turističkim destinacijama i koji mogu najbolje ocijeniti, odnosno procijeniti njihovo ponašanje. U ovom istraživanju ukupno su sudjelovala 102 nositelja cikloturističke ponude i to 61 dionik iz Istarske županije (59,80 %), 30 iz Splitsko-dalmatinske županije (29,41 %) te 11 iz Krapinsko-zagorske županije (10,78 %). U Tablici 31, uz navedene, prikazani su i ostali socio-demografski podaci ispitanika. U istraživanju je, u sve tri županije sudjelovalo više žena nego muškaraca, odnosno ukupno u svim županijama ukupno je sudjelovalo 57,84 % ispitanika ženskog roda i 42,16 % ispitanika muškoga roda. Prema dobnoj skupni, najveći broj ispitanika pripada u dobnu skupinu 41-50, zatim u dobnu skupinu 31-40. Odnosno, ukupno u sve tri županije 35,29 % ispitanika je u dobnoj skupini 41-50, zatim 32,35 % u dobnoj skupini 31-40. U dobnoj skupini < 18 nema niti jednog ispitanika. Prema

razini obrazovanja najviše ispitanika je u kategoriji diplomski studij (42,16 %), zatim u kategoriji srednja škola (29,41 %).

Tablica 31. Socio-demografski profil ispitanika

Opis	Istarska županija N = 61		Splitsko-dalmatinska županija N = 30		Krapinsko-zagorska županija N = 11		Ukupno N = 102	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ukupno u destinaciji	*61*	*59,80*	*30*	*29,41*	*11*	*10,78*	*102*	*100*
Spol								
Muški	24	39,34	14	46,67	5	45,45	43	42,16
Ženski	37	60,66	16	53,33	6	54,55	59	57,84
Ukupno	*61*	*100*	*30*	*100*	*11*	*100*	*102*	*100*
Dobna skupina								
< 18	0	0	0	0	0	0	0	0
18-30	4	6,56	4	13,3	0	0	8	7,84
31-40	19	31,15	11	36,7	3	27,27	33	32,35
41-50	19	31,15	10	33,3	7	63,64	36	35,29
51-60	13	21,31	3	10,0	1	9,09	17	16,67
61-70	5	8,20	2	6,7	0	0	7	6,86
> 70	1	1,64	0	0	0	0	1	0,98
Ukupno	*61*	*100*	*30*	*100*	*11*	*100*	*102*	*100*
Razina obrazovanja								
Osnovna škola	0	0	0	0	0	0	0	0
Srednja škola	20	32,79	7	23,33	3	27,27	30	29,41
Preddiplomski studij	6	9,84	3	10,00	2	18,18	11	10,78
Diplomski studij	26	42,62	12	40,00	5	45,45	43	42,16
Specijalistički studij	5	8,20	8	26,67	1	9,09	14	13,73
Doktorski studij	4	6,56	0	0	0	0	4	3,92
Ukupno	*61*	*100*	*30*	*100*	*11*	*100*	*102*	*100*

Izvor: rezultati istraživanja

Sljedeći prikaz odnosi se na prikaz dionika prema vrsti poslovanja, a koje je usko povezano uz cikloturizam. U Tablici 32 bilo je moguće odabrati više od jednog odgovora zato je ukupan broj odgovora veći od ukupnog broja ispitanika, odnosno zbroj udjela veći je od 100 %. Najveći broj ispitanika u kontaktu je s cikloturistima putem iznajmljivanja smještajnog objekta ili više

njih, a koji su specijalizirani prema potrebama biciklista, odnosno cikloturista (22,22 %) te rade u destinacijskoj menadžment organizaciji (22,22 %).

Tablica 32. Dionici prema vrsti poslovanja koje je usko povezano s cikloturizmom

Opis	Istarska županija N = 61		Splitsko-dalmatinska županija N = 30		Krapinsko-zagorska županija N = 11		Ukupno	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Smještajni objekt/objekti koji iznajmljujem prilagođeni su za cikloturiste	21	34,43	10	33,33	3	27,27	34	22,22
Ugostiteljski objekt u kojem sam vlasnik ili zaposlen ima ponudu prilagođenu potrebama cikloturista	4	6,56	5	16,67	0	0,00	9	5,88
Pružatelj usluga zabave	1	1,64	1	3,33	0	0,00	2	1,31
Pružatelj usluga rekreacije na otvorenom (npr. biciklistički vodič)	10	16,39	1	3,33	3	27,27	14	9,15
Osobno se bavim biciklizmom (profesionalno ili rekreativno)	16	26,23	4	13,33	7	63,64	27	17,65
Radim u turističkoj tvrtki koja razvija cikloturizam (ima u ponudi ovaj turistički proizvod)	18	29,51	3	10,00	3	27,27	24	15,69
Radim u destinacijskoj menadžment organizaciji	18	29,51	12	40,00	4	36,36	34	22,22
Ostalo (molimo navedite)	3	4,92	5	16,67	1	9,09	9	5,88
Ukupno	91		41		21		153	

Izvor: rezultati istraživanja

Kao i u istraživanju s cikloturistima, na početku upitnika nalazilo se pitanja o razini poznavanja koncepta održivi razvoj turizma. U nastavku se nalazi grafički prikaz rezultata istraživanja za sve tri destinacije (Grafikon 4). Najveći broj dionika svoj stupanj poznavanja koncepta održivog razvoja ocjenjuje kao vrlo dobro (54 %), zatim odlično poznavanje (29 %). Gledajući pojedinačno za svaku od županija, situacija je ista, odnosno u Istarskoj županiji najveći broj ispitanika stupanj poznavanja koncepta održivog razvoja ocjenjuje kao vrlo dobro (52 %) te

kao odlično poznavanje (31 %). U Splitsko-dalmatinskoj županiji vrlo dobro poznavanje koncepta održivog razvoja označilo je 53 % ispitanika, a odlično 33 % ispitanika. U Krapinsko-zagorskoj županiji također najveći broj ispitanika, njih 64 % označava svoje poznavanje koncept održivog razvoja kao vrlo dobro, a zatim kao odlično 9 % ispitanika.

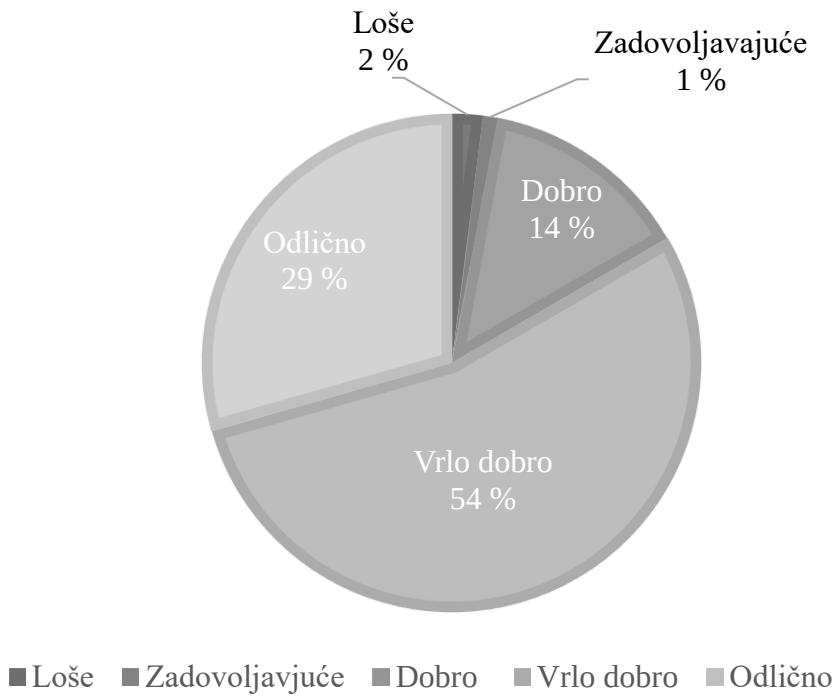

Grafikon 4. Poznavanje koncepta održivog razvoja turizma među nositeljima cikloturističke ponude

Izvor: rezultati istraživanja

Uspoređujući podatke iz Grafikona 2 koji se odnose na istraživanje s cikloturistima, može se zaključiti da su nositelji cikloturističke ponude bolje upoznati s konceptom održivog razvoja, odnosno na razini sve tri županije podaci su sljedeći: najveći broj cikloturista je svoju razinu poznavanja koncepta održivog razvoja turizma ocijenio kao dobro (36 %) te zadovoljavajuće (28 %), dok je najveći broj nositelja cikloturističke ponude svoje poznavanje ocijenilo kao vrlo dobro 54 % te odlično 29 %.

6.2.1. Rezultati deskriptivne statističke analize istraživanja s nositeljima cikloturističke ponude

U okviru ovoga poglavlja bit će prikazani rezultati deskriptivne statističke analize koji se odnose na održivost ponašanja cikloturista koja se mjeri s obzirom na iskustvo i stavove nositelja cikloturističke ponude koje su stekli na temelju direktnog kontakta s cikloturistima u turističkoj destinaciji. Podaci se analiziraju uz pomoć: aritmetičke sredine – AS, standardne devijacije – SD i koeficijenta varijacije − CV. U Tablici 33 prikazani su rezultati deskriptivne statističke analize za konstrukt „održivost ponašanja cikloturista“ koji se mjeri uz pomoć pet dimenzija: pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju, društveno odgovorno ponašanje, učenje o okolišu, učenje o kulturi i ekonomski aspekt ponašanja. Isto kao u istraživanju s cikloturistima, nositelji cikloturističke ponude su uz pomoć Likertove skale (ocijene od 1 – uopće se ne slažem do 5 – u potpunosti se slažem) ocijenili ukupno 25 tvrdnji kojima se mjerilo održivost ponašanja cikloturista u destinaciji. Nositelji cikloturističke ponude također su odgovorili na četiri dodatna pitanja koja se odnose na ekonomski aspekt ponašanja cikloturista, a odgovori su prikazani na Tablici 34.

Tablica 33. Rezultati deskriptivne statističke analize za konstrukt „održivost ponašanja cikloturista“ - iz perspektive nositelja cikloturističke ponude

Varijabla	Istarska županija N = 61			Splitsko-dalmatinska županija N = 30			Krapinsko-zagorska županija N = 11			Ukupno N = 102		
	AS	SD	CV (%)	AS	SD	CV (%)	AS	SD	CV (%)	AS	SD	CV (%)
Pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju												
PRO1.1	3.82	0.90	23.66	3.77	0.94	24.83	4.27	0.47	10.93	3.85	0.88	22.92
PRO2.1	3.51	1.01	28.80	4.10	0.80	19.59	3.91	0.54	13.80	3.73	0.95	25.38
PRO3.1	3.49	0.99	28.46	4.17	0.87	20.98	3.91	0.70	17.92	3.74	0.97	26.08
PRO4.1	3.80	0.98	25.77	4.30	0.70	16.33	4.00	0.45	11.18	3.97	0.88	22.26
PRO5.1	3.59	0.92	25.62	3.87	0.78	20.07	3.91	0.54	13.80	3.71	0.85	22.97
Društveno odgovorno ponašanje												
DOP1.1	3.00	0.98	32.77	3.33	0.88	26.52	3.45	0.69	19.90	3.15	0.94	29.79
DOP2.1	2.54	0.99	39.07	2.73	0.83	30.28	3.18	0.60	18.95	2.67	0.93	34.74
DOP3.1	2.79	1.07	38.26	3.33	0.84	25.33	3.36	0.67	20.04	3.01	1.00	33.22
DOP4.1	3.52	0.94	26.72	3.83	0.87	22.81	3.91	0.70	17.92	3.66	0.91	24.79
DOP5.1	3.15	1.03	32.73	3.47	0.90	25.95	3.55	0.82	23.13	3.28	0.98	29.80

Varijabla	Istarska županija			Splitsko-dalmatinska županija			Krapinsko-zagorska županija			Ukupno		
	AS	SD	CV (%)	AS	SD	CV (%)	AS	SD	CV (%)	AS	SD	CV (%)
Učenje o okolišu												
PUO1.1	3.66	0.83	22.82	3.93	0.69	17.58	3.91	0.54	13.80	3.76	0.77	20.53
PUO2.1	4.20	0.68	16.17	4.53	0.51	11.19	4.36	0.50	11.56	4.31	0.63	14.58
PUO3.1	3.61	0.74	20.42	4.00	0.74	18.57	3.55	0.82	23.13	3.72	0.76	20.53
PUO4.1	3.77	0.76	20.19	4.07	0.78	19.30	4.09	0.70	17.13	3.89	0.77	19.77
PUO5.1	3.89	0.91	23.54	4.30	0.70	16.33	3.91	0.54	13.80	4.01	0.84	20.91
Učenje o kulturi												
UOK1.1	3.72	0.71	19.08	3.60	0.89	24.85	3.82	0.60	15.79	3.70	0.76	20.43
UOK2.1	3.69	0.96	25.98	4.00	0.91	22.74	4.09	0.54	13.18	3.82	0.92	23.97
UOK3.1	3.95	0.69	17.55	3.87	0.94	24.24	3.73	0.65	17.35	3.90	0.76	19.59
UOK4.1	3.41	0.88	25.89	3.53	0.78	21.96	3.36	0.67	20.04	3.44	0.83	24.04
UOK5.1	3.54	0.85	23.95	3.60	0.81	22.60	3.45	0.69	19.90	3.55	0.82	22.99
Ekonomski aspekt ponašanja												
EAP1.1	3.41	0.90	26.44	3.70	0.70	18.98	3.55	0.52	14.73	3.51	0.82	23.29
EAP2.1	3.67	0.93	25.22	3.73	0.91	24.30	3.55	0.69	19.39	3.68	0.89	24.26
EAP3.1	3.64	0.91	25.10	3.77	0.77	20.54	3.91	0.70	17.92	3.71	0.85	22.97
EAP4.1	3.23	0.84	26.15	3.50	0.73	20.89	3.82	0.75	19.66	3.37	0.82	24.30
EAP5.1	4.13	0.88	21.41	4.33	0.76	17.49	4.18	0.75	17.95	4.20	0.83	19.85

Izvor: rezultati istraživanja

Prema rezultatima u Tablici 33 svi ispitanici koji su sudjelovali u istraživanju odgovorili su na sva pitanja. Razlog tome je *online* upitnik koji je bio kreiran tako da je svako pitanje bilo obvezno. Koeficijent varijacije je u intervalu između 20 % i 40 %, a za neke varijable koeficijent je u intervalu ispod 20 %, što znači da se aritmetička sredina može smatrati pouzdanim pokazateljem u ovoj analizi podataka. Vrijednost standardne devijacije je za sve varijable manji od jedan ili jednako jedan.

Prva dimenzija, **pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju** ima aritmetičke sredine između 3,71 i 3,97. Ispitanici se najmanje slažu s tvrdnjom PRO5.1: „Cikloturisti pokušavaju kod drugih ljudi probuditi svijest o važnosti zaštite i očuvanja prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji“ (AS = 3,71, SD = 0,85), a najviše se slažu s tvrdnjom PRO4.1: „Cikloturisti ne uništavaju biljke i ne ometaju životinje (ako su prisutne) u turističkoj destinaciji“ (AS = 3,97, SD = 0,88).

Za drugu dimenziju, **društveno odgovorno ponašanje** vrijednosti aritmetičke sredine se kreću od 2,67 do 3,66. Ispitanici se najmanje slažu s tvrdnjom da DOP2.1: „Cikloturisti žele pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji“ (AS = 2,67, SD = 0,93), a najveća aritmetička sredina unutar ove dimenzije vezana je uz varijablu DOP4.1: „Cikloturisti žele razviti dobre odnose s lokalnim stanovništvom u turističkoj destinaciji“ (AS = 3,66, SD = 2,67).

Treća dimenzija, **učenje o okolišu** ima vrijednosti aritmetičke sredine koje se kreću između 3,72 i 4,31. S time da se s varijablom PUO3.1: „Cikloturisti su za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji zainteresirani za prikupljanje informacija o prirodnom okolišu u destinaciji“ (AS = 3,72, SD = 0,76), ispitanici slažu najmanje, a s varijablom PUO2.1: „Cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji žele što više boraviti u prirodnom okruženju“ ispitanici se najviše slažu (AS = 4,31, SD = 0,63).

Nadalje, za četvrtu dimenziju koja se odnosi na **učenje o kulturi** vrijednosti aritmetičke sredine su između 3,44 do 3,90, s time da varijabla UOK4.1: „Cikloturisti žele što više prilagoditi svoje ponašanje kulturnim vrijednostima lokalnog stanovništva u turističkoj destinaciji“ ima najniže ocjene, odnosno ispitanici se najmanje slažu s navedenom varijablom (AS = 3,44, SD = 0,83), a s varijablom UOK3.1: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti vole istraživati lokalnu tradiciju i događaje“ ispitanici se najviše slažu (AS = 3,90, SD = 0,76).

Zadnja dimenzija, **ekonomski aspekt ponašanja** ima vrijednosti aritmetičke sredine između 3,37 i 4,20. Ispitanici se najmanje slažu s tvrdnjom EAP4.1: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti se trude podržati lokalno gospodarstvo“ (AS = 3,37, SD = 0,82), a najviše

se slažu s tvrdnjom da EAP5.1: „Cikloturisti preferiraju odlazak na odmor u pred ili post turističkoj sezoni„ (AS = 4,20, SD = 0,83).

Kao što je već navedeno, nositelji cikloturističke ponude dodatno su odgovorili na četiri pitanja, isto kao i cikloturisti, a koja se odnose na ekonomski aspekt ponašanja:

- cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca za boravak u turističkoj destinaciji koja podržava inicijative za održivi razvoj turizma (DIN1.1)
- cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca ukoliko smještajni objekt u kojem borave primjenjuje aktivnosti koje podržavaju održivi razvoj turizma (DIN2.1)
- cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca prilikom boravka u turističkoj destinaciji u svrhu prikupljanja sredstava za projekte usmjerene prema poboljšanju održivosti turističke destinacije (DIN3.1)
- cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca za sudjelovanje u turističkom proizvodu koji je razvijen u skladu s načelima održivog razvoja (primjerice plaćanje rente za vožnju biciklom po uređenoj biciklističkoj stazi) (DIN4.1).

Rezultati se nalaze u Tablici 34.

Tablica 34. Dodatno mjerenje ekonomskog aspekta ponašanja cikloturista

Varijabla/ destinacija	DIN1.1			DIN2.1			DIN3.1			DIN4.1		
	Spremni su*	**Nisu spremni ****	**Nemam stav o tome**	**Spremni su***	**Nisu spremni ****	**Nemam stav o tome**	**Spremni su***	**Nisu spremni ****	**Nemam stav o tome**	**Spremni su***	**Nisu spremni ****	**Nemam stav o tome**
IŽ N = 61	47,54	22,95	29,51	45,90	21,31	32,79	36,07	21,31	42,62	60,66	21,31	18,03
SDŽ N = 30	53,33	6,67	40,00	53,33	10,00	36,67	33,33	3,33	63,33	56,67	3,33	40,00
KZŽ N = 11	72,73	0,00	27,27	72,73	0,00	27,27	54,55	9,09	36,36	90,91	9,09	0,00
Ukupno N = 102	51,96	15,69	32,35	50,98	15,69	33,33	37,25	14,71	48,04	62,75	14,71	22,55

Izvor: rezultati istraživanja

*Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca
**Cikloturisti nisu spremni izdvoji dodatni iznos novca

Prema podacima u Tablici 34 najviše ispitanika, njih 62,75 % smatra da su cikloturisti spremni platiti dodatni iznos novca za DIN4.1: „Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca za sudjelovanje u turističkom proizvodu koji je razvijen u skladu s načelima održivog razvoja (primjerice plaćanje rente za bicikliranje po uređenoj biciklističkoj stazi). A s druge strane, najviše ispitanika smatra da cikloturisti nisu spremni izdvojiti dodatni iznos novca za DIN1.1: „Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca za boravka u turističkoj destinaciji koja podržava inicijative za održivi razvoj turizma“ (15,69 %), te isti postotak ispitanika (15,69 %) smatra da cikloturisti nisu spremni izdvojiti dodatni iznos novca za DIN2.1: „Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca ukoliko smještajni objekt u kojemu borave primjenjuje aktivnosti koje podržavaju održivi razvoj turizma“.

U nastavku se nalazi Tablica 35 u kojoj su prikazane ukupne aritmetičke sredine stavova ispitanika za svaku od pet dimenzija mjerenja održivosti ponašanja cikloturista, po županijama.

Tablica 35. Aritmetičke sredine za svaku dimenziju mjerenja održivosti ponašanja cikloturista prema destinacijama

Destinacija	Pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju	Društveno odgovorno ponašanje	Učenje o okolišu	Učenje o kulturi	Ekonomski aspekt ponašanja
IŽ N = 61	3,64	3,00	3,82	3,66	3,62
SDŽ N = 30	4,04	3,34	4,17	3,72	3,81
KZŽ N = 11	4,00	3,49	3,69	3,69	3,80
Ukupno N = 102	3,80	3,15	3,94	3,68	3,69

Izvor: rezultati istraživanja

Prema stavovima nositelja cikloturističke ponude u Tablici 35 cikloturisti se u području pro-okolišnog ponašanja specifičnog za destinaciju najodrživije ponašanju na području Splitsko-dalmatinske županije, a s aspekta društveno odgovornog ponašanja cikloturisti se najodrživije ponašanju na području Krapinsko-zagorske županije. Ispitanici se slažu da je ponašanje učenja

o okolišu najviše na području Splitsko-dalmatinske županije. Prema stavovima ispitanika ponašanje u kontekstu učenje o kulturi najodrživije je na području Splitsko-dalmatinske županije, kao i održivost ponašanja u kontekstu ekonomskog aspekta ponašanja cikloturista.

6.3. Rezultati eksplorativne faktorske analize (EFA)

U nastavku su navedeni rezultati provođenja eksplorativne faktorske analize (EFA) za sljedeće konstrukte: „održivost ponašanja cikloturista“, „percipirana održivost cikloturista“, „zadovoljstvo cikloturista“ i „održivost ponašanja cikloturista“ iz perspektive nositelja cikloturističke ponude. Rezultati su komentirani u skladu s kriterijima koji su navedeni u okviru poglavlja 5.6. Metode analize podataka.

6.3.1. Konstrukt održivost ponašanja cikloturista

Prva eksploratorna faktorska analiza odnosi se na konstrukt „održivost ponašanja cikloturista“ za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji (Tablica 36). Za potrebe istraživanja korištena je STB ljestvica koju su razvili autori Chandran i suradnici (2021), a koja je prilagođena potrebama ovoga istraživanja kako je to prikazano u poglavlju 5.3. Kreiranje upitnika.

Tablica 36. Faktorska analiza konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“

Kod varijable	Varijabla	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Faktor 1 – Društveno odgovorno ponašanje				
DOP2	Želim pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji.	,724		
DOP1	Smatram da za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trebam doprinijeti razvoju lokalne zajednice.	,683		
DOP3	Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji spreman sam uložiti dio svog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu projekta usmjerenih na održivi razvoj turizma.	,628		
PRO5	Pokušavam probuditi svijest kod drugih ljudi o važnosti zaštite i očuvanja prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji.	,606		
DOP5	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više usvojiti svakodnevne navike ponašanja lokalnog stanovništva.	,573		
PUO1	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više koristiti okolišno prihvatljive proizvode.	,540		

Nastavak na sljedećoj stranici.

Kod varijable	Varijabla	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Faktor 2 – Ekonomski odgovorno ponašanje				
EAP2	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram konzumirati autentičnu hranu, neovisno o cijeni.		,692	
UOK1	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji volim istraživati lokalnu povijest.		,687	
EAP4	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trudim se podržati lokalno gospodarstvo.		,673	
EAP1	Boravim u smještajnim objektima u vlasništvu lokalnog stanovništva.		,629	
UOK3	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji volim istraživati lokalnu tradiciju i događaje.		,548	
Faktor 3 – Okolišno odgovorno ponašanje				
PRO4	Ne uništavam biljke i ne ometam životinje (ako su prisutne) u turističkoj destinaciji.			,821
PRO3	Svoj otpad odlažem na odgovarajući način u destinaciji u kojoj trenutno boravim, ostavljajući je čistom i urednom.			,780
Ukupno		3,134	1,664	1,314
% objašnjene varijance		28,104	16,801	14,107
Kumulativni % objašnjene varijance		28,104	44,905	59,012
Cronbach's alpha		,709	,672	,547

"Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization."

a. Rotation converged in 4 iterations.

Izvor: rezultati istraživanja

U Tablici 36 prikazani su rezultati eksploratorne faktorske analize, koja se provodila na 25 tvrdnja unutar konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“, koristeći metodu analiza glavnih komponenata - PCA (eng. *Principal Component Analysis*). Opravdanost provođenje PCA utvrdilo se uz pomoć Kaiser-Meyer-Olkin - KMO testa, koji upućuje na zadovoljavajuće vrijednosti (,805), odnosno na opravdanost provođenja ove analize (Pallant, 2020). Nadalje, vrijednost Bartlettova testa je statistički značajna ($\chi 2$ = 1251,825, df = 91, p = 0,000), koja također ukazuje na opravdanost provođenja faktorske analize (> 0,5). Kroz nekoliko provedenih rotacija izostavljene su tvrdnje koje su mjerile više od jedne dimenzije ili niti jednu dimenziju te koje su bile manje od 0,5. Originalno je broj tvrdnja iznosio 25, a sada je broj tvrdnja sveden na 13, koje su raspoređene u tri faktora. Izbačene varijable su sljedeće: PRO1: „Primjećujem svako onečišćenje okoliša u turističkoj destinaciji u kojoj boravim“, PRO2: „Poštujem pravila i upute koje su mi upućene dok sudjelujem u kulturnim, rekreacijskim i avanturističkim aktivnostima u turističkoj destinaciji“, DOP4: „Želim razviti dobre odnose s lokalnim stanovništvom u turističkoj destinaciji“, PUO2: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više boraviti u prirodnom okruženju“, PUO3: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji zainteresiran sam za prikupljanje informacija o prirodnom okolišu u destinaciji“, PUO4: „Želim što više promatrati prirodni okoliš (faunu, floru, divlji svijet) u turističkoj destinaciji“, PUO5: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram odlazak na mjesta gdje je priroda netaknuta ili zaštićena“, UOK2: „Poštujem kodeks ponašanja tijekom posjeta određenom mjestu u turističkoj destinaciji, koja to zahtijevaju“, UOK4: „Želim što više prilagoditi svoje ponašanje kulturnim vrijednostima lokalnog stanovništva u turističkoj destinaciji“, UOK5: „Tijekom boravka u turističkoj destinaciji želim posjetiti mjesta koja će mi omogućiti interakciju s lokalnim stanovništvom“, EAP3: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram kupovati lokalne proizvode i suvenire domaćih proizvođača, neovisno o cijeni“ i EAP5: „Preferiram odlazak na odmor u pred ili post turističkoj sezoni“.

Novi faktori su: Faktor 1 - „Društveno odgovorno ponašanje“ – sastoji se od šest varijabla, faktorska opterećenja kreću se od ,724 do ,540, objašnjava 28,104 % ukupne varijance, a ukupna vrijednost iznosi 3,134. Faktor 2 – „Ekonomski odgovorno ponašanje“ – sastoji se od pet varijabla, faktorska opterećenja kreću se od ,692 do ,548, objašnjeno je 16,801 % varijance, a ukupna vrijednost iznosi 1,644. Faktor 3 – „Okolišno odgovorno ponašanje“ – sastoji se od dvije varijable, faktorska opterećenja kreću se od ,821 do ,780, objašnjeno je 14,107 % varijance, a ukupna vrijednost iznosi 1,314.

Dobivene vrijednosti *Cronbach's alphe* smatraju se prihvatljivim, no niže vrijednosti mogu ukazivati i na potrebu ubacivanja većeg broja varijabla unutar jednog faktora. Dobivene vrijednosti *Cronbach's alpha* koeficijenta u Tablici 35 su sljedeće: Faktor 1 = 0,709 (kumulativni % objašnjene varijance

28,104 %), Faktor 2 = 0,627 (kumulativni % objašnjene varijance 44,905 %) i Faktor 3 = 0,547 (kumulativni % objašnjene varijance 59,012 %). Ljestvica mjerenja održivosti ponašanja cikloturista sastoji se od konzistentnih čestica s obzirom na to da je vrijednost *Cronbach's alpha* koeficijenta 0,729. Dobivene dimenzije i tvrdnje koje čine faktore unutar konstrukta „održivost ponašanja cikloturista" teorijski su smisleni. Stoga je, nova struktura koja je vidljiva u Tablici 37 zadržana za provođenje daljnjih analiza.

Dakle, prema tome struktura predložene mjerne ljestvice u radu autora Chandran i suradnici (2021) nije potvrđena u ovom istraživanju, već su izlučeni novi faktori koji su nazvani prema pripadajućim tvrdnjama. S obzirom na novu raspoređenost i sastav mjerne ljestvice održivosti ponašanja cikloturista, u nastavku su prikazane nove aritmetičke sredine i standardne devijacije za svaki prethodno definirani faktor (Tablica 37).

Tablica 37. Aritmetička sredina i standardna devijacija dimenzija mjerenja održivosti ponašanja cikloturista – nakon provedene EFA-e

Dimenzija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
Društveno odgovorno ponašanje	3,95	0,83
Ekonomski odgovorno ponašanje	3,94	0,69
Okolišno odgovorno ponašanje	4,08	0,85

Izvor: rezultati istraživanja

Nakon izlučenih čestica iz mjerene ljestvice i kreiranja novih dimenzija izračunato je da najveću aritmetičku sredinu ima dimenzija „Okolišno odgovorno ponašanje" (AS = 4,08, SD = 0,85), a najmanju ima dimenzija „Ekonomski odgovorno ponašanje" (AS = 3,94, SD = 0,69) (Tablica 37).

Faktori koji su dobiveni provođenjem EFA dodatno će se analizirati konfirmatornom faktorskom analizom i ako se potvrde primijenit će se prilikom testiranja hipoteza, u nastavku doktorskog rada (poglavlje 6.4.).

Utvrđivanje razine održivosti ponašanja cikloturista temelji se na deskriptivnoj statistici. Ukratko, ono što je tome prethodilo je provođenje deskriptivne statističke analize i faktorske analize s pomoću koje su formirani novi faktori unutar konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“. Kreirani faktori su: Faktor 1 – „Društveno odgovorno ponašanje“, Faktor 2 – „Ekonomski odgovorno ponašanje“, Faktor 3 – „Okolišno odgovorno ponašanje“, a za potrebe utvrđivanja „održivosti ponašanja cikloturista“ izračunat je prosjek vrijednosti sva tri faktora.

Na temelju prosječnih ocjena ispitanika utvrđena je razina održivosti njihovog ponašanja (primijenjena je mjerna ljestvica od 1 do 5). Premda se aritmetičke sredine mogu smatrati nedovoljno reprezentativne u statističkom smislu, no s obzirom na cilj, korištenje aritmetičke sredine za utvrđivanje razine održivosti cikloturista, smatra se logičnim izborom.

Stoga, prema rezultatima u Tablici 37 može se zaključiti da se cikloturisti ponašanju održivo. Naime, prosječne ocijene, koje su izračunate za svaki faktor, ako su veće od tri ukazivat će na održivost ponašanja cikloturista, a aritmetičke sredine koje su manje od tri sugerirat će neodrživost ponašanja cikloturista. U nastavku se nalazi objašnjenje rezultata:

- cikloturisti se ponašaju održivo u kontekstu „Društveno odgovornog ponašanja“ (AS = 3,95 > 3)
- cikloturisti se ponašaju održivo u kontekstu „Ekonomski odgovorno ponašanje“ (AS = 3,94 > 3)
- cikloturisti se ponašaju održivo u kontekstu „Okolišno odgovorno ponašanje“ (AS = 4,08 > 3).

U skladu s navedenim, aritmetičke sredine sva tri faktora su veće od tri, stoga se zaključuje da se cikloturisti ponašanju održivo prema njihovim osobnim ocjenama svojeg ponašanja. Ovi rezultati će se dodatno testirati provođenjem konfirmatorne faktorske analize u nastavku ovoga rada (poglavlje 6.4.1).

U nastavku se prelazi na analizu konstrukta „percipirana održivost cikloturista“.

6.3.2. Konstrukt percipirana održivost cikloturista

U nastavku, u Tablici 38 prikazana je faktorska analiza za konstrukt „percipirana održivost cikloturista“. Na opravdanost provođenja ove statističke analize ukazuje rezultat KMO testa koji upućuje na zadovoljavajuće vrijednosti (,774) (Shrestha, 2021) te statistička značajnost vrijednost Bartlettova ($\chi 2$ = 1105,221, df = 55, p = 0,000), odnosno veća je od 0,5.

Tablica 38. Faktorska analiza konstrukta „percipirana održivost cikloturista“

Kod varijable	Varijable	Faktor 1	Faktor 2
Faktor 1 – Očuvanje resursa			
POT7	Na području ove destinacije vidljiva je orijentacija na poticanje očuvanja i odgovorne potrošnje vode.	,712	
POT5	Kulturni resursi (festivali, tradicija itd.) kvalitetno su valorizirani na području ove destinacije.	,690	
POT1	Promocija ove turističke destinacije naglašava načela održivog razvoja turizma.	,597	
POT13	Primijetio sam da destinacija promiče uštedu električne energije i učinkovito korištenje energije.	,585	
POT4	Resursi povijesne baštine (spomenici i sl.) kvalitetno su valorizirani na području ove destinacije.	,530	
POT6	Zahvaljujući turističkoj aktivnosti na području ove destinacije čuvaju se lokalna kultura, kulturna i povijesna baština te izvornost destinacije.	,501	
Faktor 2 – Stanje destinacije			
POT14	Lokalno stanovništvo se dobro ophodi prema turistima.		,757
POT15	U ovoj destinaciji postoji dobra ponuda lokalnih proizvoda.		,709
POT12	Na području ove destinacije gužve nisu pretjerane, čak i prilikom veće navale turista.		,680
POT11	Na području ove destinacije buka je prihvatljiva, čak i prilikom većih turističkih gužva		,581
POT10	Čistoća ove destinacije je dobra.		,537

Ukupno	3,093	1,565
% objašnjene varijance	28,119	14,230
Kumulativni % objašnjene varijance	28,119	42,349
Cronbach's alpha	,680	,692

"Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization."

a. Rotation converged in 3 iterations.

Izvor: rezultati istraživanja

Mjerenje percipirane održivosti temeljilo se na jednoj dimenziji koja se sastojala od 15 tvrdnja. Kroz nekoliko provedenih rotacija izostavljene su neke tvrdnje koje su se odnosile na više od jednog faktora, na niti jedan faktor ili su bile manje od 0,50. Izostavljene tvrdnje su sljedeće: POT2: „Postoji dobar odnos kvalitete/cijene turističkih usluga u destinaciji", POT3: „Ova destinacija ima veće koristi od turizma od negativnih učinaka turizma na destinaciju", POT8: „Na području ove destinacije razina zagađenja je prihvatljiva", POT9: „Mirisi su prihvatljivi na području ove destinacije".

Nakon provedene PCA, konstrukt „percipirana održivost cikloturista" sastoji se od ukupno 11 varijabli, koje su raspoređene u dva novokreirana faktora. Faktor 1 - „Očuvanje resursa" - sastoji se od šest varijabli, faktorska opterećenja kreću se od ,712 do ,501, objašnjenost varijance je 28,119 %, a ukupna vrijednost je 3,093. Faktor 2 - „Stanje destinacije" – sastoji se od pet varijabli, koje imaju faktorska opterećenja od ,757 do ,537, objašnjenost varijance je 14,230 %, a ukupna vrijednost je 1,565. Utvrđena je zadovoljavajuća razina pouzdanosti za Faktor 1− *Cronbach's alpha* 0,680, a za Faktor 2 − *Cronbach's alpha* 0,692. Dok ukupna razina pouzdanosti iznosi ,743. Ukupna varijanca iznosi 42,349 %.

Iako su neke vrijednosti nešto niže, dobivena struktura će se zadržati i koristiti u daljnjim analizama zbog teorijske i sadržajne smislenosti.

S obzirom na novu raspoređenost i sadržaj ljestvice s kojom se mjerila percipirana održivost od strane cikloturista, u nastavku su prikazane nove aritmetičke sredine i standardne devijacije za svaku kreiranu dimenziju, u Tablici 39.

Tablica 39. Aritmetička sredina i standardna devijacija konstrukta „percipirana održivost cikloturista“ – nakon provedene EFA-e

Dimenzija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
Očuvanje resursa	3,86	0,80
Stanje destinacije	3,94	0,75

Izvor: rezultati istraživanja

Dimenzija „Stanje destinacije“ ima veću aritmetički sredinu od dimenzije „Očuvanje resursa“, što konkretnije može značiti da se cikloturisti više slažu s tvrdnjom da je izraženije općenito stanje održivosti u destinacijama, nego što je izražena primjena održivosti prilikom očuvanja resursa (prirodnih, kulturnih, povijesnih i slično).

Dobivena struktura dodatno će se testirati uz primjenu konfirmatorne faktorske analize.

6.3.3. Konstrukt zadovoljstvo cikloturista

U nastavku, u Tablici 40 nastavlja se s faktorskom analizom za mjerni konstrukt „zadovoljstvo cikloturista“. Postotak akumulirane varijance iznosi 46,824 za dva faktora. Nadalje, vrijednost Bartlettova testa je statistički značajna ($\chi 2 = 891,543$, df = 36, p = 0,000), a rezultat KMO testa upućuju na zadovoljavajuće vrijednosti (,749) (Shrestha, 2021).

Tablica 40. Faktorska analiza konstrukta „zadovoljstvo cikloturista“ za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji

Kod varijable	Varijabla	Faktor 1	Faktor 2
Faktor 1 – Zadovoljstvo domaćinom			
ZED7	Znanje stranih jezika lokalnog stanovništva i djelatnika u turizmu	,709	
ZED5	Ljubaznost domaćina	,662	
ZED6	Strpljenje domaćina	,649	
ZED1	Znanje stranih jezika	,635	
ZED3	Znanje o ostaloj ponudi važnoj za cikloturiste	,624	
ZED2	Znanje o dostupnim biciklističkim stazama	,618	
Faktor 2 – Elementi destinacije			
ZEC7	Uređenost biciklističkih staza		,782
ZEC9	Dodatni sadržaji na biciklističkoj stazi		,778
ZETD4	Sadržaji za djecu		,516
Ukupno		2,766	1,448
% objašnjene varijance		30,738	16,086
Kumulativni % objašnjene varijance		30,738	46,824
Cronbach's alpha		,734	,523

"Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization." a. Rotation converged in 3 iterations.

Izvor: rezultati istraživanja

Izvorno, istraživanje razine zadovoljstva cikloturista temeljilo se na tri dimenzije, koje su se sastojale od ukupno 25 varijabli. Kroz nekoliko provedenih rotacija izostavljene su tvrdnje koje su se odnosile na više od jednog faktora, na niti jedan faktor ili tvrdnje koje su bile manje od 0,50. Izbačene varijable su: ZETD1: „Kulturna događanja“, ZETD2: „Vođeni izleti i ture“,

ZETD3: „Sportski sadržaji i aktivnosti“, ZETD5: „Zdravstvene usluge“, ZETD6: „Kvaliteta smještaja“, ZETD7: „Čistoća destinacije“, ZETD8: „Kvaliteta hrane“, ZETD9: „Pristupačnost cijena“, ZEC1: „Osobna sigurnost“, ZEC2: „Vremenski uvjeti“, ZEC3: „Atraktivnost okoliša duž biciklističke staze“, ZEC4: „Kvaliteta zraka“, ZEC5: „Prilagođenost smještajnog objekta cikloturistima“, ZEC6: „Prilagođenost ugostiteljskih objekta cikloturistima“, ZEC8: „Dostupnost informacija“ i ZED4: „Gostoljubivost domaćina“.

Nakon provedene analize definirana su ukupno dva faktora koji se sastoje od devet varijabli. Svaki novo kreirani faktor ima zadovoljavajuću razinu pouzdanosti: Faktor 1 – „Zadovoljstvo domaćinom“ – sastoji se od šest varijabli, faktorska opterećenja kreću se od ,709 do ,618, *Cronbach's alpha* 0,734, objašnjenost varijance je 30,738 %, ukupna vrijednost iznosi 2,766. Faktor 2 – „Elementi destinacije“ – sastoji se od tri varijable, faktorska opterećenja kreću se od ,782 do ,516, *Cronbach's alpha* 0,523, objašnjenost varijance je 16,086 %, ukupna vrijednost 1,448. Na dobru unutarnju dosljednost čestica prema konstruktu ukazuje *Cronbach's alpha* koeficijent koji za sva tri faktora iznosi 0,749. Novo kreirani faktori i pripadajuće varijable teorijski i sadržajno su smisleni. S obzirom na novu raspoređenost i sastav ljestvice kojom se mjeri zadovoljstvo cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji, u nastavku su prikazane nove aritmetičke sredine i standardne devijacije za svaki definirani faktor, u Tablici 41.

Tablica 41. Aritmetička sredina i standardna devijacija za konstrukt „zadovoljstvo cikloturista“ za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji – nakon provedene eksploratorne faktorske analize – EFA-e

Dimenzija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
Zadovoljstvo domaćinom	4,06	0,78
Elementi destinacije	3,96	0,85

Izvor: rezultati istraživanja

Nakon izlučenih čestica iz mjerene ljestvice i kreiranja novih dimenzija izračunato je da najveću aritmetičku sredinu ima dimenzija „Zadovoljstvo domaćinom“ (AS = 4,06, SD = 0,78), odnosno može se zaključiti da su cikloturisti zadovoljni domaćinima, a dimenzija „Elementi destinacije“

imaju nešto niže vrijednosti (AS = 3,96, SD = 0,85), odnosno cikloturisti su malo manje zadovoljni s elementima destinacije (Tablica 41).

6.3.4. Konstrukt održivosti ponašanja cikloturista iz perspektive nositelja cikloturističke ponude i cikloturista

U nastavku se nalazi Tablica 42 koja se odnosi na mjerenje održivosti ponašanja cikloturista. Kreirani faktori koji su prikazani u nastavku bazirani su na podacima iz dva istraživanja. Dakle, odnose se na dio istraživanja koje se provelo s cikloturistima, a kojemu je cilj bio utvrditi razinu održivosti ponašanja cikloturista, tako da oni uz pomoć Likertove skale (pet stupnjeva) daju ocjenu za svaku tvrdnju koja se odnosi na njihovo održivo ponašanje te na drugo istraživanje kojemu je cilj bio da nositelji cikloturističke ponude ocijene na temelju svog iskustva u kojoj se mjeri cikloturisti ponašanju održivo za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji. Dio istraživanja koje se odnosi na mjerenje održivosti ponašanja cikloturista u istraživanju s cikloturistima i u istraživanju s nositeljima cikloturističke ponude temelji se na istim pitanjima koja su samo prilagođena ciljnoj skupini, što je i prikazano u okviru poglavlja 5. Metodologija provođenja primarnog istraživanja.

Važno je navesti da se provedena analiza temelji na uzorku od 706 ispitanika, od čega je 604 cikloturista i 102 nositelja cikloturističke ponude. Opravdanost provođenja ove statističke analize (Tablica 42) potvrđuje postotak akumulirane varijance koji iznosi 62,074 za tri faktora. Nadalje, vrijednost Bartlettova testa je statistički značajna ($\chi 2 = 1855{,}8070$, df = 91, p = 0,000), a rezultat KMO testa upućuju na zadovoljavajuće vrijednosti (,824) (Shrestha, 2021).

Tablica 42. Faktorska analiza održivosti ponašanja cikloturista iz perspektive nositelja cikloturističke ponude i cikloturista

Cikloturisti		**Nositelji cikloturističke ponude**		**Faktor 1**	**Faktor 2**	**Faktor 3**
Kod	**Tvrdnja**	**Kod**	**Tvrdnja**			
Faktor 1 - Društveno odgovorno ponašanje						
DOP2	Želim pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji.	DOP2.1	Cikloturisti žele pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji.	,780		
DOP1	Smatram da za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trebam doprinijeti razvoju lokalne zajednice.	DOP1.1	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti žele doprinijeti razvoju lokalne zajednice.	,733		
DOP3	Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji spreman sam uložiti dio svog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu projekta usmjerenih na održivi razvoj turizma.	DOP3.1	Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti su spremni uložiti dio svog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu projekta usmjerenih na održivi razvoj turizma.	,731		
DOP5	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više usvojiti svakodnevne navike ponašanja lokalnog stanovništva.	DOP5.1	Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti žele usvojiti svakodnevne navike ponašanja lokalnog stanovništva.	,627		

PRO5	Pokušavam probuditi svijest kod drugih ljudi o važnosti zaštite i očuvanja prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji.	PRO5.1	Cikloturisti pokušavaju kod drugih ljudi probuditi svijest o važnosti zaštite i očuvanja prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji.	,560		
Faktor 2 – Ekonomski odgovorno ponašanje						
UOK1	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji volim istraživati lokalnu povijest.	UOK1.1	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti vole istraživati lokalnu povijest.		,689	
EAP2	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram konzumirati autentičnu hranu, neovisno o cijeni.	EAP2.1	Cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiraju konzumirati autentičnu hranu, neovisno o cijeni.		,686	
EAP4	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trudim se podržati lokalno gospodarstvo.	EAP4.1	Za vrijeme boravaka u turističkoj destinaciji cikloturisti se trude podržati lokalno gospodarstvo.		,653	
EAP1	Boravim u smještajnim objektima u vlasništvu lokalnog stanovništva.	EAP1.1	Cikloturisti preferiraju odsjedati u smještajnim objektima u vlasništvu lokalnog stanovništva.		,592	
UOK3	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji volim istraživati lokalnu tradiciju i događaje.	UOK3.1	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti vole istraživati lokalnu tradiciju i događaje.		,586	

Faktor 3 - Okolišno odgovorno ponašanje						
PRO4	Ne uništavam biljke i ne ometam životinje (ako su prisutne) u turističkoj destinaciji.	PRO4.1	Cikloturisti ne uništavaju biljke i ne ometaju životinje (ako su prisutne) u turističkoj destinaciji.			,789
PUO2	Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više boraviti u prirodnom okruženju.	PUO2.1	Cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji žele što više boraviti u prirodnom okruženju.			,640
PRO3	Svoj otpad odlažem na odgovarajući način u destinaciji u kojoj trenutno boravim, ostavljajući je čistom i urednom.	PRO3.1	Cikloturisti odlažu svoj otpad na odgovarajući način u destinaciji u kojoj trenutno borave, ostavljajući je čistom i urednom.			,631
PUO4	Želim što više promatrati prirodni okoliš (faunu, floru, divlji svijet) u turističkoj destinaciji.	PUO4.1	Cikloturisti žele što više promatrati prirodni okoliš (faunu, floru, divlji svijet) u turističkoj destinaciji.			,538
Ukupno				3,652	1,635	1,444
% objašnjene varijance				30,085	16,676	15,313
Kumulativni % objašnjene varijance				30,085	46,761	62,074
Cronbach's alpha				0,759	0,670	0,610

"*Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization."*

a. Rotation converged in 4 iterations.

Izvor: rezultati istraživanja

Broj tvrdnja u anketi za ovaj konstrukt iznosio je 25, a sada je sveden na 14 tvrdnja, koje su raspoređene u tri faktora. S obzirom na provedene rotacije došlo je do izostavljanja tvrdnja koje su raspoređene u više faktora, u niti jedan faktor ili im je vrijednost bila manja od 0,50. Izbačene varijable su sljedeće: PRO1/PRO1.1: „Primjećujem svako onečišćenje okoliša u turističkoj destinaciji u kojoj boravim"/„Cikloturisti primjećuju svako onečišćenje okoliša u turističkoj destinaciji u kojoj borave", PRO2/PRO2.1: „Poštujem pravila i upute koje su mi upućene dok sudjelujem u kulturnim, rekreacijskim i avanturističkim aktivnostima u turističkoj destinaciji"/„Cikloturisti poštuju pravila i upute koje su im upućene dok sudjeluju u kulturnim, rekreacijskim i avanturističkim aktivnostima u turističkoj destinaciji", DOP4/DOP4.1: „Želim razviti dobre odnose s lokalnim stanovništvom u turističkoj destinaciji"/„Cikloturisti žele razviti dobre odnose s lokalnim stanovništvom u turističkoj destinaciji", PUO1/PUO1.1: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više koristiti ekološki prihvatljive proizvode"/„Cikloturisti žele što više koristiti ekološki prihvatljive proizvode za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji", PUO3/PUO3.1: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji zainteresiran sam za prikupljanje informacija o prirodnom okolišu u destinaciji"/„Cikloturisti su za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji zainteresirani za prikupljanje informacija o prirodnom okolišu u destinaciji", PUO5/PUO5.1: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram odlazak na mjesta gdje je priroda netaknuta ili zaštićena„/„Cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiraju odlazak na mjesta gdje je priroda netaknuta ili zaštićena", UOK2/UOK2.1: „Poštujem kodeks ponašanja tijekom posjeta određenom mjestu u turističkoj destinaciji, koja to zahtijevaju"/„Cikloturisti poštuju kodeks ponašanja tijekom posjeta određenim mjestima u turističkoj destinaciji, koja to zahtijevaju", UOK4/UOK4.1: „Želim što više prilagoditi svoje ponašanje kulturnim vrijednostima lokalnog stanovništva u turističkoj destinaciji"/„Cikloturisti žele što više prilagoditi svoje ponašanje kulturnim vrijednostima lokalnog stanovništva u turističkoj destinaciji", UOK5/UOK5.1: „Tijekom boravka u turističkoj destinaciji želim posjetiti mjesta koja će mi omogućiti interakciju s lokalnim stanovništvom"/„Tijekom boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti posjećuju mjesta koja im omogućuju interakciju s lokalnim stanovništvom", EAP3/EAP3.1: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram kupovati lokalne proizvode i suvenire domaćih proizvođača, neovisno o cijeni"/„Cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiraju kupovati lokalne proizvode i suvenire domaćih proizvođača, neovisno o cijeni" i EAP5/EAP5.1: „Preferiram odlazak na odmor u pred ili post turističkoj sezoni"/„Cikloturisti preferiraju odlazak na odmor u pred ili post turističkoj sezoni".

Novi faktori i njihove vrijednosti su: Faktor 1 - „Društveno odgovorno ponašanje" - sastoji se od pet varijabli, faktorska opterećenja su od ,780 do ,560, objašnjenost varijance je 30,085 %, a ukupna vrijednost je 3,652. Faktor 2 - „Ekonomski odgovorno ponašanje" – sastoji se od pet varijabli,

faktorska opterećenja su od ,689 do ,586, objašnjenost varijance je 16,676 %, a ukupna vrijednost je 1,635. Faktor 3 – „Okolišno odgovorno ponašanje“ – sastoji se od četiri varijable, faktorska opterećenja su od ,789 do ,538, objašnjenost varijance je 15,313 %, a ukupna vrijednost je 1,444. Drugim riječima, dobiveni faktori isti su kao u istraživanju s cikloturistima (poglavlje 6.3.1.).

Dakle, prema navedenim rezultatima, struktura predložene mjerne ljestvice u radu autora Chandran i suradnici (2021) nije potvrđena u ovom istraživanju, već su faktori nazvani prema pripadajućim tvrdnjama. Dobivene vrijednosti *Cronbach's alpha* koeficijenta u Tablici 42 su sljedeće: Faktor 1 = 0,759, Faktor 2 = 0,670 i Faktor 3 = 0,610. Iako su vrijednosti *Cronbach's alpha* koeficijenta niže, posebice za Faktor 3, varijable će se zadržati i za daljnje analize će se koristiti ova struktura zbog logičnog rasporeda varijabli i zbog objašnjenja u uvodnom dijelu ovog poglavlja, koje ukazuje da su vrijednost *Cronbach's alpha* < 0,70 prihvatljive. Također, primjetna je teorijska i sadržajna smislenost rasporeda varijabli unutar svakog faktora.

U nastavku se nalazi Tablica 43 koja prikazuje prosječnu aritmetičku sredinu i prosječnu standardnu devijaciju za svaku dimenziju koja je nastala na temelju grupiranih podataka istraživanja s cikloturistima i nositeljima cikloturističke ponude.

Tablica 43. Aritmetička sredina i standardna devijacija konstrukta „održivosti ponašanja cikloturista“ – nakon provedene EFA-e (cikloturisti + nositelji cikloturističke ponude)

Dimenzija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
Društveno odgovorno ponašanje	3,83	0,90
Ekonomski odgovorno ponašanje	3,92	0,83
Okolišno odgovorno ponašanje	4,08	0,80

Izvor: rezultati istraživanja

Prema podacima u Tablici 43 najvišu aritmetičku sredinu ima dimenzija „okolišno odgovorno ponašanje“ (AS = 4,08, SD = 0,80), zatim dimenzija „ekonomski odgovorno ponašanje“ (AS = 3,92, SD = 0,83), a najnižu ima dimenzija „društveno odgovorno ponašanje“ (AS = 3,83, SD = 0,90). Dobiveni rezultati ukazuju na to da se cikloturisti najviše ponašaju održivo u području okolišno odgovornog ponašanja prema mišljenju nositelja cikloturističke ponude.

6.4. Rezultati konfirmatorne faktorske analize (CFA)

Univarijatne ekstremne vrijednosti su pronađene kod većine varijabli, no radilo se o svega nekoliko slučajeva po varijabli, a konačno je pronađeno 8 slučajeva, što je svega 1.3 % ukupne veličine uzorka. Kod velike većine slučajeva radilo se o ocjeni 1 na dotičnim varijablama gdje su svi ostali ispitanici odgovorili u rasponu od 3 do 5, pa su takvi odgovori, kojih je bilo nekolicina, opravdano sumnjivi. Iz tog razloga su takvi odgovori ublaženi tako da je ocjena 1 postala ocjena 2. Tako je izbjegnuto izbacivanje takvih slučajeva iz uzorka, što bi osim gubljenja preciznosti procjene parametara moglo dovesti i do njihove pristranosti. Nakon te korekcije pronađeno je još 16 slučajeva s multivarijatnim ekstremnih vrijednostima, no izbacivanje tih slučajeva nije bitno utjecalo na rezultate analiza, pa su ostavljeni u uzorku.

Približna normalnost podataka je utvrđena na osnovu Tablice 44, gdje je vidljivo da apsolutne vrijednosti koeficijenata asimetričnosti i spljoštenosti nisu prelazili 1, pa se može govoriti o približnoj normalnosti podataka. Ipak, pošto su formalni testovi odbacili hipotezu normalnosti, a i zbog korištenih mjernih ljestvica koje su po prirodi ordinalne, a ne kontinuirane, odlučeno je da će se u modeliranju koristiti MLM robusni procjenitelj.

U Tablici 44 prikazana je asimetričnost, spljoštenost i VIF vrijednost (eng. *Variance Inflation Factor*) svih varijabli korištenih u analizama. Iz tablice se vidi da nema zabrinjavajućih VIF vrijednosti, što upućuje na to da nema problema s multikolinearnosti varijabli.

Tablica 44. Deskriptivna statistika svih varijabli

Varijabla	Asimetričnost	Spljoštenost	VIF
DOP2	-0.32	-0.49	1.47
DOP1	-0.43	-0.21	1.39
DOP3	-0.42	-0.61	1.29
PRO5	-0.56	0.00	1.29
DOP5	-0.30	-0.55	1.41
PUO1	-0.40	-0.11	1.27
EAP2	-0.44	-0.10	1.29
UOK1	-0.48	-0.10	1.33
EAP4	-0.44	-0.37	1.20
EAP1	-0.41	-0.06	1.29
UOK3	-0.50	-0.38	1.32
PRO4	-0.61	-0.21	1.29
PRO3	-0.51	-0.59	1.28
POT14	-0.29	-0.17	1.50
POT15	-0.30	-0.22	1.46
POT12	-0.28	-0.40	1.44
POT11	-0.38	-0.24	1.37
POT10	-0.23	-0.46	1.34
POT7	-0.39	-0.20	1.46
POT5	-0.05	-0.80	1.41
POT1	-0.44	0.08	1.32
POT13	-0.27	-0.61	1.54
POT4	-0.21	-0.54	1.21
POT6	-0.14	-0.39	1.31

Nastavak na sljedećoj stranici.

Varijabla	Asimetričnost	Spljoštenost	VIF
ZED3	-0.46	-0.29	1.45
ZED2	-0.50	-0.02	1.46
ZED7	-0.45	-0.09	1.46
ZED6	-0.64	-0.07	1.44
ZED1	-0.43	0.08	1.42
ZED5	-0.60	-0.20	1.39
ZEC9	-0.43	-0.22	1.39
ZEC7	-0.50	-0.30	1.46
ZEC3	-0.68	0.03	1.24

Izvor: rezultati istraživanja

Prije ostalih analiza prvo se s pomoću CFA pristupilo provjeri mjernih instrumenata posebno za konstrukte održivosti ponašanja cikloturista, percepcije održivosti cikloturista i zadovoljstva cikloturista.

6.4.1. Konstrukt održivost ponašanja cikloturista

U Tablici 45 prikazane su korelacije između svih varijabli uključenih u mjernu skalu održivosti ponašanja cikloturista. Iz tablice se vidi da su međusobne korelacije unutar podskala uglavnom umjerene, dok su između skala korelacije slabe do umjerene.

Tablica 45. Matrica Pearsonovih korelacijskih koeficijenata - konstrukt održivost ponašanja cikloturista

	DOP2	DOP1	DOP3	PRO5	DOP5	PUO1	EAP2	UOK1	EAP4	EAP1	UOK3	PRO4	PRO3
DOP2	1.00												
DOP1	0.43	1.00											
DOP3	0.25	0.26	1.00										
PRO5	0.30	0.24	0.28	1.00									
DOP5	0.29	0.32	0.33	0.23	1.00								
PUO1	0.29	0.27	0.24	0.20	0.24	1.00							
EAP2	0.06	0.08	0.10	0.08	0.19	0.14	1.00						
UOK1	0.07	0.05	0.09	0.09	0.18	0.14	0.34	1.00					
EAP4	0.13	0.08	0.11	0.15	0.21	0.15	0.24	0.14	1.00				
EAP1	0.17	0.13	0.16	0.13	0.21	0.10	0.29	0.27	0.16	1.00			
UOK3	0.17	0.12	0.15	0.14	0.23	0.18	0.25	0.32	0.26	0.24	1.00		
PRO4	0.07	0.10	0.01	0.07	0.17	0.12	0.10	0.15	0.09	-0.03	0.14	1.00	
PRO3	0.04	0.11	0.06	0.05	0.14	0.11	0.05	0.12	0.08	0.06	0.11	0.36	1.00

Izvor: rezultati istraživanja

S pomoću CFA testirani su modeli konstrukta održivosti ponašanja cikloturista s tri faktora. Pokazatelji pristajanja modela dani su u Tablici 46.

Tablica 46. Pokazatelji pristajanja CFA modela za konstrukt održivosti ponašanja cikloturista

	CFI	TLI	SRMR	RMSEA	χ2 (df)	p	χ2/df
Model 1	0.953	0.940	0.042	0.035 [0.022, 0.047]	100.8 (62)	0.001	1.626
Model 2	0.970	0.962	0.038	0.028 [0.011, 0.041]	85.5 (61)	0.021	1.402

Izvor: rezultati istraživanja

Napomene: U procjeni modela korištena je metoda Satorra - Bentler (MLM) za ne - normalne varijable, s faktorom korekcije χ2 statistike koji je za finalni model iznosio 1.17. CFI, TLI i RMSEA predstavljaju robustne verzije ovih pokazatelja, temeljene na korigiranoj testnoj statistici.

Model 1 procijenjen je bez slobodnih parametara kovarijanci reziduala između promatranih varijabli i imao je dobre pokazatelje pristajanja, no provjerom reziduala i modifikacijskih indeksa otkriveno je da kovarijanca između čestica DOP1: „Smatram da za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trebam doprinijeti razvoju lokalne zajednice“ i DOP2: “Želim pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji“ nije dobro pokrivena modelom. Dodavanjem slobodnog parametra kovarijance reziduala između ovih čestica, odnosno dopuštanjem da reziduali slobodno koreliraju, postignuto je bolje pristajanje modela podacima (Model 2), gdje čak i χ^2 test nije bio značajan uz razinu značajnosti 0.01. Pitanja uz ove dvije čestice mogla su se ispitanicima učiniti dosta slična, a također je moguće da je odgovor na prvo pitanje utjecao na odgovor na drugo pitanje koje ga neposredno slijedi. Zato se može i konceptualno opravdati uvođenje slobodnog parametra. Grafički prikaz modela sa standardiziranim parametrima prikazan je na Slici 10. Sva faktorska opterećenja, kao i korelacije između faktora bili su visoko značajni. Faktori društveno odgovornog ponašanja i ekonomski odgovornog ponašanja su bili jako korelirani, dok su oba faktora imala bitno skromniju korelaciju s faktorom okolišno odgovornog ponašanja.

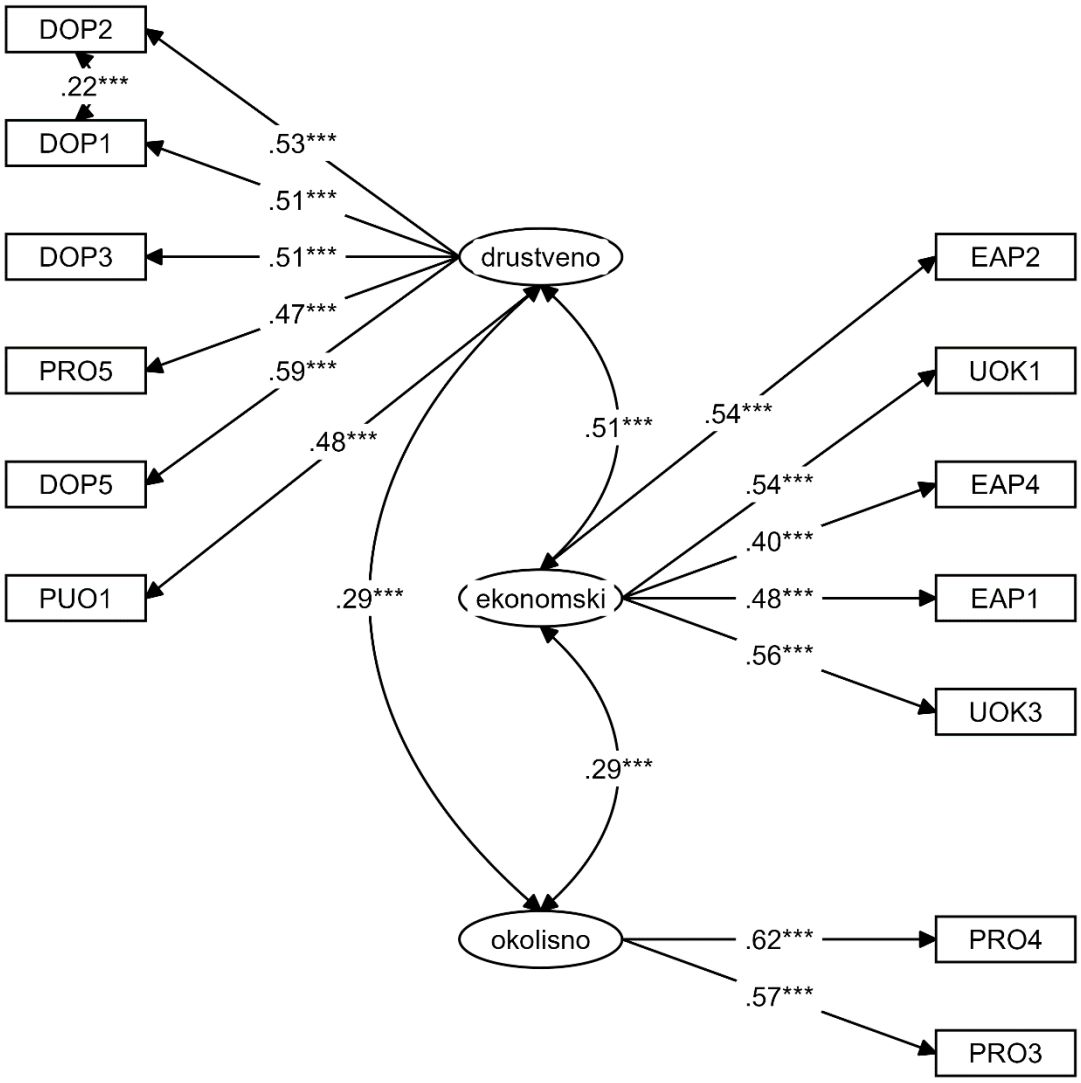

Slika 10. Dijagram rezultata konfirmatorne faktorske analize za konstrukt održivost ponašanja cikloturista

Izvor: rezultati istraživanja

Dobiveni dijagram rezultata konfirmatorne faktorske analize, prikazan na Slici 10, potvrđuje faktorsku strukturu, odnosno raspoređenost tvrdnja unutar faktora, koja je dobivena i provođenjem eksploratorne faktorske analize (poglavlje 6.3.1.).

6.4.2. Konstrukt percipirane održivosti cikloturista

U Tablici 47 prikazane su korelacije između svih varijabli uključenih u mjernu skalu percipirane održivosti cikloturista. Međusobne korelacije su uglavnom bile umjerene, uz jedan dio slabih i vrlo slabih korelacija.

Tablica 47. Matrica Pearsonovih korelacijskih koeficijenata - konstrukt percipirane održivosti cikloturista

Tvrdnje	POT14	POT15	POT12	POT11	POT10	POT7	POT5	POT1	POT13	POT4	POT6
POT14	1.00										
POT15	0.41	1.00									
POT12	0.34	0.36	1.00								
POT11	0.29	0.30	0.33	1.00							
POT10	0.36	0.21	0.25	0.25	1.00						
POT7	0.05	0.11	0.11	0.18	0.14	1.00					
POT5	0.08	0.06	0.06	0.18	0.14	0.39	1.00				
POT1	0.13	0.11	0.15	0.15	0.20	0.31	0.25	1.00			
POT13	0.10	0.26	0.26	0.30	0.20	0.39	0.28	0.30	1.00		
POT4	0.05	0.05	0.18	0.15	0.15	0.22	0.20	0.25	0.13	1.00	
POT6	0.10	0.17	0.28	0.09	0.23	0.17	0.30	0.16	0.22	0.27	1.00

Izvor: rezultati istraživanja

Konstrukt percipirane održivosti cikloturista provjeren je s pomoću CFA uz dvofaktorsku strukturu. Pokazatelji pristajanja modela dani su u Tablici 48. Model 1 procijenjen je bez slobodnih parametara kovarijanci reziduala između opaženih varijabli i nije imao dobre pokazatelje pristajanja, posebno što se tiče CFI i TLI, ali ni drugi pokazatelji nisu bili dobri.

Tablica 48. Pokazatelji pristajanja CFA modela za konstrukt percipirane održivosti cikloturista

	CFI	TLI	SRMR	RMSEA	χ2 (df)	p	χ2/df
Model 1	0.865	0.827	0.059	0.074 [0.061, 0.086]	157 (43)	0.000	3.652
Model 2	0.945	0.924	0.045	0.05 [0.033, 0.067]	58.6 (26)	0.000	2.253

Izvor: rezultati istraživanja

Napomene: U procjeni modela korištena je metoda Satorra - Bentler (MLM) za ne - normalne varijable, s faktorom korekcije χ2 statistike koji je za finalni model iznosio 1.195. CFI, TLI i RMSEA predstavljaju robusne verzije ovih pokazatelja, temeljene na korigiranoj testnoj statistici.

Modifikacijski indeksi su pokazali da ima dosta potencijalnih parametara koji bi se mogli osloboditi, u prvom redu kovarijanci između tvrdnja i dodatnih unakrsnih opterećenja nekih tvrdnja unutar dimenzije kojoj ne pripadaju. Kod većine ovih parametara uključene su bile varijable POT6: „Zahvaljujući turističkoj aktivnosti na području ove destinacije čuvaju se lokalna kultura, kulturna i povijesna baština te izvornost destinacije“ ili POT13: „Primijetio sam da destinacija promiče uštedu električne energije i učinkovito korištenje energije“. Kod reziduala su također utvrđena odstupanja u odnosu na ove dvije tvrdnje. Kako je u pitanju veći broj parametara koje bi trebalo osloboditi, a i zbog činjenice da njihovo uvođenje nije konceptualno i teoretski opravdano, odlučeno je da se ove dvije tvrdnje izbace iz modela, čime je postignuto znatno bolje pristajanje modela podacima (Model 2). Svi pokazatelji izuzev CFI, TLI i značajnosti χ^2 statistike bili su zadovoljavajući. Ove solidne, ali ne i optimalne performanse modela mogle bi se objasniti prirodom ulaznih podataka, gdje se već kod korelacijske matrice moglo vidjeti da varijable imaju slabije međusobne korelacije, pa se ni ne

može očekivati da će model pronaći jače strukture povezanosti unutar konstrukta. Pokazatelji CFI i TLI se računaju tako da se u određenom smislu testirani model uspoređuje s baznim modelom, koji je u osnovi model s pretpostavkom nezavisnosti gdje nema povezanosti opaženih varijabli preko faktorske strukture. Kako su korelacije između opaženih varijabli niske, taj bazni model je već dosta dobro prilagođen podacima, pa testirani model ne može jako puno poboljšati, što rezultira nešto nižim vrijednostima CFI i TLI, koje su rezultat same prirode ulaznih podataka (Rigdon 1996). Svi standardizirani parametri za Model 2 grafički su prikazani na Slici 11. Sva faktorska opterećenja, kao i korelacije između faktora bili su visoko značajni. Dimenzije „stanje destinacije“ i „očuvanje resursa“ imali su umjereno jaku korelaciju.

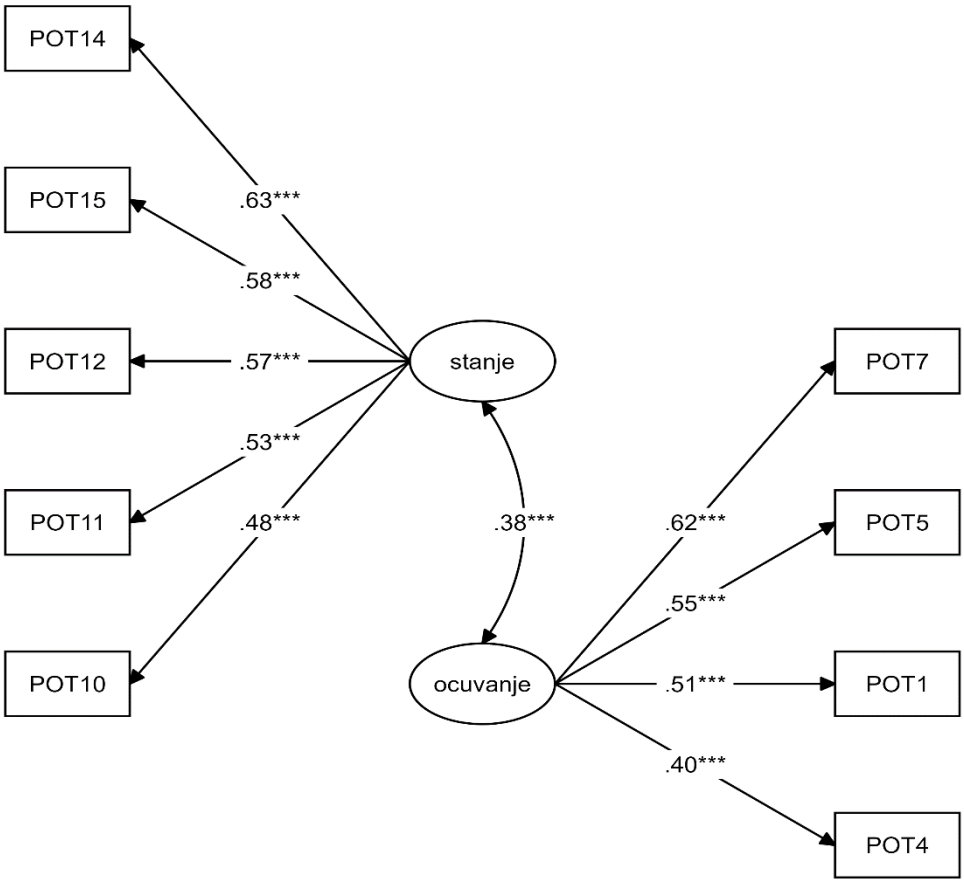

Slika 11. Dijagram rezultata konfirmatorne faktorske analize za konstrukt percipirane održivosti cikloturista

Izvor: rezultati istraživanja

U odnosu na dobivenu faktorsku strukturu koja je dobivena provođenjem EFA, sada se smanjio broj tvrdnji unutar dimenzije „očuvanje resursa“ te su izbačene tvrdnje POT6: „Zahvaljujući turističkoj aktivnosti na području ove destinacije čuvaju se lokalna kultura, kulturna i povijesna baština te izvornost destinacije“ i POT13: „Primijetio sam da destinacija promiče uštedu električne energije i učinkovito korištenje energije“.

6.4.3. Konstrukt zadovoljstva cikloturista

U Tablici 49 prikazane su korelacije između svih varijabli uključenih u mjernu skalu zadovoljstva cikloturista. Međusobne korelacije unutar podskala uglavnom su bile umjerene do jače, dok su između skala korelacije bile slabe do umjerene.

Tablica 49. Matrica Pearsonovih korelacijskih koeficijenata - konstrukt zadovoljstva cikloturista

Tvrdnje	ZED3	ZED2	ZED7	ZED6	ZED1	ZED5	ZEC9	ZEC7	ZEC3
ZED3	1.00								
ZED2	0.40	1.00							
ZED7	0.36	0.28	1.00						
ZED6	0.22	0.37	0.32	1.00					
ZED1	0.33	0.25	0.42	0.20	1.00				
ZED5	0.26	0.25	0.32	0.40	0.25	1.00			
ZEC9	0.18	0.13	0.08	0.14	0.09	0.03	1.00		
ZEC7	0.21	0.22	0.14	0.16	0.12	0.08	0.45	1.00	
ZEC3	0.08	0.18	0.09	0.14	0.12	0.07	0.25	0.35	1.00

Izvor: rezultati istraživanja

S pomoću CFA testirani su modeli konstrukta zadovoljstva cikloturista s dva faktora. Pokazatelji pristajanja modela dani su u Tablici 50. Model 1 procijenjen je bez slobodnih

parametara kovarijanci reziduala između opaženih varijabli, što je dalo granično dobre pokazatelje pristajanja.

Tablica 50. Pokazatelji pristajanja CFA modela za konstrukt zadovoljstva cikloturista

	CFI	TLI	SRMR	RMSEA	χ2 (df)	p	χ2/df
Model 1	0.923	0.894	0.046	0.065 [0.049, 0.083]	77.3 (26)	0.000	2.975
Model 2	0.970	0.955	0.036	0.043 [0.022, 0.062]	44.3 (24)	0.007	1.847

Izvor: rezultati istraživanja

Napomene: U procjeni modela korištena je metoda Satorra - Bentler (MLM) za ne - normalne varijable, s faktorom korekcije χ2 statistike koji je za finalni model iznosio 1.305. CFI, TLI i RMSEA predstavljaju robusne verzije ovih pokazatelja, temeljene na korigiranoj testnoj statistici.

Provjerom reziduala i modifikacijskih indeksa utvrđeno je da postoji niz parametara koji bi se potencijalno trebali osloboditi jer inicijalni model nije dobro modelirao povezanosti između pojedinih opaženih varijabli. To su bile u prvom redu kovarijance između tvrdnja ZED1: „Znanje stranih jezika“ i ZED7: „Znanje stranih jezika lokalnog stanovništva i djelatnika u turizmu“ te tvrdnje ZED5: „Ljubaznost domaćina“ i ZED6: „Strpljenje domaćina“. Kako ovi parovi čestica imaju slične formulacije pitanja i odnose se na vrlo slične koncepte, izgledno je da postoji dio varijacije koji je zajednički tim tvrdnjama, a koji nije objašnjen zajedničkim faktorom zadovoljstva domaćinom. Stoga je opravdano dodavanje spomenutih slobodnih parametara kovarijance reziduala između ovih tvrdnja, čime je postignuto puno bolje pristajanje modela podacima (Model 2), gdje su svi pokazatelji bili zadovoljavajući. χ^2 test također nije bio značajan uz razinu značajnosti 0.001. Svi procijenjeni parametri za Model 2 grafički su prikazani na Slici 12. Sva faktorska opterećenja, kao i korelacije između faktora bili su visoko značajni. Faktori zadovoljstva domaćinom i elementima destinacije pokazivali su umjereno jaku korelaciju.

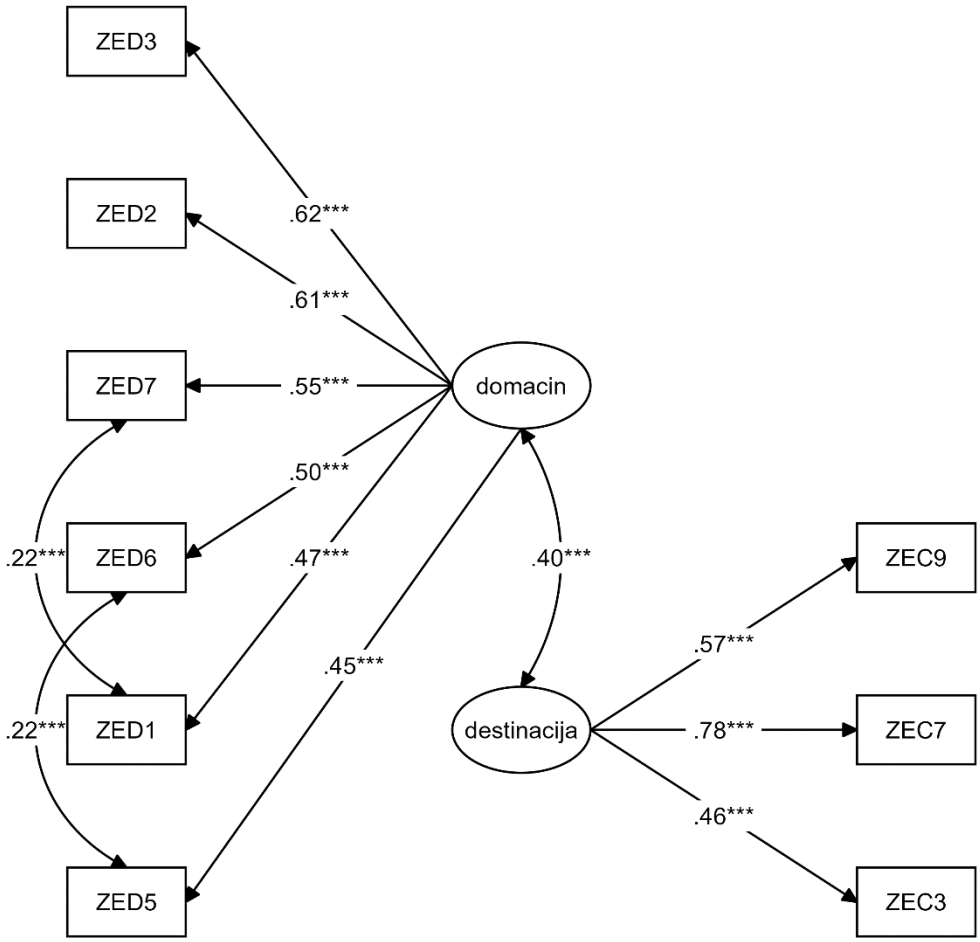

Slika 12. Dijagram rezultata konfirmatorne faktorske analize za konstrukt zadovoljstva cikloturista

Izvor: rezultati istraživanja

6.4.4. Cjelokupni CFA model za konstrukt održivost ponašanja cikloturista, percipirana održivost cikloturista i zadovoljstvo cikloturista

Cjelokupni CFA model objedinjuje sva tri prethodno obrađena konstrukta te uključuje u jedinstveni model svih sedam faktora, odnosno podskala. Ovdje su primijenjeni svi koraci provedeni na modelima pojedinačnih konstrukata. Pokazatelji pristajanja modela dani su u Tablici 51. Model 1 specificiran je slično kao i analogni modeli u prethodnim analizama, dakle sa svim uključenim tvrdnjama i bez slobodnih parametara kovarijanci reziduala između tvrdnja. Model je očekivano imao lošije vrijednosti CFI i TLI, no ostali pokazatelji su bili

zadovoljavajući. Uvođenjem preinaka u model (Model 2) u skladu s pojedinačnim modelima konstrukata postignute su zadovoljavajuće vrijednosti i za pokazatelje CFI i TLI. Njihova nešto niža vrijednost može se u prvom redu pripisati konstruktu percepcije održivosti cikloturista, koji je imao nešto slabije pristajanje podacima, pa je i cjelokupni model time ograničen.

Tablica 51. Pokazatelji pristajanja cjelokupne konfirmatorne faktorske analize za sve promatrane konstrukte

	CFI	TLI	SRMR	RMSEA	χ2 (df)	p	χ2/df
Model 1	0.885	0.872	0.047	0.036 [0.031, 0.04]	783.5 (474)	0.000	1.653
Model 2	0.931	0.922	0.043	0.028 [0.022, 0.033]	574.8 (410)	0.000	1.402

Izvor: rezultati istraživanja

Napomene: U procjeni modela korištena je metoda Satorra - Bentler (MLM) za ne - normalne varijable, s faktorom korekcije χ2 statistike koji je za finalni model iznosio 1.167. CFI, TLI i RMSEA predstavljaju robusne verzije ovih pokazatelja, temeljene na korigiranoj testnoj statistici.

Grafički prikaz modela sa standardiziranim parametrima prikazan je na Slici 13. Sva faktorska opterećenja su bila visoko značajna. Standardizirano faktorsko opterećenje za tvrdnju POT4: „Resursi povijesne baštine (spomenici i sl.) kvalitetno su valorizirani na području ove destinacije“ bilo je malo niže od 0.4, ali pošto je to samo marginalno slabije opterećenje od nekolicine drugih i ne utječe na performanse, ostavljen je u modelu. Neke od korelacija između faktora nisu bile značajne te su izostavljene na dijagramu. Korelacije su uglavnom bile umjereno jake, a jače korelacije (iznad 0.3) zabilježene su između faktora unutar pojedinih konstrukata, točnije između dimenzije zadovoljstvo elementima destinacije i društveno i ekonomski odgovorno ponašanje, te između dimenzije očuvanje resursa i društveno odgovorno ponašanje.

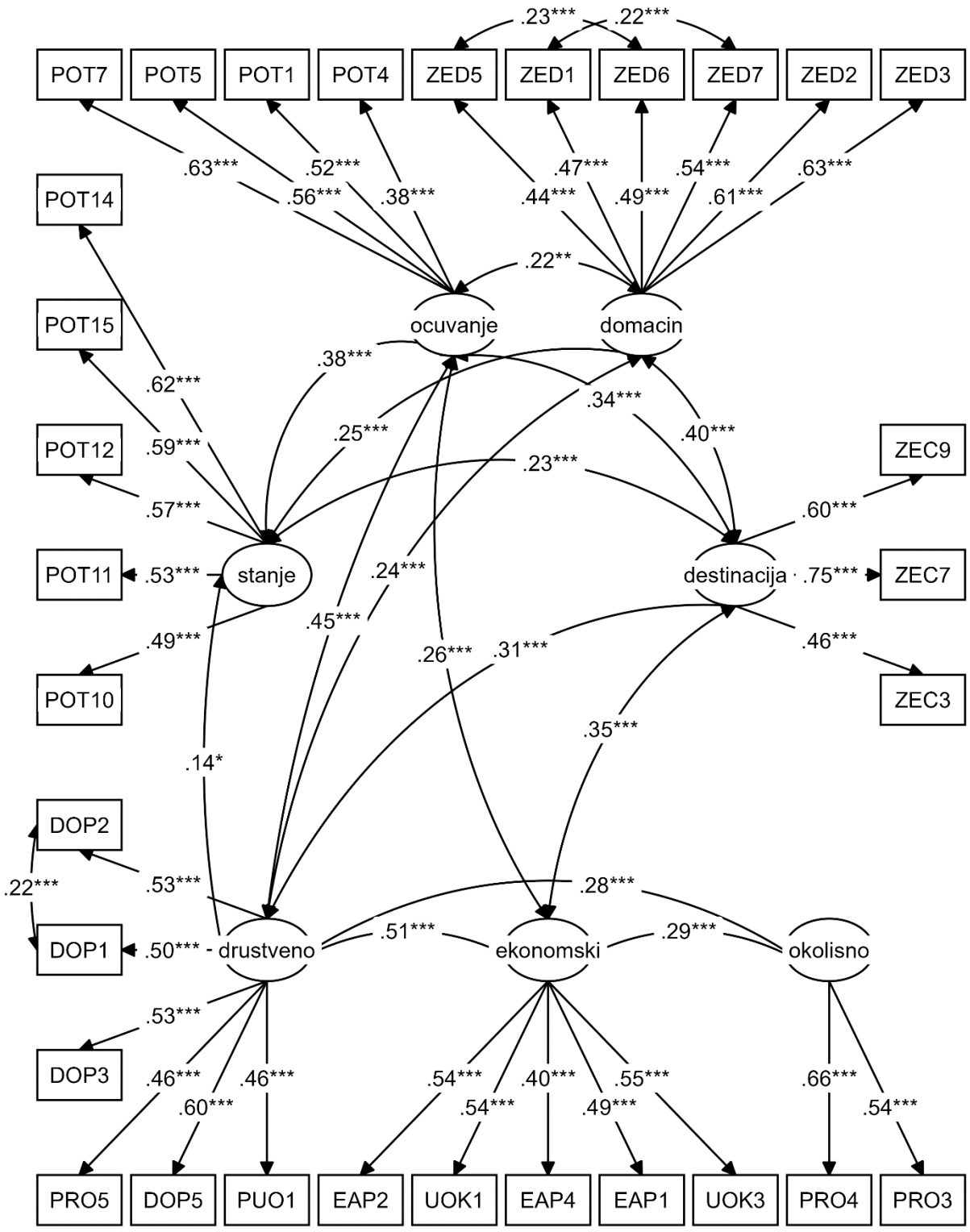

Slika 13. Dijagram rezultata cjelokupne konfirmatorne faktorske analize za sve promatrane konstrukte

Izvor: rezultati istraživanja

6.5. Testiranje i provjera postavljenih hipoteza

Statistička metoda koja je primarno odabrana za testiranje hipoteza je korelacijska analiza i regresijska analiza, te t-test za testiranje treće pomoćne hipoteze. No s ciljem dodatne provjere postavljenih hipoteza i testiranja modela provest će se i modeliranje strukturnih jednadžbi (SEM).

Testiranju prve pomoćne hipoteze koja glasi - H1: „**Postoji pozitivna i značajna veza između percipirane održivosti u destinaciji i održivosti ponašanja cikloturista tijekom boravka u destinaciji**“ prethodilo je nekoliko statističkih analiza.

Naime, kako bi se testirala navedena hipoteza u odnos će se staviti dva konstrukta – „održivost ponašanja cikloturista“ i „percipirana održivost cikloturista“.

Ukratko, ono što je prethodilo testiranju hipoteze je provođenje deskriptivne statističke analize, a s pomoću EFA i CFA formirani su novi faktori unutar konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“. Kreirani faktori su: Faktor 1 – „Društveno odgovorno ponašanje“, Faktor 2 – „Ekonomski odgovorno ponašanje“, Faktor 3 – „Okolišno odgovorno ponašanje“, a za potrebe testiranja hipoteze napravljen je prosjek vrijednosti sva tri faktora. Nadalje, analiza konstrukta „percipirana održivost cikloturista“ također je uključivala deskriptivnu statističku analizu, nakon koje je provedena EFA i CFA te su formirana sljedeća dva faktora: Faktor 1 – „Stanje destinacije“ i Faktor 2 – „Očuvanje resursa“.

U nastavku je prikazana Tablica 52, u kojoj se nalaze rezultati korelacijske analize konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzija konstrukta „percipirana održivost cikloturista“, primjenjujući pritom Pearsonov koeficijent.

Tablica 52. Korelacijska analiza konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzija konstrukta „percipirana održivost cikloturista“

Dimenzije unutar konstrukta	Očuvanje resursa	Stanje destinacije	Održivost ponašanja cikloturista
Očuvanje resursa	1		
Stanje destinacije	,357**	1	
Održivost ponašanja cikloturista	,259**,	085*	1

** *Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)*

Izvor: rezultati istraživanja

Korelacijskom analizom (Tablica 52), odnosno Pearsonovim koeficijentima potvrđeno je da postoji statistički značajna i pozitivna povezanost između konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzije „očuvanje resursa“ ($r = ,259$, $p < 0,01$) i dimenzije „stanje destinacije“ ($r = ,085$, $p < 0,01$).

Nadalje, budući da se konstrukt „održivost ponašanja cikloturista“ sastoji od tri dimenzije, u nastavku je napravljena korelacijska analiza koja u odnos stavlja sve tri dimenzije „održivosti ponašanja cikloturista“ i dvije dimenzije „percipirane održivosti cikloturista“ (Tablica 53).

Tablica 53. Korelacijska analiza dimenzija konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzija konstrukta „percipirane održivosti cikloturista“

Dimenzije unutar konstrukta	Društveno odgovorno ponašanje	Ekonomski odgovorno ponašanje	Okolišno odgovorno ponašanje	Stanje destinacije	Očuvanje resursa
Društveno odgovorno ponašanje	1				
Ekonomski odgovorno ponašanje	,328**	1			
Okolišno odgovorno ponašanje	,176**	,175**	1		
Stanje destinacije	,095*	,072*	,033	1	
Očuvanje resursa	,292**	,180**	,037	,357**	1

*** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).*

** Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).*

Izvor: rezultati istraživanja

Uvidom u rezultate dostupne u Tablici 53 Pearsonovi koeficijenti ukazuju da postoji statistički značajna i pozitivna povezanost između dimenzije „društveno odgovorno ponašanje“ i dimenzije „očuvanje resursa“ ($r = ,292$, $p < 0,01$). Značajne povezanosti nema između dimenzije „stanje destinacije“ i dimenzije „okolišno odgovorno ponašanje“ ($r = 0,033$, $p < 0,05$) te između dimenzije „očuvanje resursa“ i dimenzije „okolišno odgovorno ponašanje“ ($r = 0,037$, $p < 0,05$), no utvrđena je pozitivna povezanost između dimenzija.

Drugim riječima, percipirana održivost od strane cikloturista ima malu korelaciju s razinom njihovog ponašanja tijekom boravka u destinaciji. No, utvrđeno je postojanje statistički značajne i pozitivne korelacije između dimenzija unutar konstrukta „percipirana održivost cikloturista“ i konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“.

S obzirom na to da prethodni Pearsonovi koeficijenti ukazuju na slabu povezanost, iako statistički značajnu i pozitivnu, između zavisne i nezavisnih varijabli u nastavku se provodi višestruka regresijska analiza s ciljem istraživanja prediktivne sposobnosti varijabli.

Dakle, regresijskom analizom želi se utvrditi imaju li nezavisne varijable, u ovom slučaju dimenzije „percipirane održivosti cikloturista“ utjecaj na zavisnu varijablu „održivost ponašanja cikloturista“ tijekom boravka u destinaciji, odnosno u kojoj mjeri nezavisna varijabla, „očuvanje resursa“ i „stanje destinacije“ utječu na promjenu zavisne varijable „održivost ponašanja cikloturista“ (Tablica 54).

Tablica 54. Regresijska analiza konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzija konstrukta „percipirane održivosti cikloturista“ – Model 1

Model	R	r^2	Korigirani r^2	Statistička pogreška procjene	Durbin-Watson test
1	,259	,067	,064	,38144	1,460

Izvor: rezultati istraživanja

R^2 nam govori koji postotak varijabilnosti u zavisnoj varijabli ima nezavisna varijabla, odnosno koji postotak nezavisne varijable utječe na zavisnu varijablu. Prema rezultatima u Tablici 54 objašnjenost varijance za dvije nezavisne varijable koje pripadaju konstruktu „percipirana održivost cikloturista“ je niska ($R^2 = 0,067$, korigirani $r^2 = 0,064$), odnosno moguće je objasniti 6,4 % varijance. Dakle, 6,4 % varijacije održivosti ponašanja cikloturista ovisi o razini varijacije varijabla kojima se mjerila percipirana održivost u destinaciji.

Također, rezultati Durbin-Watsonovog testa pokazuju da nije prisutna autokorelacija (Durbin-Watsonov test = 1,460) pa se korištene varijable mogu smatrati valjanim.

U nastavku se nalazi Tablica 55 kojom se utvrđuje statistička značajnost danog modela.

Tablica 55. Statistička značajnost modela (ANOVA)

Model		*Sum of Squares*	Df	*Mean Square*	F	Sig.
1	*Regression*	6,268	2	3,134	21,539	,000[b]
	Residual	87,443	601	,145		
	Total	93,710	603			

a. Dependent Variable: Odrzivost_ponasanja_cikloturista

b. Predictors: (Constant), Ocuvanje_resursa, Stanje_destinacije

Izvor: rezultati istraživanja

Prema rezultatima u Tablici 55 utvrđena je razina statističke značajnosti regresijskog modela podacima. Nezavisne varijable statistički značajno predviđaju zavisnu varijablu, F (2, 601) = 21,539, p (,000) < ,05, dakle regresijski model dobro odgovara podacima.

U nastavku je prikazana Tablica 56 koja prikazuje koeficijente višestrukog regresijskog modela. Prikazani rezultati standardiziranih koeficijenata (Beta) dvije nezavisne varijable u Modelu 1 omogućuju da ih se međusobno usporedi i utvrdi razina samostalne statističke značajnosti svake varijable (Mijoč i sur., 2016).

Tablica 56. Koeficijenti svake nezavisne varijable (regresijski koeficijenti)

Model		Nestandardizirani koeficijenti		Standardizirani koeficijenti	t	Sig.
		B	Standardna pogreška	Beta		
1	(konstanta)	3,213	,148		21,764	,000
	Očuvanje resursa	,208	,034	,261	6,198	,000
	Stanje destinacije	,006	,033	,008	,194	,846

a.Dependent Variable: Odrzivost_ponasanja_cikloturista

Izvor: rezultati istraživanja

Prema prikazanim rezultatima, nezavisna varijabla „očuvanje resursa“ statistički je značajna na regresijski model ($p < 0,05$), dok druga nezavisna varijabla „stanje destinacije“ nije statistički značajna ($p > 0,05$). Nadalje, veći je utjecaj nezavisne varijable „očuvanje resursa“ (0,208, $p < 0,01$), a varijabla „stanje destinacije“ ima mali utjecaj na „održivost ponašanja cikloturista“ (0,006, $p > 0,05$). Na kraju, može se zaključiti da nezavisna varijabla „stanje destinacije“ koja se nalazi unutar konstrukta „percipirana održivost u destinaciji“ nema značajan doprinos prilikom objašnjenja „održivosti ponašanja cikloturista“ za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji, odnosno objašnjenju „održivosti ponašanja cikloturista“ dovoljno doprinosi nezavisna varijabla „očuvanje resursa“.

Nadalje, s ciljem testiranja hipoteze H2: „**Postoji pozitivna i značajna veza između održivosti ponašanja cikloturista i zadovoljstva boravkom u turističkoj destinaciji**“ u nastavku će se provesti korelacijska analiza kojom će se utvrditi povezanost konstrukta „održivosti ponašanja cikloturista“ i pripadajućih mu dimenzija („društveno odgovorno ponašanje“, „ekonomski odgovorno ponašanje“ i „okolišno odgovorno ponašanje“) i konstrukta „zadovoljstvo cikloturista“, i pripadajućih dimenzija „zadovoljstvo domaćinom“ i „elementi destinacije“.

Kao i kod prethodne hipoteze, statistička metoda koja je odabrana za testiranje druge pomoćne hipoteze je korelacijska i regresijska analiza te SEM analiza.

Ono što je prethodilo testiranju hipoteze je provođenje deskriptivne statističke analize, EFA i CFA pomoću koje su formirani novi faktori unutar konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“. Analiza konstrukta „zadovoljstvo cikloturista“ također je uključivala deskriptivnu statističku analizu, nakon koje je provedena EFA i CFA te su formirana sljedeća dva faktora: Faktor 1 – „Zadovoljstvo domaćinom“ i Faktor 2 – „Elementi destinacije“.

U nastavku je prikazana Tablica 57 u kojoj se nalaze rezultati korelacijske analize između konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzija konstrukta „zadovoljstvo cikloturista“, primjenjujući pritom Pearsonov koeficijent.

Tablica 57. Korelacija analiza konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzija konstrukta „zadovoljstvo cikloturista“

Dimenzije unutar konstrukta	Zadovoljstvo domaćinom	Elementi destinacije	Održivost ponašanja cikloturista
Zadovoljstvo domaćinom	1		
Elementi destinacije	,230**	1	
Održivost ponašanja cikloturista	,123**	,200**	1

*** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).*

** Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).*

Izvor: rezultati istraživanja

Prema rezultatima u Tablici 57 vidljivo je da postoji pozitivna i statističkih značajna povezanost konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ s dimenzijama „zadovoljstvo domaćinom“ i „elementi destinacije“. S druge strane, vidljiva je mala povezanost između navedenih konstrukata, točnije, izračunata je slaba korelacija između konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzije „zadovoljstvo domaćinom“ ($r = 0,123$, $p < 0,01$) i dimenzije „elementi destinacije“ ($r = 0,200$, $p < 0,01$).

Budući da se konstrukt „održivost ponašanja cikloturista“ sastoji od tri dimenzije, u nastavku je napravljena korelacijska analiza koja u odnos stavlja sve tri dimenzije „održivosti ponašanja cikloturista“ i dvije dimenzije „zadovoljstva cikloturista“ (Tablica 58).

Tablica 58. Korelacijska analiza dimenzija konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzija konstrukta „zadovoljstvo cikloturista“

Dimenzije unutar konstrukta	Društveno odgovorno ponašanje	Ekonomski odgovorno ponašanje	Okolišno odgovorno ponašanje	Zadovoljstvo domaćinom	Elementi destinacije
Društveno odgovorno ponašanje	1				
Ekonomski odgovorno ponašanje	,328**	1			
Okolišno odgovorno ponašanje	,176**	,175**	1		
Zadovoljstvo domaćinom	,154**	,030	,045	1	
Elementi destinacije	,201**	,211**	-,100*	,230**	1

** *Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).*

* *Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).*

Izvor: rezultati istraživanja

Pregledom rezultata provedene korelacijske analize utvrđeno je da značajne povezanosti nema između dimenzije „zadovoljstvo domaćinom“ i dimenzije „ekonomski odgovorno ponašanje“ ($r = 0,030$, $p < 0,01$), te između dimenzije „zadovoljstvo domaćinom“ dimenzije „okolišno odgovorno ponašanje“ ($r = 0,045$, $p < 0,01$).

Konkretnije, razina ekonomski odgovornog ponašanja u lokalnom okruženju i razina okolišno odgovornog ponašanja nisu statistički značajno povezane s razinom zadovoljstva cikloturista s domaćinima, iako postoji pozitivna povezanost između navedenih dimenzija, osim između dimenzije „okolišno odgovorno ponašanje“ i „elementi destinacije“.

Kod ostalih dimenzija postoji statistički značajna i pozitivna povezanost. No, one nisu čvrste već je najveća povezanost između dimenzije „elementi destinacije“ i „ekonomski odgovorno ponašanje“ ($r = 0,211$, $p < 0,01$).

S obzirom na to da prethodni Pearsonovi koeficijenti ukazuju na slabu povezanost između zavisne i nezavisnih varijabli u nastavku se provodi višestruka regresijska analiza s ciljem istraživanja prediktivne sposobnosti varijabli. Ono što se želi utvrditi je utjecaj nezavisnih varijabli, u ovom slučaju „zadovoljstvo domaćinom“ i „elementi destinacije“ na zavisnu varijablu „održivost ponašanja cikloturista“, odnosno u kojoj mjeri nezavisne varijable „zadovoljstvo domaćinom“ i „elementi destinacije“ utječu na promjenu zavisne varijable „održivost ponašanja cikloturista“.

Tablica 59. Regresijska analiza konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzija konstrukta „zadovoljstvo cikloturista“ – Model 1

Model	R	r^2	Korigirani r^2	Statistička pogreška procjene	Durbin-Watson test
1	,215[a]	,046	,043	,38562	1,442

Izvor: rezultati istraživanja

Prema rezultatima u Tablici 59 objašnjenost varijance za dvije nezavisne varijable koje pripadaju konstruktu „zadovoljstvo cikloturista“ je niska ($R^2 = 0,046$, korigirani $r^2 = 0,043$), odnosno moguće je objasniti 4,6 % varijance. Dakle, 4,6 % varijacije održivosti ponašanja cikloturista ovisi o razini varijacije varijabla kojima se mjerila percipirana održivost u destinaciji.

Također, rezultati Durbin-Watsonovog testa pokazuju da nije prisutna autokorelacija (Durbin-Watsonov test = 1,442) pa se korištene varijable mogu smatrati valjanim.

U nastavku se nalazi Tablica 60 kojom se utvrđuje statistička značajnost danog modela.

Tablica 60. Statistička značajnost modela (ANOVA)

Model		*Sum of Squares*	df	*Mean Square*	F	Sig.
1	*Regression*	4,341	2	2,171	14,598	,000[b]
	Residual	89,369	601	,149		
	Total	93,710	603			

a. *Dependent Variable: Odrzivost_ponasanja_cikloturista*

b. Predictors: (Constant), Elementi_destinacije, Elementi_domacina

Izvor: rezultati istraživanja

Prema rezultatima u Tablici 60 utvrđena je razina statističke značajnosti regresijskog modela podacima. Nezavisne varijable statistički značajno predviđaju zavisnu varijablu, F (2, 601) = 14,598, p (,000) < ,05, dakle regresijski model dobro odgovara podacima.

U nastavku je prikazana Tablica 61 koja prikazuje koeficijente višestrukog regresijskog modela. Prikazani rezultati standardiziranih koeficijenata (Beta) dvije nezavisne varijable u Modelu 1 omogućuju da ih se međusobno usporedi i utvrdi razina samostalne statističke značajnosti svake varijable (Mijoč i sur., 2016).

Prema prikazanim rezultatima, obje nezavisne varijable statistički su značajne i pozitivne u regresijskom modelu ($p < 0,05$). Nadalje, veći je utjecaj nezavisne varijable „zadovoljstvo elementima destinacije“ (0,182, $p < 0,01$), a varijabla „zadovoljstvo domaćinom“ ima manji utjecaj na „održivost ponašanja cikloturista“ (0,081, $p < 0,05$). Pojednostavljeno rečeno, zadovoljstvo cikloturista pozitivno utječe na održivost ponašanja cikloturista, pritom, zadovoljstvo cikloturista elementima destinacije ima veći utjecaj na održivost njihovog ponašanja nego što je to slučaj s zadovoljstvom domaćinom.

Tablica 61. Koeficijenti svake nezavisne varijable (regresijski koeficijenti)

Model		Nestandardizirani koeficijenti		Standardizirani koeficijenti	t	Sig.
		B	Standardna pogreška	Beta		
1	(konstanta)	3,234	,151		21,375	,000
	Zadovoljstvo domaćinom	,063	,032	,081	1,978	,048
	Elementima destinacije	,125	,028	,182	4,437	,000

a. Dependent Variable: Odrzivost_ponasanja_cikloturista

Izvor: rezultati istraživanja

Testiranju treće pomoćne hipoteze koja glasi – H3: „**Ne postoji značajna razlika percepcije održivosti ponašanja cikloturista u destinaciji sa strane cikloturista i nositelja ponude**“ prethodilo je nekoliko statističkih analiza.

Statistička metoda koja je odabrana za testiranje navedene hipoteze je t-test i SEM analiza. S ciljem testiranja treće pomoćne hipoteze, u odnos će se staviti rezultati istraživanja koja uključuju dvije ciljne skupine – cikloturisti i nositelji cikloturističke ponude.

Kao i kod prethodnih hipoteza, ono što je prethodilo testiranju hipoteze je provođenje deskriptivne statističke analize i faktorske analize pomoću koje su formirani novi faktori unutar konstrukta „Održivost ponašanja cikloturista“. Kreirani faktori su: Faktor 1 – „Društveno odgovorno ponašanje“, Faktor 2 – „Ekonomski odgovorno ponašanje“, Faktor 3 – „Okolišno odgovorno ponašanje“ te je napravljen prosjek vrijednosti sva tri faktora (Tablica 62).

U nastavku je prikazana Tablica 62 u kojoj se nalaze vrijednosti aritmetičke sredine i standardne devijacije za svaku skupinu, što je dio t-testa.

Naime, za testiranje treće pomoćne hipoteze najprije će se primijeniti t-test nezavisnih uzoraka (eng. *Independent-samples t-test*) s ciljem testiranja pretpostavke o statistički značajnoj razlici između aritmetičkih sredina dva nezavisna uzoraka.

Dakle, prema rezultatima utvrđene su određene razlike između dvije grupe ispitanika (cikloturisti / nositelji cikloturističke ponude) u kontekstu održivosti ponašanja cikloturista. Prema podacima u Tablici 62 može se zaključiti da su aritmetičke sredine za sva tri faktora više u prvoj grupi „cikloturisti“, nego u drugoj grupi „nositelji cikloturističke ponude“. Točnije, rezultati za skupinu cikloturisti su sljedeći: Faktor 1 - „Društveno odgovorno ponašanje“ ima veću aritmetičku sredinu od strane cikloturista (AS = 3,94, SD = 0,56), nego od strane nositelja cikloturističke ponude (AS = 3,16, SD = 0,56). Faktor 2 – „Ekonomski odgovorno ponašanje“ ima isto tako veću aritmetičku sredinu u skupini cikloturisti (AS = 4,00, SD = 0,50), nego u skupini nositelji cikloturističke ponude (AS = 3,63, SD = 0,58). Zadnji, Faktor 3 – „Okolišno odgovorno ponašanje“ ima više ocijene od strane cikloturista (AS = 4,09, SD = 0,53), nego od strane nositelja cikloturističke ponude (AS = 3,98, SD = 0,63).

Tablica 62. Rezultati deskriptivne statističke analize za konstrukt “održivost ponašanja cikloturista“ iz perspektive cikloturista i nositelja cikloturističke ponude

Faktor	Skupina	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
Društveno odgovorno ponašanje	Cikloturisti	3,94	0,56
	Nositelji cikloturističke ponude	3,16	0,72
Ekonomski odgovorno ponašanje	Cikloturisti	4,00	0,50
	Nositelji cikloturističke ponude	3,63	0,58
Okolišno odgovorno ponašanje	Cikloturisti	4,09	0,53
	Nositelji cikloturističke ponude	3,98	0,63

Izvor: rezultati istraživanja

Drugim riječima, cikloturisti su ocijenili svoje ponašanje održivijim nego što nositelji cikloturističke ponude smatraju da se cikloturisti ponašaju, gledano s aspekta sve tri dimenzije održivosti ponašanja cikloturista.

U nastavku će se utvrditi imaju li analizirane skupine – cikloturisti i nositelji cikloturističke ponude približno jednake varijance (Tablica 63).

Tablica 63. Rezultati t-testa nezavisnih uzoraka – između dvije skupine ispitanika

Održivost ponašanja cikloturista	*Levene's Test for Equality of Variances*		*t-test for Equality of Means*			Statistička značajnost
Društveno odgovorno ponašanje	F = 11,552	p = 0,001	t = 10,454	df = 122,593	p = 0,000*	p < 0,01
Ekonomski odgovorno ponašanje	F = 2,950	p = 0,086	t = 6,698	df = 704	p = 0,000*	p < 0,01
Okolišno odgovorno ponašanje	F = 1,454	p = 0,228	t = 1,989	df = 704	p = 0,000*	p < 0,01

**level of significance < 0.01*

Izvor: rezultati istraživanja

T-testom nezavisnih uzoraka (Tablica 63) uspoređeni su rezultati istraživanja koji su provedeni s dvije ciljne skupine – cikloturisti i nositelji cikloturističke ponude. Utvrđeno je da postoje statistički značajne razlike za sve tri dimenzije koje se nalaze unutar konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“. Rezultati su sljedeći, dimenzija „društveno odgovorno ponašanje“ - t (122,593) = 10,454, p = 0,000, „ekonomski odgovorno ponašanje“ - t (704) = 6,698, p = 0,000, „“okolišno odgovorno ponašanje“ – t (704) = 1,989, p = 0,000.

Sljedeće poglavlje započinje s prikazom modela održivosti ponašanja cikloturista s uključenom kontrolnom skupinom istraživanja u model – nositelji cikloturističke ponude, prije provođenja SEM analize (Slika 14).

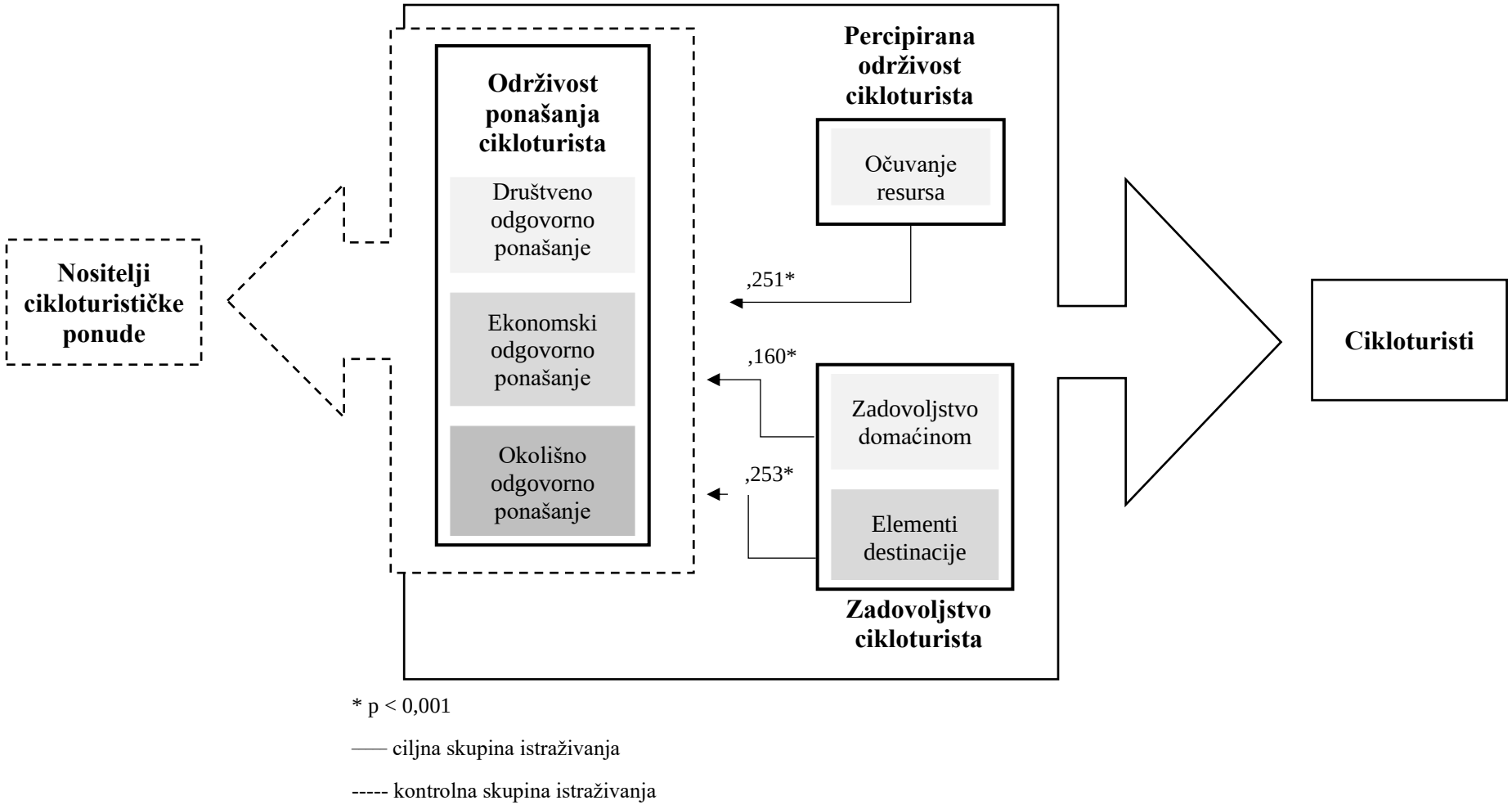

* p < 0,001

—— ciljna skupina istraživanja

----- kontrolna skupina istraživanja

Slika 14. Model održivosti ponašanja cikloturista

Izvor: rezultati istraživanja

Nakon provjere mjernih instrumenata, pristupilo se modeliranju strukturnih povezanosti između faktora promatranih konstrukata. U prvoj specifikaciji u ulozi zavisnih varijabli nalaze se tri faktora konstrukta održivosti ponašanja cikloturista (društveno, ekonomsko i odgovorno ponašanje cikloturista). U drugoj specifikaciji zavisna varijabla je faktor višeg reda koji objedinjuje tri navedena faktora i objašnjava zajedničku korelaciju između njih. Kod modela s tri zavisne varijable, specifikacija je bila istovjetna onoj za cjelokupni CFA model (poglavlje 6.4.4.), osim što su umjesto međusobnih korelacija između nezavisnih i zavisnih varijabli uvedeni usmjereni regresijski efekti nezavisnih varijabli na zavisne. Pokazatelji pristajanja modela prikazani su u Tablici 64.

Tablica 64. Pokazatelji pristajanja modela strukturnih jednadžbi sa tri zavisne varijable

	CFI	**TLI**	**SRMR**	**RMSEA**	**χ2 (df)**	**p**	**χ2/df**
Model 1	0.931	0.922	0.043	0.028 [0.022, 0.033]	574.8 (410)	0.000	1.402
Model 2	0.943	0.936	0.042	0.026 [0.02, 0.032]	486.6 (359)	0.000	1.355

Izvor: rezultati istraživanja

Napomene: U procjeni modela korištena je metoda Satorra - Bentler (MLM) za ne - normalne varijable, s faktorom korekcije χ2 statistike koji je za finalni model iznosio 1.173. CFI, TLI i RMSEA predstavljaju robustne verzije ovih pokazatelja, temeljene na korigiranoj testnoj statistici.

Model 1 je imao zadovoljavajuće pokazatelje pristajanja, uz već spomenuta ograničenja u podacima, posebno za konstrukt percepcije održivosti cikloturista, zbog kojih su pokazatelji CFI i TLI granični. Grafički prikaz modela sa standardiziranim parametrima prikazan je na Slici 15.

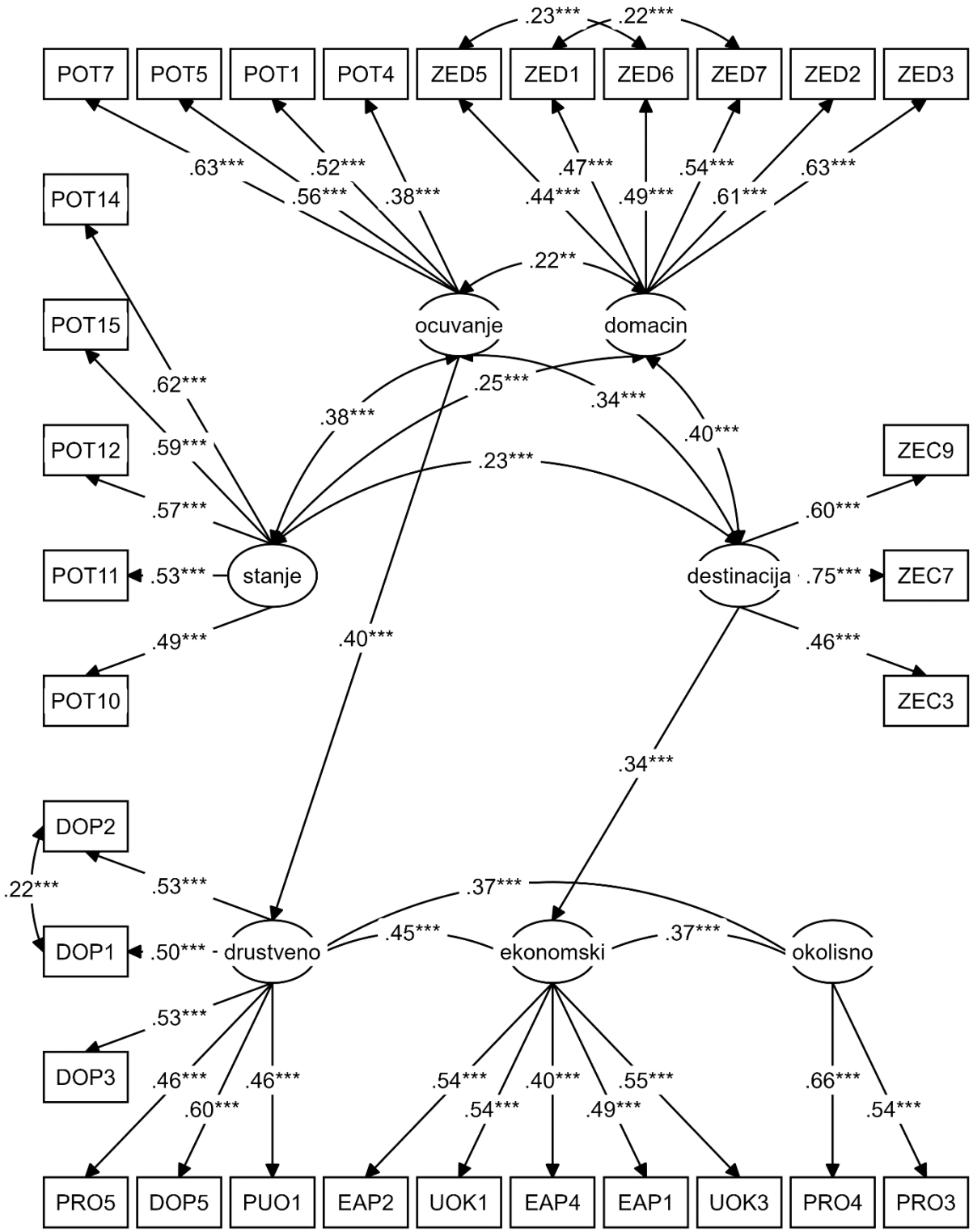

Slika 15. Dijagram rezultata modela strukturnih jednadžbi sa tri zavisne varijable

Izvor: rezultati istraživanja

Sva faktorska opterećenja, kao i korelacije između faktora visoko su značajne. Korelacije između faktora bile su slične kao i u mjernom CFA modelu, osim što je korelacija između faktora društveno i ekonomski odgovorno ponašanje bila nešto niža, a korelacije ta dva faktora s faktorom okolišno odgovornog ponašanja su bile više. Od strukturnih parametara samo su dva značajna: efekt očuvanja resursa na društveno odgovorno ponašanje (0.40) i efekt zadovoljstvo destinacijom na ekonomski odgovorno ponašanje (0.34). Osim toga, postojao je granično značajan (p = 0.057) efekt zadovoljstvo destinacijom na društveno odgovorno ponašanje (0.146), kao i granično značajan (p = 0.057) efekt očuvanja resursa na ekonomski odgovorno ponašanje (0.170). Udio varijance zavisnih varijabli koji je objašnjen varijacijom u nezavisnim varijablama (R^2) iznosio je 0.243 za društveno odgovorno ponašanje, 0.155 za ekonomski odgovorno ponašanje i samo 0.019 za okolišno odgovorno ponašanje.

Faktor okolišno odgovornog ponašanja nije imao značajnih efekata nezavisnih varijabli. Također, u CFA model gdje su niže korelacije s ostala dva faktora istog konstrukta, ovdje su te korelacije nešto više, što je vjerojatno rezultat toga što taj konstrukt ima u modelu značajne povezanosti s drugim faktorima samo preko tih korelacija. Zbog svega ovoga bilo je logično testirati i model u kojem je taj konstrukt isključen iz specifikacije. Tako je dobiven Model 2 koji je imao bolje pokazatelje pristajanja, dok je većina efekata u modelu ostala nepromijenjena. No, ipak je zadržan i na Slici 15 grafički prikazan Model 1. Naime, Model 1 logičniji je i teorijski opravdaniji u odnosu na specifikaciju Modela 2 u okviru kojega je izbačen jedan cijeli faktor. Izbacivanjem tog faktora pokazatelji pristajanja su se samo marginalno poboljšali, a svi parametri modela ostali su približno isti, pa je imalo više smisla zadržati Model 1 koji bolje odgovara ciljevima ovog doktorskog rada.

Nadovezujući se na prethodni SEM model, specificiran je i model s faktorom višeg reda koji objedinjuje konstrukt održivosti ponašanja cikloturista i ima ulogu zavisne varijable. Pokazatelji pristajanja modela dani su u tablici Tablica 65.

Tablica 65. Pokazatelji pristajanja modela strukturnih jednadžbi s jednom zavisnom varijablom

	CFI	TLI	SRMR	RMSEA	χ2 (df)	p	χ2/df
Model 1	0.921	0.912	0.046	0.03 [0.024, 0.035]	607 (418)	0.000	1.452
Model 2	0.940	0.933	0.044	0.027 [0.021, 0.033]	496.9 (362)	0.000	1.373

Izvor: rezultati istraživanja

Napomene: U procjeni modela korištena je metoda Satorra - Bentler (MLM) za ne - normalne varijable, s faktorom korekcije χ2 statistike koji je za finalni model iznosio 1.174. CFI, TLI i RMSEA predstavljaju robustne verzije ovih pokazatelja, temeljene na korigiranoj testnoj statistici.

Model 1 je imao zadovoljavajuće pokazatelje pristajanja, no standardizirano faktorsko opterećenje za faktor okolišno odgovornog ponašanje iznosilo je samo 0.28, što je u skladu s prijašnjim uvidima u slabiju korelaciju tog faktora s druga dva u istom konstruktu, kao i s faktorima nezavisnih varijabli. Iz tog razloga, a u skladu s Modelom 2, taj faktor je izbačen. Dobiveni Model 2 je imao bolje pokazatelje pristajanja. Svi standardizirani parametri za Model 2 grafički su prikazani Slici 16. Sva faktorska opterećenja, kao i korelacije između faktora bili su visoko značajni, te su imali vrlo slične vrijednosti kao i kod modela s tri zavisne varijable, a faktorska opterećenja na faktoru višeg reda bila su jaka, posebno za faktor društveno odgovornog ponašanja. Strukturni efekti su bili slični onima dobivenim kod tri zavisne varijable, samo što su sada ti efekti usmjereni ka jedinstvenoj zavisnoj varijabli. Očuvanje resursa je imalo nešto jači efekt, a zadovoljstvo destinacijom nešto slabiji. Ovo je u skladu s činjenicom da su kod modela s tri zavisne varijable ti efekti imali graničnu značajnost na drugom faktoru, a sada su oba faktora objedinjena u jedinstveni faktor višeg reda.

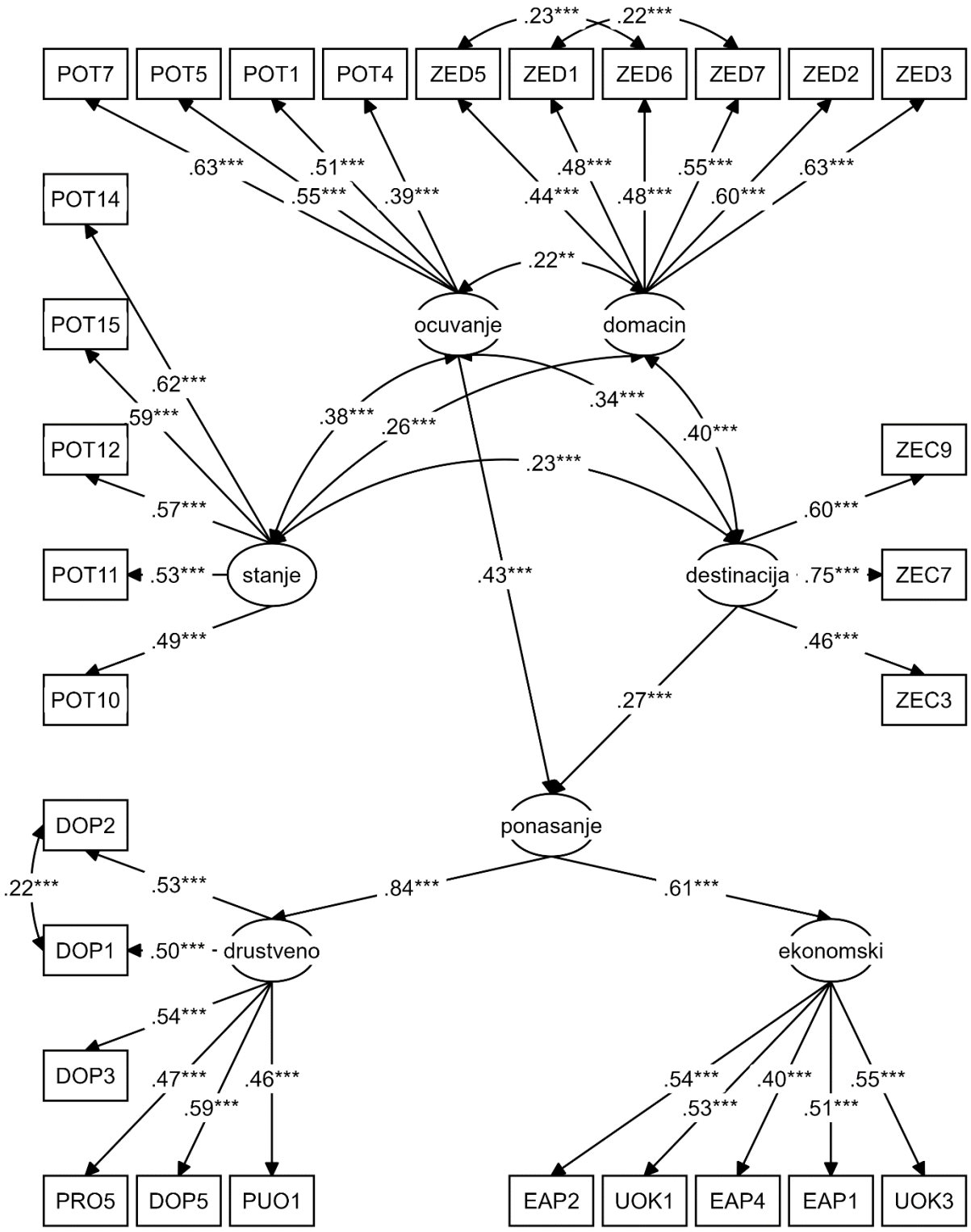

Slika 16. Dijagram rezultata modela strukturnih jednadžbi s jednom zavisnom varijablom

Izvor: rezultati istraživanja

Kako bi se u okviru modeliranja latentnih varijabli utvrdile razlike u ocjeni održivosti ponašanja cikloturista iz perspektive nositelja cikloturističke ponude i cikloturista, potrebno je koristiti metode CFA analize više grupa. Model 1 specificiran je isto kao i CFA model konstrukta održivosti ponašanja cikloturista prikazan na Slici 10. Pokazatelji pristajanja modela dani su u Tablici 66.

Tablica 66. Pokazatelji pristajanja CFA modela za konstrukt održivosti ponašanja cikloturista iz perspektive nositelja ponude i cikloturista

	CFI	TLI	SRMR	RMSEA	χ2 (df)	p	χ2/df
Model 1	0.876	0.844	0.049	0.067 [0.056, 0.077]	271.2 (124)	0.000	2.187
Model 2	0.947	0.927	0.042	0.047 [0.031, 0.062]	127.9 (80)	0.001	1.599
Model 3	0.944	0.930	0.046	0.046 [0.031, 0.061]	137.7 (87)	0.000	1.583
Model 4	0.941	0.929	0.046	0.046 [0.032, 0.06]	145.5 (91)	0.000	1.599

Izvor: rezultati istraživanja

Napomene: U procjeni modela korištena je metoda Satorra - Bentler (MLM) za ne - normalne varijable, s faktorom korekcije χ2 statistike koji je za finalni model iznosio 1.273. CFI, TLI i RMSEA predstavljaju robustne verzije ovih pokazatelja, temeljene na korigiranoj testnoj statistici.

S obzirom na to da je originalni model specificiran samo na temelju podataka koji su prikupljeni u istraživanju s cikloturistima, za očekivati je bilo da model neće biti dobar kada se uključe i podaci iz perspektive nositelja cikloturističke ponude. Proučavanjem reziduala i modifikacijskih indeksa utvrđeno je da su glavni problem varijable PRO5/PRO5.1: „Pokušavam probuditi svijest kod drugih ljudi o važnosti zaštite i očuvanja prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji“/„Cikloturisti pokušavaju kod drugih ljudi probuditi svijest o važnosti zaštite i očuvanja prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji“ i UOK3/UOK3.1: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji volim istraživati

lokalnu tradiciju i događaje“/„ Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti vole istraživati lokalnu tradiciju i događaje“, koje su izbačene iz daljnjih razmatranja. Tako je dobiven Model 2 koji je imao zadovoljavajuće pokazatelje pristajanja, te je time dokazana konfiguralna invarijanca. Svi standardizirani parametri za Model 2 prikazani su na Slici 17.

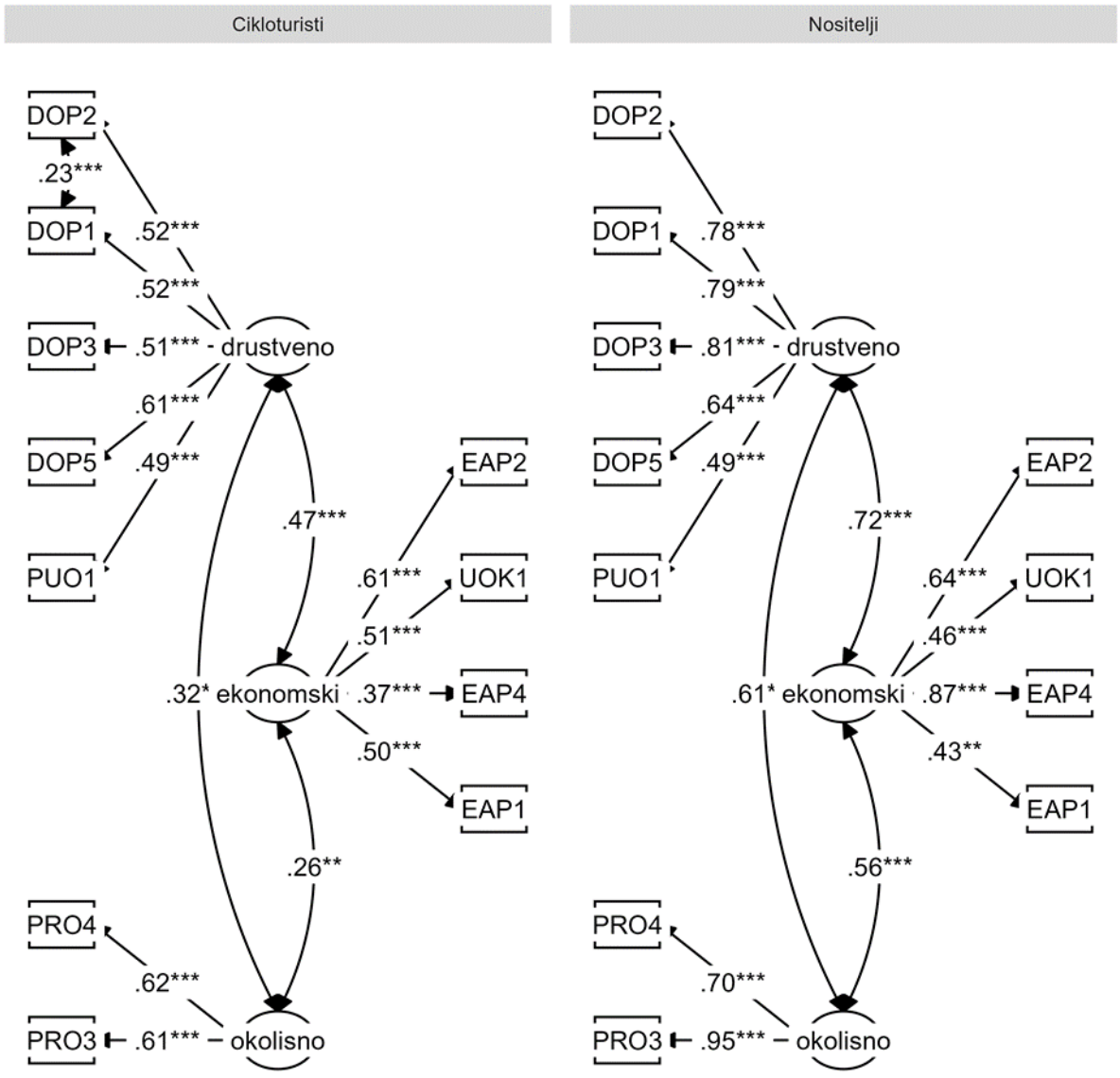

Slika 17. Dijagram rezultata konfirmatorne faktorske analize za konstrukt održivosti ponašanja cikloturista

Izvor: rezultati istraživanja

Potom su fiksirana faktorska opterećenja tako da budu jednaka između dvije grupe, te je utvrđeno da je pristajanje modela značajno lošije od prethodnog modela gdje su opterećenja mogla biti različita između dvije grupe. Izračunom procijenjenih parametra CFA modela za konstrukt održivosti ponašanja cikloturista iz perspektive nositelja cikloturističke ponude i cikloturista vidljivo da je kod tvrdnje EAP4/EAP4.1: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trudim se podržati lokalno gospodarstvo“/“Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti se trude podržati lokalno gospodarstvo“ opterećenje kod nositelja cikloturističke ponude više od dvostruko veće od opterećenja kod cikloturista, pa je za taj parametar dopušteno da se razlikuje između dvije grupe. Time je specificiran Model 3, koji nije imao značajno lošije pristajanje od Modela 2, čime je dokazana parcijalna slaba invarijanca. Nakon toga su uz faktorska opterećenja fiksirane i srednje vrijednosti čestica (Model 4). Ponovno je pristajanje modela bilo značajno lošije od prethodnog. Dopuštanjem da srednje vrijednosti tih čestica slobodno variraju između grupa dovelo je do specifikacije Modela 4 koji nije bio značajno lošiji od Modela 3. Time je dokazana i parcijalna jaka invarijanca, što je zadovoljilo preduvjete za testiranje razlika između srednjih vrijednosti latentnih faktora. Usporedbe navedenih modela formalnim testom prikazane su u tablici Tablica 67.

Tablica 67. Usporedba restriktivnih CFA modela za konstrukt održivosti ponašanja cikloturista iz perspektive nositelja cikloturističke ponude i cikloturista

	df	χ2	p
Model 2	80	167.076	
Model 3	87	178.787	0.206
Model 4	91	185.264	0.063

Izvor: rezultati istraživanja

Napomena: p vrijednosti odgovaraju robustnom χ2 testu razlika prema metodi Satorra - Bentler

U Tablici 68 prikazani su parametri Modela 4 koji se odnose na razlike u srednjim vrijednostima tri faktora održivosti ponašanja cikloturista između grupe nositelja cikloturističke ponude i cikloturista.

Tablica 68. Procijenjeni parametri usporedbe tri faktora konstrukta održivosti ponašanja cikloturista između nositelja cikloturističke ponude i cikloturista

	B	SE	p	β
Društveno odgovorno ponašanje	-0.46***	0.09	0.00	-0.70
Ekonomski odgovorno ponašanje	-0.32***	0.08	0.00	-0.65
Okolišno odgovorno ponašanje	-0.20**	0.08	0.01	-0.31

Izvor: rezultati istraživanja

Srednje vrijednosti svih tvrdnja bile su niže za nositelje cikloturističke ponude nego za cikloturiste, odnosno nositelji su davali niže ocjene za izjavu od cikloturista. Efekti (β) su bili vrlo snažni za faktore društveno i ekonomski odgovornog ponašanja, a umjereni efekt je zabilježen za okolišno odgovorno ponašanje. Razlika u prosječnoj ocjeni za faktor društveno odgovornog ponašanja bila je -0.46, za ekonomski odgovorno ponašanje -0.32, a za okolišno odgovorno ponašanje -0.20.

Konačno, sve razlike su bile visoko značajne i nositelji cikloturističke ponude su imali niže vrijednosti od cikloturista. Treba uzeti u obzir da su kod tvrdnja: DOP1/DOP1.1.: „Smatram da za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trebam doprinijeti razvoju lokalne zajednice“/„Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti žele doprinijeti razvoju lokalne zajednice“, DOP2/DOP2.1: „Želim pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji“/„Cikloturisti žele pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji“, DOP3/DOP3.1: „Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji spreman sam uložiti dio svog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu projekta usmjerenih na održivi razvoj turizma“/„Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti su spremni uložiti dio svog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu projekta održivog turizma“, EAP4/EAP4.1: „Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trudim se podržati lokalno gospodarstvo“/„Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti se trude podržati lokalno gospodarstvo“ te razlike bile još izraženije.

U nastavku se nalazi Tablica 69 koja prikazuje prihvaćanje ili neprihvaćanje hipoteze s obzirom na provedene bivarijatne i multivarijatne statističke analize.

Tablica 69. Prikaz prihvaćanja/neprihvaćanja prve pomoćne hipoteze H1

H1: „Postoji pozitivna i značajna veza između percipirane održivosti u destinaciji i održivosti ponašanja cikloturista tijekom boravka u destinaciji		
Korelacijska analiza	Regresijska analiza	SEM analiza
Prihvaća se	Prihvaća se	Prihvaća se

Izvor: rezultati istraživanja

Dakle, može se zaključiti da se hipoteza H1: „Postoji pozitivna i značajna veza između percipirane održivosti u destinaciji i održivosti ponašanja cikloturista tijekom boravka u destinaciji“ prihvaća.

U nastavku se nalazi Tablica 70 koja prikazuje prihvaćanje, odnosno neprihvaćanje druge pomoćne hipoteze.

Tablica 70. Prikaz prihvaćanja/neprihvaćanja druge pomoćne hipoteze H2

H2: „Postoji pozitivna i značajna veza između održivosti ponašanja cikloturista i zadovoljstva boravkom u turističkoj destinaciji“		
Korelacijska analiza	Regresijska analiza	SEM analiza
Prihvaća se	Prihvaća se	Prihvaća se

Izvor: rezultati istraživanja

Dakle, može se zaključiti da se hipoteza H2: „Postoji pozitivna i značajna veza između održivosti ponašanja cikloturista i zadovoljstva boravkom u turističkoj destinaciji“ prihvaća.

U nastavku se nalazi Tablica 71 koja prikazuje prihvaćanje, odnosno neprihvaćanje treće pomoćne hipoteze.

Tablica 71. Prikaz prihvaćanja i neprihvaćanja treće pomoćne hipoteze H3

H3: „Ne postoji značajna razlika percepcije održivosti ponašanja cikloturista u destinaciji sa strane cikloturista i nositelja ponude“	
t-test	CFA analiza
Ne prihvaća se	Ne prihvaća se

Izvor: rezultati istraživanja

Zadnja, treća pomoćna hipoteza ukazuje da se mišljenja cikloturista i nositelja cikloturističke ponude značajno razlikuju i hipoteza H3: „Ne postoji značajna razlika percepcije održivosti ponašanja cikloturista u destinaciji sa strane cikloturista i nositelja ponude“ se ne prihvaća.

Na temelju provedenog empirijskog istraživanja, obrade i analize podataka zaključuje se da se prihvaća prva pomoćna hipoteza i druga pomoćna hipoteza, no treća pomoćna hipoteza se ne prihvaća što ukazuje da je glavna hipoteza: **„Ponašanje cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji je održivo“** ovoga rada djelomično prihvaćena prema prethodno provedenim analizama.

6.6. Pregled najvažnijih rezultata istraživanja

Zadnje poglavlje ovog dijela doktorskog rada odnosi se na analiziranje glavnih rezultata koji su proizašli iz ovog istraživanja.

Kako je to vidljivo u uvodnom, odnosno teorijskom djelu ovoga doktorskog rada u literaturi nedostaje istraživanje koje mjeri održivost ponašanja turista, a koje pritom uključuje sve tri strane održivosti – ekonomsku, okolišnu i socio-kulturnu održivost. Nadalje, posebice je primjetan nedostatak mjerenja ponašanja cikloturista u kontekstu održivosti ponašanja za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji. Dakle, predmet ovog istraživanja može se smatrati

eksperimentalnim pristupom mjerenja razine održivosti ponašanja cikloturista, što je važno s obzirom na to da se cikloturizam, posebice posljednjih nekoliko godina, smatra održivom vrstom turizma koji je među turistima sve popularniji i prihvaćeniji, ali i među nositeljima turističke ponude na svim razinama upravljanja. Osim toga, istraživanje je uključivalo i drugu ciljnu skupinu, nositelje cikloturističke ponude, čija je perspektiva u kontekstu održivosti ponašanja cikloturista važan nalaz ovog istraživanja, posebice za buduće upravljanje cikloturizmom.

Prilikom biranja destinacija u kojima će se provoditi istraživanje vodilo se računa da se radi o destinacijama u kojima postoji aktivno upravljanje cikloturizmom te da se odabrane destinacije međusobno razlikuju prema stupnju razvijenosti ciklo(turizma), kako bi rezultati istraživanja bili što obuhvatniji i odgovarajući stvarnosti.

Istraživanje s cikloturistima i s nositeljima cikloturističke ponude započelo je na proljeće 2023., a završilo na jesen 2023. godine. Upitnik koji je kreiran radi provođenja istraživanja s cikloturistima bio je dostupan u tiskanom obliku, putem linka te u obliku QR koda, na hrvatskom, engleskom, njemačkom, talijanskom i slovenskom jeziku. Drugo istraživanje, s nositeljima cikloturističke ponude provodilo se *online*, putem e-pošte. Na kraju, prikupljeno je ukupno 604 upitnika s cikloturistima te 102 upitnika s nositeljima cikloturističke ponude. U istraživanju s cikloturistima je sudjelovalo 60 % muškaraca i 40 % žena, a najviše je cikloturista bilo u dobnim skupinama 31-40 ili 41-50 godina, dok je najmanje cikloturista u skupinama ispod 18 godina ili iznad 70 godina. U prosjeku na mjesečnoj razini cikloturisti najviše zarađuju između 2.501 € i 5.000 €, a dnevno za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji troše između 51-100 € i između 101-200 €. Sudionici u istraživanju pretežno su visokoobrazovani, imaju završeni diplomski studij (41,46 %), a 70,51 % ispitanika reklo je da u destinaciji boravi kao turist, a 86,09 % ispitanika je ostvarilo noćenje na području jedne od tri županije. Najviše ispitanika noćilo je u hotelu (44,49 %), a potom u apartmanu (23,43 %). Pritom, najveći broj cikloturista je iz Hrvatske (24,3 %), a zatim iz Njemačke (21,9 %) i Slovenije (16,6 %). S obzirom na tematiku istraživanja, ispitanici su odgovorili na pitanje o razini poznavanja koncepta održivi razvoj cikloturizma, a najveći broj cikloturista ocjenjuje svoju razinu poznavanja koncepta održivi razvoj turizma kao dobro poznavanje (36 %) zatim kao zadovoljavajuće poznavanje (28 %).

Nakon rezultata deskriptivne statistike, uz pomoć jednosmjerne ANOVE utvrđene su razlike između destinacija po pitanju održivosti ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji. Tako su pronađene razlike između destinacija za devet tvrdnji koje su vezane uz:

odgovorno odlaganje otpada u turističkoj destinaciji, buđenje svijesti kod drugih ljudi o važnosti zaštite i očuvanja prirodnog okoliša, ulaganje vlastitog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu projekata koji su usmjereni na održivi razvoj turizma u turističkoj destinaciji, razvijanje dobrih odnosa s lokalnim stanovništvom i usvajanje svakodnevnih navika ponašanja lokalnog stanovništva, korištenje što više okolišno prihvatljivih proizvoda i prilagodba ponašanja kulturnim vrijednostima lokalnog stanovništva. Cikloturisti se još razlikuju ovisno o destinaciji u kojoj borave po preferenciji kupovanja lokalnih proizvoda i suvenira, neovisno o cijeni te po preferenciji odlaska ili ne odlaska na odmor u pred ili post turističkoj sezoni. Osim toga, deskriptivna analiza uključivala je analizu svake županije zasebno i prikaz ukupnih rezultata za sve tri županije zajedno. U nastavku su dani najvažniji zaključci iz te analize, kao temelj za budući razvoj cikloturizma u pojedinoj županiji. Naime, prema rezultatima najviše je ocijenjeno pro-okolišno ponašanje i učenje o kulturi cikloturisti su ocijenili na području Krapinsko-zagorske županije, a s obzirom na to da se radi o destinaciji koji je najmanje razvijena od druge dvije, može ukazivati da su turisti skloniji pro-okolišnom ponašanju i kulturnoj održivosti u destinacijama u kojima je manje prisutan turizam, time i manje gužve, manja buka i ostali utjecaji koji su neizbježni u razvijenijim turističkim destinacijama. Sa strane društveno odgovornog ponašanja cikloturisti se ponašaju najodrživije na području Splitsko-dalmatinske županije. Za područje Istarske županije karakteristični su najviša razina ponašanja učenja o okolišu i ekonomski aspekti ponašanja cikloturizma. S obzirom na to da se radi o destinaciji koja je turistički i cikloturistički najrazvijenija može se zaključiti da razvijena infrastruktura i prateća ponuda koja je važna za cikloturiste može izazvati njihovu ekonomsku održivost te zainteresiranost za okoliš, jer je veliki dio biciklističke infrastrukture vezan uz ruralan dio Istarske županije gdje je prisutno očuvanje okoliša i prirodno bogatstvo. Mišljenja nositelja cikloturističke ponude se potpuno razlikuju s mišljenjem cikloturista o održivosti njihovog ponašanja, gledajući prema pet dimenzija kojima se održivost ponašanja mjerila u upitniku.

Ukupno zadovoljstvo cikloturista u sve tri županije prilično je visoko, no najvišim ocjenama domaćini su ocijenjeni u Splitsko-dalmatinskoj županiji, kao i elementi cikloturizma. Elementi destinacije najbolje su ocijenjeni u Istarskoj županiji, kao što je i najviša razina zadovoljstva cikloturista posjetom turističkoj destinaciji prisutna u Istarskoj županiji. Nadalje, prisutnost održivosti ispitanici su najbolje ocijenili u Istarskoj županiji. Primjeri dobrih održivih praksi koje su prisutne u ovim destinacijama, posebice u Istarskoj županiji mogu poslužiti i drugim destinacijama kao primjer za održivi razvoj (ciklo)turizma.

Nadalje, prije testiranja hipoteza provedeno je testiranje pouzdanosti upitnika s ciljem utvrđivanja primjerenosti i pouzdanosti korištenih mjernih ljestvica s pomoću *Cronbach's alpha* koeficijenta. Utvrđena je dobra interna konzistentnost za konstrukt „održivost ponašanja cikloturista" (*Cronbach's alpha* 0,819). Mjerena ljestvica za konstrukt „zadovoljstvo cikloturista" također ima dobru internu konzistentnost (*Cronbach's alpha* 0,827), kao i mjerna ljestvica konstrukta „percipirana održivost" koja ima prihvatljivu internu konzistentnost (*Cronbach's alpha* 0,781). Posljednji konstrukt kojim se mjeri „održivosti ponašanja cikloturista" prema mišljenju nositelja cikloturističke ponude ima izvrsnu internu konzistentnost (*Cronbach's alpha* 0,933).

Nakon testiranja interne konzistentnosti upitnika, a s ciljem pripreme podataka za testiranje postavljenih hipoteza provedena je eksploratorna faktorska analiza i konfirmatorna faktorska analiza za sva tri navedena konstrukta. Osim navedenih analiza provedena je i korelacijska analiza te regresijska analiza i t-test. Na kraju provedeno je modeliranje strukturnih jednadžbi (SEM). Statisičkim analizama prethodilo je definiranje kriterija na temelju pregleda pretežno statističke literature koji su se primjenjivali prilikom tumačenja dobivenih vrijednosti analiza.

Dakle, prema predmetu istraživanja ovog doktorskog rada **glavna hipoteza** odnosi se na mjerenje održivosti ponašanja cikloturista, s ciljem potvrđivanja je li njihovo ponašanje održivo ili nije. Osim toga, u odnos s konstruktom „održivost ponašanja cikloturista" stavljeni su još dva konstrukta. Pregledom literature zaključeno je da se u ovo istraživanje mora uključiti i konstrukt „percipirana održivost". Naime, logična konstatacija bi bila da se cikloturisti ponašaju održivije ako se nalaze u turističkoj destinaciji koja primjenjuje načela održivog turizma na način koji to razumiju cikloturisti. Također, mjerenje percipirane održivosti od strane cikloturista nedostatak je u dosadašnjoj literaturi, jer su istraživanja uglavnom usmjerena na mjerenje percipirane održivosti od strane lokalnog stanovništva i nositelja turističke ponude. Taj odnos definira **prvu pomoćnu hipotezu**. Također, pregledom literature utvrđeno je da mnogi autori smatraju da zadovoljstvo turista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji ima utjecaj na njihovo ponašanje. S obzirom na to da nedostaje istraživanja u području održivosti ponašanja (ciklo)turista sa sva tri aspekta održivosti, izgledno je da nedostaje i istraživanja koja stavljaju u odnos dva navedena konstrukta. Navedena činjenica predstavlja temelje za definiranje **druge pomoćne hipoteze**, kojom se istražilo postoji li odnos između razine zadovoljstva cikloturista s razinom održivosti njihovog ponašanja. Nadalje, **treća pomoćna hipoteza** temelji se na drugom istraživanju u kojemu su ciljna skupina bili nositelji cikloturističke ponude. Naime, postavljanjem ove hipoteze željelo se dodatno potvrditi/utvrditi

razinu ponašanja cikloturista, istraživanjem mišljenja nositelja cikloturističke ponude koji imaju dvojaku značajnost. Dakle, oni su osobe koje poznaju (i razvijaju) cikloturizam kao oblik turizma u destinaciji i osobe koje imaju direktan kontakt s cikloturistima te na temelju tog kontakta mogu ocijeniti razinu održivosti njihovog ponašanja.

U nastavku su za svaku hipotezu izneseni najvažniji zaključci ovog istraživanja.

Na temelju provedenog primarnog istraživanja i provedenih statističkih analiza zaključeno je da se glavna hipoteza ovog istraživanja: **„Ponašanje cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji jest održivo“** djelomično prihvaća.

Početna mjerna ljestvica čije su dimenzije korištene u ovom istraživanju nije potvrđena. Naime, početni broj tvrdnja bio je 25 (Chandran i sur., 2021), no nakon provedene eksploratorne faktorske analize broj tvrdnja sveden je na 13 te su, koristeći metodu Analiza glavnih komponenata (eng. *Principal Component Analysis* – PCA), definirana nova tri faktora s pripadajućim varijablama: Faktor 1 - „Društveno odgovorno ponašanje“, Faktor 2 – „Ekonomski odgovorno ponašanje“ i Faktor 3 – „Okolišno odgovorno ponašanje“ koji zajedno objašnjavaju 59,012 % ukupne varijance, koji su konfirmatornom faktorskom analizom potvrđeni. Na temelju rezultata zaključeno je da je mjerna ljestvica s navedena tri faktora pouzdana i primjerena za korištenje u budućim istraživanjima s cikloturistima. Deskriptivna statistika koristila se za utvrditi ponašaju li se cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji održivo u kontekstu društveno odgovornog ponašanja, ekonomski odgovornog ponašanja te okolišno odgovornog ponašanja. Bitno je naglasiti da definirani faktori pokrivaju sve tri strane održivosti, no detaljnim pregledom varijabli (Tablica 36) koje čine svaki od navedenih faktora, primijećeno je da cikloturisti žele doprinijeti razvoju održivosti tijekom svoj boravka na lokalnoj razini. Navedeno je važno jer kako ističu MacInnes i suradnici (2021), nedostatak znanja o ponašanju turista u destinaciji otežava razvoj održivog turizma. Također, važno je poticati cikloturiste na održivost njihovog ponašanje (Budeanu, 2007), a ako se ne zna kakvo je ponašanje turista ne mogu se kreirati inicijative koje će poticati cikloturiste na održivo ponašanje. Caldito i suradnici (2015) te Loureiro i suradnici (2022) navode da će turisti biti zadovoljniji destinacijom ako ocijene da su turistički proizvodi i ponuda u turističkoj destinaciji razvijani u skladu s očekivanom razinom održivosti. Prilikom mjerenja održivosti ponašanja cikloturista, važno je u korištene varijable uključiti pojam „lokalno“ koji upućuje cikloturiste na održivost njihovog ponašanja.

Do sada u dostupnoj znanstvenoj literaturi ima vrlo malo istraživanja u kojima se autori bave temom ekonomske održivosti u turizmu (Mak i Chan, 2019), pa su u istraživanju s cikloturistima dodana četiri pitanja koja su bila usmjerena na ekonomski aspekt održivosti. Weber (2019) navodi da turisti nisu spremni platiti dodatno novaca za održivi turistički proizvod, no rezultati ovog istraživanja ukazuju na drukčije stavove cikloturista. Naime, 40,81 % cikloturista spremno je platiti dodani iznos novca za boravak u turističkoj destinaciji koja podržava inicijative za održivi razvoj turizma. Također, 43,84 % cikloturista je spremno platiti dodatni iznos novca za boravak u smještajnom objektu koji primjenjuje održive aktivnosti, a više od polovice (52,78 %) cikloturista spremno je dati dodatna novčana sredstva za projekte kojima je cilj poboljšanje održivosti u turističkoj destinaciji. Uz to, 61,99 % cikloturista je navelo da su spremni izdvojiti dodatni iznos novaca za sudjelovanje u održivom turističkom proizvodu (primjerice vožnja biciklom po uređenoj biciklističkoj stazi).

Zaključno, kako navodi Stanford (2008) kad se govori o odgovornom turizmu tema turista je često zanemarena u literaturi. No, s druge strane turisti su „neiskorišteni resurs“ koji mogu pozitivno doprinositi razvoju održivosti u destinaciji (Stanford, 2008). Na koncu „odgovorno ponašanje turista višestruko je i složeno i uključuje različite dimenzije i različite stupnjeve dimenzija“ (Stanford, 2008), što je i u okviru ovog istraživanja potvrđeno. Pritom, prema rezultatima istraživanja u ovom doktorskom radu, za cikloturiste i njihovo ponašanje značajna je lokalna razina održivosti.

Nadalje, prva hipoteza H1: **„Postoji pozitivna i značajna veza između percipirane održivosti u destinaciji i održivosti ponašanja cikloturista tijekom boravka u destinaciji“** je potvrđena. Pokazalo se da je da ako se u destinaciji radi na očuvanju resursa, poput očuvanja i odgovorne potrošnje vode i električne energije, očuvanja i valorizacije kulturnih resursa i resursa povijesne baštine te ukoliko se u promociji turističke destinacije naglašava važnost načela održivog razvoja turizma, potiče se cikloturiste na održivost ponašanja za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji. Ovaj zaključak može se usporediti s rezultatima iz studije autora Guizzardi i suradnici (2022) koji su također zaključili da je dobra očuvanost kulturne baštine važan pokazatelj percipirane održivosti, isto kao i zaštićen prirodni okoliš.

Istraživanje provedeno u okviru ovoga rada pruža novu dimenziju percipirane održivosti u destinaciji od strane cikloturista. Rezultati daju nove uvide u području percipirane održivosti koje se razlikuju u odnosu na dosadašnje teorijske spoznaje koje su proizašle od strane malobrojnih autora koji su se bavili ovom tematikom, primjerice Conti i suradnici, 2023. Pristupi ovom konceptu su uglavnom višedimenzionalni, no došlo je do značajne razlike u

odnosu na dosadašnja istraživanja koja su percipiranu održivost mjerila uz pomoć tri dimenzije – ekonomska, okolišna i socio-kulturna (Sánchez-Fernández i sur., 2019; Iniesta-Bonillo i sur., 2016; Kim i sur., 2017; Cottrell i sur., 2003; Penagos-Londoño i sur., 2021). Ovo istraživanje predlaže drukčiji teorijski okvir percipirane održivosti, posebice u istraživanjima koja se odnose na cikloturiste. Primjerice, ovi rezultati pružaju važne informacije za dionike cikloturizma koji u buduće moraju posebnu pažnju obratiti na elemente destinacije koji potiču održivost ponašanja cikloturista, s obzirom na spoznaju da u destinaciji „Nije dovoljno biti održiv. Turisti to moraju shvatiti!“ (Sánchez-Fernández i sur., 2019). Navedene rezultate potrebno je shvatiti kao „turističku svijest o pitanjima održivosti te kao upozorenje na mogućnost da bi turistička svijest dugoročno mogla dovesti do promjena u turističkim preferencijama“ (Cottrell i sur., 2004), a poznavanje turističke svijesti omogućuje prilagodbu turističkih destinacija novim turističkim preferencijama te prema rezultatima ovog istraživanja potaknuti i održivost ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji.

Duga pomoćna hipoteza - **H2: „Postoji pozitivna i značajna veza između održivosti ponašanja cikloturista i zadovoljstva boravkom u turističkoj destinaciji“** je potvrđena.

Za potrebe testiranja ove hipoteze u istraživanje je uključen konstrukt „zadovoljstvo cikloturista. Naime, što je veće zadovoljstvo cikloturista elementima destinacije, primjerice zdravstvenim uslugama, sadržajima za djecu i kulturnim događanjima imat će pozitivniji utjecaj na održivost njihovog ponašanja.

Navedeni rezultati mogu koristiti nositeljima cikloturističke ponude kod planiranja budućeg razvoja cikloturizma. Naime, zadovoljan turist može predstavljati „alat“ koji posreduje razvoju konkurentnosti destinacije (Andriotis i sur., 2008), a prema rezultatima istraživanja provedenog u okviru ovog rada i razvoju održivosti u destinaciji. Navedeno potvrđuje rezultate istraživanja autora Kastenholz i suradnika (2018) koji su zaključili da postoji pozitivan odnos između održivog ponašanja, zadovoljstva i lojalnosti turista. Prema rezultatima provedenog istraživanja sljedećih devet tvrdnji pokazalo se najvažnijim za zadovoljstvo cikloturista. Elementi koji su važni za zadovoljstvo cikloturista su: Znanje stranih jezika lokalnog stanovništva i djelatnika u turizmu, gostoljubivost domaćina i ljubaznost domaćina, znanje o dostupnoj biciklističkim stazama i ostaloj ponudi važnoj za cikloturiste, strpljenje domaćina te dostupnost zdravstvenih usluga, sadržaja za djecu i kulturnih događanja.

Neočekivano je da su varijable unutar dimenzije zadovoljstvo elementima cikloturizma, prema statističkoj analizi imale niske vrijednosti te nisu uzete u daljnje analize. Slično su zaključili i

autori Andriotis i suradnici (2008) u svom istraživanju, odnosno da na cjelokupno zadovoljstvo turista ne utječe zadovoljstvo samo jednim turističkim proizvodom, već da je važno zadovoljstvo s različitim elementima u destinaciji, kao što su, stavovi domaćina, dostupnost izleta i zdravstvenih usluga, usluge zračne luke.

S toga se, na temelju navedenog može zaključiti da je za cikloturiste važno općenito zadovoljstvo destinacijom, što su ocijenili vrlo visokom ocjenom, AS = 4,21, SD = 0,60, pojedini elementi u destinaciji i zadovoljstvo domaćinima.

Treća pomoćna hipoteza razlikuje se u odnosu na prve dvije pomoćne hipoteze.

Treća pomoćna hipoteza – **H3: „Ne postoji značajna razlika percepcije održivosti ponašanja cikloturista u destinaciji sa strane cikloturista i nositelja ponude“** je odbačena.

Na temelju provedenih analiza, vidljivo je da postoje značajne razlike u mišljenjima između dvije ciljne skupine. Općenito, cikloturisti su ocijenili svoje ponašanje kao više održivo u odnosu na nositelje cikloturističke ponude, prema sva tri kreirana faktora u okviru konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“. Rezultati t-testa ukazuju na statistički značajne razlike unutar sve tri dimenzije. Naime, na početku upitnika, kreiranom za cikloturiste i za nositelje cikloturističke ponude, bilo je pitanje koje se odnosilo na razinu poznavanja koncepta održivog razvoja turizma. Cikloturisti su svoju razinu poznavanja koncepta održivog razvoja turizma ocijenili značajno nižom ocjenom, odnosno 75 % cikloturista smatra da razumije održivi razvoj turizma dobro ili manje od dobro, dok je 83 % nositelja cikloturističke ponude svoje poznavanje koncepta održivog razvoja turizma označilo kao vrlo dobro ili odlično. Navedeno može djelomično objasniti zašto je došlo do razlika u rezultatima istraživanja. Slično je potvrđeno u studiji autora Tölkes (2020), gdje je potvrđeno da potrošači loše „percipiraju, prepoznaju i razumiju karakteristike održivosti proizvoda“.

Konačno, u okviru testiranja hipoteza provedena je analiza mjernog instrumenta, odnosno SEM analiza, čiji su rezultati uglavnom potvrdili rezultate prethodnih statističkih analiza koje su korištene u okviru ovoga rada, no ipak je došlo do manjih promjena. U nastavku su sumirani rezultati koji mogu biti korisni za daljnja znanstvena i stručna istraživanja te za buduće upravljanje razvojem cikloturizma.

Posebno značajni parametri dobiveni provođenjem SEM analize odnose se na efekt očuvanja resursa u turističkoj destinaciji na društveno odgovorno ponašanje, kao i efekt zadovoljstva destinacijom na ekonomsko odgovorno ponašanje. S druge strane, jedva značajan efekt ima

zadovoljstvo destinacije na društveno odgovorno ponašanje cikloturista, kao i efekt očuvanja resursa na ekonomski odgovorno ponašanje cikloturista. Nadalje, faktor okolišno odgovorno ponašanje cikloturista nije imalo efekta na percipiranu održivost i zadovoljstvo cikloturista. Ono što je posebno važno, kao rezultat SEM analize je spoznaja da održivost ponašanja cikloturista ima veće učinke od percipirane održivosti cikloturista i zadovoljstva cikloturista ako se izbaci faktor okolišno odgovorno ponašanje. Pritom potrebno je uzeti u obzir da se faktor okolišno odgovorno ponašanje sastoji od samo dvije tvrdnje, što može imati utjecaj na ovakve rezultate. No nalaz svakako upućuje na potrebu provođenja dodatnih istraživanja, dodavanjem novih tvrdnja, kako bi se utvrdilo što formira takve rezultate. Nadalje, nositelji cikloturističke ponude davali su znatno niže ocijene za tvrdnje kojima se mjerila održivost ponašanja cikloturista u odnosu na cikloturiste, a CFA analiza je identificirala nekoliko tvrdnja za koje su posebno istaknute razlike u mišljenju između dvije skupine dionika. Cikloturisti su svoje ponašanje ocijenili kao održivije u odnosu na nositelje cikloturističke ponude u području doprinosa razvoja lokalnoj zajednici od strane cikloturista, pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji te spremnosti cikloturista na preusmjeravanje dijela svog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu održivih projekata u turističkoj destinaciji te trud cikloturista da podrže lokalno gospodarstvo s ekonomskog aspekta.

Na kraju, ovaj pristup može ukazivati na eksperimentalni dizajn istraživanja, s obzirom na to da nije pronađeno srodno istraživanje u dosadašnjoj literaturi općenito, a posebice u području cikloturizma. Naime, najviše literature dostupno je u području zadovoljstva cikloturista, njihovim aktivnostima za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji, socio-demografskom profilu i slično, što je prikazano u teorijskom djelu ovoga rada, a isto tako, nedostaje istraživanja s nositeljima cikloturističke ponude u području ponašanja cikloturista, ali i općenito. Rezultati mogu biti podloga za stvaranje novih teorija u području održivosti ponašanja (ciklo)turista te mogu poslužiti kao elementi čijim se zadovoljenjem potencijalno može utjecati na višu razinu održivosti ponašanja cikloturista.

U nastavku slijedi prijedlog primjene rezultata istraživanja u praksi.

6.7. Prijedlozi primjene rezultata istraživanja u praktičnom smislu

S obzirom na postavljene ciljeve ovoga doktorskog rada u nastavku je predložen model koji se može koristiti u praktičnom smislu, s koji je pojednostavljen u odnosu na izvorni model korišten u ovom istraživanju.

Kako je to već u teorijskom djelu ovoga rada utvrđeno, mjerenje održivosti ponašanja (ciklo)turista sa sve tri strane održivosti nedostatak je u dosadašnjoj literaturi, na što je i nekoliko autora ukazalo. U odnosu na početni, konceptualni model istraživanja koji je kreiran u okviru ovog rada (poglavlje 6.5.), a koji izrađen na temelju STB ljestvice, izrađen je model (prije provođenja SEM analize), koji je prikazan na Slici 14 pokazuje pojednostavljen način mjerenja održivosti ponašanja cikloturista. Utvrđivanje razine održivosti ponašanja cikloturista glavna je ideja ovoga rada, a upravo jednostavnost modela vrijedan je nalaz ovog istraživanja s obzirom na zahtjevnost provođenja terenskog istraživanja s cikloturistima. Nadalje, s obzirom na to da je mijenjanje navika ponašanja dugotrajan proces, nositelji cikloturističke ponude uz pomoć definiranog modela mogu pratiti promjene ponašanja cikloturista te efikasnost poduzetih aktivnosti na promjene navika ponašanja. Efikasnost poduzetih aktivnosti predviđeno je mjerenjem percipirane održivosti i zadovoljstva cikloturista za vrijeme boravka u turisitčkoj destinaciji. Konačan model prikladan je za korištenje i u drugim destinacijama i u istraživanju s drugim ciljnim skupinama turista ili s drugim segmentima potrošača.

U skladu s modelom, u nastavku su prikazane varijable unutar tri dimenzije održivosti ponšanja cikloturista: društveno odgovorno ponašanje, ekonomski odgovorno ponašanje i okolišno odgovorno ponašanje, koje je potrebno koristiti u istraživanju kojim se mjeri održivost ponašanja turista (Tablica 72). Za ocjenu svake varijable preporučeno je korištenje Likertove ljestvice (ocjene od 1 – uopće se ne slažem, do 5 – u potpunosti se slažem).

Tablica 72. Prijedlog varijabli za mjerenje održivosti ponašanja turista sa sva tri aspekta održivosti

Društveno odgovorno ponašanje
Želim pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji.
Smatram da za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trebam doprinijeti razvoju lokalne zajednice.
Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji spreman sam uložiti dio svog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu projekta usmjerenih na održivi razvoj turizma.
Pokušavam probuditi svijest kod drugih ljudi o važnosti zaštite i očuvanja prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji.
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više usvojiti svakodnevne navike ponašanja lokalnog stanovništva.
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više koristiti okolišno prihvatljive proizvode.
Ekonomski odgovorno ponašanje
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram konzumirati autentičnu hranu, neovisno o cijeni.
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji volim istraživati lokalnu povijest.
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trudim se podržati lokalno gospodarstvo.
Boravim u smještajnim objektima u vlasništvu lokalnog stanovništva.
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji volim istraživati lokalnu tradiciju i događaj.
Okolišno odgovorno ponašanje
Ne uništavam biljke i ne ometam životinje (ako su prisutne) u turističkoj destinaciji.
Svoj otpad odlažem na odgovarajući način u destinaciji u kojoj trenutno boravim, ostavljajući je čistom i urednom.

Izvor: rezultati istraživanja

Dimenzija „okolišno odgovorno ponašanje“ prema rezultatima sastoji se od dvije varijable pa je preporuka za buduća istraživanja upotpuniti navedenu dimenziju varijablama iz radova autora Bilynets i Cvelbar (2022), kao što je ponašanje prilikom recikliranja plastičkih boca, dugog tuširanja, korištenja jednokratne ambalaže, višekratne upotrebe ručnika, kupovanja vode u plastičnim bocama, korištenja klima uređaja te prilikom ostavljanja hrane. Kim i suradnici (2021) u svom su radu koristili sljedeće varijable, a koje se mogu uvrstiti unutar dimenzije „okolišno odgovorno ponašanje“: kupnja proizvoda koji su zapakirani u recikliranoj ambalaži, korištenje ekološki certificiranih proizvoda za vrijeme boravka u turističkom smještaju, odabir smještaja s ekocertifikatom, kupovanje okolišno prihvatljivih proizvoda, gašenje svjetala prilikom napuštanja smještajnog objekta i razvrstavanje otpada prilikom boravka u smještanom objektu.

Nadalje, kako bi se dodatno istražila ekonomska održivost ponašanja (ciklo)turista u nastavku su prikazana četiri pitanja koja se odnose na utvrđivanje spremnosti cikloturista na izdvajanje dodatnog iznosa novca u svrhu održivog razvoja turizma. Navedene varijable unutar dimenzije „ekonomska održivost ponašanja“ u Tablici 73 potrebno je postaviti u obliku zatvorenog pitanja (tri moguća odgovora: „spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca“, „nisam spreman izdvojiti dodatni iznos novca“, „nemam stav o tome“).

Tablica 73. Prijedlog dodatnih varijabla za mjerenje ekonomske održivosti ponašanja turista

Ekonomska održivost ponašanja (dodatno)
Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca za boravak u turističkoj destinaciji koja podržava inicijative za održivi razvoj turizma.
Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca za boravak u smještajnom objektu koji primjenjuje aktivnosti koje podržavaju održivi razvoj turizma.
Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca prilikom boravka u turističkoj destinaciji ako bi svrha prikupljenih sredstava bila usmjerena prema projektima kojima je cilj poboljšanje održivosti turističke destinacije.

Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca za sudjelovanje u turističkom proizvodu koji je razvijen u skladu s načelima održivog razvoja turizma (primjerice plaćanje za vožnju biciklom po uređenoj biciklističkoj stazi).

Izvor: rezultati istraživanja

S obzirom na postavljene i testirane hipoteze ovoga doktorskog rada, potvrđeno je da je važno prilikom mjerenja održivosti ponašanja cikloturista utvrditi i percipiranu održivost cikloturista u destinaciji. Naime, cikloturisti su na temelju svojih stavova ocijenili koliko se slažu s tvrdnjama koje se odnose na percepciju raznih aktivnosti u kontekstu održivog razvoja turizma u turističkoj destinaciji. Tako, nositelji cikloturističke ponude mogu dobiti iznimno važne povratne informacije o provedenim održivim aktivnostima u destinaciji. Osim toga, prema rezultatima, percipirana održivost ima utjecaj i na razinu održivosti ponašanja cikloturista, stoga se nositeljima turističke ponude preporučuje prilikom mjerenja održivosti ponašanja turista utvrditi i percipiranu održivost cikloturista, uz pomoć varijabli koje se nalaze u nastavku unutar dimenzije „očuvanje resursa“ i „stanje destinacije“. Navedene varijable u Tablici 74 preporučeno je mjeriti uz pomoć Likertove ljestvice (ocjene od 1 – uopće se ne slažem, do 5 – u potpunosti se slažem).

Tablica 74. Prijedlog varijabla za mjerenje percipirane održivosti turista

Očuvanje resursa
Na području ove destinacije vidljiva je orijentacija na poticanje očuvanja i odgovorne potrošnje vode.
Kulturni resursi (festivali, tradicija itd.) kvalitetno su valorizirani na području ove destinacije.
Promocija ove turističke destinacije naglašava načela održivog razvoja turizma.
Resursi povijesne baštine (spomenici i sl.) kvalitetno su valorizirani na području ove destinacije.
Stanje destinacije
Lokalno stanovništvo se dobro ophodi prema turistima.
U ovoj destinaciji postoji dobra ponuda lokalnih proizvoda.

Na području ove destinacije gužve nisu pretjerane, čak i prilikom veće navale turista.
Na području ove destinacije buka je prihvatljiva, čak i prilikom većih turističkih gužva.
Čistoća ove destinacije je dobra.

Izvor: rezultati istraživanja

Također, u skladu s rezultatima ovoga istraživanja prilikom mjerenja održivosti ponašanja turista u budućim istraživanjima potrebno je uzeti u obzir i zadovoljstvo turista tijekom boravka u turističkoj destinaciji. Naime, dokazano je da što su cikloturisti zadovoljniji s elementima domaćina i elementima destinacije to se održivije ponašaju. U Tablici 75 nalazi se prijedlozi varijabli kojima se nositelji cikloturističke ponude mogu koristiti za mjerenje zadovoljstva u turističkoj destinaciji. No, zadovoljstvo turista boravkom u destinaciji osim na ponašanje ima utjecaja i na druge elemente, stoga je preporuka da nositelji turističke ponude kontinuirano provode istraživanja kojim će utvrditi potencijalne nedostatke turističke ponude u destinaciji. Navedene varijable u Tablici 75 preporučljivo je mjeriti uz pomoć ljestvice zadovoljstva (ocijene od 1 – potpuno nezadovoljan, do 5 – potpuno zadovoljan i 0 – ne znam).

Tablica 75. Prijedlog varijabli za mjerenje zadovoljstva turista u turističkoj destinaciji

Zadovoljstvo domaćinom
Znanje o ostaloj ponudi važnoj za cikloturiste.
Znanje o dostupnim biciklističkim stazama.
Znanje stranih jezika lokalnog stanovništva i djelatnika u turizmu.
Strpljenje domaćina.
Znanje stranih jezika.
Ljubaznost domaćina.
Elementi destinacije
Dodatni sadržaji na biciklističkoj stazi.
Uređenost biciklističkih staza.
Atraktivnost okoliša duž biciklističke staze.

Izvor: rezultati istraživanja

S obzirom na to da se dimenzija „elementi destinacije“ sastoji samo od tri varijable, nositelji cikloturističke ponude mogu tu dimenziju upotpuniti s varijablama koje su predložili sljedeći autori: Pizam i suradnici (1978) (općenito cijene proizvoda i usluga, dostupnost hotela i drugih smještajnih objekata, dostupnost i čistoća plaža, dostupnost ugostiteljskih objekata i slično), zatim autori Aliman i suradnici (2016) predlažu općenitije varijable (zadovoljan sam svojom odlukom da posjetim ovu turističku destinaciju, ovaj posjet je bio ugodan, ovaj posjet je bio bolji od očekivanja i slično) te Truong i suradnici (2018) (zadovoljstvo klimom, lokalnim stanovništvom, hranom, arhitekturom, ponudom suvenira i lokalnih proizvoda i slično).

Osim toga, istraživanje koje se odnosi na mjerenje „održivosti ponašanja turista“ preporučljivo je da se provede i s drugom stranom, odnosno s nositeljima turističke ponude, kako bi se utvrdili njihova mišljenja o razini „održivosti ponašanja turista“. Dakle, oni predstavljaju svojevrsnu kontrolnu skupinu koja će potvrditi ili opovrgnuti razinu „održivosti ponašanja turista“ kako su to turisti sami ocijenili. Kao i u ovom radu, mišljenja jedne i druge skupine se razilaze, a razlog tome može biti da turisti ne žele otkriti svoje pravo ponašanje, moguće nerazumijevanje pitanja i slično. Predložene varijable za mjerenje održivosti ponašanja turista s nositeljima turističke ponude nalaze se u Tablici 76. Kao i kod cikloturista, za ocjenu svake varijable preporučeno je koristiti Likertovu ljestvicu (ocjene od 1 – uopće se ne slažem, do 5 – u potpunosti se slažem).

Tablica 76. Prijedlog varijabli za mjerenje održivosti ponašanja turista prema stavovima nositelja turističke ponude

Društveno odgovorno ponašanje
Cikloturisti žele pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji.
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti žele doprinijeti razvoju lokalne zajednice.
Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti su spremni uložiti dio svog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu projekta usmjerenih na održivi razvoj turizma.
Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti žele usvojiti svakodnevne navike ponašanja lokalnog stanovništva.
Cikloturisti žele što više koristiti ekološki prihvatljive proizvode za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji.

Ekonomski odgovorno ponašanje
Cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiraju konzumirati autentičnu hranu, neovisno o cijeni.
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti vole istraživati lokalnu povijest.
Za vrijeme boravaka u turističkoj destinaciji cikloturisti se trude podržati lokalno gospodarstvo.
Cikloturisti preferiraju odsjedati u smještajnim objektima u vlasništvu lokalnog stanovništva.
Okolišno odgovorno ponašanje
Cikloturisti ne uništavaju biljke i ne ometaju životinje (ako su prisutne) u turističkoj destinaciji.
Cikloturisti odlažu svoj otpad na odgovarajući način u destinaciji u kojoj trenutno borave, ostavljajući je čistom i urednom.

Izvor: rezultati istraživanja

Osim toga, preporučeno je da se odgovori cikloturista „provjere“ od strane nositelja turističke ponude za četiri dodatna ekonomska pitanja (Tablica 77). Navedene varijable potrebno je postaviti u obliku zatvorenog pitanja (tri moguća odgovora: „turisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca“, „turisti nisu spremni izdvojiti dodatni iznos novca“, „nemam stav o tome“).

Tablica 77. Prijedlog dodatnih varijabli za mjerenje ekonomske održivosti ponašanja turista

Ekonomska održivost ponašanja (dodatno)
Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca za boravak u turističkoj destinaciji koja podržava inicijative za održivi razvoj turizma.
Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca ako smještajni objekt u kojem borave primjenjuje aktivnosti koje podržavaju održivi razvoj turizma.
Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca prilikom boravka u turističkoj destinaciji u svrhu prikupljanja sredstava za projekte usmjerene prema poboljšanju održivosti turističke destinacije.

Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca za sudjelovanje u turističkom proizvodu koji je razvijen u skladu s načelima održivog razvoja (primjerice plaćanje rente za vožnju biciklom po uređenoj biciklističkoj stazi).

Izvor: rezultati istraživanja

Navedene dimenzije s pripadajućim varijablama predstavljaju spreman alat kojim se mogu koristiti nositelji cikloturističke ponude u svojoj destinaciji prilikom mjerenja „održivosti ponašanja turista“, „percipirane održivosti“ i „zadovoljstva turista“.

7. ZAKLJUČAK

Teorijski pregled dosadašnje znanstvene literature ukazao je na nedostatke u provedenim istraživanjima u kontekstu mjerenja održivosti ponašanja (ciklo)turista. U okviru ovoga rada predložen je konceptualni model održivosti ponašanja cikloturista koji se temelji na teorijskom pregledu većeg broja znanstvenih radova. Pregled literature ukazao je na nužnost kreiranja konceptualnog modela istraživanja koji uz mjerenje održivosti ponašanja cikloturista uključuje i koncept percipirane održivosti cikloturista, zadovoljstvo cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji te uključivanje druge ciljne skupine − nositelje cikloturističke ponude u svrhu kontrolne skupine prilikom mjerenja održivosti ponašanja cikloturista. U ovom poglavlju naveden je pregled glavnih zaključaka provedenog istraživanja.

Većina dosadašnjih istraživanja usmjerena je na ponašanje turista u kontekstu okolišne održivost, a tek manji dio autora naglasio je važnost ekonomske i socio-kulturne održivosti. U ovom radu utvrđena je važnost ravnomjernog praćenja sva tri aspekta održivosti ponašanja turista (ekonomska, okolišna i socio-kulturna održivosti) te je u tom smislu kreirano primarno istraživanje. Rezultati istraživanja generalno potvrđuju postavljene hipotetske veze između varijabli.

U skladu s rezultatima ovoga istraživanja, može se zaključiti da cikloturisti nedovoljno poznaju koncept održivog razvoja turizma. Taj nalaz implicira važnost provođenja edukativnih aktivnosti u području održivog turizma, a koje su direktno ili indirektno usmjerene na cikloturiste koji borave u turističkoj destinaciji. Za očekivati je da bi nove spoznaje o održivom turizmu, turiste moglo dodatno motivirati da svoje ponašanje usklade s načelima održivog razvoja te da tako doprinesu očuvanju destinacije, a čime se može dodatno izgraditi povezanost turista s turističkom destinacijom. Rezultati ovoga istraživanja pokazuju da cikloturisti svoje ponašanje smatraju održivim prema sva tri stupa održivosti − ekonomskoj, okolišnoj i socio-kulturnoj održivosti, no predlaže se dodatno istraživanje okolišne održivosti ponašanja cikloturista posebice s aspekta percipirane održivosti i zadovoljstva cikloturista.

Mjerenje održivosti ponašanja cikloturista temeljilo se na ljestvici koju su razvili autor Chandran i suradnici (2021), a koja se sastoji se od pet dimenzija. Analizom rezultata ovog istraživanja ljestvica se nije potvrdila, već su kreirane nove dimenzije: društveno odgovorno ponašanje, ekonomski odgovorno ponašanje i okolišno odgovorno ponašanje. Cikloturisti su svoje ponašanje ocijenili najodrživijim u području okolišno odgovornog ponašanja, zatim u

području društveno odgovornog ponašanja i na kraju u području ekonomski odgovornog ponašanja. Društveno odgovorno ponašanje cikloturista uključuje pomoć siromašnim osobama u destinaciji, želja za doprinosom razvoja lokalne zajednice, poticaj provedbe projekta koji su usmjereni na održivi razvoj turizma, poticanje drugih ljudi na zaštitu i očuvanje prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji. Cikloturisti žele čim više svoje ponašanje uskladiti sa svakodnevnim navikama ponašanja lokalnog stanovništva te žele što više koristiti okolišno prihvatljive proizvode. Nalazi ovoga istraživanja impliciraju želju cikloturista za sudjelovanje u aktivnostima koja uključuju upoznavanje lokalnog načina života te spremnost cikloturista da svojim ponašanjem ostave pozitivan učinak na lokalnu zajednicu. Kako bi se društveno odgovorno ponašanje cikloturista dodatno potaknulo, nositelji cikloturističke ponude mogu raznim aktivnostima poticati simbiozu između lokalnog stanovništva i cikloturista, koji će imati posredan ili neposredan utjecaj na ponašanje cikloturista.

Prema rezultatima u smislu ekonomski odgovornog ponašanja može se zaključiti da cikloturisti preferiraju konzumirati autentičnu hranu, bez obzira na cijenu. Cikloturisti žele istraživati lokalnu povijest i podržati lokalno gospodarstvo, primjerice boravkom u smještajnim objektima u vlasništvu lokalnog stanovništva i istraživanjem lokalne tradicije i organiziranih lokalnih događanja. Osim toga, ekonomsko odgovorno ponašanje uključuje i spremnost cikloturista na izdvajanje novčanog iznosa za sudjelovanje u obliku turističkog proizvoda koji je razvijen u skladu s načelima održivog razvoja turizma, poput vožnje bicikle po uređenoj biciklističkoj stazi, dok su značajno manje spremni izdvojiti dodatni iznos novčanih sredstava za boravak u turističkoj destinaciji koja podržava inicijative za održivi razvoj turizma. Povezivanje cikloturista s lokalnim stanovništvom pretpostavlja i veću preferenciju za kupnjom lokalnih proizvoda i suvenira od strane cikloturista, što se može shvatiti kao marketinška aktivnost usmjerena prema cikloturistima.

Okolišno odgovorno ponašanje cikloturista odnosi se na očuvanje biljnog svijeta i na neometanje životinja koje su prisutne u turističkoj destinaciji, kao i na odgovorno odlaganje otpada prema pravilima turističke destinacije. Pritom je važno da nositelji cikloturističke ponude potiču organizaciju različitih aktivnosti s ciljem podizanja svijesti o važnosti očuvanja okoliša te poticanje cikloturista da što više prakticiraju vožnju biciklom, za vrijeme trajanja godišnjeg odmora, ali i u svakodnevnom životu.

Kontrolna skupina – nositelji cikloturističke ponude ocjenjuju ponašanje cikloturista manje održivo nego što su cikloturisti ocijenili sami sebe, odnosno utvrđen je disparitet između mišljenja dvije skupine. Ovakvi rezultati i nisu posebno iznenađenje budući da se radi o dvije

različite ciljne skupine istraživanja koje imaju drugačija iskustva i očekivanja, ali i različitu razinu poznavanja koncepta održivog razvoja.

Utvrđeno je da dimenzije percipirane održivosti −očuvanje resursa i stanje destinacije imaju utjecaj na razinu održivosti ponašanja cikloturista u turističkoj destinaciji, pri čemu je posebice važna razina očuvanosti resursa u destinaciji. Iako su neki autori ukazali na potrebe mjerenja percipirane održivosti s aspekta ekonomske, okolišne i socio-kulturne održivosti, rezultati ovog istraživanja sugeriraju drugačije dimenzije koje je potrebno primijeniti i testirati u budućim istraživanjima. Naime, razina održivosti ponašanja cikloturista viša je u destinaciji u kojoj je primjetno poticanje očuvanja i odgovorne potrošnje vode i električne energije, na kvalitetnu valorizaciju kulturnih resursa kao što su festivali, razne tradicijske aktivnosti te valorizacija resursa povijesne baštine i slično. Iako stanje destinacije ima manji utjecaj na održivost ponašanja cikloturista, važno je u turističkoj destinaciji voditi računa o čistoći, mirisima, buci, dobroj ponudi lokalnih proizvoda, gužvama i dobrom ophođenju lokalnog stanovništva s turistima. To može dodatno ukazivati na prisutnost održivosti u destinaciji i potaknuti cikloturiste da se i oni tako ponašanju. Nakon ovog istraživanja, nositelji cikloturističke ponude imaju jasniju sliku o stanju održivosti u svojoj destinaciji, osobito u smislu koje su održive aktivnosti i inicijative prepoznali turisti te one koje su im nejasne ili neprimijećene.

Zadovoljstvo cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji posrednik je održivosti ponašanja cikloturista. Naime, što je više zadovoljstvo cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji, održivost ponašanja će biti veća, a posebice zadovoljstvo pojedinim elementima u destinaciji, ponajviše zadovoljstvo zdravstvenim uslugama, sadržajima za djecu i kulturnim događanjima. Održivost ponašanja cikloturista veća je ako su zadovoljni domaćinima, a posebice u smislu znanja stranih jezika lokalnog stanovništva i djelatnika u turizmu, ako su domaćini gostoljubivi, ljubazni i strpljivi te ako imaju znanja o ponudi koja je važna za cikloturiste i o dostupnim biciklističkim stazama.

Sve navedeno ukazuje na održivost ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji te da svojim ponašanjem podupiru razvoj održivosti u destinaciji, a posebice da su spremni poduprijeti lokalnu zajednicu. Iako je za očekivati da će održivost ponašanja cikloturista, ali i općenito ljudske populacije biti sve učestalije, dionici turizma imaju značajnu ulogu u promicanju načela održivog turizma na svim razinama. Prema rezultatima ovoga istraživanja, ali i stečenog iskustva prilikom provođenja terenskog istraživanja, cikloturisti nisu dovoljno upoznati s konceptom održivog razvoja. Navedeno može utjecati i na njihovo ponašanje i ulogu koju imaju u provođenju održivosti, bilo kao cikloturisti, turisti ili u

svakodnevnom životu. Nositelji cikloturističke ponude provođenjem edukativnih aktivnosti, aktivnom suradnjom s lokalnim stanovništvom i senzibilizacijom cikloturista o važnosti pridržavanja načela održivog razvoja mogu nesumnjivo doprinijeti u implementiranju održivog razvoja u destinaciji.

Na temelju sveukupne analize dosadašnjih istraživanja i rezultata dobivenih primarnim istraživanjem predložene su nove dimenzije koje čine pojednostavljeni mjerni alat baziran na sva tri aspekta održivosti (ekonomska, okolišna i socio-kulturna), a koji se može primijeniti u istraživanjima s različitim ciljnim segmentima turista, odnosno s korisnicima različitih turističkih proizvoda. Cikloturizam predstavlja važan dio održivog turizma u destinaciji i budući da se cikloturisti ponašaju održivo poželjno je razvijati ovakve oblike turističkog proizvoda u destinacijama. Kako bi razvoj ovakvog oblika turizma išao u pravom smjeru provođenje istraživanja sa segmentom potrošača – cikloturistima, daje korisne informacije donositeljima odluka i kreatorima strategija budućeg razvoja turističkih proizvoda u destinaciji održivog turizma općenito. Istraživanje ovog segmenta potrošača je vrlo izazovno u praksi te mjerna ljestvica koja je predložena i testirana u ovom radu daje doprinos za buduća znanstvena istraživanja, kao i okvir za buduća istraživanja u području cikloturizma i općenito održivog razvoja turizma.

7.1. Ograničenja primarnog istraživanja

Unatoč nastojanju da svaka faza izrade ovog doktorskog rada bude maksimalno kvalitetna, nakon provedenog primarnog istraživanja, statističkih analiza i testiranja hipoteza utvrđeno je nekoliko nedostataka ovog istraživanja.

Istraživanje se provodilo za vrijeme proljeća, ljeta i jeseni, no glavnina upitnika prikupljena je za vrijeme ljetnih mjeseci zbog najvećeg broja cikloturista u tom periodu. Moguće je da bi rezultati bili drugačiji da su podaci prikupljeni u svim mjesecima podjednako.

Ograničenje istraživanja može se smatrati i dužina upitnika, posebice s obzirom na terenske karakteristike istraživanja s cikloturistima (za vrijeme vožnje bicikle i/ili na biciklističkim manifestacijama), što može dovoditi u pitanje koncentriranost ispitanika i objektivnost njihovih odgovora. Navedeno generira sljedeće ograničenje koje se odnosi na uzorak ispitanika, a koji

je uključivao samo one ispitanike koji su dobrovoljno pristali sudjelovati u istraživanju. Uzorak ispitanika je namjeran te relativno mali s obzirom na cijelu populaciju.

Kao treće ograničenje nameće se spoznaja da se istraživanje provodilo u tri destinacije koje su po mnogočemu različite pa je moguće da privlače cikloturiste koji se međusobno potpuno razlikuju, s obzirom na percepciju o održivosti ponašanja, što dovodi do potencijalne opasnosti da su neki odgovori dvosmisleni u ovom istraživanju jer je upitnik sadržavao iste tvrdnje za sve tri destinacije. Zbog različitog stupnja razvijenosti (ciklo)turizma nije bilo moguće u istom periodu prikupiti jednaki broj uzorka u sve tri županije.

Na temelju stečenog iskustva provođenjem ovog istraživanja i identificiranih ograničenja istraživanja, u nastavku se navode preporuke za buduća istraživanja.

7.2. Preporuke za buduća istraživanja

Nakon pregleda literature i kritičkog osvrta na postojeću literaturu u području ovoga doktorskog rada dani su prijedlozi budućih istraživanja. Prema saznanjima autorice, istraživanje ove tematike prvo je istraživanje koje se provelo na području Republike Hrvatske, a prema dostupnoj znanstvenoj literaturi, spajajući koncept održivosti ponašanja turista i cikloturizam, prvo je istraživanje i na globalnoj razini. Stoga, rezultati ovog istraživanja mogu pomoći nositeljima cikloturističke ponude u destinaciji, kako bi imali predodžbu o ponašanju cikloturista, ali i kao temelj budućih istraživanja u ovom području. U okviru istraživanja kreiran je mjerni instrument za mjerenje održivosti ponašanja cikloturista. Mjerni instrument može se koristiti i za istraživanje cikloturista na specifičnom (užem) području, no može se koristiti i u istraživanjima koja obuhvaćaju šira područja ili više destinacija. Također, potvrđeno je da se prilikom mjerenja održivosti ponašanja cikloturista mora uključiti i konstrukt zadovoljstvo cikloturista, kao i percipirana održivost, koje je poželjno upotpuniti dodatnim varijablama koje će biti u skladu sa značajkama svakog pojedinog istraživanja.

Pritom, istraživanje je moguće provesti s užom skupinom cikloturista, kao što su sudionici određenog biciklističkog događanja, cikloturistima koji voze bicikl samo na jednom području, s cikloturistima koji borave u određenom smještajnom objektu, cikloturisti koji borave u određenom periodu u destinaciji ili na određenoj lokaciji i slično. No, moguće je provesti istraživanje općenito za destinaciju, kao što je to bio slučaj u ovom radu.

U preporuci za daljnja istraživanja svakako je važno navesti da je dobivena ljestvica mjerenja održivosti ponašanja cikloturista prilično jednostavna te se preporučuje njezina primjena i s drugim specifičnim skupinama, odnosno turistima koji se bave nekim drugim *outdoor* sportovima, ili s turistima na plaži, hotelskim gostima, turistima u privatnim smještajnim objektima i slično.

Za potrebe testiranja treće hipoteze provedeno je istraživanje s nositeljima cikloturističke ponude, kao kontrolne skupine koja je ocjenjivala konstrukt „održivost ponašanja cikloturista". Kao prvi rezultat tog istraživanja važno je istaknuti da je potvrđena mjerna ljestvica dobivena u istraživanju s cikloturistima, dakle, ljestvica se sastoji od tri dimenzije: „društveno odgovorno ponašanje", „ekonomski odgovorno ponašanje" i „okolišno odgovorno ponašanje". No treća pomoćna hipoteza je odbačena, odnosno nositelji cikloturističke ponude smatraju da se cikloturisti ponašaju manje održivo nego što su to sami cikloturisti ocijenili. Ovakvi rezultati ukazuju na potrebu provođenja dodatnih istraživanja kojima će cilj biti utvrditi razliku u mišljenjima o održivosti ponašanja cikloturista između samih cikloturista i mišljenja nositelja cikloturističke ponude.

Zaključno, ovisno o ciljevima postavljenog budućeg istraživanja, model ovog istraživanja može se prilagoditi drugom istraživanju te upotpuniti rezultatima nekih od novijih istraživanja drugih autora, a koja uključuju navike kao pokretača pro-okolišnog ponašanja (MacInnes i sur., 2022), ulogu brenda destinacije u oblikovanju okolišno odgovornog ponašanja turista (Saleem i sur., 2021), ulogu dostupnih informacija o održivosti u destinaciji i pro-održivih navika turista na pro-održivo ponašanje turista (Gomes i Lopes, 2023).

Kraj doktorskog rada odnosi na znanstveni doprinos ovog istraživanja.

7.3. Znanstveni doprinos istraživanja

Znanstveni doprinos doktorskog rada opisan je u sljedećih nekoliko koraka.

Pregled literature temeljio se na definiranim ključnim konceptima ovoga doktorskog rada: cikloturizam/cikloturisti, održivost ponašanja turista s ekonomskog, okolišnog i socio-kulturnog aspekta, zatim percipirana održivost turista, zadovoljstvo boravkom u turističkoj destinaciji te nositelji cikloturističke ponude. Na osnovi dosadašnjih znanstvenih spoznaja kreirano je istraživanje. Kao što je navedeno, mjerenje održivosti ponašanja cikloturista

nedostajalo je u dosadašnjoj literaturi, primjerice, nekoliko se autora bavilo temom motivacije cikloturista, zadovoljstvom i slično. S druge strane, gledajući koncepte održivi turizam i ponašanje turista također je utvrđeno da nedostaje istraživanja koja uključuju sve tri strane održivosti. Navedeno su primijetili i autori Chandran i suradnici (2021) te su razvili ljestvicu drugog reda, namijenjenu mjerenju održivosti ponašanja turista sa sve tri strane održivosti (ekonomski, okolišni i socio-kulturni aspekt). Ljestvica je preuzeta i prilagođena istraživanju s cikloturistima, no ljestvica koja se izvorno sastoji od pet dimenzija, u okviru ovog istraživanja nije potvrđena već je predložena nova ljestvica kojom se mjeri također održivost ponašanja (ciklo)turista, na temelju tri dimenzije (ekonomska, okolišna i socio-kulturna) održivosti.

Na temelju napravljenog pregleda literature i dobivenih rezultata istraživanja kreiran je jedinstveni model kojim se mogu koristiti nositelji turističke ponude u turističkim destinacijama. Ovo je posebice važno s obzirom na činjenicu da se većina dosadašnjih istraživanja održivosti ponašanja turista, pritom pretežno mjerenje okolišne održivosti ponašanja turista provodila u Kini. Nadalje, istraživanjem se potvrdila mogućnost mjerenja održivosti ponašanja cikloturista te utjecaj percipirane održivosti i zadovoljstva cikloturista na razinu održivosti njihovog ponašanja.

Posebice je značajan aplikativni doprinos u smislu pružanja preporuka za nositelje cikloturističke ponude u kontekstu poticanja održivosti ponašanja cikloturista te općenito razvoja cikloturizma u njihovoj destinaciji. Navedeno se može smatrati vrlo važnim doprinosom ovog istraživanja, jer znanstveni rad ima smisla ako su rezultati razumljivi široj zajednici te prilagodljivi u praktičnom smislu.

LITERATURA

KNJIGE

1. Bandalos, D. L., & Finney, S. J. (2018). Factor analysis: Exploratory and confirmatory. In The reviewer's guide to quantitative methods in the social sciences (pp. 98-122). Routledge.
2. Barrier, E. B. (2017). The concept of sustainable economic development. In The economics of sustainability (pp. 87-96). Routledge.
3. Becken, S., & Hay, J. E. (2007). Tourism and climate change: Risks and opportunities (Vol. 1). Multilingual Matters.
4. Carlowitz, H., C. (1713). Sylvicultura Oeconomica oder Anweisung zur wilden Baum-Zucht (Sylvicultura Oeconomica or the Instructions for Wild Tree Cultivation). Leipzig, 1713.
5. Cattell, R. B. (1978). The .scientific use of factor analysis. New York: Plenum
6. Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). A first course in factor analysis. Hillsdale, NJ: Erlbaum
7. Goddard, W., & Melville, S. (2001). Research Methodology: An Introduction (2nd ed.). Johannesburg, 2196, South Africa: Juta and Company.
8. Georgakopoulou, S. & Delitheou, V. (2020). The Contribution of Alternative Forms of Tourism in Sustainable Tourism Development: The Case of the Island of Kalymnos. In Cultural and Tourism Innovation in the Digital Era. Springer, Cham, 431-446.
9. Goeldner, C. R., & Ritchie, J. B. (2007). Tourism principles, practices, philosophies. John Wiley & Sons.
10. Gorsuch, R. L. (2014). Factor analysis: Classic edition. Routledge.
11. Gorsuch, R. L. (1983). Factor analysis (2nd ed.). Hillsdale.
12. Guilford, J. P. (1954). Psychometric methods (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
13. Hair, J. F., Black, W., Babin, B., Anderson, R. i Tatham, R. (2006). Multivariate Data Analysis. Upper Saddle River. NJ: Pearson Prentice Hall.
14. Hair, J. F. J., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E. (2014), Multivariate Data Analysis, 7th edition, New York: Pearson Prentice Hall.
15. Hall, C. M. (1991). Introduction to tourism in Australia: impacts, planning and development. Longman Cheshire.
16. Hall, C. (1992). Adventure, sport and health tourism, in Special Interest Tourism (edited by B. Weiler and C. M. Hall) Bellhaven Press, London, pp. 141–58

17. Gössling, S., Hall, C. M. & Scott, D. (2015). Tourism and Water. Bristol, Blue Ridge Summit: Channel View Publications Hall, C. M., Williams, A. M., & Lew, A. A. (2014). Tourism. The Wiley Blackwell companion to tourism, 3-24.
18. Lane, B. (2009). Thirty Years of Sustainable Tourism: Drivers, Progress, Problems—and the Future, in Sustainable tourism future edited by: Gossling, S., Hall, M., Weaver, D. New York: Routledge.
19. Kline, P. (1979). Psychometrics and psychology. London:Acaderric Press.
20. Magaš, D., Vodeb, K., & Zadel, Z. (2018). Menadžment turističke organizacije i destinacije. Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu.
21. Mijoč, J. i Horvat, (2021). Multivarijantna statistička analiza, doktorske radionice na Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu.
22. Orams, M. (2002). Marine tourism: development, impacts and management. Routledge.
23. Pallant, J. (2020). SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS. Routledge.
24. Poon, A. (1993). Tourism, technology and competitive strategies. CAB international.
25. Rummel, R. J. (1988). Applied factor analysis. Northwestern University Press.
26. Suhr, D. D. (2006). Exploratory or confirmatory factor analysis?.
27. Standeven, J., & DeKnop, P. (1999). Sport tourism, human Kinetics. Champaign, IL.
28. Teo, T., Tsai, L. T., & Yang, C. C. (2013). Applying structural equation modeling (SEM) in educational research: An introduction. In Application of structural equation modeling in educational research and practice (pp. 3-21). Rotterdam: SensePublishers.
29. Weaver, D. (2007). Sustainable tourism. Routledge.
30. Weed, M., & Bull, C. (2012). Sports tourism: Participants, policy and providers. Routledge.
31. WTO. (2004). Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations A Guidebook (English version). World Tourism Organization.

ZNANSTVENI ČLANCI

32. Ačimović, M. (1999). Primjena marketinga i uloga poduzetničkog managementa u formiranju ponude za turističku potrošnju. *Ekonomska misao i praksa*, 8(2), 299-310.
33. Adler, J. (1989). Travel as performed art. *American Journal of Sociology*, *94*(6), 1366-1391.

34. Aicher, T. J. & Brenner, J. (2015). Individuals' motivation to participate in sport tourism: A self-determination theory perspective. International Journal of Sport Management, Recreation and Tourism, 18, 56-81.
35. Aithal, A., & Aithal, P. S. (2020). Development and validation of survey questionnaire & experimental data–a systematical review-based statistical approach. International Journal of Management, Technology, and Social Sciences (IJMTS), 5(2), 233-251.
36. Alazaizeh, M. M., Jamaliah, M. M., Mgonja, J. T., & Ababneh, A. (2019). Tour guide performance and sustainable visitor behavior at cultural heritage sites. Journal of Sustainable Tourism, 27(11), 1708-1724.
37. Aldao, C., Blasco, D., & Poch Espallargas, M. (2022). Lessons from COVID-19 for the future: destination crisis management, tourist behaviour and tourism industry trends. Journal of tourism futures.
38. Aliman, N. K., Hashim, S. M., Wahid, S. D. M., & Harudin, S. (2016). Tourists¡ satisfaction with a destination: An investigation on visitors to Langkawi Island. International Journal of Marketing Studies, 8(3), 173-188.
39. Alonso-Almeida, M. D. M., Bagur-Femenias, L., Llach, J., & Perramon, J. (2018). Sustainability in small tourist businesses: The link between initiatives and performance. Current Issues in Tourism, 21(1), 1-20.
40. Amerta, S., & Made, I. (2017). The role of tourism stakeholders at Jasri tourism village development, Karangasem regency. International Journal of Social Sciences and Humanities, 1(2), 20-28.
41. Andriotis, K., Agiomirgianakis, G. & Mihiotis, A. (2008). Measuring tourist satisfaction: A factor-cluster segmentation approach. Journal of Vacation Marketing, 14(3), 221-235.
42. Angelevska-Najdeska, K., & Rakicevik, G. (2012). Planning of sustainable tourism development. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 44, 210-220.
43. Aragón Mladosich, R. A., Muñoz-Marquez Trujillo, R. A., Hidalgo Contreras, J. V., & Becerra-Roman, I. (2022). Development of a Mexican Version of the Cycle-Tourist Motivation Instrument (CtMI). Sustainability, 14(21), 13866.
44. Asmelash, A. G., & Kumar, S. (2019). The structural relationship between tourist satisfaction and sustainable heritage tourism development in Tigrai, Ethiopia. Heliyon, 5(3).
45. Aydın, B., & Alvarez, M. D. (2020). Understanding the tourists' perspective of sustainability in cultural tourist destinations. Sustainability, 12(21), 8846.
46. Bac, D. (2013). Turismul i durabilă. Realităi. Provocări. Oportunităi. Bucharest: Economic Press.

47. Bâc, D. P. (2014). The emergence of sustainable tourism-A literature review. QUAESTUS Multidisciplinary Research Journal, 4, 131-140.
48. Bakogiannis, E., Vlastos, T., Athanasopoulos, K., Christodoulopoulou, G., Karolemeas, C., Kyriakidis, C. & Vassi, A. (2020a). Development of a Cycle-tourism Strategy in Greece Based on the Preferences of Potential Cycle-Tourists. Sustainability, 12, 6, 2415.
49. Bakogiannis, E., Vlastos, T., Athanasopoulos, K., Vassi, A., Christodoulopoulou, G., Kaolemeas, C., Tsigdinos, S., Kyriakidis, C., Noutsou, M.S., Siti, M., Papagerasimou-Klronomou, T., Stroumpou, I. & Tzika, E. (2020b). Exploring motivators and deterrents of cycling tourism using qualitative social research methods and participative analytical hierarchy process (AHP). Sustainability, 12, 6, 2418.
50. Ballantyne, R., Hughes, K., Lee, J., Packer, J., & Sneddon, J. (2018). Visitors' values and environmental learning outcomes at wildlife attractions: Implications for interpretive practice. Tourism Management, 64, 190-201.
51. Ballantyne, R., Packer, J., & Falk, J. (2011). Visitors' learning for environmental sustainability: Testing short-and long-term impacts of wildlife tourism experiences using structural equation modelling. Tourism management, 32(6), 1243-1252.
52. Ballantyne, R., & Packer, J. (2011). Using tourism free-choice learning experiences to promote environmentally sustainable behaviour: the role of post-visit 'action resources'. Environmental Education Research, 17(2), 201-215.
53. Bamberg, S., & Möser, G. (2007). Twenty years after Hines, Hungerford, and Tomera: A new meta-analysis of psycho-social determinants of pro-environmental behaviour. Journal of Environmental Psychology, 27(1), 14–25.
54. Baptista, E. A., Saldanha, E. S., & Vong, M. (2020). The mediating effect of tourist satisfaction among pull and push factors on tourists' behavioural intentions. Timor Leste Journal of Business and Management, 2, 66-70.
55. Bašan, L., Kapeš, J., & Brolich, L. (2021). Sustainable marketing factors: Impact on tourist satisfaction and perceived cultural tourism effects. Ekonomski vjesnik: Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues, 34(2), 385-400.
56. Belošević, B., Tokić, K., Marušić, Z., & Čorak, S. (2018). Konkurentnost turističke destinacije i vrste turizma: prijedlog prijevoda UNWTO-ovih definicija. Zagreb, UNWTO, Ministarstvo turizma i Institut za turizam.
57. Bernini, C., Urbinati, E., & Vici, L. (2015, April). Visitor expectations and perceptions of sustainability in a mass tourism destination. In 3rd International Scientific Conference Tourism in Southern and Eastern Europe, ToSEE.

58. Bilynets, I., & Cvelbar, L. K. (2022). Tourist pro-environmental behaviour: The role of environmental image of destination and daily behaviour. Annals of Tourism Research Empirical Insights, 3(2), 100070.
59. Blancas, F. J., Lozano-Oyola, M., & González, M. (2015). A European sustainable tourism labels proposal using a composite indicator. Environmental Impact Assessment Review, 54, 39-54.
60. Blondiau, T., Van Zeebroeck, B., & Haubold, H. (2016). Economic benefits of increased cycling. Transportation research procedia, 14, 2306-2313.
61. Boettge, B., Hall, D. & Crawford, T. (2017). Assessing the Bicycle Network in St. Louis: A Place Based User-Centered Approach. Sustainability, 9, 2, 241.
62. Bończak, B. (2013). Aktywne formy turystyki–problemy terminologiczne. In Wiluś R., Wojciechowska J.,(red.), Nowe-stare formy turystyki w przestrzeni, Warsztaty z Geografii Turyzmu, tom 3, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013;. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
63. Bosnić, I., Tubić, D., & Tukera, E. (2014). Cikloturizam u internet okruženju. Zbornik radova 3. međunarodne konferencije Menadžment turizma i sporta / Breslauer, N. (ur.). Čakovec: Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2014. str. 191-196
64. Bramwell, B., Higham, J., Lane, B. & Miller, G. (2017). Twenty-five years of sustainable tourism and the Journal of Sustainable Tourism: looking back and moving forward. Journal of Sustainable Tourism, 25:1, 1-9.
65. Brown, T. D., O'Connor, J. P. & Barkatsas, A. N. (2009). Instrumentation and motivations for organised cycling: The development of the Cyclist Motivation Instrument (CMI). Journal of sports science & medicine, 8, 2, 211.
66. Buckley, R. (2009). Evaluating the net effects of ecotourism on the environment: a framework, first assessment and future research. Journal of Sustainable Tourism, 17(6), 643-672.
67. Budeanu, A. (2005). Impacts and responsibilities for sustainable tourism: a tour operator's perspective. Journal of Cleaner Production, 13, 2, 89-97.
68. Budeanu, A. (2007). Sustainable tourist behaviour–a discussion of opportunities for change. International Journal of Consumer Studies, 31, 5, 499-508.
69. Budeanu, A., Miller, G., Moscardo, G. & Ooi, C. S. (2016). Sustainable tourism, progress, challenges and opportunities: an introduction. Journal of Cleaner Production.

70. Budovska, V., Torres Delgado, A. & Øgaard, T. (2020). Pro-environmental behaviour of hotel guests: Application of the Theory of Planned Behaviour and social norms to towel reuse. Tourism and hospitality research, 20, 1, 105-116.
71. Bull, C. J. (2006). Racing cyclists as sports tourists: The experiences and behaviours of a case study group of cyclists in East Kent, England. Journal of Sport Tourism, 11(3-4), 259-274.
72. Bunghez, C. L. (2016). The importance of tourism to a destination's economy. Journal of Eastern Europe Research in Business & Economics, 1-9.
73. Buonincontri, P., Marasco, A., & Ramkissoon, H. (2017). Visitors' experience, place attachment and sustainable behavior at cultural heritage sites: A conceptual framework. Sustainability, 9(7), 1112.
74. Butler, R. W. (1991). Tourism, environment, and sustainable development. Environmental conservation, 18(3), 201-209.
75. Butler, R. W. (1999). Sustainable tourism: A state-of-the-art review. Tourism geographies, 7-25.0
76. Butnaru, G. I., Niţă, V., Melinte, C., Anichiti, A., & Brînză, G. (2022). The Nexus between Sustainable Behaviour of Tourists from Generation Z and the Factors That Influence the Protection of Environmental Quality. Sustainability, 14(19), 12103.
77. Byrd, E. T. (2007). Stakeholders in sustainable tourism development and their roles: applying stakeholder theory to sustainable tourism development. Tourism review, 62(2), 6-13.
78. Byrd, E. T., & Gustke, L. (2011). Using decision trees to identify tourism stakeholders. Journal of place management and development, 4(2), 148-168.
79. Cajiao, D., Leung, Y. F., Larson, L. R., Tejedo, P., & Benayas, J. (2022). Tourists' motivations, learning, and trip satisfaction facilitate pro-environmental outcomes of the Antarctic tourist experience. Journal of Outdoor Recreation and Tourism, 37, 100454.
80. Caldito, L. A., Dimanche, F., & Ilkevich, S. (2015). Tourist behaviour and trends. Tourism in Russia: A management handbook, 101-130.
81. Campo, S., & Garau, J. B. (2008). The influence of nationality on the generation of tourist satisfaction with a destination. Tourism Analysis, 13(1), 81-92.
82. Carrus, G., Bonaiuto, M., & Bonnes, M. (2005). Environmental concern, regional identity, and support for protected areas in Italy. Environment and Behavior, 37(2), 237-257.
83. Cater, E. (1993). Ecotourism in the third world: Problems for sustainable tourism development. Tourism management, 14(2), 85-90.

84. Cernat, L., & Gourdon, J. (2012). Paths to success: Benchmarking cross-country sustainable tourism. Tourism management, 33(5), 1044-1056.
85. Chandran, A., Mandal, S., Shanmugeshwari, M., Nair, G., Das, P., Ramachandran, N. & John, E. (2021). Sustainable tourist behavior: Developing a second order scale based on three destinations. International Journal of Tourism Research.
86. Chang, H. W. & Chang, H. L. (2003). A strategic study of bicycle tourism in Taiwan. Journal of the Eastern Asia Society for Transportation Studies, 5, 8, 1675-1685.
87. Chasek, P. S. (Ed.). (2006). Handbuch Globale Umweltpolitik. Parthas.
88. Chen, C. F., & Huang, C. Y. (2021). Investigating the effects of a shared bike for tourism use on the tourist experience and its consequences. Current Issues in Tourism, 24(1), 134-148.
89. Chen, G., & Peng, J. (2023). Promoting sustainable tourism destinations: support and its role in tourist environmentally responsible behaviour. Environment, Development and Sustainability, 1-20.
90. Chen, X., Sun, X., Yan, D., & Wen, D. (2020). Perceived sustainability and customer engagement in the online shopping environment: The rational and emotional perspectives. Sustainability, 12(7), 2674.
91. Chen, C. M., Lee, H. T., Chen, S. H., & Huang, T. H. (2011). Tourist behavioural intentions in relation to service quality and customer satisfaction in Kinmen National Park, Taiwan. International Journal of Tourism Research, 13(5), 416-432.
92. Cheng, T. M., & Wu, H. C. (2015). How do environmental knowledge, environmental sensitivity, and place attachment affect environmentally responsible behavior? An integrated approach for sustainable island tourism. Journal of Sustainable tourism, 23(4), 557-576.
93. Cheng, T. E., Li, S., Zhang, H., & Cao, M. (2021). Examining the antecedents of environmentally responsible behaviour: Relationships among service quality, place attachment and environmentally responsible behaviour. Sustainability, 13(18), 10297.
94. Chen, Y., Zhang, H., & Qiu, L. (2013). A review on tourist satisfaction of tourism destinations. In LISS 2012: Proceedings of 2nd International Conference on Logistics, Informatics and Service Science (pp. 593-604). Springer Berlin Heidelberg.
95. Chiu, Y. T. H., Lee, W. I. & Chen, T. H. (2014). Environmentally responsible behavior in ecotourism: Antecedents and implications. Tourism management, 40, 321-329.

96. Choi, H. S. C. & Sirakaya, E. (2005). Measuring residents' attitude toward sustainable tourism: Development of sustainable tourism attitude scale. Journal of Travel Research, 43(4), 380–394.
97. Ciascai, O. R., Dezsi, Ș., & Rus, K. A. (2022). Cycling tourism: A literature review to assess implications, multiple impacts, vulnerabilities, and future perspectives. Sustainability, 14(15), 8983.
98. Clarke, J. (1997). A framework of approaches to sustainable tourism. Journal of sustainable tourism, 5, 3, 224-233.
99. Conti, S., Dias, Á., & Pereira, L. (2023). Perceived city sustainability and tourist behavioural intentions. Smart Cities, 6(2), 692-708.
100. Cope, A., Cairns, S., Fox, K., Lawlor, D.A., Lockie, M., Lumsdon, L., Riddoch, C. & Rosen, P. (2003). The UK National Cycle Network: an assessment of the benefits of a sustainable transport infrastructure. World Transport Policy & Practice, 9, 1, 6–17.
101. Correia, A., Kozak, M., & Ferradeira, J. (2013). From tourist motivations to tourist satisfaction. International journal of culture, tourism and hospitality research, 7(4), 411-424.
102. Cottrell, S. P. (2003). Influence of sociodemographics and environmental attitudes on general responsible environmental behavior among recreational boaters. Environment and behavior, 35(3), 347-375.
103. Ćurčić, N., & Bjeljac, Ž. (2021). Razvojni potencijal cikloturizma u Vojvodini. In book of abstracts (p. 41).
104. Daud, N., & Rahman, S. A. (2011). Tourist attitudes towards sustainable tourism: empirical evidence from Malaysian National Park, Taman Negara. In International Conference on E-Business, Management and Economics, 3, 254-258.
105. Davis, J. L., Le, B., & Coy, A. E. (2011). Building a model of commitment to the natural environment to predict ecological behavior and willingness to sacrifice. Journal of environmental psychology, 31(3), 257-265.
106. De Lima, I. B., & Green, R. J. (2017). Wildlife Tourism, Environmental Learning and Ethical Encounters. Cham: Springer International Publishing.
107. Della Corte, V., Sciarelli, M., Cascella, C., & Del Gaudio, G. (2015). Customer satisfaction in tourist destination: The case of tourism offer in the city of Naples. Journal of Investment and Management, 4(1-1), 39-50.
108. Di Vaio, A., López-Ojeda, A., Manrique-de-Lara-Peñate, C., & Trujillo, L. (2022). The measurement of sustainable behaviour and satisfaction with services in cruise tourism

experiences. An empirical analysis. Research in Transportation Business & Management, 45, 100619.

109. Dickinson, J. E. & Robbins, D. (2009). Other people, other times and special places: A social representations perspective of cycling in a tourism destination. Tourism and Hospitality Planning & Development, 6, 1, 69-85.
110. Dmitrović, T., Knežević Cvelbar, L., Kolar, T., Makovec Brenčič, M., Ograjenšek, I., & Žabkar, V. (2009). Conceptualizing tourist satisfaction at the destination level. International Journal of culture, tourism and hospitality research, 3(2), 116-126.
111. Dinan, C., & Sargeant, A. (2000). Social marketing and sustainable tourism—is there a match?. International Journal of Tourism Research, 2(1), 1-14.
112. Dritsakis, Nikolaos (2012). Tourism development and economic growth in seven Mediterranean countries: a panel data approach. Tourism Economics, 18(4), 801–816.
113. Dolnicar, S. (2023). Tourist behaviour change for sustainable consumption (SDG Goal12): Tourism Agenda 2030 perspective article. Tourism Review, 78(2), 326-331.
114. Dolnicar, S., Knezevic Cvelbar, L., & Grün, B. (2017). Do pro-environmental appeals trigger pro-environmental behavior in hotel guests?. Journal of Travel Research, 56(8), 988-997.
115. Dolnicar, S. (2004). Insights into sustainable tourists in Austria: A data-based a priori segmentation approach. Journal of Sustainable Tourism, 12(3), 209-218.
116. Dolnicar, S., & Matus, K. (2008). Are green tourists a managerially useful target segment?. Journal of Hospitality & Leisure Marketing, 17(3-4), 314-334.
117. Duran, E., Sevinc, F. & Harman, S. (2018). Cycle tourism as an alternative way of tourism development in Canakkale, Turkey. Journal of Awareness, 3, 4, 25-34.
118. Ekblad, H., Svensson, Å., & Koglin, T. (2016). Bicycle Planning in an Urban Context—A Literature Review. Transport Roads Depevlopment Technololy Society Lund University: Lund, Switzerland.
119. Esfandiar, K., Pearce, J., Dowling, R., & Goh, E. (2022). Pro-environmental behaviours in protected areas: A systematic literature review and future research directions. Tourism Management Perspectives, 41, 100943.
120. Esfandiar, K., Dowling, R., Pearce, J. & Goh, E. (2020). Personal norms and the adoption of pro-environmental binning behaviour in national parks: An integrated structural model approach. Journal of Sustainable Tourism, 28, 1, 10-32.

121. Eusébio, C., & Vieira, A. L. (2013). Destination attributes' evaluation, satisfaction and behavioural intentions: A structural modelling approach. International Journal of Tourism Research, 15(1), 66-80.
122. Faulks, P., Ritchie, B. W. & Fluker, M. (2007). Cycle tourism in Australia: an investigation into its size and scope. Gold Coast: Sustainable Tourism CRC.
123. Faulks, P., Ritchie, B. & Dodd, J. (2008). Bicycle tourism as an opportunity for re-creation and restoration? Investigating the motivations of bike ride participants. New Zealand Tourism and Hospitality Research Conference, pp. 1-27.
124. Faulks, P., Ritchie, B., Brown, G., & Beeton, S. (2008a). Cycle tourism and South Australia destination marketing. CRC Sustainable Tourism.
125. Fernández, J. I. P., & Rivero, M. S. (2009). Measuring tourism sustainability: proposal for a composite index. Tourism Economics, 15(2), 277-296.
126. Ferrari, S., Hernández-Maskivker, G., & Nicotera, T. (2022). Social-cultural sustainability of roots tourism in Calabria, Italy: A tourist perspective. Journal of Vacation Marketing, 28(1), 117-132.
127. Freeman, R. E. (1984). Strategic management: A stokcholder approach. Pitman.
128. Fermani, A., Sergi, M. R., Carrieri, A., Crespi, I., Picconi, L. & Saggino, A. (2020). Sustainable tourism and facilities preferences: The sustainable tourist stay scale (STSS) validation. Sustainability, 12(22), 9767.
129. Fyall, A. & Jago, L. (2009). Sustainability in sport & tourism. Journal of Sport & Tourism, 14(2–3), 77–81, 176-190.
130. Gao, Y., Zhao, Z., Ma, Y., & Li, Y. (2023). A rational-affective-moral factor model for determining tourists' pro-environmental behaviour. Current Issues in Tourism, 26(13), 2145-2163.
131. Gazzola, P., Pavione, E., Grechi, D. & Ossola, P. (2018). Cycle tourism as a driver for the sustainable development of little-known or remote territories: the experience of the Apennine regions of Northern Italy. Sustainability, 10, 6, 1863.
132. George, D., & Mallery, P. (2003). SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference. 11.0 update (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon
133. Gibson, H. J. (1998). Sport tourism: a critical analysis of research. Sport management review, 1(1), 45-76.
134. Gibson, H. J. (1998a). Active sport tourism: who participates?. Leisure studies, 17(2), 155-170.

135. Gidey, Y., & Sharma, K. (2017). Tourists satisfaction in tourist destination (A study of Tigray-Ethiopia). International Journal of Research in Finance and Marketing, 7(4), 138-151.
136. Glasser, H. (2019). Toward robust foundations for sustainable well-being societies: Learning to change by changing how we learn. Sustainability, human well-being, and the future of education, 31.
137. Gliem, J. A., & Gliem, R. R. (2003). Calculating, interpreting, and reporting Cronbach's alpha reliability coefficient for Likert-type scales. Midwest Research-to-Practice Conference in Adult, Continuing, and Community Education.
138. Gnanapala, W. A. (2015). Tourists perception and satisfaction: Implications for destination management. American Journal of Marketing Research, 1(1), 7-19.
139. Gogtay, N. J., & Thatte, U. M. (2017). Principles of correlation analysis. Journal of the Association of Physicians of India, 65(3), 78-81.
140. Gomes, S., & Lopes, J. M. (2023). Insights for pro-sustainable tourist behavior: The role of sustainable destination information and pro-sustainable tourist habits. Sustainability, 15(11), 8856.
141. González-García, R. J., Añó-Sanz, V., Parra-Camacho, D., & Calabuig-Moreno, F. (2018). Perception of residents about the impact of sports tourism on the community: Analysis and scale-validation. Journal of Physical Education and Sport, 18(1), 149-156.
142. Gössling, S. (2018). Tourism, tourist learning and sustainability: An exploratory discussion of complexities, problems and opportunities. Journal of Sustainable Tourism, 26(2), 292-306.
143. Guizzardi, A., Stacchini, A., & Costa, M. (2022). Can sustainability drive tourism development in small rural areas? Evidences from the Adriatic. Journal of Sustainable Tourism, 30(6), 1280-1300.
144. Gulati, S. (2022). Social and sustainable: exploring social media use for promoting sustainable behaviour and demand amongst Indian tourists. International Hospitality Review, 36(2), 373-393.
145. Guo, R., Liu, X., & Song, H. (2021). Structural relationships among strategic experiential modules, motivation, serious leisure, satisfaction and quality of life in bicycle tourism. International journal of environmental research and public health, 18(23), 12731.
146. Hall, C. M. (2016). Intervening in academic interventions: framing social marketing's potential for successful sustainable tourism behavioural change. Journal of Sustainable Tourism, 24(3), 350-375.

147. Halme, M. (2001). Learning for sustainable development in tourism networks. Business strategy and the Environment, 10(2), 100-114.
148. Han, H. (2021). Consumer behavior and environmental sustainability in tourism and hospitality: A review of theories, concepts, and latest research. Sustainable Consumer Behaviour and the Environment, 1-22.
149. Han, H., Meng, B., & Kim, W. (2017). Bike-traveling as a growing phenomenon: Role of attributes, value, satisfaction, desire, and gender in developing loyalty. Tourism Management, 59, 91-103.
150. Han, W., McCabe, S., Wang, Y., & Chong, A. Y. L. (2017). Evaluating user-generated content in social media: an effective approach to encourage greater pro-environmental behavior in tourism?. Journal of Sustainable Tourism, 26(4), 600-614.
151. Han, H., Meng, B., & Kim, W. (2016). Emerging bicycle tourism and the theory of planned behavior. Journal of sustainable tourism, 25(2), 292-309.
152. Han, J. H., Lee, M. J., & Hwang, Y. S. (2016). Tourists' environmentally responsible behavior in response to climate change and tourist experiences in nature-based tourism. Sustainability, 8(7), 644.
153. Han, J. H., Nelson, C. M., & Kim, C. (2015). Pro-environmental behavior in sport event tourism: Roles of event attendees and destinations. Tourism Geographies, 17(5), 719-737.
154. Handriana, T., & Ambara, R. (2016). Responsible environmental behavior intention of travelers on ecotourism sites. Tourism and hospitality management, 22(2), 135-150.
155. Hardy, A., Beeton, R. J., & Pearson, L. (2002). Sustainable tourism: An overview of the concept and its position in relation to conceptualisations of tourism. Journal of sustainable tourism, 10(6), 475-496.
156. He, X., Hu, D., Swanson, S. R., Su, L. & Chen, X. (2018). Destination perceptions, relationship quality, and tourist environmentally responsible behavior. Tourism management perspectives, 28, 93-104.
157. Heinen, E., Van Wee, B., & Maat, K. (2010). Commuting by bicycle: an overview of the literature. Transport reviews, 30(1), 59-96.
158. Higgins-Desbiolles, F. (2018). Sustainable tourism: Sustaining tourism or something more?. Tourism management perspectives, 25, 157-160.
159. Honey, M., & Krantz, D. (2007). Global trends in coastal tourism. Center on Ecotourism and Sustainable Development.
160. Hui, T. K., Wan, D., & Ho, A. (2007). Tourists' satisfaction, recommendation and revisiting Singapore. Tourism management, 28(4), 965-975.

161. Hunter, C. J. (1995). On the need to re-conceptualise sustainable tourism development. Journal of sustainable tourism, 3, 3, 155-165.
162. Ibnou-Laaroussi, S., Rjoub, H., & Wong, W. K. (2020). Sustainability of green tourism among international tourists and its influence on the achievement of green environment: Evidence from North Cyprus. Sustainability, 12(14), 5698.
163. Iniesta-Bonillo, M. A., Sánchez-Fernández, R., & Jiménez-Castillo, D. (2016). Sustainability, value, and satisfaction: Model testing and cross-validation in tourist destinations. Journal of Business Research, 69(11), 5002-5007.
164. Israeli, Y., & Gasul, D. (2019). Od ozbiljnog slobodnog vremena do cikloturizma–slučaj brdskog biciklizma. Acta turistica, 31(2), 179-211.
165. Jenner, P., & Smith, C. (1992). The tourism industry and the environment. The tourism industry and the environment., (2453).
166. Jeon, M. M., Kang, M., & Desmarais, E. (2016). Residents' perceived quality of life in a cultural-heritage tourism destination. Applied Research in Quality of life, 11, 105-123.
167. Jurišić Mustapić, M., & Radonić, M. (2023). Važnost cikloturizma u razvoju destinacije s gledišta pravne regulative. Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, 14(2), 58-64.
168. Juvan, E. & Dolnicar, S. (2017). Drivers of pro-environmental tourist behaviors are not universal. Journal of cleaner production, 166, 879-890.
169. Juvan, E. & Dolnicar, S. (2016). Measuring environmentally sustainable tourist behaviour. Annals of Tourism Research, 59, 30-44.
170. Kachel, U., & Jennings, G. (2010). Exploring tourists' environmental learning, values and travel experiences in relation to climate change: A postmodern constructivist research agenda. Tourism and Hospitality Research, 10(2), 130-140.
171. Kaplanidou, K. & Vogt, C. (2007). The interrelationship between sport event and destination image and sport tourists' behaviours. Journal of Sport & Tourism, 12, 3-4, 183-206.
172. Karanikola, P., Panagopoulos, T., Tampakis, S., & Tsantopoulos, G. (2018). Cycling as a smart and green mode of transport in small touristic cities. Sustainability, 10(1), 268.
173. Kastenholz, E., Eusébio, C., & Carneiro, M. J. (2018). Segmenting the rural tourist market by sustainable travel behaviour: Insights from village visitors in Portugal. Journal of Destination Marketing & Management, 10, 132-142.

174. Kement, Ü., Bükey, A., Başar, B., & Göral, M. (2021). Environmentally Responsible Behavior of Tourists in Cognitive, Affect and Attitude Aspects: an Integrated Approach to Sustainable Tourism Destination. Anais Brasileiros De Estudos Turísticos.
175. Keyim, P. (2018). Tourism collaborative governance and rural community development in Finland: The Case of Vuonislahti. Journal of travel research, 57(4), 483-494.
176. Kim, J., Taylor, C. R., Kim, K. H., & Lee, K. H. (2015). Measures of perceived sustainability. Journal of Global Scholars of Marketing Science, 25(2), 182-193.
177. Kim, M. S., Thapa, B., & Kim, H. (2017). International Tourists' Perceived Sustainability of Jeju Island, South Korea. Sustainability, 10(1), 73.
178. Kim, M. S., Kim, J., & Thapa, B. (2018). Influence of environmental knowledge on affect, nature affiliation and pro-environmental behaviors among tourists. Sustainability, 10(9), 3109.
179. Kim, M. S., & Stepchenkova, S. (2020). Altruistic values and environmental knowledge as triggers of pro-environmental behavior among tourists. Current Issues in Tourism, 23(13), 1575-1580.
180. Kim, M. & Koo, D. W. (2020). Visitors' pro-environmental behavior and the underlying motivations for natural environment: Merging dual concern theory and attachment theory. Journal of Retailing and Consumer Services, 56, 102147.
181. Kim, A., Kim, K. P., & Nguyen, T. H. D. (2021). The green accommodation management practices: The role of environmentally responsible tourist markets in understanding tourists' pro-environmental behaviour. Sustainability, 13(4), 2326.
182. Ko, Y. S., Park, S. H., & Lee, K. Y. (2018). Railbike experience and tourist satisfaction. International Journal of Tourism Sciences, 18(1), 65-74.
183. Kos, G., Klarić, Z., Brlek, P., & Feletar, P. (2021). Metodologija trasiranja cikloturističke rute u koridoru napuštene željezničke pruge. Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, (15), 25-49.
184. Kos, G., Klarić, Z., & Feletar, P. (2014). Model vođenja cikloturističkih ruta na primjeru Bjelovarsko-bilogorske županije. Podravina: časopis za geografska i povijesna multidisciplinarna istraživanja, 13(26), 76-98.
185. Kovačić, N., & Ivek, T. (2022). Razvoj destinacije cikloturizma iz perspektive lokalnih dionika. Acta turistica, 34(1), 7-49.
186. Kozak, M. (2003). Measuring tourist satisfaction with multiple destination attributes. Tourism analysis, 7(3-4), 229-240.

187. Kozak, M., & Rimmington, M. (2000). Tourist satisfaction with Mallorca, Spain, as an off-season holiday destination. Journal of travel research, 38(3), 260-269.
188. Kranjčević, J. (2017). The relation between sport and tourism at the beginning of tourism development–the case of Croatia. European Journal of tourism research, 16(1), 19-31.
189. Krce Miočić, B., Razovič, M., & Klarin, T. (2016). Management of sustainable tourism destination through stakeholder cooperation. Management: journal of contemporary management issues, 21(2), 99-120.
190. Kulczycki, C. & Halpenny, E. A. (2014). Sport cycling tourists' setting preferences, appraisals and attachments. Journal of Sport & Tourism, 19(2), 169-197.
191. Kurtzman, J., & Zauhar, J. (1997). A wave in time-The sports tourism phenomena. Journal of Sport Tourism, 8(1), 35-47.
192. Lacoste, S. (2016). Sustainable value co-creation in business networks. Industrial Marketing Management, 52, 151-162.
193. Lamont, M. J. (2007). Bicycle tourists in Australia: infrastructure, information and support service requirements. CAUTHE 2007: Tourism-Past Achievements, Future Challenges, 428.
194. Lamont, M. (2009). Reinventing the wheel: A definitional discussion of bicycle tourism. Journal of Sport & Tourism, 14, 1, 5-23.
195. Landon, A. C., Woosnam, K. M. & Boley, B. B. (2018). Modeling the psychological antecedents to tourists' pro-sustainable behaviors: An application of the value-belief-norm model. Journal of sustainable tourism, 26(6), 957-972.
196. Le, C. C., & Dong, D. X. (2017). Factors affecting European tourists' satisfaction in Nha Trang city: perceptions of destination quality. International Journal of Tourism Cities, 3(4), 350-362.
197. Lee, S., Park, H. J., Kim, K. H., & Lee, C. K. (2021). A moderator of destination social responsibility for tourists' pro-environmental behaviors in the VIP model. Journal of Destination Marketing & Management, 20, 100610.
198. Lee, T. H., & Jan, F. H. (2019). Can community-based tourism contribute to sustainable development? Evidence from residents' perceptions of the sustainability. Tourism Management, 70, 368-380.
199. Lee, T. H. & Jan, F. H. (2018). Development and validation of the ecotourism behavior scale. International Journal of Tourism Research, 20(2), 191-203.
200. Lee, C. F. (2014). An investigation of factors determining cycling experience and frequency. Tourism Geographies, 16(5), 844-862.

201. Lee, T. H., Jan, F. H., & Yang, C. C. (2013). Conceptualizing and measuring environmentally responsible behaviors from the perspective of community-based tourists. Tourism Management, 36, 454-468.
202. Lane, B. (1994). Sustainable rural tourism strategies: A tool for development and conservation. Journal of sustainable tourism, 2(1-2), 102-111.
203. Li, J., Coca-Stefaniak, J. A., Nguyen, T. H. H., & Morrison, A. M. (2024). Sustainable tourist behavior: A systematic literature review and research agenda. Sustainable Development, 32(4), 3356-3374.
204. Li, J. J., Huang, L. M., He, M., & Ye, B. H. (2023). Understanding pro-environmental behavior in tourism: Developing an experimental model. Journal of Hospitality and Tourism Management, 57, 213-224.
205. Li, T., Liu, F., & Soutar, G. N. (2020). Connecting tourism experience and environmental learning. Current Issues in Tourism, 24(13), 1792-1797.
206. Li, Q., & Wu, M. (2020). Tourists' pro-environmental behaviour in travel destinations: Benchmarking the power of social interaction and individual attitude. Journal of Sustainable Tourism, 28(9), 1371-1389.
207. Lima Santos, L., Cardoso, L., Araújo-Vila, N., & Fraiz-Brea, J. A. (2020). Sustainability perceptions in tourism and hospitality: A mixed-method bibliometric approach. Sustainability, 12(21), 8852.
208. Lin, S. W., Hsu, S. Y., Ho, J. L., & Lai, M. Y. (2020). Behavioral model of middle-aged and seniors for bicycle tourism. Frontiers in psychology, 11, 407.
209. Liu, Z. (2003). Sustainable tourism development: A critique. Journal of sustainable tourism, 11, 6, 459-475.
210. Liu, G., Krishnamurthy, S., & van Wesemael, P. (2018). Conceptualizing cycling experience in urban design research: a systematic literature review. Applied Mobilities, 1–17.
211. Liu, J., Wu, J. S., & Che, T. (2019). Understanding perceived environment quality in affecting tourists' environmentally responsible behaviours: A broken windows theory perspective. Tourism Management Perspectives, 31, 236-244.
212. Liu, J., Li, J., Jang, S. S., & Zhao, Y. (2022). Understanding tourists' environmentally responsible behavior at coastal tourism destinations. Marine Policy, 143, 105178.
213. Lo, M. C., Songan, P., Mohamad, A. A., & Yeo, A. W. (2011). Rural destinations and tourists'satisfaction. Journal of Services Research, 11(2).

214. López-Sánchez, Y. & Pulido-Fernández, J. I. (2016). In search of the pro-sustainable tourist: A segmentation based on the tourist "sustainable intelligence". Tourism Management Perspectives, 17, 59-71.
215. López-Bonilla, J. M., Reyes-Rodríguez, M. D. C., & López-Bonilla, L. M. (2019). Interactions and relationships between personal factors in pro-environmental golf tourist behaviour: A gender analysis. Sustainability, 12(1), 332.
216. López-Sanz, J. M., Penelas-Leguía, A., Gutierrez-Rodriguez, P., & Cuesta-Valiño, P. (2021). Sustainable development and consumer behavior in rural tourism—the importance of image and loyalty for host communities. Sustainability, 13(9), 4763.
217. Loureiro, S. M. C., Guerreiro, J., & Han, H. (2022). Past, present, and future of pro-environmental behavior in tourism and hospitality: A text-mining approach. Journal of Sustainable Tourism, 30(1), 258-278.
218. Luo, W., Tang, P., Jiang, L., & Su, M. M. (2020). Influencing mechanism of tourist social responsibility awareness on environmentally responsible behavior. Journal of Cleaner Production, 271, 122565.
219. Lumsdon, L. (1996). Cycle tourism in Brita. Insights (March), pp. 27–32. English Tourist Board.
220. Lumsdon, L. (2000). Transport and tourism: cycle tourism–a model for sustainable development?. Journal of Sustainable Tourism, 8, 5, 361-377.
221. MacInnes, S., Grün, B., & Dolnicar, S. (2022). Habit drives sustainable tourist behaviour. Annals of Tourism Research, 92, 103329.
222. Maggi, E., Ossola, P., Grechi, D., & Crotti, D. (2021). Cycle tourism as a driver for a sustainable local development. The case of a natural tourist destination in a North-Western area of Italy. In Sustainable Transport and Tourism Destinations (pp. 159-178). Emerald Publishing Limited.
223. Mahika, E. C. (2011). Current trends in tourist motivation. Cactus Tourism Journal, 2(2), 15-24.
224. Mair, J. & Laing, J. H. (2013). Encouraging pro-environmental behavior: The role of sustainability-focused events. Journal of Sustainable Tourism, 21, 8, 1113–1128.
225. Mak, B., & Chan, D. (2019). Sustainable Tourist Behaviour: The Perspective Of Economic Sustainabiliy. In 9th Advances In Hopitality And Tourism Marketing And Management Conference (P. 427)

226. Manoj, M., Ram Das, A., Chandran, A., & Mandal, S. (2020). Antecedents of environmental engagement and environmental learning behaviour. Journal of Hospitality and Tourism Insights, 3(4), 431-450.
227. Manzoor, F., Wei, L., Asif, M., Haq, M. Z. U., & Rehman, H. U. (2019). The contribution of sustainable tourism to economic growth and employment in Pakistan. International journal of environmental research and public health, 16(19), 3785.
228. Marinao, E. (2018). Determinants of satisfaction with the tourist destination. Contexts and Boundaries, Leszek Butowski, IntechOpen, 35-55.
229. Matsunaga, M. (2010). How to Factor-Analyze Your Data Right: Do's, Don'ts, and How-To's. International journal of psychological research, 3(1), 97-110.
230. Mathew, P. V., & Sreejesh, S. (2017). Impact of responsible tourism on destination sustainability and quality of life of community in tourism destinations. Journal of Hospitality and Tourism management, 31, 83-89.
231. Matteucci, X., & Tiller, T. R. (2023). Package cycle tourists′ relationship to time and pace. Tourism and Hospitality Research, 23(3), 332-343.
232. Matošević Radić, M., & Radić, D. (2018). Organiziranje vođene cikloturističke ture. UHPA, 8, 86-88.
233. Meng, B., & Han, H. (2016). Effect of environmental perceptions on bicycle travelers' decision-making process: Developing an extended model of goal-directed behavior. Asia Pacific Journal of Tourism Research, 21(11), 1184-1197.
234. Meschik, M. (2012). Sustainable Cycle Tourism along the Danube Cycle Route in Austria. Tourism Planning & Development, 9, 1, 41-56.
235. Mihalic, T. (2016). Sustainable-responsible tourism discourse–Towards 'responsustable'tourism. Journal of cleaner production, 111, 461-470.
236. Mijoč, J., Stanić, M., & Horvat, J. (2016). Measuring attitudes in the self-employment intention model: methodological considerations. Croatian Operational Research Review, 333-348.
237. Miller, M. L. (1993). The rise of coastal and marine tourism. Ocean & Coastal Management, 20(3), 181-199.
238. Miller, D., Merrilees, B., & Coghlan, A. (2015). Sustainable urban tourism: Understanding and developing visitor pro-environmental behaviours. Journal of Sustainable Tourism, 23(1), 26-46.
239. Milosevic, S., Penezic, N., Miskovic, I., Skrbic, I., & Katic, I. (2016). The significance of tourists'satisfaction at the destinations. In Faculty of Tourism and Hospitality Management

in Opatija. Biennial International Congress. Tourism & Hospitality Industry (p. 219). University of Rijeka, Faculty of Tourism & Hospitality Management.

240. Mishra, P., Pandey, C. M., Singh, U., Gupta, A., Sahu, C., & Keshri, A. (2019). Descriptive statistics and normality tests for statistical data. Annals of cardiac anaesthesia, 22(1), 67.
241. Mobley, C., Vagias, W. M., & DeWard, S. L. (2010). Exploring additional determinants of environmentally responsible behavior: The influence of environmental literature and environmental attitudes. Environment and behavior, 42(4), 420-447.
242. Mohamad, M., Ali, A. M., & Ab Ghani, N. I. (2011). A structural model of destination image, tourists'satisfaction and destination loyalty. International journal of business and management studies, 3(2), 167-177.
243. Mokras-Grabowska, J. (2015). Turystyka aktywna–zagadnienia terminologiczne i klasyfikacje. Wczoraj, dziś i jutro turystyki aktywnej i specjalistycznej.
244. Mokras-Grabowska, J. (2016). Sports tourism: terminological discussion. Turyzm, 26(1), 13-18.
245. Mrnjavac, E., Kovačić, N. & Topolšek, D. (2014). The logistic product of bicycle destinations. Tourism and hospitality management, 20(2), 171-184.
246. Mrvica Mađarac, S., Majstorović, M., & Gubić Kučan, L. (2022). Cikloturizam u funkciji razvoja Osječko-baranjske županije. 12. Međunarodna konferencija „Razvoj javne uprave" (pp. 142-151).
247. Mundet, L., Marin, J., & Figueroa, A. (2022). How to develop a road cycling tourism destination. Girona as a case study. Journal of Outdoor Recreation and Tourism, 39, 100566.
248. Nickerson, N. P., Jorgenson, J. & Boley, B. B. (2016). Are sustainable tourists a higher spending market?. Tourism Management, 54, 170-177.
249. Nilsson, J. H. (2019). Urban bicycle tourism: Path dependencies and innovation in Greater Copenhagen. Journal of Sustainable Tourism, 27(11), 1648-1662.
250. Nunkoo, R., Gursoy, D., & Juwaheer, T. D. (2010). Island residents' identities and their support for tourism: an integration of two theories. Journal of Sustainable Tourism, 18(5), 675-693.
251. Panwanitdumrong, K., & Chen, C. L. (2021). Investigating factors influencing tourists' environmentally responsible behavior with extended theory of planned behavior for coastal tourism in Thailand. Marine Pollution Bulletin, 169, 112507.
252. Palau, R., Forgas, S., Blasco, D. & Ferrer, B. (2012). An analysis of greenways from an economic perspective. Tourism Planning & Development, 9, 1, 15-24.

253. Palau-Saumell, R., Forgas-Coll, S., Sánchez-García, J., & Prats-Planagumà, L. (2013). Tourist behavior intentions and the moderator effect of knowledge of UNESCO World Heritage Sites: The case of La Sagrada Família. Journal of Travel Research, 52(3), 364-376.
254. Panda, T. K., Kumar, A., Jakhar, S., Luthra, S., Garza-Reyes, J. A., Kazancoglu, I., & Nayak, S. S. (2020). Social and environmental sustainability model on consumers' altruism, green purchase intention, green brand loyalty and evangelism. Journal of Cleaner production, 243, 118575.
255. Park, E., Kwon, S. J., & Kim, K. J. (2016). Assessing the effects of corporate sustainable management on customer satisfaction. Sustainable Development, 24(1), 41-52.
256. Papageorgiou, M. (2016). Coastal and marine tourism: A challenging factor in Marine Spatial Planning. Ocean & coastal management, 129, 44-48.
257. Patwary, A. K. (2023). Examining environmentally responsible behaviour, environmental beliefs and conservation commitment of tourists: a path towards responsible consumption and production in tourism. Environmental Science and Pollution Research, 30(3), 5815-5824.
258. Pavia, N., Floričić, T., & Cerović, M. (2015, April). Sustainable sensitivity of tourists and sustainable initiatives in tourism destination. In 3rd International Scientific Conference Tourism in Southern and Eastern Europe.
259. Pavione, E. & Pezzetti, R. (2016). Cycle tourism as a form of sustainable tourism: the importance of a policy for its enhancement. International Academic Conference "Opportunities and Risks in the Contemporary Business Environment", Bucharest, 997.
260. Pavlic, I., Perucic, D., & Portolan, A. (2011). Tourists' satisfaction as an important tool for increasing tourism destination competitiveness in the globalization conditions–The case of Dubrovnik-Neretva county. International Journal of Management Cases, 13(3), 591-599.
261. Pearce, P. L. (1995). From culture shock and culture arrogance to culture exchange: Ideas towards sustainable socio-cultural tourism1. Journal of Sustainable Tourism, 3(3), 143-154.
262. Peña, A. I. P., Jamilena, D. M. F., & Molina, M. Á. R. (2012). The perceived value of the rural tourism stay and its effect on rural tourist behaviour. Journal of Sustainable Tourism, 20(8), 1045-1065.
263. Penagos-Londoño, G. I., Rodriguez–Sanchez, C., Ruiz-Moreno, F., & Torres, E. (2021). A machine learning approach to segmentation of tourists based on perceived destination sustainability and trustworthiness. Journal of Destination Marketing & Management, 19, 100532.

264. Piket, P., Eijgelaar, E. & Peeters, P. (2013). European cycle tourism: a tool for sustainable regional rural development. APSTRACT: Applied Studies in Agribusiness and Commerce, 7(1033-2016-84240), 115-119.
265. Pizam, A., Neumann, Y., & Reichel, A. (1978). Dimentions of tourist satisfaction with a destination area. Annals of tourism Research, 5(3), 314-322.
266. Poljičak, A. M., Šego, D., & Periša, T. (2021). Analysis of cycling tourism: case-study Croatia. International Journal for Traffic and Transport Engineering, 11(3), 454-464.
267. Postma, A. & Schmuecker, D. (2017). Understanding and overcoming negative impacts of tourism in city destinations: conceptual model and strategic framework. Journal of Tourism Futures.
268. Poudel, S., & Nyaupane, G. P. (2017). Understanding environmentally responsible behaviour of ecotourists: The reasoned action approach. Tourism Planning & Development, 14(3), 337-352.
269. Qian, J., Shen, H., & Law, R. (2018). Research in sustainable tourism: A longitudinal study of articles between 2008 and 2017. Sustainability, 10(3), 590.
270. Rajesh, R. (2013). Impact of tourist perceptions, destination image and tourist satisfaction on destination loyalty: A conceptual model. PASOS. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural, 11(3), 67-78.
271. Ramkissoon, H., Smith, L. D. G. & Weiler, B. (2013). Relationships between place attachment, place satisfaction and pro-environmental behaviour in an Australian national park. Journal of Sustainable tourism, 21, 3, 434-457.
272. Ramkissoon, H., & Mavondo, F. T. (2015). The satisfaction–place attachment relationship: Potential mediators and moderators. Journal of Business Research, 68(12), 2593-2602.
273. Rasoolimanesh, S. M., & Jaafar, M. (2017). Sustainable tourism development and residents' perceptions in World Heritage Site destinations. Asia Pacific Journal of Tourism Research, 22(1), 34-48.
274. Reis, A. C., & Jellum, C. (2012). Rail trail development: A conceptual model for sustainable tourism. Tourism Planning & Development, 9(2), 133-147.
275. Reisinger, Y., & Turner, L. (1997). Tourist satisfaction with hosts: A cultural approach comparing Thai tourists and Australian hosts. Pacific Tourism Review, 1(2), 147-159.
276. Rejón-Guardia, F., Rialp-Criado, J., & García-Sastre, M. A. (2023). The role of motivations and satisfaction in repeat participation in cycling tourism events. Journal of Outdoor Recreation and Tourism, 43, 100664.

277. Rejón-Guardia, F., García-Sastre, M. A., & Alemany-Hormaeche, M. (2018). Motivation-based behaviour and latent class segmentation of cycling tourists: A study of the Balearic Islands. Tourism Economics, 24(2), 204-217.
278. Rigdon, Edward E. 1996. “CFI Versus RMSEA: A Comparison of Two Fit Indexes for Structural Equation Modeling.” Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal 3 (4): 369379.
279. Ritchie, B. W. (1998). Bicycle tourism in the South Island of New Zealand: planning and management issues, Tourism Management, 19, 6, 567-582.
280. Ritchie, B. W. & Hall, C. M. (1999). Bicycle tourism and regional development: A New Zealand case study. Anatolia, 10(2), 89-112.
281. Ritchie, B. W., Tkaczynski, A. & Faulks, P. (2010). Understanding the motivation and travel behavior of cycle tourists using involvement profiles. Journal of Travel & Tourism Marketing, 27(4), 409-425.
282. Rocharungsat, P. (2004). Community-based tourism: The perspectives of three stakeholder groups. In Proceedings of the New Zealand Tourism and Hospitality Research Conference. Wellington (pp. 335-347).
283. Ross, E. L. D. & Iso-Ahola, S. E. (1991). Sightseeing tourists' motivation and satisfaction. Annals of tourism research, 18(2), 226-237.,
284. Rutty, M., Matthews, L., Scott, D., & Matto, T. D. (2014). Using vehicle monitoring technology and eco-driver training to reduce fuel use and emissions in tourism: A ski resort case study. Journal of Sustainable Tourism, 22(5), 787-800.
285. Saarinen, J.(2006). Traditions of sustainability in tourism studies. Annals of Tourism Research, 33, 4, 1121–1140.
286. Sabri, N. A. M., Anuar, F. I., Adib, A. M., & Azahar, N. (2019). A systematic review on bicycle tourism: concept, issues, and future directions.
287. Sann, R., Jansom, S., & Muennaburan, T. (2023). An extension of the theory of planned behaviour in Thailand cycling tourism: The mediating role of attractiveness of sustainable alternatives. Leisure Studies, 1-15.
288. Saleem, M. A., Li, J., & Afzal, H. (2021). Protect for affinity? The role of destination brand engagement in forming environmentally responsible tourist behaviours. Journal of Sustainable Tourism, 29(8), 1344-1364.
289. Seidel, S., Vrenegoor, F., & Cavagnaro, E. (2021). Sustainable behaviour in tourism and hospitality. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, *21*(5), 471-474.

290. Sánchez-Fernández, R., Iniesta-Bonillo, M. Á. & Cervera-Taulet, A. (2019). Exploring the concept of perceived sustainability at tourist destinations: A market segmentation approach. Journal of Travel & Tourism Marketing, 36(2), 176-190.
291. Schlemmer, P., Barth, M. & Schnitzer, M. (2020). Comparing motivational patterns of e-mountain bike and common mountain bike tourists. Current Issues in Tourism, 23, 10, 1186-1190.
292. Scott, D., & Willits, F. K. (1994). Environmental attitudes and behavior: A Pennsylvania survey. Environment and behavior, 26(2), 239-260.
293. Sharma, R. & Gupta, A. (2020). Pro-environmental behaviour among tourists visiting national parks: Application of value-belief-norm theory in an emerging economy context. Asia Pacific Journal of Tourism Research, 25(8), 829-840.
294. Sheng, Y. (2015). Understanding the motivations of bicycle tourism in New Zealand: the case of the Hauraki Rail Trail (Doctoral dissertation, Auckland University of Technology).
295. Shipway, R., King, K., Lee, I. S., & Brown, G. (2016). Understanding cycle tourism experiences at the Tour Down Under. Journal of Sport & Tourism, 20(1), 21-39.
296. Shrestha, N. (2021). Factor analysis as a tool for survey analysis. American Journal of Applied Mathematics and Statistics, 9(1), 4-11.
297. Senthilnathan, S. (2019). Usefulness of correlation analysis. Available at SSRN 3416918.
298. Seo, W. J., Lewin, L. A., Han, S., Park, S. H., Moon, B. Y., Kim, M. S. & Moon, B. (2019). Measuring Sport Tourist Motivation: Implications for Sport Tourism Distribution. The Journal of Distribution Science, 17(3), 49-55.
299. Simeoni, F. & De Crescenzo, V. (2018). Ecomuseums (on Clean Energy), Cycle Tourism and Civic Crowdfunding: A New Match for Sustainability?. Sustainability, 10(3), 817.
300. Simonsen, P. S., Jørgensen, B. & Robbins, D. (1998). Cycling tourism (Vol. 13). Bornholm: Unit of Tourism Research at Research Centre of Bornholm.
301. Sinclair, M. Thea (1998). Tourism and economic development: A survey. Journal of Development Studies, 34(5), 1–51. doi:10.1080/00220389808422535
302. Sivek, D. J., & Hungerford, H. (1990). Predictors of responsible behavior in members of three Wisconsin conservation organizations. The Journal of environmental education, 21(2), 35-40.
303. Slavić, N. (2015). Profiling bicycle tourists: a case of Croatia. Tourism and hospitality management, 21(2), 159-177.
304. Sonuç, N. (2020). Culture, tourism and sustainability (cultural heritage and sustainable tourism, social sustainability of tourism, socio-cultural sustainability of tourism). In

Encyclopedia of Sustainable Management (pp. 1-7). Cham: Springer International Publishing.

305. Sörensson, A. & von Friedrichs, Y. (2013). An importance–performance analysis of sustainable tourism: A comparison between international and national tourists. Journal of Destination Marketing & Management, 2(1), 14-21.
306. Spindler, E. A. (2013). The history of sustainability the origins and effects of a popular concept. In Sustainability in tourism: A multidisciplinary approach (pp. 9-31). Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden.
307. Su, L., Hsu, M. K. & Boostrom Jr, R. E. (2020). From recreation to responsibility: Increasing environmentally responsible behavior in tourism. Journal of Business Research, 109, 557-573.
308. Su, L. & Swanson, S. R. (2017). The effect of destination social responsibility on tourist environmentally responsible behavior: Compared analysis of first-time and repeat tourists. Tourism Management, 60, 308-321.
309. Spangenberg, J. H. (2005). Economic sustainability of the economy: concepts and indicators. International journal of sustainable development, 8(1-2), 47-64.
310. Stanford, D. (2008). 'Exceptional visitors': Dimensions of tourist responsibility in the context of New Zealand. Journal of Sustainable Tourism, 16(3), 258-275.
311. Steg, L., & Vlek, C. (2008). Encouraging pro-environmental behaviour: An integrative review and research agenda. Journal of environmental psychology, 29(3), 309-317.
312. Sthapit, E., Björk, P., & Coudounaris, D. N. (2023). Memorable nature-based tourism experience, place attachment and tourists' environmentally responsible behaviour. Journal of Ecotourism, 22(4), 542-565.
313. Stoddard, J. E., Pollard, C. E., & Evans, M. R. (2012). The triple bottom line: A framework for sustainable tourism development. International Journal of Hospitality & Tourism Administration, 13(3), 233-258.
314. Streimikiene, D., Svagzdiene, B., Jasinskas, E., & Simanavicius, A. (2021). Sustainable tourism development and competitiveness: The systematic literature review. *Sustainable development*, *29*(1), 259-271.
315. Strugar, M. J., Boljević, A., & Boljević, S. (2017). Environmentally sustainable tourist behaviour in the function of sustainable development. EXPRES 2017, 83-88.
316. Struss, P. (2004). Deviation models revisited. In Proceedings of the Eighteenth International Workshop on Qualitative Reasoning (pp. 56-62).

317. Taber, K. S. (2018). The use of Cronbach's alpha when developing and reporting research instruments in science education. Research in science education, 48, 1273-1296.
318. Theng, S., Qiong, X. & Tatar, C. (2015), "Mass Tourism vs Alternative Tourism? Challenges and New Positionings", Études caribéennes, 31-32.
319. Tkaczynski, A., Rundle-Thiele, S., & Truong, V. D. (2020). Influencing tourists' pro-environmental behaviours: A social marketing application. Tourism Management Perspectives, 36, 100740.
320. Tkaczynski, A., Rundle-Thiele, S. R., & Prebensen, N. K. (2018). To segment or not? That is the question. Journal of Vacation Marketing, 24(1), 16-28.
321. Tölkes, C. (2020). The role of sustainability communication in the attitude–behaviour gap of sustainable tourism. Tourism and Hospitality Research, 20(1), 117-128.
322. Toni, M., Renzi, M. F., & Mattia, G. (2018). Understanding the link between collaborative economy and sustainable behaviour: An empirical investigation. Journal of Cleaner Production, 172, 4467-4477.
323. Truong, T. L. H., Lenglet, F., & Mothe, C. (2018). Destination distinctiveness: Concept, measurement, and impact on tourist satisfaction. Journal of destination marketing & management, 8, 214-231.
324. Tsitoura, E., Tsartas, P., Sarantakou, E. & Kontis, A. P. (2021). Cycling Tourism: Characteristics and Challenges for the Developments and Promotions of a Special Interest Product. In Culture and Tourism in a Smart, Globalized, and Sustainable World (pp. 25-42). Springer, Cham.
325. Vareiro, L., Ribeiro, J. C., & Remoaldo, P. C. A. (2017). Destination attributes and tourist's satisfaction in a cultural destination.
326. Vellecco, I., & Mancino, A. (2010). Sustainability and tourism development in three Italian destinations: stakeholders' opinions and behaviours. The Service Industries Journal, 30(13), 2201-2223.
327. Vien, N. K. (2021). Modelling the relationship of perceived quality, destination image, and tourist satisfaction at the destination level. International Journal for Applied Information Management, 1(4), 165-172.
328. Vrontis, D., Christofi, M., Giacosa, E., & Serravalle, F. (2022). Sustainable development in tourism: A stakeholder analysis of the Langhe Region. Journal of Hospitality & Tourism Research, 46(5), 846-878.
329. Vorkinn, M., & Riese, H. (2001). Environmental concern in a local context: The significance of place attachment. Environment and behavior, 33(2), 249-263.

330. Vuradin, E., Horvat, D. M., & Gregorić, M. (2018). Cikloturizam na području grada Novoga Marofa. Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, 9(2), 76-85.
331. Wang, L. (2018). Barriers to Implementing Pro-Cycling Policies: A Case Study of Hamburg. Sustainability, 10 (11), 4196.
332. Wang, X., & Zhang, C. (2020). Contingent effects of social norms on tourists' pro-environmental behaviours: The role of Chinese traditionality. Journal of Sustainable Tourism, 28(10), 1646-1664.
333. Wang, C., Zhang, J., Yu, P., & Hu, H. (2018). The theory of planned behavior as a model for understanding tourists' responsible environmental behaviors: The moderating role of environmental interpretations. Journal of Cleaner Production, 194, 425-434.
334. Wang, C., Zhang, J., Cao, J., Hu, H., & Yu, P. (2019). The influence of environmental background on tourists' environmentally responsible behaviour. Journal of environmental management, 231, 804-810.
335.
336. Weaver, D. B., & Lawton, L. J. (2004). Visitor attitudes toward tourism development and product integration in an Australian urban-rural fringe. Journal of travel research, 42(3), 286-296
337. Weaver, D. B. (2005a). Comprehensive and minimalist dimensions of ecotourism. Annals of tourism research, 32(2), 439-455.
338. Weber, F. (2019). Demand for sustainable tourism. Corporate sustainability and responsibility in tourism: A transformative concept, 265-281.
339. Weed, M. (2009). Progress in sports tourism research? A meta-review and exploration of futures. tourism Management, 30(5), 615-628.
340. Weed, M., Bull, C., Brown, M., Dowse, S., Lovell, J., Mansfield, L. & Wellard, I. (2014). A Systematic Review and Meta-Analyses of the Potential Local Economic Impact of Tourism and Leisure Cycling and The Development of an Evidence-Based Market Segmentation. Tourism Review International, Vol. 18, No. 1-2, pp. 37-55.
341. Weiler, B., & Hall, C. M. (1992). Special interest tourism: in search of an alternative. Special interest tourism: in search of an alternative., 199-204.
342. Weston, R., Davies, N., Peeters, P. M., Eijgelaar, E., Lumsdon, L., McGrath, P. & Piket, P. C. (2012). The European Cycle Route Network EuroVelo: challenges and opportunities for sustainable tourism. Update of the 2009 study.
343. Wight, P. (1995). Sustainable ecotourism: balancing economic, environmental and social goals within an ethical framework. Tourism Recreation Research, 20(1), 5-13.

344. Williams, B., Onsman, A., & Brown, T. (2010). Exploratory factor analysis: A five-step guide for novices. Australasian journal of paramedicine, 8, 1-13.
345. Williams, P. & Soutar, G. (2005). Close to the “edge”: Critical issues for adventure tourism operators. Asia pacific journal of tourism research, 10(3), 247-261.
346. Winter, P. L., Selin, S., Cerveny, L., & Bricker, K. (2019). Outdoor recreation, nature-based tourism, and sustainability. Sustainability, 12(1), 81.
347. Wu, J., Font, X., & Liu, J. (2021). Tourists’ pro-environmental behaviors: Moral obligation or disengagement?. Journal of Travel Research, 60(4), 735-748.
348. Wu, J. S., Font, X., & Liu, J. (2021a). The elusive impact of pro-environmental intention on holiday on pro-environmental behaviour at home. Tourism Management, 85, 104283.
349. Xu, F., Huang, L., & Whitmarsh, L. (2020). Home and away: Cross-contextual consistency in tourists’ pro-environmental behavior. Journal of Sustainable Tourism, 28(10), 1443-1459.
350. Xu, H., Yuan, M., & Li, J. (2019). Well-being of cycling tourists in Hainan, China. Sport in Society, 22(8), 1449-1465.
351. Yan, A., & Jia, W. (2021). The influence of eliciting awe on pro-environmental behavior of tourist in religious tourism. Journal of Hospitality and Tourism Management, 48, 55-65.
352. Yong, A. G., & Pearce, S. (2013). A beginner’s guide to factor analysis: Focusing on exploratory factor analysis. Tutorials in quantitative methods for psychology, 9(2), 79-94.
353. Zhao, M., Dong, S., Wu, H. C., Li, Y., Su, T., Xia, B., Zheng, J., & Guo, X. (2018). Key impact factors of visitors’ environmentally responsible behaviour: Personality traits or interpretive services? A case study of Beijing’s Yuyuantan Urban Park, China. Asia Pacific Journal of Tourism Research, 23(8), 792-805.
354. Zhang, S. & Chan, E. S. (2020). A modernism-based interpretation of sustainable tourism. International Journal of Tourism Research, 22(2), 223-237.
355. Zhou, B., Liu, T., Ryan, C., Wang, L. E., & Zhang, D. (2020). The satisfaction of tourists using bicycle sharing: a structural equation model-the case of Hangzhou, China. Journal of Sustainable Tourism, 28(7), 1063-1082.

DOKTORSKI RADOVI, MAGISTARSKI I ZAVRŠNI RADOVI

356. Alebić, M. (2021). Stanje i mogućnosti cikloturizma Istarske županije. Završni rad, University of Split. Faculty of economics Split.
357. Benčić, M. (2020). Analiza stanja i potencijali razvoja cikloturizma u Karlovačkoj županiji. Završni rad, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet.
358. Babočajić, L. (2018). Mogućnost razvoja cikloturizma u Hrvatskoj. Završni rad, Sveučilište VERN, Zagreb.
359. Brezović, L. (2016). Izazovi razvoju cikloturizma u Karlovačkoj županiji. Završni rad, Veleučilište u Karlovcu, Poslovni odjel.
360. Blauhorn, A. (2023). Mogućnosti razvoja cikloturizma u Karlovačkoj županiji. Završni rad, University of Zagreb, Faculty of Kinesiology, Zagreb.
361. Bukvić, Z. (2023). Cikloturizam poluotoka Pelješca u funkciji održivog razvoja. Diplomski rad, University of Dubrovnik. Department of Economics and Business Economics, Dubrovnik.
362. Dumenčić, M. (2020). Cikloturizam na otoku Rabu. Završni rad, Veleučilište u Rijeci.
363. Dragojević, I. (2020). Cikloturizam na području grada Virovitice i Slatine. Diplomski rad, Veleučilište u Virovitici, Virovitica.
364. Dragojević, I. (2018). Cikloturizam grada Virovitice. Završni rad, Veleučilište u Virovitici.
365. Gegić, M. (2021). Razvoj cikloturizma u Republici Hrvatskoj. Završni rad, University of Slavonski Brod. Department of Social Sciences and Humanities.
366. Gotovac, T. (2018). Utjecaj cikloturizma na razvoj hotela u Republici Hrvatskoj specijaliziranih za bicikliste. Diplomski rad, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split.
367. Karas, V. (2020). Cikloturizam na području Koprivničko-križevačke županije. Završni rad, Veleučilište u Virovitici.
368. Knapić, V. (2021). Analiza biciklizma i cikloturizma u Međimurskoj županiji. Završni rad, Polytechnic of Međimurje in Čakovec.
369. Krušec, E. (2019). Cikloturizam sjeverozapadne Hrvatske i Istarske županije. Završni rad, Međimursko veleučilište u Čakovcu, Menadžment turizma i sporta, Čakovec
370. Kuran, L. (2018). Cikloturizam kao seletivni oblik turizma. Diplomski rad, Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za stručne studije.
371. Legović, M. (2022). Značaj cikloturizma za turizam Grada Poreča. Diplomski rad, University of Rijeka. Faculty of Tourism and Hospitality Management, Opatija.

372. Makarić, A. M. (2015). Razvoj cikloturizma u Republici Hrvatskoj. Završni rad, Međimursko veleučilište u Čakovcu, Menadžment turizma i sporta.
373. Marinković, A. P. (2022). Razvoj cikloturizma na otoku Braču. Završni rad, University of Split. Faculty of economics Split.
374. Matotek, L. (2021). Cikloturizam u Međimurskoj županiji. Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Zagreb.
375. Munitić, I. (2017). Razvojne mogućnosti cikloturizma kao posebnog oblika turističke ponude Splitsko-dalmatinske županije. Diplomski rad, University of Split, Faculty of economics Split.
376. Pacak, N. (2022). Cikloturizam Dalmacije. Završni rad, University of Zagreb. Faculty of Economics and Business, Department of Tourism, Zagreb.
377. Periša, T. (2020). Cikloturizam. Završni rad, Veleučilište u Šibeniku, Odjel prometnih studija
378. Petrić, N. (2017). Cikloturizam u turističkoj ponudi Istarske županije. Diplomski rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije, Pula.
379. Prižmić Stanić, L. (2021). Doprinos cikloturizma održivosti destinacije–primjer Općine Blato na Korčuli. Diplomski rad, University of Rijeka. Faculty of Tourism and Hospitality Management, Opatija.
380. Rako, M. (2018). Razvoj novih proizvoda u turističkoj agenciji specijaliziranoj za cikloturizam na području dalmacije. Završni rad, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet.
381. Rossi, M. (2022). Utjecaj cikloturizma na razvoj turizma i ugostiteljstva istočne Hrvatske. Završni rad, University of Slavonski Brod. Department of Social Sciences and Humanities.
382. Slugečić, A. (2024). Uloga turističke politike u razvoju cikloturizma-kritička analiza Španjolske. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet (Katedra za turizam), Zagreb
383. Šore, V. (2022). Utjecaj cikloturizma na turistički razvoj grada Splita i okolice. Diplomski rad, University of Split. Faculty of economics Split.
384. Tihi, L. (2022). Cikloturizam - održivi i odgovorni razvoj turizma kontinentalne hrvatske. Završni rad, Karlovac University of Applied Sciences. Department of Wildlife Management and Nature Conservation, Karlovac
385. Zagorec Ivanović, I. (2022). Strategija razvoja cikloturizma destinacije Južna Istra. Diplomski rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije, Pula.

386. Zulijani, A. (2022). Brendiranje istočne Istre kao cikloturističke destinacije. Diplomski rad, University of Rijeka. Faculty of Tourism and Hospitality Management.
387. Žabkar, V., Brenčič, M. M., & Dmitrović, T. (2010). Modelling perceived quality, visitor satisfaction and behavioural intentions at the destination level. Tourism management, 31(4), 537-546.

INTERNET IZVORI

388. Bouchrika, I. (2024). How to Write Research Methodology in 2024: Overview, Tips, and Techniques, https://research.com/research/how-to-write-research-methodology, pregledano: 21. 1. 2024.
389. CBI, Centre for the Promotion of Imports, (2018), Cycling tourism from Europe, https://www.cbi.eu/market-information/tourism/cycling-tourism/europe, pregledano: 24. 6. 2022.
390. CBI, Centre for the Promotion of Imports, (2022), The European market potential for cycling tourism, https://www.cbi.eu/market-information/tourism/cycling-tourism/market-potential, pregledano: 27. 9. 2023.
391. CBI, Centre for the Promotion of Imports, (2025), Which trends offer opportunities or pose threats on the European outbound tourism market?, https://www.cbi.eu/market-information/tourism/trends, pregledano: 28. 3. 2025.
392. Cikloturizam.hr, Rute, *EuroVelo*, https://cikloturizam.hr/eurovelo/, pregledano: 23. 12. 2022.
393. COE, Council of Europe, UN Agenda 2030, https://www.coe.int/en/web/programmes/un-2030-agenda, pregledano: 25. 9. 2023.
394. Dalmatia bike, https://www.dalmatia-bike.com/, pregledano: 1. 2. 2024.
395. Daudibon, A, (2025), Cycling tourism trends to watch in 2025, https://www.ecf.com/en/news/cycling-tourism-trends-to-watch-in-2025/, pregledano: 27. 3. 2025.
396. DZS, Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. – prvi rezultati, (2021), Državni zavod za statistiku - Popis '21 (popis2021.hr), pregledano: 10. 6. 2022.

397. Eurospka komisija, (2023), European Cycling Declaration, https://transport.ec.europa.eu/system/files/2023-11/European_Declaration_on_Cycling_en_0.pdf, pregledano: 12. 12. 2023.
398. ETIS (2016), European Tourism Indicators System for sustainable destination management, Europska komisija, https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism/eu-funding-and-businesses/funded-projects/sustainable/indicators_en, pregledano: 2. 11. 2023.
399. E-BikeKit, (2023), A history and overview of cycling, https://www.ebikekit.com/pages/a-history-and-overview-of-cycling, pregledano: 20. 8. 2023.
400. EDF, European Cyclists' Federation, (2021), ECF 2030 Strategy, https://ecf.com/files/reports/ecf-2030-strategy, pregledano: 27. 9. 2023.
401. ECF, European Cyclists' Federation, https://ecf.com/, pregledano: 27. 9. 2023.
402. ECF, European Cyclists' Federation, (2013), Calculating the economic benefits of cycling in EU-27, https://ecf.com/sites/ecf.com/files/ECF_Economic-benefits-of-cycling-in-EU-27.pdf, pregledano: 24. 4. 2022.
403. ECF, European Cyclists' Federation, (2024), EuroVelo, https://ecf.com/what-we-do/eurovelo, pregledano: 18. 3. 2024.
404. ETC, European Travel Commission, (2022), Sustainable Travel in an Era of Disruption: Impact Of COVID-19 on Sustainable Tourism Attitudes, https://etc-corporate.org/uploads/2022/01/Impact-of-COVID-19-on-Sustainable-Tourism-Attitudes.pdf, pregledano: 16. 11. 2023.
405. EEA, European Environmental Agency, (2020), Greenhouse gas emission intensity of electricity generation, https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/daviz/co2-emission-intensity-6#tab-oglechartid_googlechartid_googlechartid_googlechartid_chart_11111, pregledano: 15. 3. 2022.
406. TRAN, European Parliament's Committee on Transport and Tourism, https://www.europarl.europa.eu/committees/en/tran/about, pregledano: 18. 3. 2022.
407. Eurostat, (2022), EU produced 13.5 million bicycles in 2021, https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220912-2, pregledano: 2. 11. 2023.
408. Fortune Business Insights, (2024), Bicycle Market Size, Share & Industry Analysis, By Technology (Electric and Conventional), By Type (Mountain, Road, Hybrid, Cargo, and Others), By End User (Men, Women, and Kids), By Design (Folding and Regular), By

Distribution Channel (Offline and Online), and Regional Forecast, 2024 – 2032, https://www.fortunebusinessinsights.com/bicycle-market-104524, pregledano: 11. 9. 2024.

409. Frost, B., (2024), Cronbach's Alpha: Definition, Calculations & Example, https://statisticsbyjim.com/basics/cronbachs-alpha/, pregledano: 20. 1. 2024.
410. Grand View Research, (2023), Cycle Tourism Market Size, Share & Trends Analysis Report By Group, By Booking Mode (Direct, Travel Agent, Marketplace Booking), By Age Group, By Region, And Segment Forecasts, 2023 – 2030, https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/cycle-tourism-market-report, pregledano: 15. 3. 2024.
411. Herceg, K., (2013), Cikloturizam – kada turizam postane ciklo, Ekonomski portal, https://ekonomskiportal.com/cikloturizam-kada-turizam-postane-ciklo/, pregledano: 11. 10. 2023.
412. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, (2023), Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024, https://www.enciklopedija.hr/clanak/turizam, pregledano: 19. 3. 2024.
413. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, (2021), Leksikografski zavod Miroslav Krleža, https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=7480, pregledano: 28. 9. 2023.
414. MINT, Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske, (2023), Turizam u brojkama (2012.-2022.), https://www.htz.hr/hr-HR/informacije-o-trzistima/analize-s-podrucja-turizma/turizam-u-brojkama, pregledano: 2. 12. 2023.
415. IBM, (2021), Reliability Analysis, https://www.ibm.com/docs/en/spss-statistics/25.0.0?topic=features-reliability-analysis, pregledano: 20. 1. 2024.
416. Institut za turizam, (2020), Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – Tomas – Hrvatska 2019, https://www.htz.hr/hr-HR/informacije-o-trzistima/programi-trzisnih-istrazivanja/tomas-istrazivanja, pregledano: 16. 10. 2023.
417. Institut za turizam, (2023), Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj – Tomas – Hrvatska 2022./23, https://www.htz.hr/hr-HR/informacije-o-trzistima/programi-trzisnih-istrazivanja/tomas-istrazivanja, pregledano: 12. 12. 2023.
418. Istra Bike, https://www.istria-bike.com/hr, pregledno: 1. 2. 2024.
419. IŽ, Istarska županija, Zemljopisni podaci, https://www.istra-istria.hr/hr/opci-podaci/zemljopisni-podaci/, pregledano: 22. 6. 2022.
420. Kresonja, J. (2011), Biciklistički priručnik, https://bicycleinfrastructuremanuals.com/manuals6/Josip-Kresonja-Biciklisti%C4%8Dki-Priru%C4%8Dnik-2011.pdf, pregledano: 11. 10. 2023.

421. KZŽ, Krapinsko – zagorska županija, O županiji, https://www.kzz.hr/opcenito, pregledano: 1. 12. 2022.
422. MINGOR, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, Krapinsko – zagorska županija, https://investcroatia.gov.hr/county-stats/krapinsko-zagorska-zupanija/, pregledano: 1. 12 2022.
423. MINT, Ministarstvo turizma i sporta, (2014), Akcijski plan razvoja cikloturizma, https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/1412_AP-cikloturizm.pdf, pregledano: 1. 12. 2022.
424. Nicholls, S. i Serino, D., Michigan Bicycle Tourism Marketing Plan; Michigan Tourism Strategic Plan Promotion, Marketing and Communications Implementation Committee: East Lansing, MI, USA, 2015; pp. 1–34, https://tourismplan.anr.msu.edu/docs/Michigan_Bicycle_Tourism_Marketing_Plan.pdf, pregledano: 20. 10. 2023.
425. Neun, M., Haubold, H. i Beaudet, S., (2016), The EU Cycling Economy – Arguments for an integrated EU cycling policy, https://ecf.com/system/files/THE_EU_CYCLING_ECONOMY.pdf, pregledano: 10. 4. 2022.
426. Path Less Pedaled, What is Bicycle Tourism?, https://www.pathlesspedaled.com/2013/02/what-is-bicycle-tourism/, pregledano: 10. 10. 2023.
427. Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu, Regresijska analiza, https://www.pmf.unizg.hr/_download/repository/PREDAVANJE11.pdf, pregledano: 28. 3. 2024.
428. REDAH, Asocijacija za ekonomski razvitak, (2017), Razvoj standarda za objekte pogodne za cikloturiste – Bike Friendly Standard, https://www.bikefriendlystandard.com/wp-content/uploads/2017/04/Vodic-kroz-BFS-peview.pdf, pregledano: 28. 9. 2023.
429. Rotar, J., Gantar, A., Kočiš, D. & Pehnec, M., (2012), How to develop cycle tourism, http://www.ceeweb.org/stcdb/handbook/how-to-develop-cycle-tourism/, pregledano: 15. 5. 2022.
430. SDŽ, Splitsko – dalmatinska županija, Županija, https://www.dalmacija.hr/zupanija, pregledano: 1. 12. 2022.
431. Sheng, Y., (2015), Understanding the Motivations of Bicycle Tourism in New Zealand: The Case of the Hauraki Rail Trail. Master of International Tourism Management. Auckland University of Technology. Faculty of Culture and Society, School of Hospitality and

Tourism. Auckland New Zealand. http://openrepository.aut.ac.nz/handle/10292/9956, pregledano: 20. 10. 2023.

432. Sustrans, (1999), Cycle Tourism. https://funding4sport.co.uk/downloads/cycle tourism.pdf, pregledano: 6. 5. 2021.
433. Statistics Solutions, (2025). Confirmatory Factor Analysis, https://www.statisticssolutions.com/academic-solutions/resources/directory-of-statistical-analyses/confirmatory-factor-analysis/, pregledano: 19. ožujka 2025.
434. Statista, Statista Research Department, (2024), Number of bicycles sold in the European Union (EU) in 2021 and 2022, by country (in 1,000 units), https://www.statista.com/statistics/393948/bicycle-sales-volume-in-the-european-union-eu-by-country/, pregledano: 15. 3. 2024.
435. TIES, The International Ecotourism Society, What Is Ecotourism?, https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/, pregledano: 4. 12. 2023.
436. Tomas Hrvatska, (2019), Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj, Institut za turizam, https://www.htz.hr/sites/default/files/2020-10/TOMAS%20Hrvatska%202019_0.pdf, pregledano: 13. 10. 2023.
437. Tourwriter, 2021, Why bike tourism ticks all the boxes for travellers in 2021, https://www.tourwriter.com/travel-software-blog/future-bike-tourism-2021/, pregledano: 20. 7. 2022.
438. UN (2015), Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, https://sdgs.un.org/2030agenda, pregledano: 25. 9. 2023.
439. UN (1992), Agenda 21, UNCED 1992, https://sustainabledevelopment.un.org/outcomedocuments/agenda21, pregledano: 15. 9. 2023.
440. UNEP i UNWTO, (2005), Making Tourism More Sustainable - A Guide for Policy Makers, https://www.unwto.org/sustainable-development, pregledano: 15. 9. 2023
441. UNWTO, Svjetska turistička organizacija, (2005), Report on the Implementation of the Global Code of Ethics for Tourism, https://www.unwto.org/global-code-of-ethics-for-tourism, pregledano: 7. 11. 2023.
442. UNWTO, Svjetska turistička organizacija, Tourism in the 2030 Agenda, https://www.unwto.org/tourism-in-2030-agenda, pregledano: 25. 9. 2023.
443. UNWTO, Svjetska turistička organizacija, (2008), International Recommendations for Tourism Statistics 2008,

https://unstats.un.org/unsd/publication/Seriesm/SeriesM_83rev1e.pdf#page=26, pregledano: 15. 2. 2023.

444. UNWTO, Svjetska turistička organizacija, (2008a), Glossary of tourism terms, https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms, pregledano: 10. 1. 2023.
445. UNWTO, Svjetska turistička organizacija, (2020), International Tourism Growth Continues To Outpace The Global Economy, https://www.unwto.org/international-tourism-growth-continues-to-outpace-the-economy, pregledano: 15. 5. 2022.
446. UNWTO, Svjetska turistička organizacija, Sustainable development, https://www.unwto.org/sustainable-development, pregledano: 14. 12. 2023.
447. Zagorje bike, https://www.zagorjebike.com.hr/, pregledano: 1. 2. 2024.
448. Wikipedia, Istarska županija, https://bs.wikipedia.org/wiki/Istarska_%C5%BEupanija, pregledano: 1. 12. 2022.
449. Wikipedia, Splitsko – dalmatinska županija, https://hr.wikipedia.org/wiki/Splitsko-dalmatinska_%C5%BEupanija, pregledano: 1. 12. 2022.
450. Wikipedia, Krapinsko – zagorska županija, https://hr.wikipedia.org/wiki/Krapinsko-zagorska_%C5%BEupanija, pregledano: 1. 12. 2022.
451. WTTC, World Travel and Tourism Council, (2022). Travel & Tourism. Economic Impact 2022, https://wttc.org/Portals/0/Documents/Reports/2022/EIR2022-Global%20Trends.pdf, pregledano: 8. 1. 2022.
452. WTTC, World Travel and Tourism Council, (2023), Economic Impact Report 2023 Global Trends, https://researchhub.wttc.org/product/economic-impact-report-2023-global-trends, pregledano: 25. 9. 2023.
453. WTTC, World Travel and Tourism Council, (2023), Initiatives, Sustainable Growth, https://wttc.org/initiatives/sustainable-growth, pregledano: 25. 9. 2023.

STUDIJE

454. Brščić, K., Lovrečić, K. & Šugar, T. (2021). Studija upravljanja kvalitetom razvoja cikloturizma u Istarskoj županiji. Naručitelj: Upravni odjel za turizam Istarske županije sufinancirano sredstvima Ministarstva turizma i sporta RH; Institut za poljoprivredu i turizam, lipanj 2021.
455. Cape Town Declaration, Cape Town Conference on Responsible Tourism in Destinations. 2002,

456. Wehrli, R., Egli, H., Lutzenberger, M., Pfister, D., Schwarz, J., & Stettler, J. (2011). „Is there De-mand for Sustainable Tourism?–Study for the World Tourism Forum Lucerne 2011—. ITW Working Paper Series Tourism 001/2011, Lucerne University of Applied Sciences and Arts.

POPIS ILUSTRACIJA

Popis tablica

Tablica 1. Radovi u bazi Google znalac koji u nazivu imaju pojam cikloturizam ili njegovu izvedenicu u razdoblju od 2014. do 2024. godine 18
Tablica 2. Definicije cikloturizma 22
Tablica 3. Definicije cikloturista 26
Tablica 4. Karakteristike cikloturista prema dobi 27
Tablica 5. Vrste cikloturizma 28
Tablica 6. Raspoloživ broj kreveta u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji za razdoblje od 2012. do 2023. godine 43
Tablica 7. Ukupna duljina, ukupni broj i prosječna duljina biciklističkih staza (u km) u 2022. i 2023. godini u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji 44
Tablica 8. Broj biciklističkih staza prema vrsti podloge u 2022. i 2023. godini u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji 45
Tablica 9. Broj staza prema težini staze u 2022. i 2023. godini u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji 46
Tablica 10. Broj turističkih i ugostiteljskih objekata prilagođenih potrebama cikloturista u 2022. i 2023. godini u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji 49
Tablica 11. Broj ostalih usluga koje su usko povezane s cikloturizmom u 2022. i 2023. godini u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji 50
Tablica 12. Broj dolazaka i noćenja u Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji za razdoblje od 2012. do 2023. godine (u 000) 51
Tablica 13. Pregled istraživanja u području „Okolišno odgovorno ponašanje turista“ (eng. *environmentally responsible tourists behaviour*) 65
Tablica 14. Istraživanja u području „Pro-okolišno ponašanje turista“ (eng. *pro-environmental (tourists) behaviour*) 70

Tablica 15. Istraživanja u području „zadovoljstva (ciklo) turista“ za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji (eng. *Tourists Satisfaction*) 86
Tablica 16. Tvrdnje navedene u upitniku s pripadajućim kodom, korištenom mjernom ljestvicom i izvorom (ciljna skupina: cikloturisti) 102
Tablica 17. Tvrdnje iz upitnika s pripadajućim kodom, korištenom mjernom ljestvicom i izvorom (ciljna skupina: nositelji cikloturističke ponude) 109
Tablica 18. Tumačenje *Cronbach's alpha* koeficijenta 120
Tablica 19. Tumačenje koeficijenta korelacije 123
Tablica 20. Socio-demografski profil ispitanika 129
Tablica 21. Obilježja ponašanja cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji 132
Tablica 22. Rezultati deskriptivne statističke analize za konstrukt „održivost ponašanja cikloturista“ 138
Tablica 23. Aritmetičke sredine za svaku dimenziju mjerenja održivosti ponašanja cikloturista prema destinacijama 141
Tablica 24. Jednosmjerna ANOVA – povezanost varijabli za mjerenje održivosti ponašanja cikloturista i nezavisne varijable (Istarska, Splitsko-dalmatinaska i Krapinsko-zagorska županija) 142
Tablica 25. Dodatno mjerenje ekonomskog aspekta ponašanja cikloturista 147
Tablica 26. Zadovoljstvo elementima turističke destinacije, elementima cikloturizma i zadovoljstvo domaćinima 148
Tablica 27. Zadovoljstvo elementima turističke destinacije, elementima cikloturizma i zadovoljstvo domaćinima po županijama 151
Tablica 28. Opće zadovoljstvo cikloturista posjetom turističkoj destinaciji 152
Tablica 29. Percipirana održivost turističke destinacije 154
Tablica 30. Vrijednosti *Cronbach's alpha* koeficijenta korištenih mjernih ljestvica 156
Tablica 31. Socio-demografski profil ispitanika 157
Tablica 32. Dionici prema vrsti poslovanja koje je usko povezano s cikloturizmom 158
Tablica 33. Rezultati deskriptivne statističke analize za konstrukt „održivost ponašanja cikloturista“ - iz perspektive nositelja cikloturističke ponude 161
Tablica 34. Dodatno mjerenje ekonomskog aspekta ponašanja cikloturista 165
Tablica 35. Aritmetičke sredine za svaku dimenziju mjerenja održivosti ponašanja cikloturista prema destinacijama 166
Tablica 36. Faktorska analiza konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ 168

Tablica 37. Aritmetička sredina i standardna devijacija dimenzija mjerenja održivosti ponašanja cikloturista – nakon provedene EFA-e 171
Tablica 38. Faktorska analiza konstrukta „percipirana održivost cikloturista“ 173
Tablica 39. Aritmetička sredina i standardna devijacija konstrukta „percipirana održivost cikloturista“ – nakon provedene EFA-e 175
Tablica 40. Faktorska analiza konstrukta „zadovoljstvo cikloturista“ za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji 176
Tablica 41. Aritmetička sredina i standardna devijacija za konstrukt „zadovoljstvo cikloturista“ za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji – nakon provedene eksploratorne faktorske analize – EFA-e 177
Tablica 42. Faktorska analiza održivosti ponašanja cikloturista iz perspektive nositelja cikloturističke ponude i cikloturista 179
Tablica 43. Aritmetička sredina i standardna devijacija konstrukta „održivosti ponašanja cikloturista“ – nakon provedene EFA-e (cikloturisti + nositelji cikloturističke ponude) 183
Tablica 44. Deskriptivna statistika svih varijabli 185
Tablica 45. Matrica Pearsonovih korelacijskih koeficijenata - konstrukt održivost ponašanja cikloturista 187
Tablica 46. Pokazatelji pristajanja CFA modela za konstrukt održivosti ponašanja cikloturista 188
Tablica 47. Matrica Pearsonovih korelacijskih koeficijenata - konstrukt percipirane održivosti cikloturista 190
Tablica 48. Pokazatelji pristajanja CFA modela za konstrukt percipirane održivosti cikloturista 191
Tablica 49. Matrica Pearsonovih korelacijskih koeficijenata - konstrukt zadovoljstva cikloturista 193
Tablica 50. Pokazatelji pristajanja CFA modela za konstrukt zadovoljstva cikloturista 194
Tablica 51. Pokazatelji pristajanja cjelokupne konfirmatorne faktorske analize za sve promatrane konstrukte 196
Tablica 52. Korelacijska analiza konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzija konstrukta „percipirana održivost cikloturista“ 199
Tablica 53. Korelacijska analiza dimenzija konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzija konstrukta „percipirane održivosti cikloturista“ 200
Tablica 54. Regresijska analiza konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzija konstrukta „percipirane održivosti cikloturista“ – Model 1 201

Tablica 55. Statistička značajnost modela (ANOVA) 202
Tablica 56. Koeficijenti svake nezavisne varijable (regresijski koeficijenti) 202
Tablica 57. Korelacija analiza konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzija konstrukta „zadovoljstvo cikloturista“ 204
Tablica 58. Korelacijska analiza dimenzija konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzija konstrukta „zadovoljstvo cikloturista“ 205
Tablica 59. Regresijska analiza konstrukta „održivost ponašanja cikloturista“ i dimenzija konstrukta „zadovoljstvo cikloturista“ – Model 1 206
Tablica 60. Statistička značajnost modela (ANOVA) 207
Tablica 61. Koeficijenti svake nezavisne varijable (regresijski koeficijenti) 208
Tablica 62. Rezultati deskriptivne statističke analize za konstrukt “održivost ponašanja cikloturista“ iz perspektive cikloturista i nositelja cikloturističke ponude 209
Tablica 63. Rezultati t-testa nezavisnih uzoraka – između dvije skupine ispitanika 210
Tablica 64. Pokazatelji pristajanja modela strukturnih jednadžbi sa tri zavisne varijable 212
Tablica 65. Pokazatelji pristajanja modela strukturnih jednadžbi s jednom zavisnom varijablom 215
Tablica 66. Pokazatelji pristajanja CFA modela za konstrukt održivosti ponašanja cikloturista iz perspektive nositelja ponude i cikloturista 217
Tablica 67. Usporedba restriktivnih CFA modela za konstrukt održivosti ponašanja cikloturista iz perspektive nositelja cikloturističke ponude i cikloturista 219
Tablica 68. Procijenjeni parametri usporedbe tri faktora konstrukta održivosti ponašanja cikloturista između nositelja cikloturističke ponude i cikloturista 220
Tablica 69. Prikaz prihvaćanja/neprihvaćanja prve pomoćne hipoteze H1 221
Tablica 70. Prikaz prihvaćanja/neprihvaćanja druge pomoćne hipoteze H2 221
Tablica 71. Prikaz prihvaćanja i neprihvaćanja treće pomoćne hipoteze H3 222
Tablica 72. Prijedlog varijabli za mjerenje održivosti ponašanja turista sa sva tri aspekta održivosti 232
Tablica 73. Prijedlog dodatnih varijabla za mjerenje ekonomske održivosti ponašanja turista 233
Tablica 74. Prijedlog varijabla za mjerenje percipirane održivosti turista 234
Tablica 75. Prijedlog varijabli za mjerenje zadovoljstva turista u turističkoj destinaciji 235
Tablica 76. Prijedlog varijabli za mjerenje održivosti ponašanja turista prema stavovima nositelja turističke ponude 236

Tablica 77. Prijedlog dodatnih varijabli za mjerenje ekonomske održivosti ponašanja turista 237

Popis grafikona

Grafikon 1. Način vožnje bicikla 134
Grafikon 2. Razina poznavanja koncepta održivog razvoja turizma među cikloturistima 135
Grafikon 3. Ukupna aritmetička sredina percipirane održivosti po županijama 153
Grafikon 4. Poznavanje koncepta održivog razvoja turizma među nositeljima cikloturističke ponude 159

Popis slika

Slika 1. Model međufunkcionalnih odnosa sporta i turizma u Republici Hrvatskoj 20
Slika 2. Vrste cikloturista 25
Slika 3. Kategorije nositelja turističke politike 30
Slika 4. Ukupna dužina europskog koridora EuroVelo 8 40
Slika 5. Ukupna dužina europskog koridora EuroVelo 9 41
Slika 6. Percipirana održivost turista o turističkoj destinaciji 80
Slika 7. Prikaz dimenzija održivosti ponašanja turista i percipirane održivosti turista 82
Slika 8. Konceptualni model istraživanja 95
Slika 9. Položaj Istarske, Splitsko-dalmatinske i Krapinsko-zagorske županije 113
Slika 10. Dijagram rezultata konfirmatorne faktorske analize za konstrukt održivost ponašanja cikloturista 189
Slika 11. Dijagram rezultata konfirmatorne faktorske analize za konstrukt percipirane održivosti cikloturista 192
Slika 12. Dijagram rezultata konfirmatorne faktorske analize za konstrukt zadovoljstva cikloturista 195
Slika 13. Dijagram rezultata cjelokupne konfirmatorne faktorske analize za sve promatrane konstrukte 197
Slika 14. Model održivosti ponašanja cikloturista 211
Slika 15. Dijagram rezultata modela strukturnih jednadžbi sa tri zavisne varijable 213

Slika 16. Dijagram rezultata modela strukturnih jednadžbi s jednom zavisnom varijablom. 216
Slika 17. Dijagram rezultata konfirmatorne faktorske analize za konstrukt održivosti ponašanja cikloturista 218

PRILOZI

Prilog 1. Upitnik za cikloturiste na hrvatskom jeziku

UPITNIK

Poštovani,
molimo Vas da odvojite 5-10 minuta za sudjelovanje u ovom istraživanju koje se provodi u okviru izrade doktorske disertacije na Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji. Vaši odgovori unaprijedit će dosadašnje spoznaje o održivom turizmu i sve popularnijem turističkom proizvodu – cikloturizmu. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno i anonimno.

Datum ispunjavanja upitnika:_____ **Područje provođenja istraživanja (geografski):** _____

Država iz koje dolazite: _____ **Biciklizmom se bavite:** a) Profesionalno b) Rekreativno c) Ostalo:_____

Molimo ocijenite Vašu razinu poznavanja koncepta **održivi razvoj turizma.** (Označite samo jedan odgovor)

Loše	Zadovoljavajuće	Dobro	Vrlo dobro	Odlično
☐	☐	☐	☐	☐

Molimo Vas ocijenite razinu slaganja s tvrdnjama koje se odnose na **održivo ponašanje** za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji ocjenom od 1 do 5 (1 = uopće se ne slažem, 5 = u potpunosti se slažem; za svaku tvrdnju zaokružite jednu ocjenu).

Održivo ponašanje cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Neutralan	Slažem se	U potpunosti se slažem
Pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju					
Primjećujem svako onečišćenje okoliša u turističkoj destinaciji u kojoj boravim.	1	2	3	4	5
Poštujem pravila i upute koje su mi upućene dok sudjelujem u kulturnim, rekreacijskim i avanturističkim aktivnostima u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Svoj otpad odlažem na odgovarajući način u destinaciji u kojoj trenutno boravim, ostavljajući je čistom i urednom.	1	2	3	4	5
Ne uništavam biljke i ne ometam životinje (ako su prisutne) u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Pokušavam probuditi svijest kod drugih ljudi o važnosti zaštite i očuvanja prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Društveno odgovorno ponašanje					
Smatram da za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trebam doprinijeti razvoju lokalne zajednice.	1	2	3	4	5
Želim pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji spreman sam uložiti dio svog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu projekta usmjerenih na održivi razvoj turizma.	1	2	3	4	5
Želim razviti dobre odnose s lokalnim stanovništvom u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više usvojiti svakodnevne navike ponašanja lokalnog stanovništva.	1	2	3	4	5
Učenje o okolišu					
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više koristiti okolišno prihvatljive proizvode.	1	2	3	4	5
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji želim što više boraviti u prirodnom okruženju.	1	2	3	4	5
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji zainteresiran sam za prikupljanje informacija o prirodnom okolišu u destinaciji.	1	2	3	4	5
Želim što više promatrati prirodni okoliš (faunu, floru, divlji svijet) u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram odlazak na mjesta gdje je priroda netaknuta ili zaštićena.	1	2	3	4	5

Održivo ponašanje cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Neutralan	Slažem se	U potpunosti se slažem
Učenje o kulturi					
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji volim istraživati lokalnu povijest.	1	2	3	4	5
Poštujem kodeks ponašanja tijekom posjeta određenom mjestu u turističkoj destinaciji, koja to zahtijevaju.	1	2	3	4	5
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji volim istraživati lokalnu tradiciju i događaje.	1	2	3	4	5
Želim što više prilagoditi svoje ponašanje kulturnim vrijednostima lokalnog stanovništva u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Tijekom boravka u turističkoj destinaciji želim posjetiti mjesta koja će mi omogućiti interakciju s lokalnim stanovništvom.	1	2	3	4	5
Ekonomski aspekt ponašanja					
Boravim u smještajnim objektima u vlasništvu lokalnog stanovništva.	1	2	3	4	5
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram konzumirati autentičnu hranu, neovisno o cijeni.	1	2	3	4	5
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiram kupovati lokalne proizvode i suvenire domaćih proizvođača, neovisno o cijeni.	1	2	3	4	5
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji trudim se podržati lokalno gospodarstvo.	1	2	3	4	5
Preferiram odlazak na odmor u pred ili post turističkoj sezoni.	1	2	3	4	5

Na sljedeća pitanja molimo zaokružite samo jedan odgovor koji najviše odgovara Vašem stavu o sljedećim tvrdnjama.

Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca za boravak u turističkoj destinaciji koja podržava inicijative za održivi razvoj turizma.

a) Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca b) Nisam spreman izdvojiti dodatni iznos novca c) Nemam stav o tome

Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca za boravak u smještajnom objektu koji primjenjuje aktivnosti koje podržavaju održivi razvoj turizma.

a) Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca b) Nisam spreman izdvojiti dodatni iznos novca c) Nemam stav o tome

Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca prilikom boravka u turističkoj destinaciji ukoliko bi svrha prikupljenih sredstava bila usmjerena prema projektima kojima je cilj poboljšanje održivosti turističke destinacije.

a) Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca b) Nisam spreman izdvojiti dodatni iznos novca c) Nemam stav o tome

Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca za sudjelovanje u turističkom proizvodu koji je razvijen u skladu s načelima održivog razvoja turizma (primjerice plaćanje za vožnju biciklom po uređenoj biciklističkoj stazi).

a) Spreman sam izdvojiti dodatni iznos novca b) Nisam spreman izdvojiti dodatni iznos novca c) Nemam stav o tome

Molimo ocijenite Vaše zadovoljstvo sa sljedećim **elementima destinacije** u kojoj boravite ocjenom od 1 do 5. (1 = potpuno nezadovoljan, 5 = potpuno zadovoljan; za svaku tvrdnju zaokružite jednu ocjenu).

Elementi destinacije	Potpuno nezadovoljan	Nezadovoljan	Neutralan	Zadovoljan	Potpuno zadovoljan	Ne znam
Kulturna događanja	1	2	3	4	5	0
Vođeni izleti i ture	1	2	3	4	5	0
Sportski sadržaji i aktivnosti	1	2	3	4	5	0
Sadržaji za djecu	1	2	3	4	5	0
Zdravstvene usluge	1	2	3	4	5	0
Kvaliteta smještaja	1	2	3	4	5	0
Čistoća destinacije	1	2	3	4	5	0
Kvaliteta hrane	1	2	3	4	5	0
Pristupačnost cijena	1	2	3	4	5	0

Molimo ocijenite Vaše zadovoljstvo sa sljedećim **elementima cikloturizma** u destinaciji u kojoj boravite ocjenom od 1 do 5 (1 = potpuno nezadovoljan, 5 = potpuno zadovoljan; za svaku tvrdnju zaokružite jednu ocjenu).

Elementi cikloturizma	Potpuno nezadovoljan	Nezadovoljan	Neutralan	Zadovoljan	Potpuno zadovoljan	Ne znam
Osobna sigurnost	1	2	3	4	5	0
Vremenski uvjeti	1	2	3	4	5	0
Atraktivnost okoliša duž biciklističke staze	1	2	3	4	5	0
Kvaliteta zraka	1	2	3	4	5	0
Prilagođenost smještajnog objekta cikloturistima	1	2	3	4	5	0
Prilagođenost ugostiteljskih objekta cikloturistima	1	2	3	4	5	0
Uređenost biciklističkih staza	1	2	3	4	5	0
Dostupnost informacija	1	2	3	4	5	0
Dodatni sadržaji na biciklističkoj stazi	1	2	3	4	5	0

Molimo ocijenite Vaše zadovoljstvo sa navedenim **elementima domaćina** u destinaciji u kojoj boravite ocjenom od 1 do 5 (1 = potpuno nezadovoljan, 5 = potpuno zadovoljan; za svaku tvrdnju zaokružite jednu ocjenu).

Zadovoljstvo domaćinom	Potpuno nezadovoljan	Nezadovoljan	Neutralan	Zadovoljan	Potpuno zadovoljan	Ne znam
Znanje stranih jezika	1	2	3	4	5	0
Znanje o dostupnim biciklističkim stazama	1	2	3	4	5	0
Znanje o ostaloj ponudi važnoj za cikloturiste	1	2	3	4	5	0
Gostoljubivost domaćina	1	2	3	4	5	0
Ljubaznost domaćina	1	2	3	4	5	0
Strpljenje domaćina	1	2	3	4	5	0
Znanje stranih jezika lokalnog stanovništva i djelatnika u turizmu	1	2	3	4	5	0

Općenito, zadovoljan sam svojim posjetom ovoj turističkoj destinaciji. (Molimo označite jednu ocjenu).

Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Neutralan	Slažem se	U potpunosti se slažem
☐	☐	☐	☐	☐

Ocijenite razinu slaganja s tvrdnjama koje se odnose na **percipiranu održivost** za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji ocjenom od 1 do 5 (1 = uopće se ne slažem, 5 = u potpunosti se slažem; za svaku tvrdnju zaokružite jednu ocjenu).

Percipirana održivost turističke destinacije	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Neutralan	Slažem se	U potpunosti se slažem
Promocija ove turističke destinacije naglašava načela održivog razvoja turizma.	1	2	3	4	5
Postoji dobar odnos kvalitete/cijene turističkih usluga u destinaciji.	1	2	3	4	5
Ova destinacija ima veće koristi od turizma od negativnih učinaka turizma na destinaciju.	1	2	3	4	5
Resursi povijesne baštine (spomenici i sl.) kvalitetno su valorizirani na području ove destinacije.	1	2	3	4	5
Kulturni resursi (festivali, tradicija itd.) kvalitetno su valorizirani na području ove destinacije.	1	2	3	4	5

Percipirana održivost turističke destinacije	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Neutralan	Slažem se	U potpunosti se slažem
Na području ove destinacije vidljiva je orijentacija na poticanje očuvanja i odgovorne potrošnje vode.	1	2	3	4	5
Na području ove destinacije razina zagađenja je prihvatljiva.	1	2	3	4	5
Mirisi su prihvatljivi na području ove destinacije.	1	2	3	4	5
Čistoća ove destinacije je dobra.	1	2	3	4	5
Na području ove destinacije buka je prihvatljiva, čak i prilikom većih turističkih gužva.	1	2	3	4	5
Na području ove destinacije gužve nisu pretjerane, čak i prilikom veće navale turista.	1	2	3	4	5
Primijetio sam da destinacija promiče uštedu električne energije i učinkovito korištenje energije.	1	2	3	4	5
Lokalno stanovništvo se dobro ophodi prema turistima.	1	2	3	4	5
U ovoj destinaciji postoji dobra ponuda lokalnih proizvoda.	1	2	3	4	5
Zahvaljujući turističkoj aktivnosti na području ove destinacije čuvaju se lokalna kultura, kulturna i povijesna baština te izvornost destinacije.	1	2	3	4	5

- **Kojeg ste spola?** a) Muškog b) Ženskog
- **Kojoj dobnoj skupni pripadate?** (zaokružite jedan odgovor)

  a) <18 b) 18 – 30 c) 31 – 40 d) 41 – 50 e) 51 – 60 f) 61 – 70 g) > 70

- Koliko osoba broji Vaše kućanstvo? (molimo upišite broj) _____
- **Kolika su mjesečna primanja na razini Vašega kućanstva?** (zaokružite jedan odgovor)

  a) < 1000 € b) 1001 € - 2.500 € c) 2.501 € - 5.000 € d) > 5.001 €

- **Koliko ćete potrošiti dnevno po osobi za vrijeme svog boravka ovdje, uključujući smještaj, prijevoz unutar destinacije, hranu i piće, kupovinu i troškove zabave?** (zaokružite jedan odgovor)

  a) < 50 € b) 51 – 100 € c) 101 - 200 € d) 201 - 300 € e) 301 - 400 € f) > 401 €

- **Koja je Vaša razina obrazovanja?** (zaokružite jedan odgovor)

  a) Osnovna škola b) Srednja škola c) Preddiplomski studij

  d) Diplomski studij e) Specijalistički studij f) Doktorski studij

- **U koju skupinu pripadate obzirom na vrstu boravka u destinaciji?** (zaokružite jedan odgovor)

  a) Lokalni stanovnik* b) Turist c) Izletnik d) Vlasnik kuće/stana za odmor e) Vikend posjetitelj

*** <u>Ako je Vaš odgovor pod a) molimo preskočite sljedeća pitanja.</u>**

- **U okviru trenutnog boravka jeste li noćili na području ove županije?** DA NE
- **Ukoliko jeste, molimo Vas navedite broj noći: _____**
  - **mjesta Vašeg boravka:_____**
- **Ima li smještaj u kojem boravite ponudu prilagođenu potrebama cikloturista?** DA NE
- **Ukoliko ima, molimo Vas navedite ime Vašeg smještajnog objekta:_____**
- **U kojoj vrsti smještaja boravite u turističkoj destinaciji?** (zaokružite samo jedan odgovor)

  a) Hotel b) Hostel c) Apartman d) Kamp

  e) Kuća za odmor f) Vlastita kuća/stan g) Luka nautičkog turizma/marina h) Ostalo: _____

Hvala Vam na suradnji!

Prilog 2. Upitnik za cikloturista na engleskom jeziku

SURVEY

Dear Sir/Madam,
Please take 5-10 minutes to participate in this research that is being conducted as part of a doctoral dissertation at the Faculty of Tourism and Hospitality Management in Opatija. Your answers will improve the current knowledge about sustainable tourism and the increasingly popular tourism product - cycling tourism. Participation in the survey is voluntary and anonymous.

Date of completion of the survey: _____ Area of research (geographical): _____
The country you come from: _____ What type of cyclist are you: a) professional b) recreational c) other: _____

Please rate your level of knowledge of the concept of **sustainable development of tourism** (select only one answer).

Poor	Satisfactory	Good	Very good	Excellent
☐	☐	☐	☐	☐

Please rate your level of agreement with the statements related to **sustainable behaviour** during your stay in a tourist destination on a scale from 1 to 5 (1 = Strongly disagree 5 = Strongly agree; circle one rating for each statement).

The sustainable behaviour of cycling tourists during their stay in a tourist destination	Strongly disagree	Disagree	Neutral	Agree	Strongly agree
Pro-ecological behaviour specific to a destination					
I notice all pollution of the environment in a tourist destination where I stay.	1	2	3	4	5
I respect the rules and instructions given to me while participating in cultural, recreational and adventure activities in a tourist destination.	1	2	3	4	5
I dispose of my waste appropriately in the destination where I currently reside, leaving it clean and tidy.	1	2	3	4	5
I do not destroy plants and do not disturb animals (if they are present) in a tourist destination.	1	2	3	4	5
I try to raise awareness among other people about the importance of protecting and preserving the natural environment during a stay in a tourist destination.	1	2	3	4	5
Socially responsible behaviour					
I believe that during my stay in a tourist destination, I should contribute to the development of the local community.	1	2	3	4	5
I want to help the poor in a tourist destination.	1	2	3	4	5
During my stay in a tourist destination, I am ready to invest part of my time in activities that are important for the implementation of projects aimed at the sustainable development of tourism.	1	2	3	4	5
I want to develop good relations with the local population in a tourist destination.	1	2	3	4	5
During my stay in a tourist destination, I want to adopt the daily habits of the local population as much as possible.	1	2	3	4	5
Learning about the environment					
During my stay in a tourist destination, I want to use environmentally friendly products as much as possible.	1	2	3	4	5
During my stay in a tourist destination, I want to stay in the natural environment as much as possible.	1	2	3	4	5
During my stay in a tourist destination, I am interested in collecting information about the natural environment in the destination.	1	2	3	4	5
I want to observe the natural environment (fauna, flora, wildlife) in a tourist destination as much as possible.	1	2	3	4	5
During my stay in a tourist destination, I prefer going to places where nature is intact or protected.	1	2	3	4	5

The sustainable behaviour of cycling tourists during their stay in a tourist destination	Strongly disagree	Disagree	Neutral	Agree	Strongly agree
Learning about the culture					
During my stay in a tourist destination, I like to explore local history.	1	2	3	4	5
I respect the code of conduct when visiting a particular place which requires it in a tourist destination.	1	2	3	4	5
During my stay in a tourist destination, I like to explore local traditions and events.	1	2	3	4	5
I want to adapt my behaviour as much as possible to the cultural values of the local population in a tourist destination.	1	2	3	4	5
During my stay in a tourist destination, I want to visit places that will allow me to interact with the local population.	1	2	3	4	5
Economic aspects of behaviour					
I am staying in accommodation facilities owned by the local population.	1	2	3	4	5
During my stay in a tourist destination, I prefer to consume authentic food, regardless of the price.	1	2	3	4	5
During my stay in a tourist destination, I prefer to buy local products and souvenirs from local producers, regardless of the price.	1	2	3	4	5
During my stay in a tourist destination, I try to support the local economy.	1	2	3	4	5
I prefer to go on vacation before or after the holiday season.	1	2	3	4	5

For the following questions, please circle only one answer that best corresponds to your stand on the following statements.

I am ready to allocate an additional amount of money to stay in a tourist destination that supports initiatives for the sustainable development of tourism.

a) I am willing to pay extra money b)I am not willing to spend any extra money c)I don't have an opinion on that

I am ready to allocate an additional amount of money for staying in an accommodation facility that implements activities that support the sustainable development of tourism.

a)I am willing to pay extra money b)I am not willing to spend any extra money c)I don't have an opinion on that

I am ready to allocate an additional amount of money during my stay in a tourist destination if the purpose of the collected funds would be directed towards projects aimed at improving the sustainability of a tourist destination.

a)I am willing to pay extra money b)I am not willing to spend any extra money c)I don't have an opinion on that

I am ready to set aside an additional amount of money to participate in a tourism product that has been developed in accordance with the principles of sustainable development of tourism (for example, paying for cycling on an arranged cycling trail).

a)I am willing to pay extra money b)I am not willing to spend any extra money. c)I don't have an opinion on that

Please rate your satisfaction with the following **elements of the destination** where you are staying with a rating from 1 to 5 (1 = completely dissatisfied, 5 = completely satisfied; circle one rating for each statement).

Destination elements	Completely dissatisfied	Dissatisfied	Neutral	Satisfied	Completely satisfied	I do not know
Cultural events	1	2	3	4	5	0
Guided excursions and tours	1	2	3	4	5	0
Sports attractions and activities	1	2	3	4	5	0
Attractions for children	1	2	3	4	5	0
Health services	1	2	3	4	5	0
Quality of accommodation	1	2	3	4	5	0
Cleanliness of the destination	1	2	3	4	5	0
Food quality	1	2	3	4	5	0
Price accessibility	1	2	3	4	5	0

Please rate your satisfaction with the following elements **of cycling tourism** in the destination where you are staying with a rating from 1 to 5 (1 = completely dissatisfied, 5 = completely satisfied; circle one rating for each statement).

Elements of cycling tourism	Completely dissatisfied	Dissatisfied	Neutral	Satisfied	Completely satisfied	I do not know
Personal safety	1	2	3	4	5	0
Weather conditions	1	2	3	4	5	0
The attractiveness of the environment along the cycling trail	1	2	3	4	5	0
Air quality	1	2	3	4	5	0
Adjustment of the accommodation facility to cycling tourists	1	2	3	4	5	0
Adjustment of catering facilities to cycling tourists	1	2	3	4	5	0
Arrangement of cycling trails	1	2	3	4	5	0
Availability of information	1	2	3	4	5	0
Additional attractions on the cycling trail	1	2	3	4	5	0

Please rate your satisfaction with the aforementioned **elements of the host** in the destination you are staying with a rating from 1 to 5 (1 = completely dissatisfied, 5 = completely satisfied; circle one rating for each statement).

Elements of the host	Completely dissatisfied	Dissatisfied	Neutral	Satisfied	Completely satisfied	I do not know
Knowledge of foreign languages	1	2	3	4	5	0
Knowledge of available cycling trails	1	2	3	4	5	0
Knowledge about other offers important for cycling tourists	1	2	3	4	5	0
Hospitality of the host	1	2	3	4	5	0
Kindness of the host	1	2	3	4	5	0
Patience of the host	1	2	3	4	5	0
Knowledge of foreign languages of local population and tourism workers	1	2	3	4	5	0

Overall, I am satisfied with my visit to this tourist destination (Please mark one rating).

Strongly disagree	Disagree	Neutral	Agree	Strongly agree
☐	☐	☐	☐	☐

Rate your level of agreement with the statements related to **perceived sustainability** during the stay in the tourist destination rating from 1 to 5 (1 = Strongly disagree 5 = Strongly agree; circle one rating for each statement).

The perceived sustainability of a tourist destination	Strongly disagree	Disagree	Neutral	Agree	Strongly agree
The promotion of this tourist destination emphasizes the principles of sustainable development of tourism.	1	2	3	4	5
There is a good ratio of quality/price of tourist services in the destination.	1	2	3	4	5
This destination has greater benefits from tourism compared to the negative effects of tourism on the destination.	1	2	3	4	5
Resources of historical heritage (monuments, etc.) are well-valued in this destination.	1	2	3	4	5
Cultural resources (festivals, traditions, etc.) are well-valued in this destination.	1	2	3	4	5
Thanks to the tourist activity in this destination, local culture, cultural and historical heritage and the originality of the destination are preserved.	1	2	3	4	5

The perceived sustainability of a tourist destination	Strongly disagree	Disagree	Neutral	Agree	Strongly agree
In this destination, there is a visible orientation towards encouraging the conservation and responsible consumption of water.	1	2	3	4	5
In this destination, the level of pollution is acceptable.	1	2	3	4	5
The smell is acceptable in this destination.	1	2	3	4	5
The cleanliness of this destination is good.	1	2	3	4	5
In this destination, noise is acceptable, even during major tourist crowds.	1	2	3	4	5
In this destination, the crowds are not excessive, even when there is a large influx of tourists.	1	2	3	4	5
I have noticed that the destination promotes electricity savings and efficient use of energy.	1	2	3	4	5
The local population treats tourists well.	1	2	3	4	5
There is a good selection of local products in this destination.	1	2	3	4	5

- **What gender are you?** a) Male b) Female
- **Which age group do you belong to?** (circle one answer)

a) <18 b) 18 – 30 c) 31 – 40 d) 41 – 50 e) 51 – 60 f) 61 – 70 g) > 70

- How many people are there in your household? (please enter the number) _____
- **What is the monthly income at the level of your household?** (circle one answer)

a) < 1000 € b) 1001 € - 2,500 € c) 2,501 € - 5,000 € d) > 5,001 €

- **How much will you spend per day per person during your stay here, including accommodation, transport within the destination, food and drink, shopping and entertainment costs?** (circle one answer)

a) < 50 € b) 51 – 100 € c) 101 - 200 € d) 201 - 300 € e) 301 - 400 € f) > 401 €

- **What is your level of education?** (circle one answer)

a) Primary school b) Secondary school c) University undergraduate programme
d) University graduate programme e) Specialist graduate programme f) University postgraduate programme

- **Which group do you belong to based on the type of your stay in the destination?** (circle one answer)

a) Local resident* b) Tourist c) Excursionist d) Owner of a holiday home / apartment e) Weekend visitor

*** If your answer is a), please skip the following three questions.**

- **During your current stay, did you spend the night in this county?** YES NO
- **If so, please indicate the number of overnight stays: _____**
  - **the places of your stay:_____**
- **Does the accommodation you are staying in have an offer tailored to the needs of cycling tourists?** YES NO
- **If so, please state the name of your accommodation establishment:_____**
- **What type of accommodation are you staying in at the tourist destination?** (circle only one answer)

a) Hotel b) Hostel c) Apartment d) Camp
e) Holiday home f) Own house / apartment g) Nautical tourism port/marina h) Other: _____

Thank you for your cooperation!

Prilog 3. Upitnik za cikloturiste na njemačkom jeziku

UMFRAGE

Sehr geehrte Damen und Herrn,
nehmen Sie sich bitte 5-10 Minuten Zeit, um an dieser Forschungsstudie teilzunehmen, die im Rahmen der Ausarbeitung einer Dissertation an der Fakultät für Tourismus- und Hotelmanagement in Opatija durchgeführt wird. Ihre Antworten werden der Weiterentwickelung der bisherigen Erkenntnisse über nachhaltigen Tourismus und das immer beliebtere Tourismusprodukt - den Fahrradtourismus - beitragen. Die Teilnahme an der Forschung ist freiwillig und anonym.

Umfrage ausgefüllt am: _____ Gebiet, auf welchem die Forschung durchgeführt wird geographisch):_____
Ihr Herkunftsland:_____ **Fahrradsport treiben Sie als:** a) Profisportler b) Amateursportler c) Sonstiges:_____

Schätzen Sie bitte Ihre Kenntnisse zum Konzept der **nachhaltigen Entwicklung von Tourismus** ein (Nur eine Antwort auswählen).

Schlecht	**Zufriedenstellend**	**Gut**	**Sehr gut**	**Ausgezeichnet**
☐	☐	☐	☐	☐

Mit den Noten von 1 bis 5 schätzen Sie bitte ein, inwieweit Sie den Behauptungen zum **nachhaltigen Verhalten** während des Aufenthalts im Reiseziel zustimmen (1 = ich stimme überhaupt nicht zu, 5 = Ich stimme voll zu; für jede Behauptung nur eine Note einkreisen).

Nachhaltiges Verhalten von Fahrradtouristen während des Aufenthalts im Reiseziel	**Ich stimme überhaupt nicht zu**	**Ich stimme nicht zu**	**Neutral**	**Ich stimme zu**	**Ich stimme voll zu**
Für das Reiseziel spezifisches umweltfreundliches Verhalten					
Ich bemerke jede Umweltverschmutzung im Reiseziel, in dem ich mich aufhalte.	1	2	3	4	5
Bei der Teilnahme an kulturellen Ereignissen, Erholungs- oder Abenteuertätigkeiten im Reiseziel befolge ich alle mir erteilten Regeln und Anweisungen.	1	2	3	4	5
Im Reiseziel, in dem ich mich gerade aufhalte, entsorge ich meinen Müll auf angemessene Weise und hinterlasse alles sauber und ordentlich.	1	2	3	4	5
Ich zerstöre keine Pflanzen und störe keine Tiere (falls vorhanden) im Reiseziel.	1	2	3	4	5
Während meines Aufenthalts im Reiseziel bin ich darum bemüht, bei anderen Personen das Bewusstsein für die Wichtigkeit des Schutzes und den Erhalt der Natur zu wecken.	1	2	3	4	5
Sozial verantwortliches Verhalten					
Ich denke, ich muss der Entwicklung der lokalen Gemeinschaft während meines Aufenthalts im Reiseziel beitragen.	1	2	3	4	5
Ich möchte bedürftigen Menschen im Reiseziel helfen.	1	2	3	4	5
Ich bin bereit, während meines Aufenthalts im Reiseziel, einen Teil meiner Zeit in Aktivitäten zu investieren, die wichtig für die Durchführung von Projekten der nachhaltigen Entwicklung von Tourismus sind.	1	2	3	4	5
Ich möchte gute Beziehungen zu den Einheimischen im Reiseziel aufbauen.	1	2	3	4	5
Während meines Aufenthalts im Reiseziel möchte ich möglichst viele alltägliche Gewohnheiten der Einheimischen annehmen.	1	2	3	4	5
Über Umwelt lernen					
Während meines Aufenthalts im Reiseziel möchte ich möglichst viele umweltfreundliche Produkte verwenden.	1	2	3	4	5
Während meines Aufenthalts im Reiseziel möchte ich möglichst viel Zeit in natürlicher Umgebung verbringen.	1	2	3	4	5
Während meines Aufenthalts im Reiseziel möchte ich Informationen über das natürliche Umfeld des Reiseziels sammeln.	1	2	3	4	5
Ich möchte das natürliche Umfeld (Flora und Fauna, Wildleben) möglichst viel beobachten.	1	2	3	4	5
Während meines Aufenthalts im Reiseziel bevorzuge ich den Besuch von Orten unberührter Natur oder von Naturschutzgebieten.	1	2	3	4	5

Nachhaltiges Verhalten von Fahrradtouristen während des Aufenthalts im Reiseziel	Ich stimme überhaupt nicht zu	Ich stimme nicht zu	Neutral	Ich stimme zu	Ich stimme voll zu
Über Kultur lernen					
Während meines Aufenthalts im Reiseziel erkundige ich mich gerne über die lokale Geschichte.	1	2	3	4	5
Falls erforderlich, halte ich mich bei Besuchen von bestimmten Orten im Reiseziel an den vorgeschriebenen Verhaltenskodex.	1	2	3	4	5
Während meines Aufenthalts im Reiseziel erkundige ich mich gerne über lokale Traditionen und Ereignisse.	1	2	3	4	5
Ich möchte mein Verhalten weitestgehend an die kulturellen Werte der Einwohner im Reiseziel anpassen.	1	2	3	4	5
Während meines Aufenthalts im Reiseziel möchte ich Orte besuchen, an denen ich mit Einheimischen kommunizieren kann.	1	2	3	4	5
Wirtschaftlicher Verhaltensaspekt					
Ich halte mich in Unterkünften auf, die Eigentum der Einheimischen sind.	1	2	3	4	5
Während meines Aufenthalts im Reiseziel bevorzuge ich, unabhängig vom Preis, authentisches Essen.	1	2	3	4	5
Während meines Aufenthalts im Reiseziel kaufe ich, unabhängig vom Preis, bevorzugt lokale Produkte und Souvenirs von einheimischen Herstellern.	1	2	3	4	5
Während meines Aufenthalts im Reiseziel bin ich darum bemüht, die lokale Wirtschaft zu unterstützen.	1	2	3	4	5
Ich bevorzuge Urlaub in der Vor- oder Nachsaison.	1	2	3	4	5

Bitten kreisen Sie bei den folgenden Fragen nur eine Antwort ein, die Ihrer Meinung zu den nachstehenden Behauptungen am nächsten kommt.

Ich bin bereit, einen zusätzlichen Betrag für den Aufenthalt in Reisezielen auszugeben, welche die Initiative der nachhaltigen Entwicklung von Tourismus unterstützen.

a)Ich bin bereit, einen zusätzlichen Betrag auszugeben | b)Ich bin nicht bereit, einen zusätzlichen Betrag auszugeben | c)Dazu habe keine Meinung

Ich bin bereit, einen zusätzlichen Betrag für den Aufenthalt in Unterkünften auszugeben, die Aktivitäten zur Unterstützung der nachhaltigen Entwicklung von Tourismus vornehmen.

a)Ich bin bereit, einen zusätzlichen Betrag auszugeben | b)Ich bin nicht bereit, einen zusätzlichen Betrag auszugeben | c)Dazu habe keine Meinung

Ich bin bereit, während meines Aufenthalts im Reiseziel einen zusätzlichen Betrag auszugeben, sofern die gesammelten Gelder an Projekte gehen, mit denen die Nachhaltigkeit des Reiseziels verbessert wird.

a)Ich bin bereit, einen zusätzlichen Betrag auszugeben | b)Ich bin nicht bereit, einen zusätzlichen Betrag auszugeben | c)Dazu habe keine Meinung

Ich bin bereit, einen zusätzlichen Geldbetrag für die Teilnahme an touristischen Produkten auszugeben, die in Einklang mit den Grundsätzen der nachhaltigen Entwicklung von Tourismus entwickelt wurden (beispielweise Zahlungen für die Nutzung eines eingerichteten Radweges).

a)Ich bin bereit, einen zusätzlichen Betrag auszugeben | b)Ich bin nicht bereit, einen zusätzlichen Betrag auszugeben | c)Dazu habe keine Meinung

Mit den Noten 1 bis 5 bewerten Sie bitten Ihre Zufriedenheit mit den nachstehenden **Elementen des Reiseziels**, in dem Sie sich aufhalten (1 = überhaupt nicht zufrieden, 5 = völlig zufrieden; für jede Behauptung nur eine Option einkreisen).

Elemente des Reiseziels	Überhaupt nicht zufrieden	Nicht zufrieden	Neutral	Zufrieden	Völlig zufrieden	Ich weiß es nicht
Kulturelle Ereignisse	1	2	3	4	5	0
Ausflüge und Touren mit Reiseleitern	1	2	3	4	5	0
Sportangebote und Aktivitäten	1	2	3	4	5	0
Angebote für Kinder	1	2	3	4	5	0
Gesundheitliche Dienstleistungen	1	2	3	4	5	0
Qualität der Unterkunft	1	2	3	4	5	0
Sauberkeit des Reiseziels	1	2	3	4	5	0
Qualität des Essens	1	2	3	4	5	0
Akzeptable Preise	1	2	3	4	5	0

Mit den Noten 1 bis 5bewerten Sie bitten Ihre Zufriedenheit mit den nachstehenden **Elementen des Fahrradtourismus** im Reiseziel, in dem Sie sich aufhalten (1 = überhaupt nicht zufrieden, 5 = völlig zufrieden; für jede Behauptung nur eine Option einkreisen).

Elemente des Fahrradtourismus	Überhaupt nicht zufrieden	Nicht zufrieden	Neutral	Zufrieden	Völlig zufrieden	Ich weiß es nicht
Persönliche Sicherheit	1	2	3	4	5	0
Wetterbedingungen	1	2	3	4	5	0
Attraktivität der Umgebung entlang der Radwege	1	2	3	4	5	0
Luftqualität	1	2	3	4	5	0
Angepasstheit der Unterkunft an den Fahrradtourismus	1	2	3	4	5	0
Angepasstheit gastronomischer Objekte an den Fahrradtourismus	1	2	3	4	5	0
Eingerichtete Radwege	1	2	3	4	5	0
Zugänglichkeit von Informationen	1	2	3	4	5	0
Weitere Angebote an Radwegen	1	2	3	4	5	0

Mit den Noten 1 bis 5 bewerten Sie bitte Ihre Zufriedenheit mit den nachstehenden **Elementen des Gastgebers** im Reiseziel, in dem Sie sich aufhalten (1 = überhaupt nicht zufrieden, 5 = völlig zufrieden; für jede Behauptung nur eine Option einkreisen).

Elemente des Gastgebers	Überhaupt nicht zufrieden	Nicht zufrieden	Neutral	Zufrieden	Völlig zufrieden	Ich weiß es nicht
Fremdsprachenkenntnisse	1	2	3	4	5	0
Wissen über verfügbare Radwege	1	2	3	4	5	0
Wissen über sonstige für den Fahrradtourismus wesentliche Angebote	1	2	3	4	5	0
Gastfreundlichkeit des Gastgebers	1	2	3	4	5	0
Freundlichkeit des Gastgebers	1	2	3	4	5	0
Geduld des Gastgebers	1	2	3	4	5	0
Fremdsprachenkenntnisse der Einheimischen und Beschäftigten in der Tourismusbranche	1	2	3	4	5	0

Generell bin ich mit meinem Besuch in diesem Reiseziel zufrieden (Bitte nur eine Option kennzeichnen).

Ich stimme überhaupt nicht zu	Ich stimme nicht zu	Neutral	Ich stimme zu	Ich stimme voll zu
☐	☐	☐	☐	☐

Mit den Noten von 1 bis 5 schätzen Sie bitte ein, inwieweit Sie den Behauptungen zur **wahrgenommenen Nachhaltigkeit** während des Aufenthalts im Reiseziel zustimmen (1 = ich stimme überhaupt nicht zu, 5 = Ich stimme voll zu; für jede Behauptung nur eine Note einkreisen).

Wahrgenommene Nachhaltigkeit im Reiseziel	Ich stimme überhaupt nicht zu	Ich stimme nicht zu	Neutral	Ich stimme zu	Ich stimme voll zu
In der Werbung für dieses Reiseziel werden die Grundsätze der nachhaltigen Entwicklung von Tourismus betont.	1	2	3	4	5
Das Preis-Leistungsverhältnis für touristische Dienstleistungen in diesem Reiseziel ist gut.	1	2	3	4	5
Dieses Reiseziel hat vom Tourismus mehr Nutzen als Schaden.	1	2	3	4	5
Die Ressourcen des historischen Erbes (Denkmäler u. ä.) sind auf dem Gebiet dieses Reiseziels gut gewichtet.	1	2	3	4	5
Die kulturellen Ressourcen (Festivals, Traditionen u. ä.) sind auf dem Gebiet dieses Reiseziels gut gewichtet.	1	2	3	4	5
Dank der touristischen Aktivitäten auf dem Gebiet dieses Reiseziels werden die lokale Kultur, das kulturelle und historische Erbe sowie die Originalität des Reiseziels erhalten.	1	2	3	4	5

Wahrgenommene Nachhaltigkeit im Reiseziel	Ich stimme überhaupt nicht zu	Ich stimme nicht zu	Neutral	Ich stimme zu	Ich stimme voll zu
Auf dem Gebiet dieses Reiseziels ist wahrzunehmen, dass es an der Förderung von Wasserschutz und einem verantwortlichen Wasserverbrauch orientiert ist.	1	2	3	4	5
Der Grad der Verschmutzung auf dem Gebiet dieses Reiseziels ist zumutbar.	1	2	3	4	5
Die Gerüche auf dem Gebiet dieses Reiseziels sind zumutbar.	1	2	3	4	5
Die Sauberkeit dieses Reiseziels ist gut.	1	2	3	4	5
Der Lärm auf dem Gebiet dieses Reiseziels ist selbst bei einer größeren Anzahl an Touristen zumutbar.	1	2	3	4	5
Das Getümmel auf dem Gebiet dieses Reiseziels ist selbst bei einer größeren Anzahl an Touristen nicht zu groß.	1	2	3	4	5
Ich habe bemerkt, dass im Reiseziel das Stromsparen und ein effizienter Stromverbrauch beworben werden.	1	2	3	4	5
Die Einheimischen behandeln die Touristen gut.	1	2	3	4	5
Das Angebot an lokalen Produkten in diesem Reiseziel ist gut.	1	2	3	4	5

Welchem Geschlecht ordnen Sie sich zu? a) männlich b) weiblich

Welcher Altersgruppe gehören Sie an? (kreisen Sie eine Antwort ein)

a) <18 b) 18 – 30 c) 31 – 40 d) 41 – 50 e) 51 – 60 f) 61 – 70 g) > 70

Mit wie vielen Personen leben Sie in Ihrem Haushalt (bitte Zahl eintragen) _____

Wie hoch ist das monatliche Einkommen in Ihrem Haushalt? (kreisen Sie eine Antwort ein)

a) < 1000 € b) 1001 € - 2.500 € c) 2.501 € - 5.000 € d) > 5.001 €

Welchen Betrag werden Sie per Tag pro Person während Ihres Aufenthalts hier ausgeben, inklusive Unterkunft, Transport innerhalb des Zielorts, Speisen und Getränke, Shopping und Ausgaben für Unterhaltung? (kreisen Sie eine Antwort ein)

a) < 50 € b) 51 – 100 € c) 101 - 200 € d) 201 - 300 € e) 301 - 400 € f) > 401 €

Bildungsstufe? (kreisen Sie eine Antwort ein)

a) Grundschule b) Mittelschule c) Vordiplomstudium

d) Diplomstudium e) Aufbaustudium f) Doktorat

Welcher Gruppe gehören Sie im Hinblick auf Art ihres Aufenthalts am Zielort an? (kreisen Sie eine Antwort ein)

a) Einwohner* b) Tourist c) Ausflügler d) Ferienhaus-/Ferienwohnungseigentümer e) Wochenendbesucher

<u>Wenn Ihre Antwort a) ist, können Sie die nächsten drei Fragen überspringen.</u>

Haben Sie während Ihres aktuellen Aufenthalts in diesem Gespanschaft übernachtet? JA NEIN

Falls ja, geben Sie bitte die Anzahl der Übernachtungen: _____

und den Ort, an dem Sie übernachtet haben: _____ an?

Hat Ihre Unterkunft ein an die Bedürfnisses des Fahrradtourismus angepasstes Angebot? JA NEIN

Falls ja, geben Sie bitte die Bezeichnung Ihrer Unterkunft an: _____

a) Welche Unterkunft haben Sie am Zielort gewählt? (kreisen Sie eine Antwort ein)

a) Hotel b) Herberge c) Apartment d) Camp

e) Ferienhaus f) Eigenheim/Eigentumswohnung g) Hafen für nautischen Tourismus/Marine h) Sonstiges: _____

Vielen Dank für Ihre Teilnahme!

Prilog 4. Upitnik za cikloturiste na slovenskom jeziku

UPITNIK

Spoštovani,
prosimo vas, da si vzamete 5–10 minut časa in sodelujete v tej raziskavi, ki poteka med pripravo doktorske disertacije na Fakulteti za management v turizmu in gostinstvu v Opatiji. Vaši odgovori bodo izboljšali dosedanja spoznanja o trajnostnem turizmu in čedalje bolj priljubljenem turističnem produktu – kolesarskem turizmu. Sodelovanje v raziskavi je prostovoljno in anonimno.

Datum izpolnjevanja vprašalnika:_____ **Območje izvajanja raziskave (geografski):**_____
Država, iz katere prihajate: _____
S kolesarstvom se ukvarjate: a) Profesionalno b) Rekreativno c) Drugo:_____

Prosimo, ocenite svojo raven poznavanja koncepta **trajnostni razvoj turizma.** (Označite samo en odgovor)

Slabo	**Zadovoljivo**	**Dobro**	**Zelo dobro**	**Odlično**
☐	☐	☐	☐	☐

Prosimo vas, ocenite stopnjo strinjanja s trditvami, ki se nanašajo na **trajnostno obnašanje** med bivanjem na turistični destinaciji, z oceno od 1 do 5 (1 = sploh se ne strinjam, 5 = popolnoma se strinjam; za vsako trditev obkrožite eno oceno).

Trajnostno obnašanje kolesarskih turistov med bivanjem na turistični destinaciji	**Sploh se ne strinjam**	**Ne strinjam se**	**Niti se strinjam niti se ne strinjam**	**Strinjam se**	**Popolnoma se strinjam**
Prookoljsko obnašanje, specifično za destinacijo					
Opažam vsako onesnaženost okolja na turistični destinaciji, kjer bivam.	1	2	3	4	5
Spoštujem pravila in navodila, ki so mi dana pri sodelovanju v kulturnih, rekreacijskih in avanturističnih dejavnostih na turistični destinaciji.	1	2	3	4	5
Svoje odpadke na destinaciji, kjer trenutno bivam, ustrezno odvržem in okolje pustim čisto in urejeno.	1	2	3	4	5
Na turistični destinaciji ne uničujem rastlin in ne vznemirjam živali (če so prisotne).	1	2	3	4	5
Med bivanjem na turistični destinaciji poskušam druge ljudi ozaveščati o pomenu varovanja in ohranjanja naravnega okolja.	1	2	3	4	5
Družbeno odgovorno obnašanje					
Menim, da moram med bivanjem na turistični destinaciji prispevati k razvoju lokalne skupnosti.	1	2	3	4	5
Na turistični destinaciji želim pomagati socialno šibkim osebam.	1	2	3	4	5
Med bivanjem v turistični destinaciji sem pripravljen del svojega časa vložiti v dejavnosti, ki so pomembne za izvedbo projektov, namenjenih trajnostnemu razvoju turizma.	1	2	3	4	5
Na turistični destinaciji želim razviti dobre odnose z lokalnim prebivalstvom.	1	2	3	4	5
Med bivanjem na turistični destinaciji želim čim bolj prevzeti vsakodnevne navade obnašanja lokalnega prebivalstva.	1	2	3	4	5
Spoznavanje okolja					
Med bivanjem na turistični destinaciji želim čim bolj uporabljati do okolja prijazne izdelke.	1	2	3	4	5
Med bivanjem na turistični destinaciji želim čim več časa preživeti v naravnem okolju.	1	2	3	4	5
Med bivanjem na turistični destinaciji bi rad zbiral informacije o naravnem okolju na destinaciji.	1	2	3	4	5
Na turistični destinaciji želim čim bolj opazovati naravno okolje (favno, floro, divjo naravo).	1	2	3	4	5
Med bivanjem na turistični destinaciji se raje odpravim v kraje, kjer je narava nedotaknjena ali zaščitena.	1	2	3	4	5

Trajnostno obnašanje kolesarskih turistov med bivanjem na turistični destinaciji	Sploh se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
Spoznavanje kulture					
Med bivanjem na turistični destinaciji rad raziskujem lokalno zgodovino.	1	2	3	4	5
Spoštujem kodeks obnašanja ob obisku določenega kraja na turistični destinaciji, ki to zahteva.	1	2	3	4	5
Med bivanjem na turistični destinaciji rad raziskujem lokalno tradicijo in dogodke.	1	2	3	4	5
Svoje obnašanje želim čim bolj prilagoditi kulturnim vrednotam lokalnega prebivalstva na turistični destinaciji.	1	2	3	4	5
Med bivanjem na turistični destinaciji želim obiskati kraje, ki mi bodo omogočili interakcijo z lokalnim prebivalstvom.	1	2	3	4	5
Ekonomski vidik obnašanja					
Bivam v namestitvenih objektih, ki so v lasti lokalnega prebivalstva.	1	2	3	4	5
Med bivanjem na turistični destinaciji rad uživam lokalno, izvorno hrano, ne glede na ceno.	1	2	3	4	5
Med bivanjem na turistični destinaciji rad kupujem lokalne izdelke in spominke domačih izdelovalcev, ne glede na ceno.	1	2	3	4	5
Med bivanjem na turistični destinaciji si prizadevam podpirati lokalno gospodarstvo.	1	2	3	4	5
Raje hodim na počitnice v predsezoni ali posezoni.	1	2	3	4	5

Prosimo, da pri naslednjih vprašanjih obkrožite samo en odgovor, ki najbolj ustreza vašemu stališču do naslednjih trditev.

Za bivanje na turistični destinaciji, ki podpira pobude za trajnostni razvoj turizma, sem pripravljen odšteti dodatno vsoto denarja.

a)Pripravljen sem odšteti dodatni znesek b)Nisem pripravljen odšteti dodatnega zneska c)Glede tega nimam stališča

Za bivanje v nastanitvenem objektu, ki izvaja dejavnosti, ki podpirajo trajnostni razvoj turizma, sem pripravljen odšteti dodatno vsoto denarja.

a)Pripravljen sem odšteti dodatni znesek b)Nisem pripravljen odšteti dodatnega zneska c)Glede tega nimam stališča

Med bivanjem na turistični destinaciji sem pripravljen nameniti dodatno vsoto denarja, če bi bil namen zbranih sredstev usmerjen v projekte, namenjene izboljšanju trajnosti turistične destinacije.

a)Pripravljen sem odšteti dodatni znesek b)Nisem pripravljen odšteti dodatnega zneska c)Glede tega nimam stališča

Za sodelovanje v turističnem produktu, ki je razvit v skladu z načeli trajnostnega razvoja turizma (npr. plačilo za kolesarjenje po urejeni kolesarski poti), sem pripravljen nameniti dodatno vsoto denarja.

a)Pripravljen sem odšteti dodatni znesek b)Nisem pripravljen odšteti dodatnega zneska c)Glede tega nimam stališča

Prosimo, ocenite svoje zadovoljstvo z naslednjimi **elementi destinacije**, kjer bivate, z oceno od 1 do 5 (1 = popolnoma nezadovoljen, 5 = popolnoma zadovoljen; za vsako trditev obkrožite eno oceno).

Elementi destinacije	Popolnoma nezadovoljen	Nezadovoljen	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Zadovoljen	Popolnoma zadovoljen	Ne vem
Kulturni dogodki	1	2	3	4	5	0
Vodeni izleti in ture	1	2	3	4	5	0
Športne vsebine in dejavnosti	1	2	3	4	5	0
Vsebine za otroke	1	2	3	4	5	0
Zdravstvene storitve	1	2	3	4	5	0
Kakovost nastanitve	1	2	3	4	5	0
Čistoča destinacije	1	2	3	4	5	0
Kakovost hrane	1	2	3	4	5	0
Dostopnost cen	1	2	3	4	5	0

Prosimo, ocenite svoje zadovoljstvo z naslednjimi **elementi kolesarskega turizma** na destinaciji, kjer bivate, z oceno od 1 do 5 (1 = popolnoma nezadovoljen, 5 = popolnoma zadovoljen; za vsako trditev obkrožite eno oceno).

Elementi kolesarskega turizma	Popolnoma nezadovoljen	Nezadovoljen	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Zadovoljen	Popolnoma zadovoljen	Ne vem
Osebna varnost	1	2	3	4	5	0
Vremenske razmere	1	2	3	4	5	0
Atraktivnost okolice ob kolesarski stezi	1	2	3	4	5	0
Kakovost zraka	1	2	3	4	5	0
Prilagojenost nastanitvenega objekta kolesarskim turistom	1	2	3	4	5	0
Prilagojenost gostinskih objektov kolesarskim turistom	1	2	3	4	5	0
Urejenost kolesarskih stez	1	2	3	4	5	0
Dostopnost informacij	1	2	3	4	5	0
Dodatne vsebine na kolesarski stezi	1	2	3	4	5	0

Prosimo, ocenite svoje zadovoljstvo z naslednjimi **elementi gostiteljev** na destinaciji, kjer bivate, z oceno od 1 do 5 (1 = popolnoma nezadovoljen, 5 = popolnoma zadovoljen; za vsako trditev obkrožite eno oceno).

Elementi gostiteljev	Popolnoma nezadovoljen	Nezadovoljen	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Zadovoljen	Popolnoma zadovoljen	Ne vem
Znanje tujih jezikov	1	2	3	4	5	0
Znanje o razpoložljivih kolesarskih stezah	1	2	3	4	5	0
Znanje o drugi ponudbi, pomembni za kolesarske turiste	1	2	3	4	5	0
Gostoljubnost gostiteljev	1	2	3	4	5	0
Prijaznost gostiteljev	1	2	3	4	5	0
Potrpljenje gostiteljev	1	2	3	4	5	0
Znanje tujih jezikov lokalnega prebivalstva in zaposlenih v turizmu	1	2	3	4	5	0

Na splošno sem zadovoljen s svojim obiskom te turistične destinacije (Prosimo, označite eno oceno).

Sploh se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
☐	☐	☐	☐	☐

Prosimo vas, ocenite stopnjo strinjanja s trditvami, ki se nanašajo na **zaznano trajnostno naravnanost** med bivanjem na turistični destinaciji, z oceno od 1 do 5 (1 = sploh se ne strinjam, 5 = popolnoma se strinjam; za vsako trditev obkrožite eno oceno).

Zaznana trajnostna naravnanost turistične destinacije	Sploh se ne strinjam	Ne strinjam se	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Strinjam se	Popolnoma se strinjam
Promocija te turistične destinacije poudarja načela trajnostnega razvoja turizma.	1	2	3	4	5
Na destinaciji obstaja dobro razmerje med kakovostjo in ceno turističnih storitev.	1	2	3	4	5
Ta destinacija ima več koristi od turizma kot pa negativnih učinkov turizma na destinacijo.	1	2	3	4	5
Elementi zgodovinske dediščine (spomeniki itd.) so na območju te destinacije kakovostno vrednoteni.	1	2	3	4	5
Kulturni elementi (festivali, tradicija itd.) so na območju te destinacije kakovostno vrednoteni.	1	2	3	4	5
Zahvaljujoč turistični dejavnosti na območju te destinacije se ohranjajo lokalna kultura, kulturna in zgodovinska dediščina ter izvirnost destinacije.	1	2	3	4	5

Prosimo vas, ocenite stopnjo strinjanja s trditvami, ki se nanašajo na **zaznano trajnostno naravnanost** med bivanjem na turistični destinaciji, z oceno od 1 do 5. (1 = sploh se ne strinjam, 5 = popolnoma se strinjam; za vsako trditev obkrožite eno oceno).

Zaznana trajnostna naravnanost turistične destinacije	**Sploh se ne strinjam**	**Ne strinjam se**	**Niti se strinjam niti se ne strinjam**	**Strinjam se**	**Popolnoma se strinjam**
Na območju te destinacije je vidna usmeritev k spodbujanju varčevanja in odgovorne rabe vode.	1	2	3	4	5
Na območju te destinacije je stopnja onesnaženosti sprejemljiva.	1	2	3	4	5
Na območju te destinacije so vonjave sprejemljive.	1	2	3	4	5
Čistoča na tej destinaciji je dobra.	1	2	3	4	5
Na območju te destinacije je raven hrupa sprejemljiva, tudi ob večji turistični gneči.	1	2	3	4	5
Na območju te destinacije ni pretirane gneče, tudi ob večjem navalu turistov.	1	2	3	4	5
Opazil sem, da destinacija spodbuja varčevanje z električno energijo in učinkovito rabo energije.	1	2	3	4	5
Lokalno prebivalstvo je prijazno do turistov.	1	2	3	4	5
Na tej destinaciji je dobra ponudba lokalnih izdelkov.	1	2	3	4	5

- **Vaš spol?** a) Moški b) Ženski

- **Kateri starostni skupini pripadate?** (obkrožite en odgovor)

  a) < 18 b) 18–30 c) 31–40 d) 41–50 e) 51–60 f) 61–70 g) > 70

- Koliko oseb šteje vaše gospodinjstvo? (prosimo, vpišite število) _____
- **Koliko znašajo mesečni prihodki v vašem gospodinjstvu?** (obkrožite en odgovor)

  a) < 1.000 € b) 1.001–2.500 € c) 2.501–5.000 € d) > 5.001 €

- **Kolikšen znesek nameravate porabiti dnevno na osebo med svojim bivanjem tukaj, vključno s stroški nastanitve, prevoza znotraj destinacije, hrane in pijače, nakupov in zabave?** (obkrožite en odgovor)

  a) < 50 € b) 51–100 € c) 101–200 € d) 201–300 € e) 301–400 € f) > 401 €

- **Vaša izobrazba?** (obkrožite en odgovor)

  a) Osnovna šola b) Srednja šola d) Dodiplomski študij

  d) Diplomski študij e) Specialistični študij f) Doktorski študij

- **V katero skupino se uvrščate glede na vrsto bivanja na destinaciji?** (prosimo, obkrožite samo en odgovor)

  a) Lokalni prebivalec* b) Turist c) Izletnik d) Lastnik počitniške hiše/stanovanja e) Obiskovalec za konec tedna

  *** <u>Če je vaš odgovor a), vas prosimo, da preskočite naslednja tri vprašanja.</u>**

- **Ali ste med trenutnim bivanjem prenočili na območju te županije?** DA NE
- **Če ste prenočili, vas prosimo, da navedete število nočitev: _____**
  - **kraj vašega bivanja:_____**
- **Ali ima nastanitev, v kateri bivate, ponudbo, prilagojeno potrebam kolesarskih turistov?** DA NE
- **Če je odgovor pritrdilen, vas prosimo, da navedete ime vašega nastanitvenega objekta:_____**
- **V kateri vrsti nastanitve bivate na turistični destinaciji?** (obkrožite samo en odgovor)

  a) Hotel b) Hostel c) Apartma d) Kamp

  e) Hiša za oddih f) Lastna hiša/stanovanje g) Luka navtičnega turizma/marina h) Drugo: _____

Hvala za sodelovanje!

Prilog 5. Upitnik za cikloturiste na talijanskom jeziku

QUESTIONARIO

Gentile intervistato/a,
Le chiediamo cortesemente di dedicarci 5-10 minuti per partecipare a questa ricerca, che viene condotta come parte della preparazione di una tesi di dottorato presso la Facoltà di management turistico e alberghiero di Abbazia (Opatija). Le sue risposte miglioreranno le attuali conoscenze sul turismo sostenibile e su un prodotto turistico sempre più popolare: il cicloturismo. La partecipazione alla ricerca è volontaria e anonima.

Data di compilazione del questionario: _____ Area di ricerca (geografico):_____
Paese di provenienza: _____ Pratica ciclismo a livello: a) Professionale b) Ricreativo c) Altro: _____

La preghiamo di valutare il suo livello di conoscenza del concetto di **sviluppo turistico sostenibile.** (Scegliere una sola risposta)

Scarso	**Soddisfacente**	**Buono**	**Molto buono**	**Ottimo**
☐	☐	☐	☐	☐

La preghiamo di valutare il livello di accordo con le affermazioni relative al **comportamento sostenibile** durante il soggiorno nella destinazione turistica su una scala da 1 a 5 (1 = per niente d'accordo, 5 = pienamente d'accordo; indichi se è d'accordo/in disaccordo con ogni affermazione, dando a ciascuno un punteggio da 1 a 5).

Comportamento sostenibile dei cicloturisti durante il loro soggiorno in una destinazione turistica	**Per niente d'accordo**	**Non d'accordo**	**Neutrale**	**D'accordo**	**Pienamente d'accordo**
Comportamento pro-ambientale, specifico della destinazione					
Noto ogni segno di inquinamento ambientale nella destinazione turistica in cui soggiorno.	1	2	3	4	5
Rispetto le regole e le istruzioni che mi vengono date durante la partecipazione ad attività culturali, ricreative e di avventura nella destinazione turistica.	1	2	3	4	5
Smaltisco i miei rifiuti in modo appropriato nella destinazione in cui soggiorno attualmente, lasciandola pulita e in ordine.	1	2	3	4	5
Non distruggo le piante e non disturbo gli animali (se presenti) nella destinazione turistica.	1	2	3	4	5
Cerco di sensibilizzare le altre persone sull'importanza di proteggere e preservare l'ambiente naturale durante il loro soggiorno in una destinazione turistica.	1	2	3	4	5
Comportamento socialmente responsabile					
Ritengo che durante il mio soggiorno in una località turistica dovrei contribuire allo sviluppo della comunità locale.	1	2	3	4	5
Voglio aiutare i poveri in una destinazione turistica.	1	2	3	4	5
Durante il mio soggiorno in una destinazione turistica, sono disposto/a a impiegare parte del mio tempo in attività importanti per la realizzazione di progetti finalizzati allo sviluppo sostenibile del turismo.	1	2	3	4	5
Voglio sviluppare buoni rapporti con la popolazione locale della destinazione turistica.	1	2	3	4	5
Durante il mio soggiorno in una destinazione turistica, desidero adottare il più possibile le abitudini quotidiane di comportamento della popolazione locale.	1	2	3	4	5
Conoscere l'ambiente					
Durante il mio soggiorno in una destinazione turistica, desidero utilizzare il più possibile prodotti ecologici.	1	2	3	4	5
Durante il mio soggiorno in una destinazione turistica, voglio soggiornare il più possibile in un ambiente naturale.	1	2	3	4	5
Durante il mio soggiorno in una destinazione turistica, sono interessato a raccogliere informazioni sull'ambiente naturale della destinazione.	1	2	3	4	5
Voglio osservare il più possibile l'ambiente naturale (fauna, flora, mondo selvatico) della destinazione turistica.	1	2	3	4	5
Durante il mio soggiorno in una destinazione turistica preferisco recarmi in luoghi dove la natura è incontaminata o protetta.	1	2	3	4	5

Comportamento sostenibile dei cicloturisti durante il loro soggiorno in una destinazione turistica	Per niente d'accordo	Non d'accordo	Neutrale	D'accordo	Pienamente d'accordo
Imparare la cultura					
Durante il soggiorno in una destinazione turistica, mi piace scoprire la storia locale.	1	2	3	4	5
Rispetto il codice di comportamento, se richiesto, durante la visita a un determinato posto della destinazione turistica.	1	2	3	4	5
Durante il soggiorno in una destinazione turistica, mi piace esplorare le tradizioni e gli eventi locali.	1	2	3	4	5
Voglio adattare il più possibile il mio comportamento ai valori culturali della popolazione locale nella destinazione turistica.	1	2	3	4	5
Durante il mio soggiorno in una destinazione turistica, voglio visitare i luoghi che mi permettano di interagire con la popolazione locale.	1	2	3	4	5
Aspetto economico del comportamento					
Soggiorno in strutture ricettive di proprietà di residenti locali.	1	2	3	4	5
Durante il mio soggiorno in una destinazione turistica, preferisco consumare cibi autentici, indipendentemente dal prezzo.	1	2	3	4	5
Durante il mio soggiorno in una località turistica, preferisco acquistare prodotti locali e souvenir di produttori locali, indipendentemente dal prezzo.	1	2	3	4	5
Durante il mio soggiorno in una destinazione turistica, cerco di sostenere l'economia locale.	1	2	3	4	5
Preferisco andare in vacanza prima o dopo l'alta stagione turistica.	1	2	3	4	5

Selezioni una sola risposta che esprima meglio la sua opinione sulle seguenti affermazioni.

Sono disposto/a a spendere una somma di denaro aggiuntiva per soggiornare in una destinazione turistica che sostiene iniziative per lo sviluppo sostenibile del turismo.

a)Sono disposto/a a spendere una somma di denaro aggiuntiva b)Non sono disposto/a a spendere una somma di denaro aggiuntiva c)Non ho opinioni in merito

Sono disposto/a a spendere una somma di denaro aggiuntiva per soggiornare in una struttura ricettiva che realizza attività a sostegno dello sviluppo sostenibile del turismo.

a)Sono disposto/a a spendere una somma di denaro aggiuntiva b)Non sono disposto/a a spendere una somma di denaro aggiuntiva c)Non ho opinioni in merito

Sono disposto/a a spendere una somma di denaro aggiuntiva durante un soggiorno in una destinazione turistica se i fondi raccolti fossero destinati a progetti volti a migliorare la sostenibilità della destinazione turistica.

a)Sono disposto/a a spendere una somma di denaro aggiuntiva b)Non sono disposto/a a spendere una somma di denaro aggiuntiva c)Non ho opinioni in merito

Sono disposto/a a spendere una somma di denaro aggiuntiva per partecipare a un prodotto turistico che è stato sviluppato secondo i principi dello sviluppo turistico sostenibile (ad esempio, pagare per andare in bicicletta su una pista ciclabile organizzata).

a)Sono disposto/a a spendere una somma di denaro aggiuntiva b)Non sono disposto/a a spendere una somma di denaro aggiuntiva c)Non ho opinioni in merito

La preghiamo di valutare il suo grado di soddisfazione riguardo ai seguenti **elementi della destinazione** in cui soggiorna con un punteggio da 1 a 5. (1 = completamente insoddisfatto/a, 5 = completamente soddisfatto/a; dia un punteggio a ogni affermazione).

Elementi della destinazione	Completamente insoddisfatto/a	Insoddisfatto/a	Neutrale	Soddisfatto/a	Completamente soddisfatto/a	Non lo so
Eventi culturali	1	2	3	4	5	0
Gite e tour guidati	1	2	3	4	5	0
Strutture e attività sportive	1	2	3	4	5	0
Strutture per bambini	1	2	3	4	5	0
Servizi sanitari	1	2	3	4	5	0
Qualità dell'alloggio	1	2	3	4	5	0
Pulizia della destinazione	1	2	3	4	5	0
Qualità del cibo	1	2	3	4	5	0
Convenienza dei prezzi	1	2	3	4	5	0

La preghiamo di valutare il suo grado di soddisfazione riguardo ai seguenti **elementi del cicloturismo** nella destinazione in cui soggiorna con un punteggio da 1 a 5 (1 = completamente insoddisfatto/a, 5 = completamente soddisfatto/a; dia un punteggio a ogni affermazione).

Elementi di cicloturismo	Completamente insoddisfatto/a	Insoddisfatto/a	Neutrale	Soddisfatto/a	Completamente soddisfatto/a	Non lo so
Sicurezza personale	1	2	3	4	5	0
Condizioni meteorologiche	1	2	3	4	5	0
Attrattività dell'ambiente lungo la pista ciclabile	1	2	3	4	5	0
Qualità dell'aria	1	2	3	4	5	0
Adeguamento della struttura ricettiva ai cicloturisti	1	2	3	4	5	0
Adeguamento delle strutture di ristorazione ai cicloturisti	1	2	3	4	5	0
Organizzazione di piste ciclabili	1	2	3	4	5	0
Disponibilità di informazioni	1	2	3	4	5	0
Servizi aggiuntivi sulla pista ciclabile	1	2	3	4	5	0

La preghiamo di valutare il suo grado di soddisfazione per gli **aspetti del padrone di casa specificati** nella destinazione in cui soggiorna con un punteggio da 1 a 5 (1 = completamente insoddisfatto/a, 5 = completamente soddisfatto/a; dia un punteggio a ogni affermazione).

Aspetti del padrone di casa	Completamente insoddisfatto/a	Insoddisfatto/a	Neutrale	Soddisfatto/a	Completamente soddisfatto/a	Non lo so
Conoscenza delle lingue straniere	1	2	3	4	5	0
Conoscenza delle piste ciclabili disponibili	1	2	3	4	5	0
Conoscenza di altre offerte importanti per i cicloturisti	1	2	3	4	5	0
Ospitalità del padrone di casa	1	2	3	4	5	0
Gentilezza del padrone di casa	1	2	3	4	5	0
Pazienza del padrone di casa	1	2	3	4	5	0
Conoscenza delle lingue straniere della popolazione locale e dei lavoratori nel settore turistico	1	2	3	4	5	0

Nel complesso, sono soddisfatto della mia visita a questa destinazione turistica (Dia un punteggio).

Per niente d'accordo	Non d'accordo	Neutrale	D'accordo	Pienamente d'accordo
☐	☐	☐	☐	☐

Valuti quanto è d'accordo con le affermazioni relative **alla sostenibilità percepita** durante il soggiorno nella destinazione turistica con un punteggio da 1 a 5. (1 = per niente d'accordo, 5 = pienamente d'accordo; dia un punteggio da 1 a 5 a ogni affermazione).

Sostenibilità percepita della destinazione turistica	Per niente d'accordo	Non d'accordo	Neutrale	D'accordo	Pienamente d'accordo
La promozione di questa destinazione turistica sottolinea i principi dello sviluppo turistico sostenibile.	1	2	3	4	5
C'è un buon rapporto qualità/prezzo dei servizi turistici nella destinazione.	1	2	3	4	5
In questa destinazione gli effetti positivi del turismo sono maggiori rispetto a quelli negativi.	1	2	3	4	5
Le risorse del patrimonio storico (monumenti, ecc.) sono ben valorizzate in questa destinazione.	1	2	3	4	5
Le risorse culturali (festival, tradizioni, ecc.) sono ben valorizzate in questa destinazione.	1	2	3	4	5
Grazie all'attività turistica in questa destinazione, la cultura locale, il patrimonio culturale e storico e l'autenticità della destinazione sono preservati.	1	2	3	4	5

Sostenibilità percepita della destinazione turistica	Per niente d'accordo	Non d'accordo	Neutrale	D'accordo	Pienamente d'accordo
In questa destinazione è visibile l'impegno volto a incoraggiare la conservazione e il consumo responsabile dell'acqua.	1	2	3	4	5
In questa destinazione il livello di inquinamento è accettabile.	1	2	3	4	5
Gli odori sono accettabili in questa destinazione.	1	2	3	4	5
Questa destinazione è abbastanza pulita.	1	2	3	4	5
In questa destinazione, il rumore è accettabile, anche durante l'affollamento turistico.	1	2	3	4	5
In questa destinazione non c'è affollamento eccessivo, anche durante il maggior afflusso di turisti.	1	2	3	4	5
Ho notato che la destinazione promuove il risparmio dell'energia elettrica e l'uso efficiente dell'energia.	1	2	3	4	5
La gente del posto tratta bene i turisti.	1	2	3	4	5
C'è una buona offerta di prodotti locali in questa destinazione.	1	2	3	4	5

- **Di che sesso è?** a) Maschile b) Femminile

- **A quale fascia di età appartiene?** (scelga una risposta)

  a) <18 b) 18 – 30 c) 31 – 40 d) 41 – 50 e) 51 – 60 f) 61 – 70 g) > 70

- Quante persone ci sono nel vostro suo familiare? (indichi il numero) _____
- **Qual è il reddito mensile a livello del suo nucleo familiare?** (scelga una risposta)

  a) < 1.000 € b) 1.001 € - 2.500 € c) 2.501 € - 5.000 € d) > 5.001 €

- **Quanto ha intenzione di spendere per persona al giorno durante il suo soggiorno qui, incluso l'alloggio, i trasporti nell'ambito della destinazione, cibo e bevande, acquisti e spese relative all'intrattenimento?** (scelga una sola risposta)

  a) < 50 € b) 51 – 100 € c) 101 - 200 € d) 201 - 300 € e) 301 - 400 € f) > 401 €

- **Qual è il suo livello di istruzione?** (scelga una risposta)

  a) Istruzione primaria b) Istruzione secondaria c) Laurea triennale

  d) Laurea magistrale/specialistica e) Corso di specializzazione f) Dottorato

- **A quale categoria appartiene rispetto alla tipologia di alloggio nella destinazione?** (scelga una sola risposta)

  a) Residente locale * b) Turista c) Escursionista

  d) Proprietario di una casa/appartamento per le vacanze e) Visitatore di fine settimana

  *** Se la sua risposta è a) la preghiamo di saltare le tre domande seguenti.**

- **Durante il tuo attuale soggiorno, hai pernottato in questa regione?** SÌ NO
- **In caso di risposta affermativa, indicare il numero di notti: _____**
  - **il luogo di soggiorno: _____**
- **La struttura ricettiva in cui alloggia ha un'offerta adeguata alle esigenze dei cicloturisti?** SÌ NO
- **In caso di risposta affermativa, indicare il nome della propria struttura ricettiva: _____**
- **In che tipo di alloggio soggiorna nella destinazione turistica?** (scelga una sola risposta)

  a) Albergo b) Ostello c) Appartamento d) Camping

  e) Casa vacanza f) Casa/appartamento di proprietà g)Porto di turismo nautico/marina h) Altro: _____

Grazie per la collaborazione!

Prilog 6. Upitnici za cikloturiste u obliku QR koda

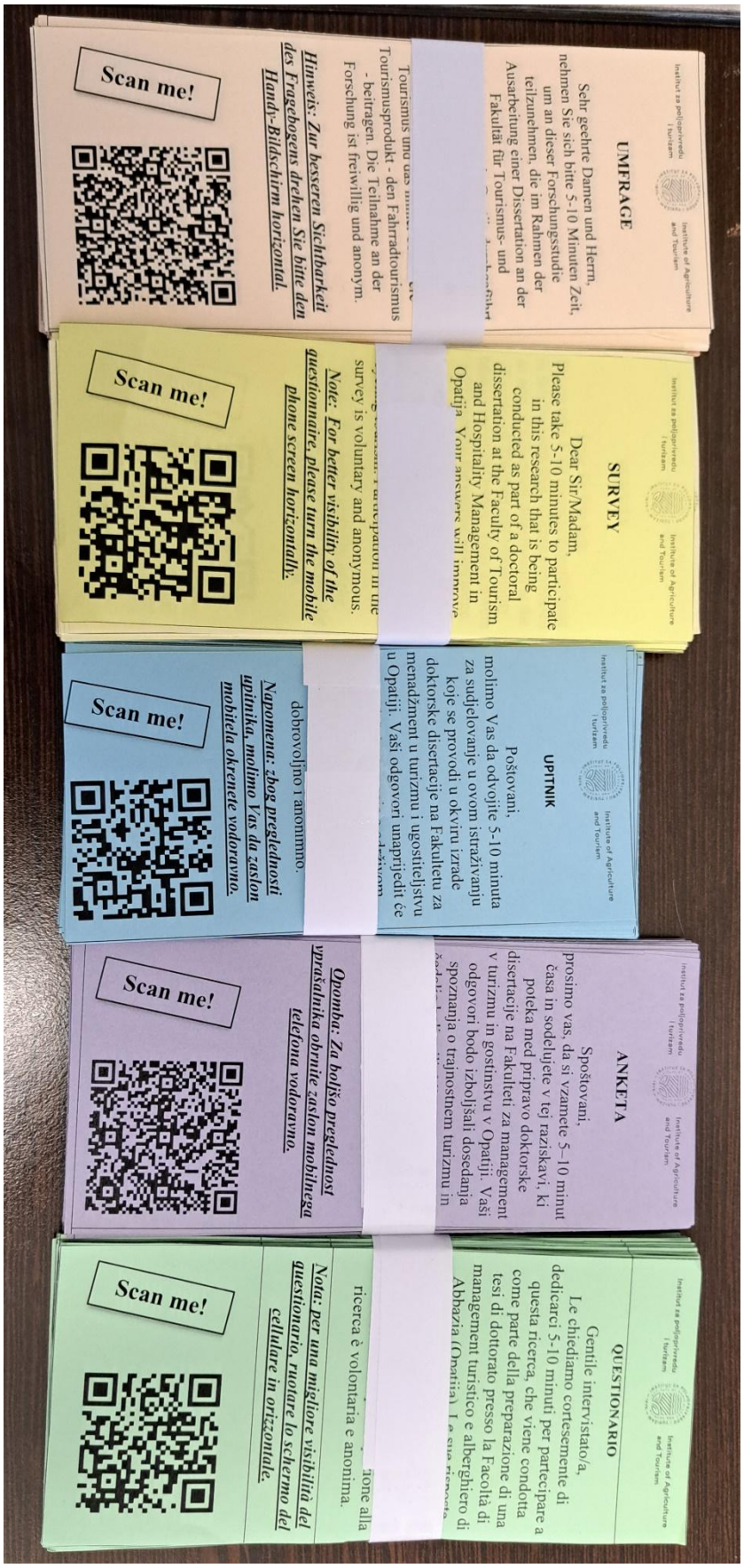

Prilog 7. Upitnici za nositelje cikloturističke ponude

UPITNIK

Poštovani,
molimo Vas da odvojite pet minuta za sudjelovanje u ovom istraživanju koje se provodi u okviru izrade doktorske disertacije na Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji. Cilj istraživanja je na temelju Vašeg zapažanja utvrditi razinu održivosti ponašanja cikloturista. Sudjelovanje u istraživanju je dobrovoljno i anonimno.

Datum ispunjavanja upitnika:_____ Područje provođenja istraživanja: _____

Molimo ocijenite Vašu razinu poznavanja koncepta **održivi razvoj turizma** (Zaokružite jednu ocjenu).

Loše	Zadovoljavajuće	Dobro	Vrlo dobro	Odlično
1	2	3	4	5

Zaokružite na koji način sudjelujete u cikloturizmu - kao turističkom proizvodu (Zaokružite jedan ili više odgovora).

a) Smještajni objekt/objekti koji iznajmljujem prilagođeni su za cikloturiste
b) Ugostiteljski objekt u kojem sam vlasnik ili zaposlen ima ponudu prilagođenu potrebama cikloturista
c) Pružatelj usluga zabave
d) Pružatelj usluga rekreacije na otvorenom (npr. biciklistički vodič)
e) Osobno se bavim biciklizmom (profesionalno ili rekreativno)
f) Radim u turističkoj tvrtki koja razvija cikloturizam (ima u ponudi ovaj turistički proizvod)
g) Radim u destinacijskoj menadžment organizaciji
h) Ostalo (molimo navedite):_____

Molimo Vas ocijenite razinu slaganja s tvrdnjama koje se odnose na Vašu **percepciju održivog ponašanja cikloturista** za vrijeme njihovog boravka u turističkoj destinaciji ocjenom od 1 do 5. (1 = uopće se ne slažem, 5 = u potpunosti se slažem).

Održivo ponašanje cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Neutralan	Slažem se	U potpunosti se slažem
Pro-okolišno ponašanje specifično za destinaciju					
Cikloturisti primjećuju svako onečišćenje okoliša u turističkoj destinaciji u kojoj borave.	1	2	3	4	5
Cikloturisti poštuju pravila i upute koje su im upućene dok sudjeluju u kulturnim, rekreacijskim i avanturističkim aktivnostima u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Cikloturisti odlažu svoj otpad na odgovarajući način u destinaciji u kojoj borave, ostavljajući je čistom i urednom.	1	2	3	4	5
Cikloturisti ne uništavaju biljke i ne ometaju životinje (ako su prisutne) u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Cikloturisti pokušavaju kod drugih ljudi probuditi svijest o važnosti zaštite i očuvanja prirodnog okoliša za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Društveno odgovorno ponašanje					
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti žele doprinijeti razvoju lokalne zajednice.	1	2	3	4	5
Cikloturisti žele pomoći siromašnim osobama u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti su spremni uložiti dio svog vremena u aktivnosti koje su važne za provedbu projekata usmjerenih na održivi razvoj turizma.	1	2	3	4	5
Cikloturisti žele razviti dobre odnose s lokalnim stanovništvom u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Za vrijeme svog boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti žele usvojiti svakodnevne navike ponašanja lokalnog stanovništva.	1	2	3	4	5

Na sljedeća pitanja zaokružite odgovor za svaku od navedenih tvrdnji, a koji najviše odgovara Vašem stavu o **ekonomski povoljnom ponašanju cikloturista** (Za svako pitanje zaokružite jedan odgovor).

Održivo ponašanje cikloturista za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji	**Uopće se ne slažem**	**Ne slažem se**	**Neutralan**	**Slažem se**	**U potpunosti se slažem**
Okoliš					
Cikloturisti žele što više koristiti okolišno prihvatljive proizvode za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji žele što više boraviti u prirodnom okruženju.	1	2	3	4	5
Cikloturisti su za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji zainteresirani za prikupljanje informacija o prirodnom okolišu u destinaciji.	1	2	3	4	5
Cikloturisti pažljivo promatraju prirodni okoliš (faunu, floru, divlji svijet) u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiraju odlazak na mjesta gdje je priroda netaknuta ili zaštićena.	1	2	3	4	5
Kultura					
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti vole istraživati lokalnu povijest.	1	2	3	4	5
Cikloturisti poštuju kodeks ponašanja tijekom posjeta određenim mjestima u turističkoj destinaciji, koja to zahtijevaju.	1	2	3	4	5
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti vole istraživati lokalnu tradiciju i događaje.	1	2	3	4	5
Cikloturisti žele što više prilagoditi svoje ponašanje kulturnim vrijednostima lokalnog stanovništva u turističkoj destinaciji.	1	2	3	4	5
Tijekom boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti posjećuju mjesta koja im omogućuju interakciju s lokalnim stanovništvom.	1	2	3	4	5
Ekonomski aspekt ponašanja					
Cikloturisti preferiraju odsjedati u smještajnim objektima u vlasništvu lokalnog stanovništva.	1	2	3	4	5
Cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiraju konzumirati autentičnu hranu, neovisno o cijeni.	1	2	3	4	5
Cikloturisti za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji preferiraju kupovati lokalne proizvode i suvenire domaćih proizvođača, neovisno o cijeni.	1	2	3	4	5
Za vrijeme boravka u turističkoj destinaciji cikloturisti se trude podržati lokalno gospodarstvo.	1	2	3	4	5
Cikloturisti preferiraju odlazak na odmor u pred ili post turističkoj sezoni.	1	2	3	4	5

Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca za boravak u turističkoj destinaciji koja podržava inicijative za održivi razvoj turizma.

d) Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca
e) Cikloturisti nisu spremni izdvojiti dodatni iznos novca
f) Nemam stav o tome

Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca ukoliko smještajni objekt u kojem borave primjenjuje aktivnosti koje podržavaju održivi razvoj turizma.

a) Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca
b) Cikloturisti nisu spremni izdvojiti dodatni iznos novca
c) Nemam stav o tome

Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca prilikom boravka u turističkoj destinaciji u svrhu prikupljanja sredstava za projekte usmjerene prema poboljšanju održivosti turističke destinacije.

a) Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca
b) Cikloturisti nisu spremni izdvojiti dodatni iznos novca
c) Nemam stav o tome

Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca za sudjelovanje u turističkom proizvodu koji je razvijen u skladu s načelima održivog razvoja (primjerice plaćanje rente za vožnju biciklom po uređenoj biciklističkoj stazi).

a) Cikloturisti su spremni izdvojiti dodatni iznos novca
b) Cikloturisti nisu spremni izdvojiti dodatni iznos novca
c) Nemam stav o tome

- **Kojeg ste spola?** a) Muškog b) Ženskog
- **Kojoj dobnoj skupni pripadate?** (zaokružite jedan odgovor)

  a) <18 b) 18 – 30 c) 31 – 40 d) 41 – 50
  e) 51 – 60 f) 61 – 70 g) > 70

- **Razina obrazovanja?** (zaokružite jedan odgovor)

  a) Osnovna škola b) Srednja škola c) Preddiplomski studij
  d) Diplomski studij e) Specijalistički studij f) Doktorski studij

Hvala na suradnji!